POLITICORUM APHORISMORUM SILUA, EX OPTIMIS QUIBUSQUE, …

Lambert Daneau

POLITICORVM APHORISMORVM SILVA,

optimis quibusque, tum Graecis, tum Latinis scriptoribus (quos sequens pagina indicabit) collecta,

PER LAMBERTVM DANAEVM.

Est verò horum Aphorismorum cognitio res cum per se scitu dignissima, tum verò Principibus ipsis & Rebuspublic. ac vtrorumque consiliariis (qui modo rectè & prudenter Rempub. administrare cupiunt) omnino necessaria.

LVGDVNI BATAVORVM,
Apud IOANNEM MAIRE.
CIƆ. IƆ. C. XX.

AVCTORES, EX QVIBVS decerpti sunt hi Aphorismi Politici.

HISTORICI *Græci.*

Thucydides.
Xenophon.
Polybius.
Herodotus.

Historici Latini.

Sallustius.
T. Liuius.
Cornelius Tacitus.

Historici Gallici.

Philippus Comminæus.

PHILOSOPHI.

Plato.
Aristoteles.
Plutarchus.

ORATORES *Græci.*

Isocrates.
Agapetus.

Oratores Latini.

M. Cicero.
C. Plinii secundi Panegyricus Traiano dictus.

AMPLISSIMIS

FLANDRIÆ,

NOBILISSIMÆ *Belgij Prouinciæ, Membris, Dominis Gandauensis, Brugensis, Yprensis, Franconatensis Conuentus Ordinibus, Dominis suis plurimùm obseruandis.*

DIOGENEM illum, qui Platoni & ætate, & sectæ auctoritate æqualis fuit, quum Athenienses omnes in muniendis propter metum hostium mœnibus occupatos, varieq́ue laborantes cerneret, nec ipse in eodem opere (quòd esset & Philosophus

phus & peregrinus) aſſcriberetur, ferunt, ne in communi omnium negotio ſolus ſederet ſpectator & ociosſus, dolium ſuum ſurſum deorſumque volviſſe reuolviſſe, vt (quod ſolum poterat) animi ſui in Athenienſibus adiuuandis propenſionem, ſi in ea re ipſius opera egerent, faceret teſtatam. Quod ab Athenienſibus animaduerſum, & summopere laudatum, & poſtea monumentis traditum eſt. Et quidem vtrumque rectè: Fuit enim boni viri, quãtumuis peregrini & aduenæ (qualis procul dubio fuit inter Athenienſes Diogenes,

genes, vt potè natione Sinopensis) communi illi omnium indigenarum sollicitudini & curæ suam quoque pro virili adiungere, & se tam paratum, quam reliquos, in eius regionis, in qua versabatur, communi salute tuenda palàm & apertè demonstrare. Id quod fecit Diogenes. Fuit etiam prudentum, gratorumque ciuium, etiam eius hominis, cuius, propter patrias leges, opera non vterentur, animum tamen erga se tam beneuolum probare minimeque aspernari: id quod Athenienses sapienter, vt pleraque alia, tunc præstiterunt.

runt. Ego verò, Viri amplisſimi, vtroque hoc exemplo commonefactus, & summæ animi vestri æquitati confiſus, in communi hoc omnium vestrũ pro patria defendenda labore non dubitaui & ipſe meam (ſi quid fortaſſis ipſe homo peregrinus adiuuero) vobis operam, quantacumq; eſſe poteſt, prolixè & benignè offerre, ac polliceri. Verùm quum vna hæc vobis commodandi ratio mihi adſit, vt quæ ab alijs ad bene gerendam Rempub. antea prudenter dicta, factaque, ex varijs historijs meminiſſem, ea vobis in hac rerum perturba-

turbatione ſuggererem; officio in ea re meo deeſſe nequaquam volui. Affero igitur vobis, Viri præſtantiſſimi, non longas, & perplexas de Repub. bene adminiſtranda diſputationes: ſed breuiſſimos de quauis politicæ gubernationis parte Aphoriſmos: nec eos etiam ipſos nudos, ac dubios, ſed partim ſcriptorum, (ex quibus illi decerpti ſunt) iudicio confirmatos, & velut veſtitos: partim etiam exemplis rerum iam geſtarum comprobatos, quò maior eorum veritas & fides omnibus appareat, quæ teſtem etiam habet omnium ho-

minum & ætatum memoriam, atque experientiam. Neque verò fortaſſis intempeſtiuum, hoc præſertim tempore, aut vobis iniucundũ munus hoc fuerit. Nam quemadmodum repentinæ procellæ, inexſpectataque aëris commotio affert plerumque etiam peritiſſimis naucleris magnam in mari artis ſuæ perturbationem, vt in quem portum confugere, ad quod littus appellere debeant, neſciant: ſic qui nunc eſt rerum veſtrarum ſtatus, certè quidem magnas etiam perſpicaciſſimis prudentiſſimiſque alioqui πολιτικοῖς viris tenebras offundit, vt

vete-

& veterum prudentumque ſcriptorum, quales hîc vobis profero, conſilio habeant opus, quo in iſta tempeſtate tutum aliquem portum vel procul ſaltem intueri, & aliquod remedium perſpicere poſſint. Quod vt efficiatis, Dominum Deum toto pectore rogo, imò obſecro. Interim hoc, quidquid eſt & laboris, & induſtriæ noſtræ, tam beneuolo gratoque animo à vobis accipi cupio, quàm prompto Veſtris Dominationibus à me nunc offertur. Valete, Viri ornatiſſimi. Gandaui, quæ eſt Flandriæ Metropolis,

polis, Calendis Martijs, Anno temporis vltimi M. D. LXXXIII.

V. D. addictissimus

Lambertus Danæus.

LECTO-

LECTORI
BENEVOLO.

NON dubito, amice Lector, quin rationem quidam à nobis postulaturi sint, quam ob rem in collocandis auctoribus (ex quibus hosce Politicos Aphorismos decerpsimus) Herodotum postposuimus Thucydidi itemq; Xenophonti, & Polybio. Verum hæc nostri consilii ratio fuit, quòd nusquam tam certa Herodoti, quàm eorum, quos illi præposuimus, præcepta nobis videbantur. Itaque in illa nostra historicorum Græcorum serie potius veritatem Aphorismorum, quàm auctorum ipsorum ætatem spectauimus, ac secuti

cuti sumus. Cur vero plerosque laudatos scriptores tum Græcos, tum Latinos omiserimus, veluti ex Græcis historicis Dionysium Halicarnasseum, Diodorum Siculum, Appianum: ex Latinis autem C. Iulium Cæsarem, Iustinum Historicum, Orosium & alios similes: ex oratoribus autem Demosthenem, hæc causa fuit, quòd qui ex ijs colligi posse videbantur Aphorismi, planè cũ his nostris consentiant: vel peculiarem, & vnam duntaxat prælij committendi vel aciei instruendæ rationem explicent: vel vnius gentis oppida, & originem describant, ac narrent: quæ res nostro huic proposito (quod est vt Reip. bene gerendæ generalia

præ-

præcepta traderemus) haud quaquam satis certè quidem quadrabat. Nec tamen diffiteor, quin in his ipsis Aphorismis nostris multa occurrant repetita, nec à diuersis tantùm, verum ab vno & eodem scriptore. Sed illud, quod sæpiùs sese offerebat, in eo præsertim auctore, quem nobis sequendum elegeramus, absque piaculo non potuimus prætermittere, ne præuaricari censeremur. Verum enimuero ista erit repetitorum hic Aphorismorum vtilitas, quòd tantò verior eorum doctrina censebitur, quanto & sæpius, & à pluribus proposita, & quauis hominum ætate confirmata nobis apparet. Cæterùm Machia-

uelli

uelli scripta omnia hîc neglexi-mus, quæ tamen perplurimi ex iis, qui ad Reip. gubernacula ho-die sedent, probant, & sequun-tur. Verùm id nos duplici de causa fecimus. Primùm, quòd eædem illa Machiauellicæ Regu-læ Politicæ iam pridem confuta-tæ ab Anonymo quidem, verùm disertissimo eruditissimoque vi-ro perpulcrè videntur. Itaque quod ipsa ratio, disputatioque contraria falsum esse monstra-uit, minimè pro vero fuit à no-bis hîc cuiquam suggerendum, ac proponendum. Deinde tristissi-mi & planè Tragici exitus, & naufragia eorum, qui huiusmo-di Machiauelli præcepta, tan-quam suam in regenda Repub.

Cyno-

Cynoſuram ſecuti ſunt, illa inquam eorum naufragia, reddũt totam illorũ præceptorum collectionem, velut formidabilem ſcopulorum occurſum, deteſtandam ac infamem. Nam vt ex infinitis eorum exemplis pauca, & quidem dicis gratia deligam, vel vnius Cæſaris Borgiæ exitus fœdiſſimus oſtendit, quàm ſit funeſta omnibus Rempub. gerentibus iſtius Machiauelli doctrina, & præceptio. Et quidem minimè dubium eſt, quin Cæſar Borgia Alexandri VI. Pontificis Romani filius amplexus fuerit, imò pro oraculis habuerit Machiauelli dogmata politica. quin verò ipſemet Machiauellus quum illũ Principem eximium for-

formaret habuit ante oculos Borgiam ipsum, velut absolutissimam illius Principis sui tabellam, ac ideam. Adeò vt si cui bene feliciterque vnquam Machiauellica Politia cedere debuit, vnum maximè hunc Borgiam tanquam perfectissimũ & ipsissimum illius exemplar, esse felicissimũ oportuerit. Verùm quid accidit? Secus omnino, quàm omnes fortasse mortales Machiauellicorum scriptorum amantes vellent, aut existiment. Omnium enim hominum infelicissimus infortunatissimusque tandem extitit Cæsar ille Borgia. Quid enim? Vrbinatem Ducatum (quæ est minima quædam Italiæ portio & dignitas occupatu

s facili via) Borgia iste, & tamen per infinita scelera, solum nua sit, vix occupatum retinet, dq́ etiam ad paucos duntaxat nnos. Tandem ex eo ipso Ducau, imò ex tota Italia eiectus, inuisus generi ipsi humano, & velut hominum ἀλάστωρ ex hominum consortio exclusus, in ulina regis Arragoniæ miser, xcsul, mendicus, latitans diu iu e culinario, ossaque rancida, velut in fœdissimo spurcissimoq; rcere, victitat, ac tandem illic lorius, exosus, hominum oium vocibus allatratus infelicem animam proÿcit, & ext. His Principis Machiauellici ristissimus exitus fuit. Alterum agici Machiauellicorum con-

 silio-

filiorum exitus exemplum est a Ludouico Sfortia: Hic enim fu in istis praeceptis apprimè insti tutus, ac solerter ea omnia a vnguem obseruans, tandem Me diolanensem Ducatum, sed ma gna cum perfidia, vsurpauit, & ad tempus tenuit. Verùm ex e postea Gallorum armis depulsu vnà cum vxore in arce Lochian in Gallia diu miser & captiuu vixit & consenuit, & in eaden cum suis illis praeceptis Machia uellicis mortuus ac sepultus ia cet. Sic nempe Deus vlciscitur, & quidem iustè, omnes eos qui hu manae mentis reliquam lucem (quantum in se est) exstinguentes, & veritatem ipsam Dei in iniustitia detinentes, Praecept

Poli-

litica omnibus æquitatis, mo-
rationis, virtutis legibus, hu-
anitati denique ipsi contraria
ribunt & comminiscuntur. Et
rtè quidem iampridem verum
Te quæuis mundi ætas experi-
ur, quod sapientißimè scriptum
eliquit Aristoteles, & ex Ari-
totele tum Diodorus Siculus,
um noster Comminæus, videli-
et Tyrannorum & eorum om-
ium, qui sæuis in gubernanda
ominum societate consilijs vtū-
ur, familiam totam aut vix,
ut nunquam ad annos vsque
entum viginti in eo imperio
ermanere; sed vel à Deo deleri,
el à subditis de huiusmodi gra-
lu fœdè deturbari. Deniq; quod
n his nostris Aphorismis nōnulli

 for-

fortassis exstabunt, qui anim
hominum ad Tyrannidem i
formare videbuntur, id no
minimè vitio verti debet. N
enim illos ea mente collegimu
sed vt doceremus quomodo T
rannica ingenia, eorumque a
tes & astus deprehendi possent
vt ab ijs homines patriæ aman
tes maturè sibi cauerent, atqu
huiusmodi technis prudenter oc
currerent. Sic Medici de vene
norum natura scribunt: Si
Dialectici Sophistarum grypho
tradunt; non quod istas corrup-
telas probent illi, sed vt dam-
nent, & quomodo à nobis euita-
ri poßint, ostendant. Porrò de
me ipso (si quis fortasse nobis in-
uidebit) nihil aliud hoc loco di-

cam,

*im, quàm me non esse nescium
uid Hannibal Phormioni Phi-
osopho de instruenda acie dispu-
anti responderit: fateor enim
sta melius à summis viris per
otam ætatem in Repub. versa-
is potuisse colligi. Verum qui me
ac scribere fortassis mirabitur,
quasi prorsus Reipub. imperi-
tum, ille hoc à me responsum si-
bi habeat. Me qualiscunque sim,
& quacunque conditione vtar;
me inquam fortasse & plura ex-
pertum, & tractasse etiam in
publicis negotijs, & prudentiores
audijsse, quàm ille ipse, qui nos
aspernatur, & qui se fortasse
magnum quendam politicum,
& istarum rerum callentem vi-
rum existimat. Nec verò si quis*

 ista

ista præcepta negligens, malu suorum consiliorum euentu sentiat, tunc clamitet, perpera ex euentu sua consilia damna (nec enim rerum euentum es in hominum potestate) sed po tius intelligat, ex tristißimo ill sui consilij exitu (qui præuisu fuerat) Aphorismos nostros no-stráque hæc præcepta confirma-ri, & merito illi, vti temere con-tempta, exprobrari.

QVID

QVID POTISSIMVM IN LEGENDIS HISTORIJS SPECTĀDUM & CONSIDERANDUM.

Ex Polybij Lib. 3.

SI quis ex historia tollat, *Quid, Quomodo, Cuius gratia* sit actum, *Quis finis* fuerit: quod supererit, velut contentio quædam, non doctrina erit: & in præsentia quidem iucunditatis fortassis aliquid, in posterum verò nullam prorsus ad vitam humanam, vtilitatem afferet.

Idem Polybius Lib. 5.

Quo fit, vt mihi quidem videatur ex omnibus animalibus nullum stolidius, aut magis expers rationis esse, quàm hominem, qui à plerisque callidissimus omnium iudicari solet. Quot enim castra? quot munimenta? quot arces? quot & quales ciuitates per hunc modum in manus hostium deuenere? Quæ quum quotidie accidant, cernanturque ab omni-

bus, semper tamen nescio quo modo noui ac rudes in huiusmodi rebus videmur esse. Quod ideo fit, quoniam ea, quæ superioribus seculis acciderunt maioribus nostris, non consideramus: sed ad apparatum frumenti, & pecuniarum, & murorum, & sagittarum intenti, cum labore & sumptu hæc dumtaxat conquirimus. Quod verò facillimum est, maximosque in periculosissimis temporibus vsus affert, id omnes contemnimus, & pro nihilo ducimus: quum nobis alioqui liceat cum quiete & tranquillitate in historiis & commentariis rerum gestarum ea discere, & quasi experiri:

Diodorus Siculus in Proœmio Bibliothecæ.

Magnas merito gratias rerum scriptoribus homines debent, qui suo labore plurimum vitæ mortalium profuere. Ostendunt enim legentibus præteritorum exemplis, quid nobis sit appetendum, quidve fugiendum. Nam qui multa experimenta rerum variis cum laboribus periculisque, ipsi procul ab omni discrimine politi gesta legimus, nos admonent maximè quid

mè quid conferat ad degendam vitam. Cognitio igitur ex aliorum tum secundis, tum aduersis rebus percepta doctrinā habet ad omnia valde necessariam. Pulcrum est enim ex aliorum erratis in melius instituere vitam nostram: & non tam quid alii egerint quærere; quàm quid optimè ab iis actum sit, nobis proponere ad imitandum. Seniorum consilia, quos longa ætas prudentiores effecit, laudantur. At hos tantò antecellit historia, quanto plura rerum exempla complectitur diuturnitas temporis, quàm hominis ætas. Itaque ad vitæ institutionem, resq; præclarè gerendas vtilissima censenda est historia.

M. Tullius Cicero lib. 2.
De Oratore.

Historia est testis temporum, lux veritatis, vita memoriæ, magistra vitæ, nuntia vetustatis, &c.

Idem eodem libro.

Post illum (Herodotum) Thucydides omnes dicendi artificio, meâ sententia, facilè vicit: qui ita creber est rerum frequentiâ; vt verborum prope numerum sententiarum numero consequatur.

Idem

Idem lib. 1, Epistolarum ad Q. fratrem.

Cyrus ille à Xenophonte non ad historię fidem scriptus, sed ad effigiem iusti imperij: cuius summa granitas ab illó Philosopho cum singulari comitate coniungitur: quos quidem libros non sine caussa noster ille Africanus de manibus ponere non solebat. Nullum est enim prętermissum in his officium diligentis & moderati imperij: eaque si sic coluit ille, qui priuatus futurus nunquam fuit; quonam modo retinenda sunt ijs quibus imperium ita datum est, vt redderent: & ab ijs legibus datum est, ad quas reuertendum est?

M. Fabius Quintilianus lib. 12. Institut. Orator cap. 4.

Historiæ sũt iudicata, & testimonia.

P. Martyr in librum Iudicum.

Vsus exemplorum est duplex: Vnus, vt ea imitemur quæ à viris bonis gesta sunt: fugiamus autem, quæ à malis sunt perpetrata. Alter, vt ex rebus, quæ singulatim narrantur, generatim, ac in vniuersum aliquam vtilem sententiam eliciamus.

APHO-

APHORISMI POLITICI EX THVCYDIDIS Historiæ libro I.

LAMBERTI DANÆI SVCCIDANEA OPERA.

INTER populos vicinos crescens nimiùm vnius potētia primùm parit inuidiam, ac deinde bellorum caussas ac semina, quæ variis aliis honestisque caussis tamen prætexuntur. *Inuidia potentiæ Atheniensium crescentis mouit bellum Peloponnesiacum.*

Potentum vicinorum incendium ac bella aut à vicinis quietis statim extinguenda, aut ipsos quietos vicinos trahent in idem bellum, ac iisdem malis inuoluent. *Tota Græcia implicata bello à Corinthiis & Corcyrensibus primùm commoto. vide quoque finem primi libri.*

Vicinæ calamitates potius quum licet, absque periculo spectandæ, quàm sese illis absque caussa grauissima implicandum, ne tota clades in nos ipsos tandem quamuis dunta-

xat incendio ſuperuenientes, non autem in ipſos incendii autores, incumbat & ruat.

Non ſemper prudentiæ eſt nolle cum aliis periclitari; ſed demum vbi extra teli iactum, & periculum tutus in aliorum diſcrimine, atque etiam poſt victoriam eſſe potes: alioqui aliis periclitantibus quieſcere, nobis non expedit. *In oratione Corcyrenſium.*

Nullus princeps à ſuis ſubditis iuſtè puniendis arcendus eſt: & qui id facit, parem in ſe legem ſtatuit, ne ſuos & ipſe ſubditos puniat delinquentes. *Oratio Corinthiorum apud Athenienſes.*

Maximè aduerſari cenſetur qui Reipub, vel Principi vltionem ſuorum ſubditorum paranti obſtat: maximè amicus qui eam iuuat. *In eadem oratione Corinthiorum Athenis.*

Initiis potentiæ vicinæ nimium ác manifeſtè creſcentis à vicinis maturè occurrendum & ſyncretiſmo reſiſtendum. *In oratione Corinthiorum Lacedemon. quòd ſiuiſſent Athenienſium potentiam creſcere: & in oratione Corinthiorum ad ſocios & Lacedamonios.*

Belle

Bella non temerè, sed meditato & post longam deliberationem demum suscipienda. *In oratione Atheniensium Lacedæmone.*

Pecunia neruus belli.

Bella non magis armis quàm sumptibus geruntur. *In oratione Archidami.*

A mediterraneis aduersus maritimos bella non nisi cum magnis sumptibus suscipi possunt, neque mediterranei maritimos valde sæpenumero incommodant. hi autem illos plurimum. *In oratione Archidami.*

Nec criminationibus nec laudibus eorum qui nos ad bella secum & sua caussa suscipienda incitare volunt, facilè credendum. *In oratione Archidami.*

Nimia segnities aut pigritia sociorum aut subiectorum in officio faciundo præstandisque promissis, causa est, vt à potentiore socio, aut principe suo duriùs & præter conuentum tractentur. *Vbi de Imperio Atheniensium in Insulares immutato agit.*

Socii quorum opera strenua in bello, aut non accersendi nobiscum, aut temerè non dimittendi. Inde enim

enim suspiciones graues, ac postea simultates & bella nascuntur. *De Atheniensibus euocatis à Lacedamonijs contra Messenios. & postea dimissis.*

Qui prospero bellorum successu inflatus est, ea quæ necessariò sunt post victoriam cogitanda, non cogitat. *In oratione Corinthiorum ad socios.*

Qui propter nimium quietis desiderium & voluptatis fruitionem segnis est, dum nimium diu quiéscit tandem se sua quiete priuat, & in periculum adducitur. *In oratione Corinthiorum ad socios.*

Bellum perrarô eum finem habet qui sperabatur. *In oratione 2. Corinthiorum ad Lacedamonios socios.*

Ea respub. facilè vinci potest, cuius vires sunt mercenariæ & extraneæ, non vernaculæ. *In oratione Corinthiorum ad socios Lacedæmonios.*

Ephoris & ordinibus Reipub. fas est coniicere Regem in carcerem. *In historia de Pausania.*

Stultum est principi tyranno malè sibi conscio, sese iudicum potestati permittere: sed vel vi pugnandum, vel fugiendum. *In historia de Pausania.*

Magnis viris post res præclare gestas ferè tyrannidis aut alios domi-

nandi

nandi cupido obrepit: saltem cupiditas amplioris cuiusdam splendoris, & rei consequendæ: ergo nisi illorum virtus compensetur, iustoque præmio ab iis quibus benefecerunt, donetur, consilia cum hostibus sæpè capiunt, Reipub. cui benefecerint noxia. *Pausania & Themistoclis exemplum.*

Quicquid ex æquitate & iustitia faciendum est, licet sæpè non ex dignitate Reip. fieri videatur, nihilominus faciendum est, vt bellum & calamitas imminens euitetur. *In postremo libro, vbi de edicto Atheniensium in Megarenses non reuocato differit.*

Bella sustinent magis opes superfluæ quàm violentæ collationes. *In oratione Periclis.*

Qui non vno gentis concilio velut summo magistratu vtuntur, sed gente dispares, suffragio tamen inter se sunt æquales, nihil in communem Reipublicæ salutem consulunt, sed vel suo quisque commodo vacant, vel, quod agendum pro communi salute est, absque matura deliberatione decernunt. *In oratione Periclis.*

Magna res est maris imperium:

& ære

& ars nautica est quæ non interuallis duntaxat temporum, sed continuè exerceri debeat, vt Respublica in ea sit potens & polleat. *In oratione Periclis.*

EX LIBRO SECVNDO THVCYDIDIS.

RVPTI fœderis pœna vt plurimum sequitur ipsos perfidos & fœdifragos. *De Thebanis Plataas occupantibus.*

Vrbs de nouo vi occupata, est maiore quàm sint illius ciues præsidio & numero tenenda *De Thebanis expulsis Platæa oppido.*

Omnes inter belli initia ardentiùs sese tuentur, & alios oppugnant. *In apparatu belli Lacedæmoniorum & Atheniensium.*

Bella inchoantibus & societates veteres recognoscendæ ac nouæ comparandę. *Ibidem.*

Magnum ad conciliandum nobis vicinorum & remotiorum populorum amicitiam in bello momentum habet fama de vindicandis iis qui tyrannide opprimuntur, & liberis populis à seruitute indigna liberandis.

trandis. *In apparatu Lacedæmoniorum & Atheniensium.*

In hostili terra manentes oportet semper esse præsenti animo, ac diligentius sibi cauere ac excubias agere, & omnibus periculis prospicere. *In oratione Archidami.*

Incendia, cæteraque huiusmodi damna & insolita, facilè eos qui ea patiuntur, ad iracundiam, eruptiones & prœlium incitant. *In oratione Archidami, dum Acharnei agri vruntur.*

Non committendum vt hostium legati, qui nostros terrere possunt, cum quopiam nostrorum colloquātur. *Post orationem Archidami,*

Hostium duci strenuo conflanda, quantum fieri potest, inuidia, vel parcendo illius agris, vel aliud quidpiam præterquàm cæteris, illi gratificando: *De agris Periclis non vastatis.*

Bella, consilio, pecuniæ vi, & resistendo potius quàm aggrediendo conficiuntur. *Periclis dictum.*

Vnum totius Reipub. concilium, commune ac summum esse præstat, quàm plura. *De Theseo concilia Atticorum tollente.*

Hostem abducere à nobis ad sua

tutanda consultissimum, si qua ratione fieri potest: itaque in illius regionem irrumpendum. *Sic Periclis consilio irrumpunt Athenienses in Peloponesum: Scipio in Africam: Agathocles in agrum Carthaginiensem.*

Fortiter pro patria in bello morientibus, honos & præmia eorum liberis donentur in exequijs occisorum. *Ex oratione funebri Periclis.*

In democratia honores omni hominum, id est, ciuium ordini, prout eorum quisque sui specimen dat, communicentur. *In oratione funebri Periclis.*

In democratico statu plus concedendum est libertatis, publicæ voluptatis, & licentiæ, quàm in vlla alia Reipub. forma. *Pericles in oratione funebri.*

In democratico statu faciliùs hospites, & extranei in numerum ciuiũ cooptantur, aut habitare in Repub. conceduntur, quàm in vlla alia Reipub. forma. *Pericles in oratione funebri.*

Viro prudenti durior est publica contumelia, ignominiæ comes, quàm mors cum publica laude coniuncta. *Pericles in oratione funebri.*

Liberos eorum qui pro Repub. for-

fortiter occubuerunt, pauperes æquum est à Repub. ipsa ali publicè. *Mos Athenienſium: In oratione Periclis funebri.*

Peſtis ſæuiens manifeſtum Dei flagellum eſt, & vires publicas minuit. *De peſte Athenienſium.*

Præſtat Rempublicam publice eſſe felicem, tutam & diuitem, quàm ſingulos & priuatos: nam illa felice, & hi quoque ſeruantur: his ſolùm beatis; illa verò miſera, tandem & ipſi euertuntur. *In oratione Periclis ad Athenienſes.*

Cōſiliarium Reipublicæ idoneum oportet & ea noſſe quæ facto ſunt opus, & quæ cognoſcit explicare poſſe: item patriam ſeu Rempublicam vnice amare, denique pecuniam quoque contemnere. *Pericles in oratione ad Athenienſes.*

Imperium aut vi non occupandum in alios, aut, ni perire omnino volumus, etiam vi retinendum, quoniam in occupando multos offendimus, & in nos prouocamus. *In oratione Periclis ad Athenienſes.*

Diuturna quies & ſecuritas à bellis extraneis non cōducit potenti & bellicoſo populo, ſed infirmo. *Ibidem.*

Ob res maximas & iustas inuidiam aliorum subire non est metuendum Reipublicæ aut principi bono. *Ibidem*

Vulgus mobile est, & facilè probat quod anteà damnarat. *De Pericle ab Atheniensibus electo.*

Maritimæ ciuitati & Reipublicæ satis est, etiam dum terra inuaditur, si maris imperium retineat: terram autem & agros vastari potiùs quàm se de imperio maris deiici patiatur. *Consilium Atheniensibus à Pericle datum.*

Magnum est ad potentiæ famam conseruandam & socios in officio continendos momentum, non abduci Rempublicam à proposito & semel suscepto negotio, licet aliundè prematur. *De Atheniensibus Potideæ obsidionem vrgentibus, & Romanis Capuanam.*

Colonias in alienam gentem & nuper deuictam mittere, est tutissimum ad imperium illic retinendum. *De Potidea, in quam Athenienses coloniam dimiserant.*

Intra neutrales censeri non debent qui sese alterutri parti addixerunt, vni que dumtaxat parti fauent. neutralitatis enim ius hoc ipso violatur. *& libro 3. de Plataensibus.*

In oppugnando temeritas semper malè cedit. *De Charum temeritate in aggrediendo Strato Acarnanum vrbe.*

In prœliis ordo & silentium militum plurimum ad victoriam conferunt & iuuant. *In oratione Phormionis ad milites.*

Si paucis nauibus contra plures dimicandum est, sunt angustiæ maris eligendæ.

Victores dum ordines non seruant, sæpè victis ipsi dederunt occasionem vincendi. *In pugna nauali Atheniensium & Lacedæmoniorum.*

Portus maris absque præsidio nunquam relinquendus. *De Piræo pane intercepto.*

Conciliare tibi eum qui apud hostem plurimum potest, semper tutissimum, vt hostis consilia & noris, & dissipes, vel impedias. *De Perdicca Seuthen Sitalcis patruelem conciliante.*

Coniugia inter hostes & hostium duces inita, est facillima belli dissoluendi ratio. *De Perdicca sororem Stratonicam collocante Seuthæ duci hostium.*

EX LIBRO TERTIO THVCYDIDIS.

Ante bellum hostibus indictũ, nec subditi, nec socij iure subtrahi, aut etiam deficientes recipi possunt à nobis. *De Lacedæmoniis Lesbios repudiantibus.*

Subditorum & sociorum remotiorum res sæpius inspiciendæ, maximè si eorum fides nobis dubia est. aut de defectione rumor sit aliquis.

Imparatis bellum quacumque ratione est differendum, & auertendum. *De Mitylenæis naues Atheniẽsium inexpectatas à se remouentibus.*

Imparatis interea temporis omnia præparanda, quo fœdera durant. *De ijsdem Mitylenæis.*

In hostico non temerè, præsertim locorum imperitis, longiùs progrediendum est. *De Asopo Phormionis filio.*

Fœdera inter diuersas Respub. aut mutuus metus, aut mutua æquitas conseruat, eaque reddit firma ac diuturna. *In oratione Mitylenæorum.*

Honestè & iure à fœdere recedit is, cui fœdus non est ab alia parte serua-

tum, ſed prius violatum, vel vt violaretur manifeſtè tentatum. *In oratione Mitylenaeorum.*

Honeſtè ab eius fœdere & ſocietate receditur, qui communem cauſſam & libertatem opprimere conatur & tentat. *In oratione Mitylenaeorum.*

Non præter ærarij facultates exercitus alendus aut conſcribendus. *De Athenienſibus, qui ærarium numero nauium nimio exhauſerant.*

Ad eruptiones ex obſeſſo oppido faciendas maximè idonea nox tempeſtuoſa illunis, eaque obſeruanda à ducibus. *De Plataeenſium eruptione.*

Auxilia ad certum diem vel tempus obſeſſis promiſſa, & non præſtita, ſeu miſſa, maiorem promittentium contemptum gignunt, & iuſtam ſe dedendi, paciſcendique cum hoſtibus occaſionem ſæpè dant obſeſſis. *De Lacedæmoniorum quadraginta nauibus nimium tardis in ferendo Mitylenæis auxilio.*

Omnes à ſe alioqui beneuolos futuros abalienat in bello, qui inermes æquè atque armatos trucidat: qui nihil mali de ſuo aduentu ſuſpicantes pro hoſtibus tamen habet, & crude-

crudeliter tractat. *Legati Anaeorum Samiorum ad Alcidam.*

Melius agitur cum ciuitate, in qua legibus, licet haud ita æquis, paretur; quàm cum ea, in qua sunt quidem leges æquissimæ, sed quibus vel non paretur omnino, vel pro libitu tātùm cuiusque. *In Cleonis oratione.*

Tres Reipub. cladium caussæ: nimirum, nimia in peccantes lenitas: nimia otii & voluptatum fruendarum ac retinendarum pertinacia & libido: nimia denique inanium oratorum licentia & autoritas, qui nos verbis potius demulcent & audaces faciunt, quàm factis & re tutos præstent. *In oratione Cleonis.*

Hostes sæuissimi esse solent, qui nulla iniuria lacessiti ad nos perdendos veniunt. *Ibidem.*

Quanquam subditi aut socii rebelles sunt puniendi, non tamen ea pœna, quæ vel eos ad desperationem adigat, vel alijs, si nos offenderint, persuadeat, nos semel offensos implacabiles fore, ac proinde nihil æqui à nobis impetrari posse, denique cunctis mortalibus nos odiosos reddat. *In oratione Diodoti, & reuocato edicto Atheniensium contra Mitylenæos.*

Seme

Semel seditione irritatos animos quanta mala consequantur, docet exemplum Corcyrensium: & postea *libro quarto* eorundem factum.

Ad tollendam seditionem sunt illius autores vtrinque, licet pauci, puniendi: *Consilium Nicostrati Athenensis ad Corcyrenses:* cæteri paulatim eijci. di

Seditionis initia sunt periculosissima, quæ nisi exstinguantur, alias eiusdem Reipub. vrbes atque etiam sæpè ad vicinas emanat. *De Corcyrensium seditione, quæ alias quoque Græciæ ciuitates turbauit.*

Quibus in locis & prouinciis alii populo, alij optimatibus fauent, seditiones exoriri necesse est. *De Græcis seditiones propterea molientibus.*

Ciuilia bella hominum mansuetam prius naturam efferant, & vitia crudelitatemque, in fortitudinem, & virtutum nomina magno errore commutant. *Thucydides in descriptione seditionum Græciæ.*

In bellis ciuilibus perfidia maximè viget, insidiæ, crudelitas, Dei contemptus. *Ibidem.*

Ciuilia bella maximè excitat auaritia, ambitio, & suæ partis tuēdæ studium etiam inane, & ostentatorium

Iam bello occupatis & laborantibus bellum aliud & quidem longinquum minimè suscipiendum. Nam susceptum caussam ruinæ affert. *De Atheniensibus Siculum bellum cum Peloponesiaco suscipientibus.*

Alienis consiliis alienoque ductu non est temerè & facilè cum exercitu pergendum Duci, in loca ipsi ignota, nisi validus sit ipsius exercitus, reditus rationē sibi prius planè compertam habeat, itemque à duce viæ, obsides habeat. *De Demosthene in Aetolos persuasu Messeniorum irruente.*

Celeritas Ducis in bellis & in exequendo, magna commoda affert. *De Eurylocho & Atheniensibus Cytheram, & Thyream occupantibus.*

Hostibus conflanda apud omnes quanta potest maxima inuidia, maximè ea, qua sociorum desertores videri possint. *De Demosthene Lacedamonios solos dimittente; Ambracios retinente.*

Ne auxiliares populi, qui iam sunt nobis formidabiles, aut grauiores hostibus, sedem firmam apud nos, & in locis vicinis habeant, cauendum est. Itaque quàm primùm illi sunt honestè cum præmio à nobis dimittendi.

tendi. *De Acarnanibus qui Ambraciam expugnari ab Atheniensibus noluerunt.*

Spolia hostium & manubiæ, ex æquo, vel ex pacto sincerè inter nos & socios belli sunt diuidendæ, magnæ enim rixæ solent inde oriri. *De Ambraciorum spoliis diuisis inter Acarnanes, & socios Athenienses.*

EX LIBRO QVARTO THVCYDIDIS.

HOSTI vt sese in nostro agro, aut in vicino muniat, minimè concedendum; sed inde primo quoque tempore, & ante confirmatas vires deiiciendus. *De Pylo oppugnata à Lacedæmoniis, sed non statim. Posteà de Isthmo Nethonis occupato ab Atheniensibus; Item de Cythera insula.*

In rebus deploratis audacia militibus potiùs quàm consilio opus est. *In oratione Demosthenis ad milites,*

Pax tuta, cuiuis bello, etiam iusto, est præferenda; adeò vt ne magnæ quidem alicuius prosperitatis inexspectato euentu recusari debeat oblata. *In oratione Lacedæmoniorum apud Athenienses, & in oratione Hermocrati.*

Beneuola reconciliatio animorum

facit

Ne colloquiorum de pace prætextu proditiones vrbium tententur, fiantque intercollocutores, maximè cauendum est. *De Megarensibus.*

Ne qua noctu fiat portarum apertio vllis ingressuris, nisi prius illi quotiescumque ingrediuntur, qui, qualésve sint semper, diligenter explorentur. *De nauigio Megarensium, quod carro vehebatur.*

Aliò properantibus curandum, vt quàm amicissime fieri poterit, per vicinos pacato transire liceat: Itaque & in ijs præoccupandis, & in ipso transitu festinandum. *De Brasida Thessaliam transeunte.*

Ad imminentes nobis hostis vires auertendas, bellum in ipsius hostis solum transportandum. *De Brasida in Thraciam misso.*

Quum hostis nobis imminet, est tunc à seruitijs & priùs suspectis subditis maximè cauendum, & ne quid illi moueant moliantúrve inter se collecti. Quamobrem sunt, vel in diuersa & insueta illis loca diducendi, vel certis locis separati custodiendi. *De seruis Lacedæmoniorum Pylo capta in Peloponeso.*

Vt quisque populus, vel priuatus maxi-

maximè ſe dignum libertate & immunitate putat, ita maximè inſidiatur ei, qui in ſeruitutem ſe abducit, aut opprimit, & vt primo quoque tẽpore ab eodem deficiat, occaſiones quærit. *Ibidem.*

In duce peregrini exercitus virtus & continentia, & in ipſo quoque exercitu peregrino modeſtia conciliat tum vtriſque, tum etiam toti genti eorum fauorem in quorum regione & oculis ſic verſantur. *De Braſida conciliante omnes Lacedæmonijs.*

Facile obruuntur à quibus iam graue bellum ſuſtinetur, ac ſuſceptũ eſt, quum ſe eodem tempore alijs & pluribus bellis implicant ambitiosè. *De Braſida conciliante ſibi Archibaum, non oppugnante.*

Vel ſola fama de noſtro in libertate oppreſsis reſtituenda ſtudio & conatu beneuolentiam omnium nobis in bello conciliat, & multos ſocios adiutoreſque adiungit, multoque magis res ipſa, id eſt, libertas oppreſſis re ipſa reddita. *In oratione Braſidæ ad Acanthios.*

Fraus in principibus fœdior eſt quàm violentia. *In oratione Braſidæ ad Acanthios.*

In

In ſtratagemate, dierum aut locorum pactorum error plurimum obeſt, totumque ſtratagema reddit periculoſum, vel inutile. *De rebus Bœotijs.*

Poſtquam inſidiæ detectæ ſunt, ijs quoque quieſcendum eſt, qui nondum noti ſunt ac detecti. *Ibidem.*

Vbique detrectatio certaminis & prœlij à nobis facta reddit hoſtem audentiorem. *In oratione Pagondæ ad milites.*

In certamine ſeu prœlio auxilium quantumuis exiguum ex inſperato pro nobis hoſtibus oſtentatum, vel in eos irruens, etiam eos victores in fugam vertit. Nam formidoloſiores ſunt hoſti qui pugnæ interueniunt, quàm ipſi qui pugnant. *De victis apud Delium Athenienſibus. Et lib. 5. in Oratione Braſidæ ad milites.*

In bello multa condonanda quæ contra leges domeſticas neceſſitate belli vrgente perpetrantur. *In reſponſo Athenienſium ad Bœotios:*

Æquæ deditionis conditiones ijs proponendæ, quos ſtatim in poteſtate habere volumus: Sunt autem eæ conditiones æquæ, quæ & illis manentibus in ſua ſede libertatem ac

bor-

bona concedunt: & abire volentibus liberam abeundi quocumque voluerint cum suis rebus intra certos dies veniam permittunt. *In pactis Brasidæ cum Amphipolitanis.*

Vbi oppidum aliquod nostrum ab hostibus captum est, sunt vicina loca, ne itidem capiantur, milite extraordinario ac maiori præsidio firmanda ac custodienda. *De Thucydide muniente Eionem.*

Diu oppressos sollicitat ad defectionem imperium alterius potentis Reip. mitius ostentatum: *De Torona & alijs ciuitatibus ad Brasidam deficientibus ab Atheniensium imperio.*

Fœdifragus non est qui subditos hostis sui ad se desciscentes recipit, antequam de propositis fœderibus sit planè conuentum. *De Brasida Scionæ recipiente.*

Imperatorem prudentem in bello, non tam de nouis oppidis occupandis, quàm de occupatis firmandis ac retinendis sollicitum esse oportet. *De Brasida post Mendam captam.*

In receptu ex prœlio faciendo, qui maximè constanti animo sunt, facilius tutiusque se recipiunt ac ser-[illegible] *De Brasida Illyrios sustinente.*

Quan-

Quandoquidem ſtrenuitas in bel-
Regibus ac Principibus ignauis ac imidis eſt inuiſa, de induſtria ſtre-
ui duces ab illis deſeruntur, vel in ebus gerendis impediuntur. *De Perzicca deſerente Braſidam, & ad Athenienſes deficiente.*

Ducis aut exercitus peregrini, cui e populus vltrò recens dedidit, ſæitiес aut durius ſtatim imperium, nò vel ſolū aliquod dictu factúmve cerbius facilè impellit eos ad excuiendos nouos dominos, & vt prius nperium à ſe abdicatum requirant, acit. *De Polydamida, & Mendenſibus.*

Deficientes ſocij, aut ſubditi a nois ſunt ſtatim oppugnandi ac reciiendi, dum noſtri metus adhuc apud os durat, & priuſquam alieno cuiiam imperio aſſueuerint; itémque um noſtri memores ac fautores aiqui inter eos adhuc ſuperſunt. *De Athenienſibus in Mendenſes, Scionæos, Amphipolitanos deficientes, expeditionem uſcipientibus.*

Vt ſubditi, quos ſuſpectos habeius in officio ac pace contineantur, unt muris, foſſis ac propugnaculis mnibus ſpoliandi. *Theſpienſium mu- à Thebanis diruti.*

EX LIBRO QVINTO THVCYDIDIS.

IN bellis qui priùs instructus & paratus prodit, magnas hosti commoditates eripit, metum inijcit. *De Atheniensibus post fœdera paratissimis.*

Hostis nunquam contemnendus quantumuis timentis speciem præ se ferat. *De Cleone Amphipolim obsidente, & Brasida vires contemnente.*

Postquam clades & calamitates vltro citroq; fuerint acceptæ, etiam qui prius irreconciliabiles, obstinati & superbi erant, ad fœdera mutua paciscenda facilè inducuntur. *De fœderum, quæ inter Lacedæmonios & Athenienses facta sunt, caussis.*

Insperatæ inusitatæque clades acceptæ subditos & socios ad rebellandum desciscendumque facilè mouent. Itaque tunc pace potiùs, quàm bello ad eos in officio continendos est opus. *Ibidem.*

Duces exercitus, & Primores Rerumpublicarum semper sunt belli tempore multorū inuidiæ & calumniæ obnoxij, propter detrimenta quæ priuati, & quidem multi tunc accipiunt.

piunt: itaq; non sunt tunc priuatorum querimoniæ aduersus eos pro iustis criminibus audiendæ, vel ij propter eas à munere deponendi. *Ibidem.*

Fœderum illibatorum conseruandorum, optima expeditissimaque ratio est, si ab ijs qui fœdera paciscuntur, commune aliquod concilium, quod de eorum inter se controuersijs postea cognoscat & iudicet, communi consensu constituatur. *In fœderibus Atheniensium, & Lacedæmoniorum. Item Amphictiones.*

In fœderibus paciscendis, non tantùm ipsis bellorum primis auctoribus & ducibus populis, verùm etiam eorum socijs vtrimq; cauendum est, & consulendum, ne illi vel inter se conciliati bellũ aduersus paciscentes moueant, vel se ad alios vtrorumque hostes adiungant: atque ita hæc fœdera tandem irrita faciant, aut inutilia. *De Lacedæmoniis, qui in suo cum Atheniensibus fœdere, sociis non satis cauerunt*

Principum potentiorumque populorum opes, fides & auctoritas infirmioribus socijs suspecta semper est, ne se in seruitutem redigant; sed tunc præsertim quum ijdẽ illi potentiores populi sese cũ suis hostibus, vel alijs

validis populis reconciliarunt atque fœdus inierunt. *De caussa cur Peloponnenses desciuerunt à Lacedæmonijs.*

Fœdera inter Respublicas eadem gubernationis forma vtentes sunt commodissima & maximè ineunda: inter populos autem, aut Respublicas quæ diuersam à nostra formam habent, non sunt tam firma & commoda. *De Bœotijs Argiuorum fœdera recusantibus, & Argiuis Atheniensium societatem Lacedæmoniacæ præferentibus.*

Qui ex pacto, vel sorte prior implere fœdera tenetur, si non implet, non sunt eidem fœdera illa seruanda à nobis. *De Atheniensibus qui Lacedæmonijs iustè non seruarunt fœdera.*

Perfidi ac fœdifragi aliqui ex eo esse vel intelliguntur, quòd multis technis & commentitijs prætextibus suaq; consilia simulant dissimulantve, & vehementer laborant ne ea deprehendantur, quæ tamen iam ex effectis & ex parte innotescunt. *De Lacedæmonijs, qui fœdera cum Atheniensibus facta fœdis artibus vtentes fregerunt.*

Vel vnius hominis potentis atque apud populum vel principem grauis, si publicus contemptus & ignominia sæpè totam Rempublicam turbat.

comm

commouet, imò etiam in discrimen adducit: ac proinde nemo qui tantus est, temere & absq; occasione manifesta est irritandus. *De Alcibiade contempto à Lacedæmonijs, & propterea excitante in eos populum Atheniensium.*

Autoritati potentum ac gratiosorum in Repub. hominũ multum detrahit, si de ijs multùm Reipublicæ polliceantur, à quibus nihil tamẽ postea impetrant. Itaque sobriè est illis de alijs promittendum. *De Nicia multa de Lacedæmonijs pollicente*

Magna & intestina bella in omnes vicinos tandem sparguntur per antegressas duorum duntaxat vicinorum primum inter se proritationes, & iniurias. Quibus proinde maturè obuiam ab alijs vicinis eundũ est nimirum constitutis qui ius vtriq; parti irritatæ & sese armanti dicant: Denique curandum vicinis populis, vt pax inter vicinos colatur. *De Lacedæmonijs & Eleis, Argiuis, & Epidaurijs vltrò citróque sese irritantibus.*

Nutantes & de defectione aut bello cogitantes subditi aut socij præueniendi sunt, nimirum aut in eos iustè suscepto bello, aut ijs ipsis ad diuersas

cogitationes distractis, & ad belli externa abductis.

Acies instructæ consiliaque de prælio committendo vt temerè non suscipienda, sic non temere mutanda & deponenda. Deponuntur autē & suscipiuntur temerè, nisi ex Reipublicæ quæ alit exercitum consensu, ac ducum exercitus præcipuorum consilio id fiat: Atque inde vel magna sequitur in duces ipsos inuidia, vel rei bene gerendæ occasio prætermittitur. *De Agide solo paciscente cum Argiuis, item Trasylo Argiuo cum Lacedæmoniis.*

Non modò difficilis est, verùm etiam parum diuturna quæ fit ex vna forma in aliam mutatio Reipub. nisi firmissimis præsidijs noua illa forma constituta muniatur, vt illi paulatim ciues assuescant. *De Argiua plebe eijciente Aristocratiam.*

Tam verum est iustitiam in bellis suscipiendis requiri, vt ij etiam qui bellum ambitiose aut auarè alijs inferunt, ac proinde iniustum, ijdem pretextum tamē sui cœpti iustum captent aliquem, nimirum suam vtilitatē definientes esse iustitiam. *In disceptatione Atheniensium & Meliorum.*

[C]rudelis est semper eorum qui seruiunt

ciunt, in dominos suos victoria: itaque totis viribus ea semper propulsanda est & impedienda: æquior autem esse solet sociorum in socios aut parium in pares dominatio.

EX LIBRO SEXTO THVCYDIDIS.

CVM de quouis bello suscipiendo prudenter & diu deliberandum est: tum verò præsertim de eo quod est & longinquum & periculosum: id est, quod aduersus validum ac bellicosum hostem & à nobis procul remotum gerendum est. *De bello Siculo diu deliberato.*

Amentia est, eos adoriri, quos neque victor in officio retinere possis, & ad quos postea ab ijs semel victus regredi non possis. *In oratione Niciæ ad Athenienses.*

Vt quæuis clades remotissimè accepta est, ita maximè horribilis censetur, & consternat eos qui accepetũt

Extranei auxilium societatemque à nobis petentes vt plurimũ de se, suis opibus, suaque potentia, & fide strenuè mentiuntur, Itaque nisi prius res eorum à nobis fuerint exploratæ, ijs

non est credendum. *In oratione Niciæ.*

Is optimè imperat, qui de Repub. cui præest, optimè meretur, saltem qui sciens prudénsve nihil illi nocet consilio vel facto.

Inuidiam & exitium sibi statim conciliat, præsertim in democratico statu, & accersit, qui quamuis alioqui strenuus & vtilis Reipublicæ vir sit, tamen præter cæteros coæquales suos nimia vestium, victus, apparatusque reliqui ostẽtatione & lautitia vtitur, ac proinde anteire illos velle videtur. *Alcibiadem hæ res perdiderunt.*

Imperium eorum latissimè extenditur, qui alijs auxilium petentibus, statim & impigrè succurrunt. *In oratione Alcibiadis.*

Respub. nimio ocio ac felicitate fruens, facilè, tum domi sanctos mores pristinos; tum etiam foris & in bello, strenuitatem amittit, *In oratione Alcibiadis.*

Qui ratione à periculoso incepto reuocari non possunt, ijdem sæpe sumptuum proposita magnitudine, & apparatus immensitate ac ostentatione deterrentur, ac reuocantur.

Hosti inuadere volenti, si vltrò ipse occurras, & tuis animos addis, & hosti de-

sti detrahis. *In oratione Hermocratis ad Syracusios.*

Democratiæ fundamentum est, oportere totam ciuitatem, non autem illius partem duntaxat, in consilium de rebus publicis admitti: itemque populum, postquam audierit, esse iudicem deliberationum publicarum. *In oratione Athenagoræ.*

Exploranda quæ nuntiantur.

Pręstat se ex vano metu & rumore aduersus pericula præparare, quàm ex nimia securitate, & hostium contemptu imperatum ab ijs opprimi. *In oratione Magistratus ad Syracusanos.*

Malè auxiliares suos ad pugnandum & persistendũ animant, qui eos, in ipso eorum aduentu & rerum principio, frustrantur & deludunt. *De Egestanis qui Athenienses luserant.*

Omnis exercitus extraneus maximè statim in ipso aduentu & initio est terrificus: ergo primo quoque tempore est illi aduersus hostem eundum, ac præliandum; ne si terror iste mora diuturna euanuerit, hostes animum recipiant, & in eum audaciores fiant. *Consilium Lamachi tertij ducis Atheniensiũ, postea reipsa cõprobatũ, lib. 7. De Gilippo. De Demosthene lib. 7.*

Sæpe ex turpibus causis magnorū & pulchrorum tamen facinorum occasiones natæ: quocirca sæpè prudentibus viris est ijs abutendum. *Pisistratidarum tyrannis ab Aristogitone ex vrbe Athenis ob amorem fœdum expulsa.*

Coniuratio nisi & paucis conscijs & quamprimum executioni mandetur, facilè detegitur. *De Hermodij & Aristogitonis insidiis detectis.*

Tyrannidis inchoantis & gliscentis initia & diligenter perquirenda & quamprimum exstinguenda, ac seuere nemine tamen iniustè damnato punienda. *De Atheniensibus, qui de Hermis fractis inquisitionem seueram instituerunt.*

Violatæ religionis prætextu sæpè in viros bonos & Reipublicæ vtiles, ac egregios (quoniam alia occasione euerti non possunt) insidiæ & criminationes magnæ & falsæ struuntur ab inimicis, quæ proinde non sunt facilè admittendæ. *De Alcibiade hoc crimine falsò accusato & oppresso.*

Fallacia, falsa spes, & stratagema quodcunque facilè hosti persuadetur per homines subornatos illi notos & familiares. *De Catanensi Syracusanos decipientibus.*

Appara-

¶ Apparatus exercitus in speciem ipsam terribilis & solito maior terret hostes, & proinde maturè ea occasione in hostem vtendum est. *In oratione Niciæ ad milites.*

In prælijs ac victorijs absque firmo equitatu nullum hosti etiam fugienti, magnum incommodum inferri potest. *De Syracusanis Athenienses victores prohibentibus.*

Peditatus quantumuis firmus absque equitatu in prælijs tanquam nudus censetur. *Ibidem.*

In ducendo hibernandoque exercitu præcipua commeatus seu annonæ cura ducibus habenda est. *De Nicia se Catanam recipiente.*

Imperantium multitudo & turba (licèt per vices id faciant) & domi & foris nocet. *In oratione Hermocratis.*

Non est satis, milites ipsos in exercitu & prælijs esse strenuos, nisi & duces habeant intelligentes, & eos quoque ipsos strenuos; & nisi ordo & obedientia simul coniungatur, & seruetur a singulis. *Ibidem.*

Summos belli duces summo à quo prouocare, aut cui resistere non liceat, præditos imperio esse oportet; vt facilius bella gerant, alios sibi obse-

quent

quentes reddant, sintque omnia eorum consilia magis arcana. *Ibidem.*

Optima regionis totius tutandæ aduersus extraneos hostes irruentes ratio est syncretismus, id est, quum omnes regionis illius populi & vrbes communi consensu ac viribus aduersus huiusmodi extraneos conueniunt & pugnant, eosque à suis ceruicibus communiter propellere conantur. *In oratione Hermocratis ad Camarinenses.*

Ad hostium vires paulatim debilitandas maximè prodest socios ab ijs abducere, vel eos cum socijs suis cōmittere, vel alios alijs suspectos reddere, vel denique meliorem eorum subditis æquioremque conditionem offerre. *Ibidem.*

Quo plura quælibet Respub. aut princeps habet, eo plus occupatur: ac proinde difficilius etiam singulis necessarijs prospicit. *In oratione Euphemi.*

Maximè hostes terret, qui incommoda ex ea parte & ea ipsa quæ illi ijdem maximè timent & formidant, infert. *In oratione Alcibiadis ad Lacedæmonios.*

Princeps aut dux hostium quispiam

piam ad nos transfugiens, illis maximè nocet: nam moram paratis ab illis rebus affert, & eorum conatus interrumpit, & consilia patefacit. Itaque vt tales in nostras partes transeant, nullis non conditionibus & præmijs est nitendum. *De Alcibiade.*

Qui hostis vehementer nocuit idem ille amicus plurimùm prodesse potest. *In oratione Alcibiade.*

Hostes nostros terret, si non tantùm à socijs nostris bellicosis accipimus milites, sed etiam belli strenuos duces. *De Lacedæmonijs Gylippum mittentibus, & Syracusis eum excipientibus.*

Celeritas in exequendo, est caussa maxima victoriæ, eademque terret plurimùm hostes. *De Syracusanorum metu ab Athenensibus; lib. 1. de Gylippo Lacedæmonio.*

Prudentis est ducis. ne minimæ quidem rei, quæ hostibus animum addere possit, depellendæ & eripiendæ occasionem prætermittere. *De Nicia Gylippum Lacedæmonium negligente.*

EX LIBRO SEPTIMO THVCYDIDIS.

EST prudentis imperatoris, vbi res & fortuna eius prospera, manifestè labi multumque inclinare cœpit, maturè deliberare vtrùm in bello suscepto perseuerandum, an potiùs ab eo desistere debeat. *De Nicia admonente prudenter Athenienses.*

Naues nimium diu sub dio & in mari retentæ, tum putrescunt, tum etiam ad prælium (quia sunt humidiores) postea minùs aptæ existunt. *De nauibus Atheniensium, ex epistola Niciæ.*

Temeritas superbiaque populorum iniusta bella suscipientium, eos perdit funditus: Æquitas autem & moderatio differentium donec iustè id & commodè facere possint, eos seruat, & tandem victores efficit, *De Atheniensibus temerè in bellũ Siculum incumbentibus, ac victis: & Lacedæmoniis æquius agentibus; post epistolam Niciæ.*

Etiam audaces viros & milites terrent ij, qui illis contrà obuiam eunt, & ipsi audacter. *In oratione Hermocratis.*

Præsidium perpetuum & firmum, quantum fieri potest, in hostili relinquendum, quod regionem vastet, vt & terrorem & damnum hostibus afferat. *De Decelia, & Pylo muris circumdata.*

Barbari quibuscunque in locis non timent, sunt sæuissimi. *De Thracibus Machærophoris.*

In nauali prælio qui nautas aut naucleros occidunt, facilè sibi victoriam comparant. Ad eos verò cadendos conducit paruis nauigijs peritos iaculatores imponere, qui tempore conflictus naualis eos telis petant. *De tertio Syracusanorum prælio aduersus Athenienses.*

Multorum à nobis defectiones sequi solent, vbi aperto Marte insigni aliqua clade victi sumus, nisi quamprimum alius exercitus isque robore firmus comparetur, & hostibus opponatur. *De Demosthene confirmante socios Atheniensium deficientes.*

Prælium noctu committere, nisi exploratissimo in loco, tesseraque facili data; ac denique ratione ad receptum victis idonea prius constituta, periculosissimum est. *De Demosthene noctu Epipolas inuadente.*

Dissol-

Dissoluere bellum maturè præstat, & dum adhuc spes aliqua cedendi superest, quàm rebus in dies pessum manifestè magis magisq; euntibus, omni spe & auxilio vicino destitutos, pertinaciter per miseram ambitionem in bello tamen permanere. *De Nicia obstinato, qui tandem exercitum Atheniensem perdidit in Sicilia.*

Qui de victoria præsumens vincitur: aut qui alijs imperare cupiens, eosque superbè aggreditur, si ab ijsdem superatur, longè deiectiori turbatioreque est animo, quàm qui de sese talia minimè præsumpserat. Itaque is facilè vel ad iniquas conditiones pacis adducitur, vel omnino profligatur ac internecione deletur. *In oratione Gylippi ad milites.*

Quæ & à quibus consilia, siue palam, siue clam suggerantur, diligenter perpendendum; & prius quàm fides illis habeatur, diiudicandum; ne pro amico vel salubri consilio insidiosum afferatur. *De Hermocratis in retinendis Atheniensibus stratagemate.*

Victis sese recipientibus quã celerrimè iter est faciendum, vt loca per quæ eundum est, præoccupent antequam ab hoste teneantur, & vsque

quo

no aliquod insuperabile vallum ac interstitium inter se & hostes obiecerint, velut flumen, oppidum suum &c. *De Atheniensibus fugientibus.*

Superstitiosa tonitruum, eclipseō, aliarumq; rerum naturalium obseruatio multos terrores parit, inanes illos quidem, sed tamen rebus bene gerendis inutiles & noxios, & moras inijcientes. *De Nicia, plenilunium obscurum obseruante. De Atheniensium exercitu fugiente, & fulgura obseruante.*

EX LIBRO OCTAVO THVCYDIDIS.

MAGNAS clades, magna sociorum & subditorum defectio sequi solet: itaque curandum, vt firmis, si fieri potest, tunc maximè præsidijs teneantur; & hostibus aliquid negotij inexspectati obijciatur. *De Atheniensium consternatione, & sociorum defectione.*

Post magnas calamitates acceptas, sumptus publici priuatique coërcendi sunt ac moderandi, vt pecunia suppetat ad publica negotia; imò etiam potestas extraordinaria, quæ maturè

occurrat incommodis, vel potiùs no-
ua decernenda. *Ibidem.*

Defectionum consilia non tantùm occulta agitanda, verùm etiam quàm primum exequenda, ne deprehendantur, aut impediantur. *De Coiuqui ab Atheniensibus fuerunt deprehensi.*

Etsi belli initia fœliciter non succedunt, propterea tamen non est animo statim despondendum & languescendum. *Alcibiadis ad Eudium Ephorum.*

Vt quispiam Princeps vicinos populos facilè superare, aut inter eos à quibus sibi metuit, regnare ac tutus esse possit, sunt discordiæ inter vicinos & eos quos metuit, serendæ & alendæ: ac semper illius, qui fuerit potentia inferior, partes adiuuandæ, & aduersus superiorem defendendæ ac sustentandæ. *Alcibiadis consilium Tissapherni.*

Tempori calamitatique in politicis rebus cedendum est: itaque & prior status Reipublicæ immutari, & antea facta decreta reuocari debent, si sic suadeat Reipub. vtilitas. *De Atheniensibus Alcibiadem reuocantibus, & statum Reipublicæ mutantibus.*

In bellis dissensiones ducum cor-
umpunt, aut inutiles reddunt mul-
rei præclarè gerendæ occasiones:
io etiam sæpe toti exercitui exi-
um afferunt. *De Pedarito & Astyocho ducibus Lacedæmoniis dissentientibus.*

Vbi ærarium publicum omnino
eest, vel est tenue ac inualidum, ibi-
um rerũ præclarè gerendarum fun-
amentum deficit: vnde necessario
ublicum ærarium habendum est, &
ud etiam pro magnitudine imperij,
cœptorum consiliorumque ratio-
e copiosum ac locuples. *De Atheniensium ærario post Siculum bellum exhausto.*

Præter ordinarium ærarium, quod
ublicis sumptibus ordinariis sit de-
natum, aliud quoque ad extraor-
inarias clades ac calamitates suble-
andas seorsim, sancteque reseruan-
am in quaque Repub. esse oportet.
De Atheniensium mille talentis in casus extraordinarios sepositis.

In oppidis hosti oppositis, &
quorum obsidio timetur, com-
eatus pro numero pugnantium &
mium retinendorũ ad tempus diu-
rnum depositus asseruari debet:
mq; cæteras belli munitiones, ibi-

dem paratas esse, & conseruari oportet.

Omnis Reipublicæ status ac formæ mutatio, multa secum incommoda trahit; ac proinde periculosa est, subditis molesta, ac seditionum & rebellionum occasionem præbet. *De Atheniensibus Democratiam in Oligarchiam mutantibus.*

Curandum est ne foris exercitus à consilijs dissentiat, quæ respub. domi probat. *De Atheniensium exercitu qui Samij erat, & à Rep. Atheniens. dissentiebat.*

Vires hostium maximè infringit, qui socios ab illis alienat, aut agros commeatum aut pecuniam suppeditantes illis eripit. *De Alcibiade Ioniam ab Atheniensibus, & Tissaphernem à Lacedæmoniis auertente.*

Qui hostibus valdè sunt vtiles duces, aut socij, sunt varijs modis apud eosdem in suspicionem à nobis adducendi. *De Alcibiade Tissaphernem adducente Lacedæmoniis in suspicionem.*

Non tantùm vincendum est, sed etiam victoria vtendum Duci, imprimis vt perterritis hostibus instet. *Hegesandridas Lacedæmonius fructum victoriæ perdidit cunctando.*

Spes

Spes prædæ, vel nimius hostium victorum contemptus, sæpè pulcherrimas victorias corrupit, adeoque nonnunquam ex victis victores effecit. *De Peloponensibus & Syracusanis ad Abydum victis.*

EX XENOPHONTIS DE PÆDIA CYRI, LIBRO PRIMO

LAMBERTI DANÆI SVCCIDANEA OPERA.

PRINCIPES qui imperant iniquè & iniustè, ægrè sibi obsequentes subditos, aut beneuolos habent. *In proœmio libri.*

Principes vero rectè & iustè imperantes reddunt subditos sibi facilè obsequentes, ac beneuolos. *Ibidem.*

Principem nobilibus natalibus & prosapia generosa ortum, & corpore formosum esse, commendat populis: verùm rectè, à pueritia honesteque, omni virtutis, tolerantiæ, & laboris genere institutum & exercitatum esse, maximè decet ac necesse est. *De*

Cyro Persarum rege, cui hæc omnia imbuit Xenophon.

Princeps patriis non peregrinis moribus ac institutis à pueritia est formandus. *De Cyro.*

In bene moratis ciuitatibus ætates hominum distinctas esse oportet, vt cuique ætati suus morum præfectus & censor & inspector constituatur. *Sic in Persica Monarchia.*

Ingratitudinem vt maximum vitium, etiam in pueris detestantur Persæ.

Adolescentes ad cibi continentiam, sobrietatem & militares labores ab ineunte ætate sunt exercendi, vt strenui euadant. *Sic Persæ suos adolescentes instituunt.*

Venationis exercitium plurimùm est militari labori simile. itaque militaturi sunt primis statim ab annis assuefaciendi venationi. *De Persarum liberis qui sic erudiuntur.*

In ijs qui viri magni futuri sunt ac euasuri, apparent ab ipsa statim infantia illustria eorum indolis eximiæ signa. *Sic in Cyro puero.*

Ebrietas maximè Principes dedecet, *Cyri etiam pueri dictum.*

Aditus ad Principem non debet esse

-le difficilis. *De Saca damnato à*
...

Optima est ejus Principis adolescentis indoles, qui cum aliis certamen de virtute non recusat. *Sic Cyrus in venatione cum aequalibus suscepta.*

Is facilè in societatem adducitur, cui nobiscum commune periculum esse persuadetur. *Sic Assyriorum Rex totam Asiam aduersus Medos concitauit.*

Belli iusti initia à Dei inuocatione facienda. *Sic Cyrus profecturus in auxilium Medorum.*

Optima exercitus legendi ratio est, quum vir virum legit. *Sic Cyrus ducentos elegit, illi alios.*

Nemo in bellis strenuus euadere vnquam concupiuit, solius laudis gratia, sed & commodi quoque sui causa. Quare strenui sunt & honore & praemiis afficiendi. *Cyrus in oratione ad ducentos à se electos.*

Strenui sunt bellatores, qui & certandi laborem, & in exercitu famem & sitim, & reliquas belli aerumnas patienter ferre & absque fatigatione magna possunt. *Ibidem Cyrus.*

In bellis aequitas iustitiaque belli

suscepti imprimis & noscenda Duci ipsi, & alijs ab eo proponenda. *Ibidem Cyrus.*

Hæc est belli iustè suscipiendi caussa duplex: nempe ut vel iniuria iam illata nobis ipsis propulsetur à nobis, vel amicis socijsq; lacessitis & petentibus auxilium feratur. *Ibid. Cyrus*

Optimus est ille belli Dux & toti exercitui venerandus, qui curat & efficit ne quid necessarium ac præsertim commeatus desit exercitui. *In colloquiis Cyri & Cambysis patris.*

Ducem & Principem non cœnæ sumptu, aut voluptatis fruitione, sed maximè prudentia & labore in exercitu cæteros præcedere oportet. *Ibid.*

Pecunia, quæ non deficiat, paranda est ei qui fidum & obsequentem strenuum perstantemque secum exercitum habere velit. *Cambyses pater ad Cyrum.*

Milites in exercitu sunt magis obsequentes in rerum necessariarum copia, magis autem strenui dum duntaxat premuntur, non autem prorsus ijs destituuntur. *Ibidem.*

Strenuum militem facit lucri spes præsertim magni, certa vel concepta. *Ibidem.*

Breui

Breui periturum est imperium eius ducis cuius culpa exercitus caret rebus necessariis & commeatu. *Ibidem.*

Boni exercitus imperatoris munus non in sola acie instruenda positum est, aut locis ad victoriā opportunis capiendis, verùm etiam in tuendo exercitu ab inopia, morbis, seditione, ignauia, & eodem ad contentionem virtutis excitando cohortandoq́; *Cambysis consilium ad Cyrum.*

Castra salubri loco sunt capienda, si quibus in locis exercitus est diutius commoraturus. *Ibidem.*

Exercitum numquam otiosum esse oportet, sed in eo vt vel noceat hosti, vel sibi necessaria paret, vel se militariter exerceat, semper occupatum. *Ibidem.*

In exercitu obsequentes præ cæteris milites sunt publicis præmijs à Duce & quidem publicè afficiendi. *Ibidem.*

Militum obsequium & beneuolentiam maximè parat & conciliat Ducis ipsius in curandis militum cōmodis & vtilitatibus prudentia, & illius velut communis patris cura & sollicitudo erga milites, eaque toti exercitui nota & perspecta. *Ibidem.*

Militum obsequium ac beneuolentiam Duci conciliat, si vnà cum militibus ipse militariter cibum capiat, & si in laboribus ac periculis cum illis versetur, & perseueret: imò si plus istarum rerum, quam milites alij, participet. *Ibidem.*

Tum maxime cum hoste confligendum est, quum milites quidem non tyrones, sed exercitati alacri animo id postulant, & loci conditio commoditasque nobis fauet.

Hosti, quacunque ratione fieri potest, incommodandum, vim inferendo, prædando insidijs, stratagemate grassando: non tamen perfidia & fide data violata. *Cābyses pater ad Cyrū*

Nostri, & socij in bello nulla iniuria sunt ab exercitu publicè, vel priuatim afficiendi. *Ibidem.*

Obseruandum quum hostes sunt imparati, dormientes, frumentantes, securi, iniquo loco positi, vt tunc eos aggrediamur, & qua castrorum, vel exercitus sui parte maximè sunt imbecilles.

Simulatio, trepidatio & metus à nobis fictus, facilè hostes in insidias, aut ad audendum quidpiam præter ipsorum vires, inducit. *Ibidem.*

Noua

Noua instrumenta bellica & hominibus ignota inusitata magnum illis terrorem afferunt: Itaque Duci in id maximè incumbendum, vt noua belli instrumenta inueniat. *Ibidem*

Milites exercitati & eorum animi alacres sunt magna victoriæ parandæ instrumenta. *Ibidem.*

Imperatoria ars multa exercitatione & meditatione eget, imò diu noctuque fiat assidua.

Nec certamen, sed prælium in bello, nec aliud quidpiam maioris momenti, aut periculi in bello, vel pace, ante inuocatum Dei nomen, est à Principe vel Duce tentandum. *In fine libri.*

EX LIBRO SECVNDO XENOPHONTIS DE PAEDIA CYRI.

IMPERATORI & suæ hostium copiæ, quantum fieri potest, sunt cognoscendæ, vt de toto bello melius deliberet.

In bello & prælio imprimis spectandum Duci, quæ sua arma hostium armis & quam exercitus sui partem

parti

parti hostium opponat. *In colloquio Cyaxaris & Cyri.*

Præmia in bello iis qui erunt strenui, ante certamen seu prælium sunt publicè proponenda & pronuncianda.

In castris est varius exercitus per nationes distinguendus: nationes per vexilla: vexillum quodque cum suo Duce per coniuncta contubernia inter se vicina sub oculis Ducis & commilitonum constituendum.

Labores in exercitu assidui faciũt, vt milites sint eò mansuetiores.

Ministri exercitus, vti fabri, medici, chirurgi, tubicines, caduceatores, cornicines, qui machinas vehunt, & reliqui similes; sunt & ipsi quoque strenui à Duce exercitus, vti & strenui milites, honorandi, & ad epulas inuitandi. *Exemplum Cyri.*

Beneuolentiam militum conciliat Duci benigna distributio esculentorum & poculentorum suorum, partitioque ab eo inter milites facta aut ad eos viritim, vel turmatim è sua mensa missa: vel ad cœnam eorundem cum Duce inuitatio.

In acie ne postremi progrediantur, nisi primi, seu anteriores in eodem agmi-

agmine & turma processerint prius.

Ne ordine & in acie dispositi milites omnes id exequantur, quod vni ex illis duntaxat est imperatum & faciendum.

Conuitia in exercitu & inter milites seuerè coërcenda. Ex ijs enim pugnæ & rixæ primùm priuatæ, post etiam sæpè totius exercitus inter se seditio nasci solet.

Nec in milite nec in Duce nimia seueritas & naturæ agrestitas est laudanda. *Aglaitado propterea reprehenso.*

Milites ignaui sunt ex exercitu statim eijciendi, vel dimittendi. Nam hi suo exemplo & iactatione alios deprauant & incitant, vt minus quidem laboris, plus tamen præmiorum petant.

Item seditiosi milites & factiosi, item improbi & scelerati ne cæteros corrumpant.

Cuiuis militi strenuo & præclara gerenti, siue nobili, siue plebeio, præmia proponenda: & quidem, si æqualia facinora plebeius miles generoso ediderit, æqualia. *Decretum Cyri ex communi Ducum sententia.*

Imperatoris exercitus, non singulorum militum, iudicium esse debet,

ecquis

ecquis se strenuè & dignè præmio in bello gesserit, ecquis non. *Ibidem.*

Exercitus ἀκροβολισμοῖς in castris strenuè exercendi. *Sic Cyrus.*

Funditorum, ferentariorum & eorum omnium qui eminus feriunt, magnus est in primum aggrediendo, vel fugando exercitu vsus: comminus autem ferientium & gladijs rem gerentium vsus in fundendo, profligando cædendoque exercitu maior. *Ibidem.*

Milites quos quispiam Dux velit alacri animo res bellicas gerere, & imprimis socij & auxiliares, sunt tum præmijs, id est, pecunia; tum verbis, id est, blanda oratione venandi & conciliandi.

Duci exercitus præter publicas pecunias, priuatis est pecunijs opus; vt ipse per se strenuos milites præmio afficere possit.

Venationis aut latrocinij specie in hostico aut suspectis socijs opportuna loca occupare commodũ & vtile stratagema est. *Sic Cyrus Armeniorum montes occupat.*

Quum celandus est hostes noster aduentus, aditus nunciorum occupandi, & quotquot occurrunt, vel capiendi

capiendi sunt ac retinendi: vel specie latrocinij longissimè fugandi. *Sic Chrysantus Armenios.*

Ea est pro breuissima exercitui via eligenda, quæ facillima & tutissima est. *Cyrus.*

Minimè iniuria sunt ab exercitu afficiendi, quos ad te traducere velis, vel à quibus commeatum accipere sit necesse. *Sic Cyrus præcepit.*

Celeritas in præoccupando imparato hoste & præueniendo maxima, vt plurimùm, victoriæ caussa est. *& lib. 3. de Chaldæorum montibus occupatu.*

Per feciales tentandi prius, quam nulla de officio præcedente admonitione prælio aggrediendi etiam ij qui à nobis perfidi & vitro defecerunt quum essent prius subditi. *Sic Cyrus Armenios Medorum subditos tentat.*

Hostem perturbat, vel spem illius languidiorem facit, vel deijcit, subditorum, qui à nobis ad eum prius defecerant, ad nos retractio & reductio. *Cyrus reuocat Armenios ad Medos quorum antea subditi erant.*

EX LIBRO TERTIO XENOPHONTIS DE PAEDIA CYRI.

REGIS fuga, aut manifesta desperatio, vel trepidatio reliquum vulgus terret in exercitu, & in desperationem adducit. *Armenij Regis fuga populares terruit.*

Ad veniam impetrandam à Repub. vel Rege præstat hosti capto verum quam mendacium dicere, & veniam summissè postulare quàm proterуè in victorem inuehi. *Armenij Regis consilium: item & Cyri.*

Subditi antea rebelles, sed bello recepti, sunt, quantum fieri potest, nobis aliquo beneficio conciliandi, quò sint magis in posterum fidi. *Sic Cyrus Armenium tractat.*

Hostium præsidia nostræ regioni vicina sunt deijcienda; vt facilè eos à nostris finibus arceamus, & ad sua tutanda reuocemus. *Sic à Cyro deiecta præsidia Chaldæorum.*

Noui populi bello parti sunt beneficiis afficiendi, quò lubentiùs nobis parére velint. *Sic Cyrus Chaldæos.*

Est boni Principis vicini duorum vicino-

cinorum pacem constabilire inter , ad propterea se interponere, & rocumque iniurias ac fines præsi- o in vtrorumque confinibus à se nstituto, cùm ab eò petitur, vlcisci terrare. *Sic sese Cyrus interposuit in- Armenios & Chaldæos.*

Imperatorem in exercitum libe- lem esse oportet, vt eius beneuo- ntiam sibi conciliet. *Sic Cyrus bene- us in suum exercitum.*

Longè præstat exercitum nostrum hostili, quàm in nostromet agro a- re, vt plus illi incommodi, nobis tem minus detrimenti adferamus. *oratione Cyri ad Cyaxarem.*

Non tam ratio & cura habenda est, e noster exercitus nobis incommo- a afferat, in nostro agro manens àm vbi eum manere oporteat, vt e illi exercitui resistere, & par esse ossit. *Ibidem.*

Multùm alacritatis nostris addi- ur, multumque terroris hostibus, m eos in suo ipsorum agro, vel ces- ntes adoriri, vel aduenientes exspe- are audemus. *Ibidem.*

Prœlia animis magis quàm maxi- is corporum viribus iudicantur, & ictoria prænuntiatur. *Ibidem.*

Nihil in bello, prælio, hoste inuadendo, nisi prius inuocato Dei nomine, aggrediendum, quum id fœliciter succedere velimus. *Sic Cyrus in Assyriorum agros irruiturus sacrificat.*

Ad fallendos hostes sæpè expedit ignes post castra facere. *Sic Cyrus.*

In castrorum metatione tutissimum est vallo & fossa castra nostra semper munire. *Sic Cyrus.*

Quidquid in bellicis operibus repente fit & aspicitur, multum terret hostem. *Sic Cyrus vallum loricatum & terreum faciebat.*

Prælium non prius committendum, quam confirmatis à Ducibus suorum animis, & curato à militibus corpore, quantum fieri & res, & locus, & tempus patitur. *Sic Cyrus cum Assyriis dimicaturus.*

Propter hostium dubitationem aut hæsitationem non est quicquam à nobis præcipitanter ac temere suscipiendum, etiam aduersus eos ipsos: nam sæpè est simulata. *Sic Cyrus dissuadet Cyaxari ne castra hostium aggrediatur.*

Hostis nec totus, sed ex parte tantum collectus; nec aciem adhuc instructam habens; sed eam instruens, si qua

qua fieri potest, adoriendus: vt facilis sit nobis de eo victoria. *Sic Cyaxares Assyrios vicit.*

EX LIBRO QVARTO.

HOSTIS fugiens non est absque equitatu firmo persequendus. *Cyri consilium.*

Hostis fugiens eousque persequendus, & quidem celerrimè & quamplurimum, donec speret se euadere posse: ad desperationem autem non cogendus. *Cyaxaris consilium.*

Clades acceptas, præsertim magnas, sequitur sociorum defectio, item subditorum, nisi à victis vires quamprimum instaurentur. *Sic Hyrcani ab Assyriis defecerunt.*

Hostis fugiens quamprimum est persequendus: nec verò victor exercitus in spolijs illius legendis, donec fugientem prorsus profligârit, debet detineri. *Cyri edictum persequentis Assyrios.*

Nullum est lucrum victoria magis. *Ibidem.*

Preficiendus eligendusque semper aliquis in exercitu, qui in toto illius itinere commeatus curam ha-

Nihil in bello, prælio, hoste inuadendo, nisi prius inuocato Dei nomine, aggrediendum, quum id fœliciter succedere velimus. *Sic Cyrus in Assyriorum agros irruiturus sacrificat.*

Ad fallendos hostes sæpè expedit ignes post castra facere. *Sic Cyrus.*

In castrorum metatione tutissimum est vallo & fossa castra nostra semper munire. *Sic Cyrus.*

Quidquid in bellicis operibus repente fit & aspicitur, multum terret hostem. *Sic Cyrus vallum loricatum & terreum faciebat.*

Prælium non prius committendum, quam confirmatis à Ducibus suorum animis, & curato à militibus corpore, quantum fieri & res, & locus, & tempus patitur. *Sic Cyrus cum Assyriis dimicaturus.*

Propter hostium dubitationem aut hæsitationem non est quicquam à nobis præcipitanter ac temere suscipiendum, etiam aduersus eos ipsos: nam sæpè est simulata. *Sic Cyrus dissuadet Cyaxari ne castra hostium aggrediatur.*

Hostis nec totus, sed ex parte tantum collectus; nec aciem adhuc instructam habens; sed eam instruens, si qua

ſi qua fieri poteſt, adoriendus: vt fa-cilis ſit nobis de eo victoria. *Sic Cyaxarès Aſſyrios vicit.*

EX LIBRO QVARTO.

HOstis fugiens non eſt abſque equitatu firmo perſequendus. *Cyri conſilium.*

Hoſtis fugiens eouſque perſequendus, & quidem celerrimè & quamprimum, donec ſperet ſe euadere poſſe: ad deſperationem autem non cogendus. *Cyaxaris conſilium.*

Clades acceptas, præſertim magnas, ſequitur ſociorum defectio, item ſubditorum, niſi à victis vires quamprimum inſtaurentur. *Sic Hyrcani ab Aſſyriis defecerunt.*

Hoſtis fugiens quamprimum eſt perſequendus: nec verò victor exercitus in ſpolijs illius legendis, donec fugientem prorſus profligârit, debet detineri. *Cyri edictum perſequentis Aſſyrios.*

Nullum eſt lucrum victoria maius. *Ibidem.*

Præficiendus eligenduſque ſemper aliquis in exercitu, qui in toto illius itinere commeatus curam ha-

Nihil in bello, prælio, hoste inuadendo, nisi prius inuocato Dei nomine, aggrediendum, quum id fœliciter succedere velimus. *Sic Cyrus in Assyriorum agros irruiturus sacrificat.*

Ad fallendos hostes sæpè expedit ignes post castra facere. *Sic Cyrus.*

In castrorum meatione tutissimum est vallo & fossa castra nostra semper munire. *Sic Cyrus.*

Quidquid in bellicis operibus repente fit & aspicitur, multum terret hostem. *Sic Cyrus vallum loricatum & terrenum faciebat.*

Prælium non prius committendum, quàm confirmatis à Ducibus suorum animis, & curato à militibus corpore, quantum fieri & res, & locus, & tempus patitur. *Sic Cyrus cum Assyriis dimicaturus.*

Propter hostium dubitationem aut hæsitationem non est quicquam à nobis præcipitanter ac temere suscipiendum, etiam aduersus eos ipsos: nam sæpè est simulata. *Sic Cyrus dissuadet Cyaxari ne castra hostium aggrediatur.*

Hostis nec totus, sed ex parte tantum collectus; nec aciem adhuc instructam habens; sed eam instruens, si qua

si qua fieri potest, adoriendus: vt facilis sit nobis de eo victoria. *Sic Cyaxares Assyrios vicit.*

EX LIBRO QVARTO.

HOSTIS fugiens non est absque equitatu firmo persequendus. *Cyri consilium.*

Hostis fugiens eousque persequendus, & quidem celerrimè & quamprimum, donec speret se euadere posse; ad desperationem autem non cogendus. *Cyaxaris consilium.*

Clades acceptas, præsertim magnas, sequitur sociorum defectio, item subditorum, nisi à victis vires quamprimum instaurentur. *Sic Hyrcani ab Assyriis defecerunt.*

Hostis fugiens quamprimum est persequendus: nec vero victor exercitus in spolijs illius legendis, donec fugientem prorsus profligârit, debet retineri. *Cyri edictum persequentis Assyrios.*

Nullum est lucrum victoria maius. *Ibidem.*

Preficiendus eligendusque semper aliquis in exercitu, qui in toto illius itinere commeatus curam ha-

Nihil in bello, prælio, hoste inuadendo, nisi prius inuocato Dei numine, aggrediendum, quum id fœliciter succedere velimus. *Sic Cyrus in Assyriorum agros irruiturus sacrificat.*

Ad fallendos hostes sæpe expedit ignes post castra facere. *Sic Cyrus.*

In castrorum meatione tutissimum est vallo & fossa castra nostra semper munire. *Sic Cyrus.*

Quidquid in bellicis operibus repente fit & aspicitur. multum terret hostem. *Sic Cyrus vallum loricatum & terreum faciebat.*

Prælium non prius committendum, quàm confirmatis à Ducibus suorum animis, & curato à militibus corpore. quantum fieri & res, & locus, & tempus patitur. *Sic Cyrus cum Assyriis dimicaturus.*

Propter hostium dubitationem aut hæsitationem non est quicquam à nobis præcipitanter ac temere suscipiendum, etiam aduersus eos ipsos: nam sæpè est simulata, *Sic Cyrus dissuadet Cyaxari ne castra hostium aggrediatur.*

Hostis nec totus, sed ex parte tantum collectus; nec aciem adhuc in- ...tam habens; sed eam instruens, ...

à qua

si qua fieri poteſt, adoriendus: vt facilis ſit nobis de eo victoria. *Sic Cyaxares Aſſyrios vicit.*

EX LIBRO QVARTO.

HOSTIS fugiens non eſt abſque equitatu firmo perſequendus. *Cyri conſilium:*

Hoſtis fugiens eouſque perſequendus, & quidem celerrimè & quamprimum, donec ſperet ſe euadere poſſe: ad deſperationem autem non cogendus. *Cyaxaris conſilium.*

Clades acceptas, præſertim magnas, ſequitur ſociorum defectio, item ſubditorum, niſi à victis vires quamprimum inſtaurentur. *Sic Hyrcani ab Aſsyriis defecerunt.*

Hoſtis fugiens quamprimum eſt perſequendus: nec verò victor exercitus in ſpolijs illius legendis, donec fugientem prorſus profligârit, debet detineri. *Cyri edictum perſequentis Aſſyrios.*

Nullum eſt lucrum victoria maius. *Ibidem.*

Præficiendus eligenduſque ſemper aliquis in exercitu, qui in toto illius itinere commeatus curam ha-

EX LIBRO TER[...]
XENOPHONT[...]
DE PAEDIA C[...]

REGIS fuga, aut mani[...] peratio, vel trepidatio n[...] vulgus terret in exercit[...] desperationem adducit. *Arm[...] gis fuga populares terret.*

Ad veniam impetrandam[...] pub. vel Rege præstat hosti ca[...] rum quàm mendacium dicere[...] niam summissè postulare quà[...] terruè in victorem inuehi. *[...] Regis consilium; item & Cyri.*

Subditi antea rebelles, sed[...] recepti, sunt, quantum fieri p[...] nobis aliquo beneficio concil[...] quò sint magis in posterum fi[...] *Cyrus Armenium tractat.*

Hostium præsidia nostræ r[...] vicina sunt deijcienda; vt facil[...] nostris finibus arceamus. & [...] tutanda reuocemus. *Sic à Cyro[...] præsidia Chaldæorum.*

Noui populi bello parti sunt[...] ficio afficiendi, quò lubentiùs[...] parére velint. *Sic Cyrus Chaldæos.*

Est boni Principis vicini du[...]

nsportentur,
is ab ijs in se-
ntibus futura
reant: *Sic Cy-*
aclamit.

aut metui-
nt dimitten-
s nostræ. *Sic*

ncipi tibi in-
ius potestate
transfugiente

primarios
verbis, vel
Rege cum
ilè alienat.
ficere.

I N T O
T I S
R I.

spurcus sæ-
onis cœptis
ddunt. Ita-
éque libidi-
ctos esse o-
videre Abra-

Magna

beat. *Cyri dictum.*

Spolia Imperatoris iussu ab uno aliquo fido delecto & leganda sunt & fideliter seruanda, donec ex communi omnium sententia inter omnes diuidantur. *Sic Cyrus in spolijs Assyriorum fugientium legendis fecit:*

Studendum est, vt quæ gens peditatu valet, & ad pedestrem pugnam strènua est, eadem quoque equitatu si fieri potest, valeat, atque ad pugnam quoque equestrem exerceatur. *Sic Cyrus persuasit Persis, qui optimi pedites erant.*

Regio bene culta pretiosa admodum possessio: malè vero habita caret infinitis bonis. *Cyri ad Hyrcan. dictum.*

Vt victoria tuta paretur, omnes resistentes, vim inferentes seu repugnantes sunt occidendi: arma vero tradentes seque dedentes sunt conseruandi.

Qui se in bello aut prœlio populi totos & populariter dediderunt, & à nobis capti sunt, commodius in sua remittuntur, sed omnibus deceptis armis: aut in suo agro & sedibus iusto præsidio imposito, retinentur, quàm vel retineantur apud nos,

in alienas regiones transportentur, nisi manifesta rebellionis ab ijs in sede & regione sua manentibus futura signa cernantur & appareant. *Sic Cyrus captiuos Assyriorum tractauit.*

Quamdiu expectatur aut metuitur hostis, nec auxilia sunt dimittenda, nec distrahendæ vires nostræ. *Sic Cyrus Medos retinuit.*

Cauendum est ne Principi tibi infesto subijciaris, & in eius potestate maneas & sis. *De Gobria transfugiente ad Cyrum.*

Regis in Principes & primarios Regni viros iniuria, nisi verbis, vel donis ab eo leniatur, eos à Rege cum tota ipsorum regione facilè alienat. *Assyrius Gobriam coegit deficere.*

EX LIBRO QVINTO XENOPHONTIS DE PAEDIA CYRI.

LIBIDO atque amor spurcus sæpè strenuos viros à bonis cœptis auocant, & ignauos reddunt. Itaque continentes minimeque libidini & scortationi eos addictos esse oportet. *De Cyro recusante videre Abradatæ vxorem.*

beat. *Cyri dictum.*

Spolia Imperatoris iussu ab vno aliquo fido delecto & leganda sunt fideliter seruanda, donec ex communi omnium sententia inter omnes diuidantur. *Sic Cyrus in spolijs Assyriorum fugientium legendis fecit:*

Studendum est, vt quæ gens peditatu valet, & ad pedestrem pugnam strènua est, eadem quoque equitatu si fieri potest, valeat, atque ad pugnam quoque equestrem exerceatur. *Sic Cyrus persuasit Persis, qui optimi pedites erant.*

Regio bene culta pretiosa admodum possessio: malè vero habita caret infinitis bonis. *Cyri ad Hyrcanos dictum.*

Vt victoria tuta paretur, omnes resistentes, vim inferentes seu repugnantes sunt occidendi: arma vero tradentes seque dedentes sunt conseruandi.

Qui se in bello aut prœlio populares totos & populariter dediderunt, & à nobis capti sunt, commodius ad sua remittuntur, sed omnibus deceptis armis: aut in suo agro & sedibus iusto præsidio imposito, retinentur, quàm vel retineantur apud nos,

n alienas regiones transportentur, nisi manifesta rebellionis ab ijs in sede & regione sua manentibus futura signa cernantur & appareant. *Sic Cyrus captiuos Assyriorum tractauit.*

Quamdiu expectatur aut metuitur hostis, nec auxilia sunt dimittenda, nec distrahendæ vires nostræ. *Sic Cyrus Medos retinuit.*

Cauendum est ne Principi tibi infesto subijciaris, & in eius potestate maneas & sis. *De Gobria transfugiente ad Cyrum.*

Regis in Principes & primarios Regni viros iniuria, nisi verbis, vel donis ab eo leniatur, eos à Rege cum tota ipsorum regione facilè alienat. *Assyrius Gobriam coegit deficere.*

EX LIBRO QVINTO XENOPHONTIS DE PAEDIA CYRI.

LIBIDO atque amor spurcus sæpè strenuos viros à bonis cœptis auocant, & ignauos reddunt. Itaque continentes minimeque libidini & scortationi eos addictos esse oportet. *De Cyro recusante videre Abradata vxorem.*

beat. *Cyri dictum.*

Spolia Imperatoris iussu ab vno a-liquo fido delecto & legenda sunt fideliter seruanda, donec ex commu-ni omnium sententia inter omnes di-uidantur. *Sic Cyrus in spolijs Assyrioru fugientium legendis fecit:*

Studendum est, vt quæ gens pedi-tatu valet, & ad pedestrem pugna strenua est, eadem quoque equitatu si fieri potest, valeat, atque ad pu-gnam quoque equestrem exerceatur *Sic Cyrus persuasit Persis, qui opti pedites erant.*

Regio bene culta pretiosa admo-dum possessio: male vero habita caret infinitis bonis. *Cyri ad Hyrca- dictum.*

Vt victoria tuta paretur, omnes re-sistentes, vim inferentes seu repu-gnantes sunt occidendi: arma ve tradentes seque dedentes sunt conse-uandi.

Qui se in bello aut prœlio popu-totos & populariter dediderunt, à nobis capti sunt, commodius sua remittuntur, sed omnibus de-ptis armis: aut in suo agro & sedi iusto præsidio imposito, retinen quàm vel retineantur apud nos,

in alienas regiones transportentur, nisi manifesta rebellionis ab ijs in sede & regione sua manentibus futura signa cernantur & appareant. *Sic Cyrus captiuos Assyriorum tractauit.*

Quamdiu expectatur aut metuitur hostis, nec auxilia sunt dimittenda, nec distrahendæ vires nostræ. *Sic Cyrus Medos retinuit.*

Cauendum est ne Principi tibi infesto subijciaris, & in eius potestate maneas & sis. *De Gobria transfugiente ad Cyrum.*

Regis in Principes & primarios Regni viros iniuria, nisi verbis, vel donis ab eo leniatur, eos à Rege cum tota ipsorum regione facilè alienat. *Assyrius Gobriam coegit deficere.*

EX LIBRO QVINTO XENOPHONTIS DE PAEDIA CYRI.

LIBIDO atque amor spurcus sæpè strenuos viros à bonis cœptis auocant, & ignauos reddunt. Itaque continentes minimeque libidini & scortationi eos addictos esse oportet. *De Cyro recusante videre Abradatæ vxorem.*

beat. *Cyri dictum.*

Spolia Imperatoris iussu ab vno aliquo fido delecto & leganda sunt fideliter seruanda, donec ex communi omnium sententia inter omnes diuidantur. *Sic Cyrus in spolijs Assyriorum fugientium legendis fecit.*

Studendum est, vt quæ gens peditatu valet, & ad pedestrem pugnam strènua est, eadem quoque equitatu si fieri potest, valeat, atque ad pugnam quoque equestrem exerceatur. *Sic Cyrus persuasit Persis, qui optimi pedites erant.*

Regio bene culta pretiosa admodum possessio: malè vero habita caret infinitis bonis. *Cyri ad Hyrcanos dictum.*

Vt victoria tuta paretur, omnes resistentes, vim inferentes seu repugnantes sunt occidendi: arma vero tradentes seque dedentes sunt conseruandi.

Qui se in bello aut prœlio pop totos & populariter dediderunt, à nobis capti sunt, commodius sua remittuntur, sed omnibus de ptis armis: aut in suo agro & sedibus iusto præsidio imposito, retinentur quàm vel retineantur apud nos,

in alienas regiones transportentur, nisi manifesta rebellionis ab ijs in sede & regione sua manentibus futura signa cernantur & appareant. *Sic Cyrus captiuos Assyriorum tractauit.*

Quamdiu expectatur aut metuitur hostis, nec auxilia sunt dimittenda, nec distrahendæ vires nostræ. *Sic Cyrus Medos retinuit.*

Cauendum est ne Principi tibi infesto subijciaris, & in eius potestate maneas & sis. *De Gobria transfugiente ad Cyrum.*

Regis in Principes & primarios Regni viros iniuria, nisi verbis, vel donis ab eo leniatur, eos à Rege cum tota ipsorum regione facilè alienat. *Assyrius Gobriam coegit deficere.*

EX LIBRO QVINTO XENOPHONTIS DE PAEDIA CYRI.

LIBIDO atque amor spurcus sæpè strenuos viros à bonis cœptis auocant, & ignauos reddunt. Itaque continentes minimeque libidini & scortationi eos addictos esse oportet. *De Cyro recusante videre Abradatæ vxorem.*

Magna in adolescente Imperatore virtus est continentia. *Exemplum Cyri.*

Sociorum exercitus non per vim, sed beneuolentia conciliandus ac retinendus. *Sic Cyrus Medos retinuit.*

In hostem quem breui debellare & perterrefacere volumus, sunt concitandi, & in nostram societatem contra eum asciscēdi omnes qui illū aliqua ex caussa infēsè oderūt. *Sic Cyrus Cadusios & Sacas excitat in Assyrios*

Hosti perterrito instandum. *Sic Cyrus Assyrios premebat.*

Quò maior est trepidantis exercitus numerus, eo maior est illius metus. *Cyri dictum.*

In hostico quicunque nobis vi resistunt, possunt occidi, imò sunt à nobis occidendi. *Cyri praeceptum in Babylonios ducentis.*

In hostico ingressus exercitus statim omnia cædibus & rapinis impleat, vt magnum hosti terrorem de se inijciat. *Sic Cyrus ingressus fines Babyloniorum.*

Socij præsertim noui maiori prædæ captæ parte donandi sunt, vt nobis, lubentius militent, & magis magisque concilientur. *Sic Cyrus*

donat

nat Gobriam.

Nullæ periculosiores rectioresque in bello sunt insidiæ, quàm quum ex compositò aliqui in vtroque exercitu Duces agunt, tanquam valde inter se sint hostes, quum tamen sint amicissimi, & vltro citroque exercitum alter alterius infestat, verùm ex collusione aliis incognita. *Sic Cyrus egit cum Spadone.*

Nouis socijs laborantibus est auxilium statim, quò magis nobis conciliëntur, ferendum. *Sic Cyrus Gadatæ tulit contra Assyrios.*

Duces hostium, quibus ipse regionis aditus commissus est custodiendus, sunt in nostras partes, quantum fieri potest, præter cæteros traducendi: vt ij aditus primi locorum occupentur à nobis. *Sic Cyrus Gadatam conciliauit sibi.*

Noctu proficiscenti exercitui maximè silendum. Nam nocturnum iter tutissimum fit per aures, diurnum per oculos, vtrumque tamen per præmissos semper equites & exploratores, *Cyri dictum.*

Imperatorem exercitus oportet non tantùm nomina, sed ingenium etiam, animum & industriam singulo-

gulorum centurionum sui exercitus nosse. *Sic Cyrus norat.*

Imperatorem dum exercitus iter facit, vno duntaxat loco consistere non oportet: sed in diuersis partibus exercitus variè versari, vt obseruet vtrum ab omnibus ordo seruetur, vel num quę in exercitu sint rixæ. *Sic Cyrus.*

Imperatori summam militum beneuolentiam conciliat. si vulneratos in prœlio excipiat ipse, curet, foueat. & ipse cum Medicis, dum eorum vulnera tractantur, adsit. *Sic Cyrus Cadusios milites curauit.*

Cuius exercitus est hostili minor, illius pars nulla debet ab vniuerso exercitu diuelli. *Sic Cadusii victi ab Assyriis.*

Pars exercitus inscio Imperatore non debet quoquam prædandi, vel pugnandi gratia progredi. *Sic Cadusij victi.*

Æquum est etiam in medijs bellis, ne agricolis, & agrorum arationi noceatur. *Sic Cyrus.*

Gratiosi apud populum principes viri sunt semper Regibus formidolosi, maximè verò quum rem publicam præclarè gerunt, aut bella fortiter

fortiter administrant. *Sic Cyrus Cyaxari.*

Nunquam committendum Principi, vt omnibus suis subditis sit simul odiosus & exosus: tunc enim prorsus perierit. *Cyri dictum.*

Regum ignauorum cor vrit quum quempiam suorum suis auspicijs res magis præclaras gerere vident, quam seipsos. *Sic Cyaxares vrebatur ob res Cyri.*

Cauendum primarijs in regno viris, ne se maiori comitatu, aut populi beneuolentia ac fauore conspicuos cerni patiantur, quàm ipsummet Regem, si modò tuti viuere, & non suspecti Regi velint. *Cyaxaris.*

Milites dum videntur haberi contemptui, boni quidem & strenui desinunt esse alacres: mali verò fiunt deteriores. *Cyri dictum.*

EX LIBRO SEXTO XENOPHONTIS.

ANTE confectum bellum neque dimittendus est exercitus, neque dissoluendus: sed retinendus, & ad terrorem hostis & ad nostrorum conseruationem. *Deliberatio Cyaxaris.*

Hiberna exercitus illic demum commodè collocantur, vbi non modò Duces ipsi; sed & milites, & militum famuli, ac imprimis equi tecti tecto ac commeatu abundare possint. *Cyri consilium.*

Durissimi hostes duo, atque à nullo exercitu expugnabiles, ac proinde cauendi, nimirum fames & frigus. *Cyri dictum,*

Exercitum maturè dissoluere præstat, quàm pati, vt fame, vel frigore expugnetur, quòd nullibi commodè propter multitudinem hibernare possit. *Cyri dictum.*

Exercitus in hostico commodè & tutò demum ibi hibernet, vbi castella vicina occupauit. *Cyri dictum.*

Hostis, quamuis longissimè absentis, res sunt à nobis explorandæ & per exploratores fidos cognoscendæ. *Sic Cyrus explorat res Assyrij in Lydiam fugientis.*

Exploratores optimi, sunt principes viri, non vulgares, qui hostium consilia & ordinem; non tantùm vires videre possunt ac renuntiare: & qui ea duntaxat consilia nostra hostibus referunt, quibus impediantur ipsorum sana cœpta & fortia.

Sic

Sic Araspam instruit Cyrus.

Exploratores ij ferè apud hostes fidem impetrant, qui in nostro exercitu magni nominis quum essent, ex iusta causa fugisse censentur, licèt nobiscum colludant: vtpote si credantur illi à nobis offensi, & indignè tractati. *Sic Araspas à Cyro fugit ad Assyrium.*

In exercitu cataphractos equites & reliqua huiusmodi exercitus robora esse oportet. quæ in acie hostibus velut turres inexpugnabiles opponantur. *Sic Cyrus parauit currus falcatos.*

Capta vxore aut liberis Principum, & ipsi quoque facilè postea in nostras partes traducuntur, præsertim si vxor & liberi eorum benignè à nobis tractentur. *Sic Cyrus traduxit ad se Abradatam.*

Exploratores optimi sunt ij quoque, qui extranei nobisque palam nondum addicti, alieno, id est suorum Principum nomine ad hostes eunt, vt in eorum castris versentur, & eos nobis, explorent & speculentur. *Sic Cyrus misit Indos ad Assyrium explorandum.*

Animorum in bello vel certamine

ca-

capessendo alacritas est optimum futuræ victoriæ aut felicis exitus prognosticon. *Cyri dictum.*

Ea certamina & domi, & in exercitu publicè instituenda, præmiisque ornanda, quæ ad vsum pugnę & prælij prodesse postea possunt. *Sic Cyrus.*

Exploratores & ij quoque esse solent, qui specie transfugarum à nobis ad hostes desciscunt, vt ad nos postea redeant rebus hostium perspectis.

Publicus exercitus nostri metus & consternatio de hostium viribus & numero, est quamprimum ab Imperatore conuocatis Ducibus & militibus tollenda. *Sic Cyrus.*

Hostes quamprimum sunt aggrediendi, dum & imparati adhuc sunt, & auxilia suorum expectant. *Cyr: consilium.*

Profecturo exercitui commeatus est pro numero dierum & numero hominum parandus, vel equis, mulis, ac plaustris ferendus. *Sic Cyrus aduersus Crasum iturus.*

Expeditissima commeatus parandi ratio, si milites aquam bibere assuescant & soleant. *Sic Cyrus.*

Commeatus plurimum milites alit,

alit, qui cibis salsis, acutis & mordacibus constat. *Cyri vox.*

Profecturo exercitui, & ea quæ in itinere ægrotis sunt necessaria parentur, & lora seu vincula, quibus equi sarcinæque colligantur: & fabros ac reliqua instrumenta quæ hominibus & equis calceandis, curribus trahendis, armis reficiendis, vestibus resarciendis sunt necessaria. *Sic Cyrus*

Est Ducum cuiusque vexilli seu centurionum perspicere, quanta sit ab vno quoque milite suo parata commeatus copia: & negligentes coërcere. *Sic Cyrus.*

Mercatores qui necessaria exercitui afferant, præmijs & priuilegijs inuitãdi; vt castra sequantur. *Sic Cyrus.*

Impedimenta exercitus, vel in medio, vel in extremo agminis collocentur. *Sic Cyrus.*

Quum profecturus est exercitus, cuique non modò agmini, sed etiam centurioni suus, quem seruet, in proficiscendo locus constituatur ab Imperatore. *Cyrus sic.*

In impedimentis collocandis suus cuiusque centuriæ impedimentis locus, ac signum quo dignoscatur constituendum est, & vt faciliùs illius centu-

centuriæ milites ex ijs si quid habent opus, accipiant, & inueniant.

Profecturum exercitum speculatores equites semper præcedant quàm longissimè possunt: & maturè singula renuntient exercitui. Hi vero equites quoscunque ex indigenis possunt, capiant, & de hostium loco, statu, numero interrogent, & quàm certissima queunt, expiscentur. *Sic Cyrus incedebat.*

Qui sublatis dextris ex hostico ad nos transfugiunt, benignè excipiendi, & ad Imperatorem deducendi. *Sic Cyrus.*

Non extenuandæ hostium vires vbi consilium de certando capitur, sed potiùs augendæ. *Sic Cyrus Araspan iubet.*

Certamen non debet, quantum quidem nobis licet, cum hoste committi, nisi priùs nostri milites corpora curârint, & equis, machinis, cæterisque rebus bellicis reliqua necessaria prospecta fuerint, ne inter pugnandum harum rerum defectus plurimùm noceat.

EX

EX LIBRO SEPTIMO.

IN acie ſtruenda maximè proſpiciendum eſt, ne noſtra ab hoſtibus circumueniri poſſit, aut ne noſtri ordines, ſeu agmina ſic inter ſe procul collocentur, vt alij illis laborantibus auxilio ſtatim adeſſe non poſſint. *Sic Cyrus aciem Lydorum damnauit.*

Magnarum ac capitalium vrbium direptiones ſunt, quantum fieri poteſt, prohibendæ, ne vel reliquæ victi regni vrbes obſtinatius reſiſtant: vel milites nimium ditati diffluant. Ergo ſeſe certa mercede militibus data redimant. *Sic Cyrus Sardes conſeruauit.*

Bellicoſis populis victis arma ſunt adimenda: ludi, conuiuia, lucra ex mercimonijs duntaxat relinquenda. *Sic Cyrus Lydis ademit arma.*

Qui duas factiones ſibi contrarias in eadem Rep. tollere cupit, ſe vtriuſque amicum præbens, caſtella & arces vtriuſque occupet & diruat. *Sic Cadusius in Caria.*

Fluminis abductio, commeatus interceptio, foſſarum completio, munimentorũ & præſidiorum ereptio, multum obſeſſos terrent & turbant.

Sic Cyrus Babylonios exterruit.

Oppida facilè tunc capiuntur, quum ciues securè conuiuia agitant, nihil de hostium conatu suspicantes. *Sic Cyrus cepit Babylonios.*

Dum oppidum capitur, qui extra ædes occurrunt, interimendi: item qui armati in ædibus se celant, nec arma abiiciunt. *Sic Cyrus in Babylonios.*

Regia maiestas, quæ pluribus populis imperat, quò sit venerabilior subditis, debet externè quoque splendere: ac proinde Rex custodiam corporis habeat, Regiam supellectilem, sumptus longè maiores priuatis faciat, vestiorem habeat. *Sic Cyrus post Babylonem captam.*

Capta vrbe, quidquid in ea est ac reperitur hominum aut bonorum, iure victoriæ cedit victori. *Cyri dictum.*

Deuicto populo arma detrahenda, & Duces præfectique dandi non è suis popularibus Principib. præsertim potentibus & factiosis, sed ex ipso victorum numero. *Sic Cyrus.*

Optima Principum custodia, eorum virtus, & subditorum beneuolentia. *Cyri sententia.*

EX LIBRO OCTAVO.

BONVS Princeps erga ſubditos ſimilis eſſe debet bono patri familiâs erga domeſticos. *Chryſantus dictum.*

Incolumitas Regni in eo ſita eſt, ſi Principi promptè omnes pareant etiam proceres. *Ibidem.*

In ea demum Rep. ſubditi & proceres ſunt boni, continentes & ſtrenui, vbi ipſe ſummus Reipub. magiſtratus eſt talis. *De Cyro.*

Qualis Princeps, tales & reliqui ciues.

Quo multum otij Principibus ad res publicas curandas ſuppetat, domeſticarum rerum ac bonorum curam alijs, ſed paucis ac fidis debent committere. *Sic Cyrus.*

In magnis imperijs eſt magnis ſumptibus & impenſis opus. *Cyri ſententia.*

Proceres ac Principes Regni maximè Regi & ſummo magiſtratui pro officio faciundo coguntur adeſſe, quum nihil abſentibus tribuitur, præſentibus autem ſolis quæ facillima & maximè honeſta ac fructuoſa

perquam vtiles ac necessarij sunt Principibus: sin verò mali, veluti pestes & assentatores teterrimi sunt censendi.

Exercitus non tantùm in castris, sed etiam in progrediendo seu itinere faciendo compositus esse debet, ordines seruare, singulorum Ducum & centurionum certa signa, & loca distincta habere, vt & dignosci, & paratus esse ad omnes occasiones possit. *Sic Cyrus cum exercitu incedebat*

Hæc vltro citroque inter Regem & subditos mutua promissio est, ad quam se vtrique vicissim obligant, & qua ab vna parte non seruata, tollitur obligatio, & libera manet pars quæ promissionem seruauit; nempe, vt Rex quidem subditos suos aduersus extraneos hostes tueatur: inter ipsos autem subditos leges patrias & conseruet ipse, & ab alijs seruari curet: Subditi verò vt talem à se delectum aut probatum pro summo magistratu retineant ac honorent: atque eidem laboranti, aut à subditis neglecto, vel ab extraneis impetito, auxilium & obsequium, quale iussi erunt præstent. *Cambyses apud Persas* *fes.*

Qui

Qui præpositi bene & fideliter commissas sibi prouincias regunt aut nunquam aut rarò sunt mutandi. *Cyri consilium.*

Ne qui Prouincijs præsunt, summum in eas imperium sibi vsurpent, & à Repub. vel Rege deficiant, adiungendi iis alii, qui sint vel pecuniarum Quæstores vel vrbium Præfecti, & tanquam Præsidum prouinciæ inspectores, mutuoq; alij aliorum obseruatores. *Sic Cyrus Satrapas allegit Præsidibus, iam à se constitutis.*

Singulis annis publici census, item exercituum, id est, peditum, equitumque totius regni numerus recenseatur & ineatur. *Sic Cyrus.*

Annuatim inspectores in singulas prouincias cum potestate extraordinaria mittendi, qui regionis statum, subditorum querimonias audiant, ac Præsidum consilia intueantur, ac emendent ipsi, vel ad Regem referant. *Sic Cyrus instituit.*

In magnis regnis & latè patentibus nuntios pedestres, vel equos citos dispositos esse in quauis illius regni parte, commodissimum est, vt de rebus omnibus citissimè à quaque Prouincia Rex aut Resp. admonea-

tur. *Sic Cyrus constituit Parasangas.*

Etiam in electiuis Regnis maiorem natu filium ex pluribus defuncti Regis liberis eligi æquius est, nisi illius stoliditas, aut ignauia manifesta obstet. *Sic Cyrus elegit maiorem natu.*

Moriens Rex liberos suos sibi in imperio successuros de officio monere seriò debet, & ad pietatem, atq; erga subditos æquitatem seruandam exhortari, & iureiurando obstringere. *Sic Cyrus suos liberos.* Item Principes cohortari tum ad mutuam inter se concordiam, tum ad Regi futuro obedientiam præstandam.

Maximè fidi esse solent Regi indigenæ & consanguinei cum eo ab ineunte ætate nutriti, & ab eo non offensi.

Vita factaque Regum occulta diu esse non possunt. *Cyri sententia.*

Vna fidelitas & veritas inter reliquas virtutes plurimos regibus conciliat tum domesticos tum extraneos: Perfidia verò multos ab ijs auertit, & ex amicis hostes reddit exitiales. *Xenophontis sententia.*

Impietas ac perfidia Regnum Persarum quamuis ditissimum perdidit, co-

eorum subditos omnes corrupit, & Persas omnibus mortalibus inuisos & exosos reddidit. *Xenoph.*

Veteris sanctæque disciplinæ in bene moratis Rebusp. constitutæ neglectio secum ruinam quoque imperij trahit. *De Persis Xenophon.*

Bonorum Reipub. institutorum atque sanctorum morum duæ teterrimæ pestes ac corruptelæ; nimirum publica voluptatis licētia, & pecunię congerendæ seu auaritiæ laudatũm tanquam rei honestæ studium. *Xenophon.*

Ibi perit rei militaris studium, vbi non illius periti homines, sed cuiusuis vocationis homines ex fauore, non ex virtute exercitui, vel militibus præficiuntur. *Xenophon.*

EX XENOPHONTIS LIBRO DE REPVBLICA LACEDAEMONIORVM.

IMBECILLIORES liberi gignuntur ex imbecillioribus parentibus, ex frequentiore coitu, ex parentibus, ætate vel prouectioribus, vel iunioribus adhuc.

Liberorum in eadem ciuitate educatio

catio vt sit & modesta & beneuolentiæ inter eos conciliatrix, sic fiat. t.

Sit vnus & idem omnium præceptor communis, homo liber, non seruus conditione, honoratus, non vilis.

Peccantes pueri cuiuscunque sint conditionis, æqualiter puniantur: officium verò facientes laudentur æqualiter.

Ne à teneris annis nimium delicatè aut gulosè alantur; vel sumptuosè vestiantur, uel otiosè domi contineantur.

Puerorum industria & corpus aliquo honesto certamine ac præmio proposito publicè priuatimque exerceatur ac exercitetur.

Omnes pueri discant reuereri publicè omnes seniores velut parentes suos ac honorare; iisque etiam superuenientibus cedere.

Spurci tum amores tum amatores omnes ab adolescentibus arceantur quàm longissimè.

Iuuenilis ætas eget maximè fræno (Est autem ea iuuenilis, quum quis excedit ex ephebis) ac honestis laboribus, (qui sint eorum ingenij ad ...ora capessenda experimentum;

pro-

probetur & exerceatur.

Iuuenes cum summa modestia publicè priuatimque incedant.

Alij aliorum sint obseruatores.

Legibus, non iræ, aut voluptati suæ parere maturè & ab ineunte ætate assuescant.

Victus autem ratio, præsertim sub ijsdem præceptoribus, publica sit.

Ad sanitatis, non voluptatis, aut auiditatis rationem instituta.

Ab eorum victu compotationes, inuitationes inebriationesque quàm fieri potest, absint longissimè.

In suis congressionibus & cibo capiendo sermones honestos de rebus à se vel ab aliis præclarè gestis habeant.

Cibum semper præcedat eorum exercitatio.

Nobilibus ac generosis ad arma tractanda idoneis artes omnes sordidæ, & quæ solum lucrum captant, interdicendæ.

Liberales autem & militares duntaxat concedendæ.

Omnes ac præsertim potentissimos quosque & maximæ authoritatis in Rep. aut Regno viros Legibus ac Magistratibus parère oportet, & ad eam rem assuefieri.

[illegible] & diuites [illegible]

[illegible] ex multis à se [illegible] gra- [illegible] conti- [illegible] autorita- [illegible] utatur.

[illegible] in por- [illegible] ne.

[illegible] fanta- [illegible] commea- [illegible] vicinos ex [illegible]

[illegible] & militiæ maior [illegible] communitas, quàm [illegible]

[illegible] magna est, præ [illegible]

In Democratiis [illegible] semper sunt [illegible] cum aliis populis [illegible] decreta.

Optimates [illegible] inimici populo & populari [illegible]

In democratia tenues potiùs quàm diuites ac optimates præficiendi, ne Reip. forma statim euertatur.

EX HISTORIARVM POLYBII

LIBRO PRIMO.

EXERCITVS extraneus nequaquam est in aliquod nostrum oppidum, præsertim robustus, temerè & facilè intromittendus. *De Messana & Rhegio occupatis.*

Est fidelis Reipub. item Ducis & Imperatoris, suos qui contra ius occuparunt oppida sociorum specie ferendi auxilij bello persequi, & comprehensos grauiter punire. Nec enim vllis, nedum socijs prætextu auxilij ferendi sua sunt adimenda. *De Romanis Romanos* 300. *qui Rhegium occuparant, punientibus.*

Ad populi victi beneuolentiam erga se captandam prodest plurimùm moderatè parta victoria vti. *Hieronis exemplum.*

Militum seditiosorum, aut extraneorum, qui sunt inutiles, tollendorum hæc est expeditissima ratio, si prætextu certaminis hostibus objiciantur, & in acie cædendi deserantur.

Hieron

Legibus iis maximè parent omnes, quas & Deo probari, & iustas esse sciunt, quasve volentes ac consentientes ipsimet receperunt.

Summa quæuis potestas in Repub. est certis legibus coërcenda & vinculis: non autem liberè quiduis pro animi arbitratu agere permittenda. *Sic Spartæ ab Ephoris Reges coërcentur. Ephori ipsi, à populo & Regibus.*

Ignauis atque è bello fugientibus, publica ignominia, cuius ipsosmet fugientes pudeat, publice irroganda.

Senectus ab omnibus publicè veneranda.

In vnoquoque ciuium ordine ætas militaris præscripta descriptaque esse debet.

Omne artificiorum ad bellum necessariorum genus in Repub. bene instructa abundare debet: item & parati semper currus & iumenta, quæ bellica instrumenta vehant.

In certas turmas & cohortes quilibet exercitus diuidendus: cuique autem turmæ & cohorti. non vnus; sed tot præsint, quot sunt necessarii.

Castra metanda circulari forma, non quadrata.

In castris ipsis militares exerci-

tatio-

tationes instituantur ac fiant.

In castris Deus inuocandus, præsertim quum vigiliæ seu excubiæ collocantur.

Bella & à Dei inuocatione & post diuturnā deliberationē suscipienda.

Regum opes aut reditus ne sit nimium tenuis, vel opulentus. Tenuis quidem, ne non pro dignitate ac merito afficere præmio possint aliquem rebusque ac oneribus necessariis satisfacere propter inopiam. Opulentus autem nimium, ne Reges aut insolescant, aut tyranni euadant.

EX LIBRO XENOPHONTIS DE REPVBLICA ATHENIENSIVM.

DEMOCRATIA seu populare imperium est deterrimus optimarum Reipub. formarum status.

Quibus in locis ac populis artes sordidæ, lucrosæ, nauticæ plurimum exercentur, ibi magna est seruorum, inquilinorum, ac opificum licentia ac petulantia.

In democratia vtilitas populi, non autem ius; libido, non æquitas spectari & vincere vt plurimum solet.

In

Legibus iis maximè parent omnes, quas & Deo probari, & iustas esse sciunt, quasve volentes ac consentientes ipsimet receperunt.

Summa quæuis potestas in Repub. est certis legibus coërcenda & vinculis: non autem liberè quiduis pro animi arbitratu agere permittenda. *Sic Spartæ ab Ephoris Reges coercentur. Ephori ipsi, à populo & Regibus.*

Ignauis atque è bello fugientibus, publica ignominia, cuius ipsosimet fugientes pudeat, publice irroganda.

Senectus ab omnibus publicè veneranda.

In vnoquoque ciuium ordine ætas militaris præscripta descriptaque esse debet.

Omne artificiorum ad bellum necessariorum genus in Repub. bene instructa abundare debet: item & parati semper currus & iumenta, quæ bellica instrumenta vehant.

In certas turmas & cohortes quilibet exercitus diuidendus: cuique autem turmæ & cohorti. non vnus; sed tot præsint, quot sunt necessarii.

Castra metanda circulari forma, non quadrata.

In castris ipsis militares exercitatio-

tatio-

tationes instituantur ac fiant.

In castris Deus inuocandus, præsertim quum vigiliæ seu excubiæ collocantur.

Bella & à Dei inuocatione & post diuturnā deliberationē suscipienda.

Regum opes aut reditus ne sit nimium tenuis, vel opulentus. Tenuis quidem, ne non pro dignitate ac merito afficere præmio possint aliquem rebusque ac oneribus necessariis satisfacere propter inopiam. Opulentus autem nimium, ne Reges aut insolescant, aut tyranni euadant.

EX LIBRO XENOPHONTIS DE REPVBLICA ATHENIENSIVM.

DEMOCRATIA seu populare imperium est deterrimus optimarum Reipub. formarum status.

Quibus in locis ac populis artes sordidæ, lucrosæ, nauticæ plurimum exercentur, ibi magna est seruorum, inquilinorum, ac opificum licentia ac petulantia.

In democratia vtilitas populi, non autem ius; libido, non æquitas spectari & vincere vt plurimum solet.

In democratia generosi & diuites vexantur, ac periculosè viuunt.

In democratico statu socii facilè bonis spoliantur ne rebellent.

In democratia populus vult ius à se vno vndique peti, tum honoris gratia; tum vt omnes in metu sui contineat, & ne imperium suum autoritatemque alii concedere videatur.

Centesima mercium exacta in portu Atheniensium tributi nomine.

Quæ vrbes mari imperant, sunt amicę & sociæ habendæ, ne commeatum prohibeant: aut ne nos vicinos ex improuiso adoriantur.

Naualis scientiæ & militiæ maior est tum vsus, tum commoditas, quàm terrestris.

Insularis oppidi magna est, præ terrestri, securitas.

In Democratico statu minùs semper sunt firma contracta cum aliis populis fœdera, & ipsamet Reip. decreta.

Optimates quique inimici populo, & populari statui.

In democratia tenues potiùs quàm diuites ac optimates præficiendi, ne Reipub. forma statim euertatur.

EX HISTORIARVM POLYBII

LIBRO PRIMO.

EXERCITVS extraneus nequaquam est in aliquod nostrum oppidum, præsertim robustus, temerè & facilè intromittendus. *De Messana & Rhegio occupatis.*

Est fidelis Reipub. item Ducis & Imperatoris, suos qui contra ius occuparunt oppida sociorum specie ferendi auxilij bello persequi, & comprehensos grauiter punire. Nec enim vllis, nedum socijs prætextu auxilij ferendi sua sunt adimenda. *De Romanis Romanos* 300. *qui Rhegium occuparant, punientibus.*

Ad populi victi beneuolentiam erga se captandam prodest plurimùm moderatè parta victoria vti. *Hieronis exemplum.*

Militum seditiosorum, aut extraneorum, qui sunt inutiles, tollendorum hæc est expeditissima ratio, si prætextu certaminis hostibus obijciantur, & in acie cædendi deserantur.

Hieron

Hieron sic deleuit seditiosos.

Vicini populi nimium crescentis potentia est maturè quacunque ex occasione deprimenda & refellenda. *Sic Romani Carthaginensium potentiæ obstiterunt Mamertinis succurrentes.*

Exercitui in peregrino solo versanti societates indigenarum regionis minimè recusandæ, imò ambiendæ. *Sic Romani in Sicilia Hieronis amicitiam acceptant.*

Hostis superandi victoriæque obtinendæ facillima ratio est, si arx & præsidium quod habet hostis maximum, & in quo militum annonam & commeatus reponit, capiatur. *Sic Romani Agrigentum.*

Obsidio absque commeatu & annona parata, aut horreo vicino, neque tuta, neque diuturna, neque fœlix esse potest. *Sic Romani Erbeso capta presi.*

Post victoriam partam non sunt excubiæ negligentiùs ab exercitu agendæ. *Sic peccatum à Romanis victo Annone*

Aduersus hostem in nauali bello & re nautica potentem parandæ naues, exercitiumque rei nauticæ colendum. *Sic Romani Carthaginensibus.*

Nouæ in bello machinæ & hostibus

bus incognitę magnum ad victoriam momentum afferunt. *Sic corui nauium à Romanis excogitati.*

Imperator in prælijs infœlix, ab exercitu eſt remouendus. *Sic Annibal in primo bello Punico eſt remotus.*

Bellum in hoſtile ſolum transferre, quantum poſſumus debemus. Nam ea ratione magis terretur hoſtis, & ad ſua tutanda reuocatur. *Sic Romani in Africam trayciunt.*

In hoſtico verſantes omnia terrore, incendijs, rapina implere debent ad ſui metum injiciendum: item loca ad ſeſe recipiendum munire: ac denique perculſis iam hoſtibus inſiſtere. *Sic Regulus in Africa egit.*

Magnas exercitus clades ſolet ſociorum ac vicinorum defectio.incurſioque ſequi. *Sic Carthaginenſibus victis accidit.*

Ducum in exercitu imperitia etiam ſtrenuis militibus obeſt, ac cladium cauſſa eſt. *Xanthippi dictum.*

Æquæ conditiones etiam victis vt ſeſe ſummittant, offerendæ. Sunt autem æquæ, quibus omnino neque laude neque rebus ſuis ſpoliantur. *Regulus durior Carthaginem non cepit.*

Acies

Acies sic instruenda vt ab hoste vel tota, vel ex parte circumueniri non possit. *Regulus sic peccauit.*

Imperatoris citra controuersiam militaris & periti, vel vnius præsentia ac sententia, centum Ducum imperitorum iudicio & strepitui præferenda est. *Sic vnus Xanthippus restituit rem Carthaginensibus.*

In hostico vires nostræ præ fiducia animi à nobis imminutæ, magnarum sæpè cladium causam afferunt. *Sic peccârunt Romani dum Regulum in Africa cum parte tantum copiarũ relinquunt.*

Duobus maximè modis homines solent in melius sententiam mutare; vel proprijs calamitatibus edocti; vel cladium alienarum exemplo admoniti. *Polybij sententia.*

Dux peregrinus, post res præclarè in alieno solo à se gestas, statim, ne sit multorum inuidiæ obnoxius, discedat. *Sic Xanthippus se recepit.*

Suis in hostico laborantibus est totis viribus succurrendum, ne alij fiant ignauiores, & hostes audentiores. *Sic Romani suis in Africa obsessis auxilium statim ferunt.*

Etiam summos Imperatores oportet nautis in re nauali ac nauigatione

ione parere. *Polybij sententia.*

Nimia vel rerum prosperè gestarum fiducia, vel oppidorum hostilium intercipiendorum auiditas, summos duces & exercitus in discrimen sæpè adducit. *Sic Æmilius & Fulnius classem amisere*

Non qui pedestri certamine fidunt & audacia valent, ijdem in nauali prælio, vel iisdem de caussis fidere & audaces esse in terra debent. *Polybij sententia.*

Hostes post infortunium & cladem vndecunq; acceptam à nobis vrgendi, & infestandi. *Sic Carthaginenses Romanos post classem amissam.*

Est constantis populi post cladem semel acceptam hosti non statim cedere, sed vrgenti & instanti fortiter resistere. imò maioribus etiam viribus collectis illi obuiam ire. *Sic Romani Carthaginensibus restiterunt post naufragium, & post classem Drepani amissam.*

Nautica res nec quouis anni tempore, nec ab imperitis, nec pari animorum obstinatione, atque pedestre bellum geri aut administrari debet. *Ibidem.*

Exercitus semel nouo aliquo armo-

rum, machinarum ac militum gene-re perterritus, neque facilè nec cito aduersus ea confirmatur. *Sic Romani elephantis diu sunt terrefacti.*

Non quæuis hostium fuga, mora & detrectatio certaminis, est verum pauoris illorum ac metus signum, sed sæpè stratagema est, ad nos in locum iniquum alliciendos, vel securiores, ac minus cautos reddendos. *Sic Cæcilius consul.*

Oppidum quod Regni ac nostrorum finium clauis est & munimentum, vti summis viribus est oppugnandum; sic oppugnatum defendendum. *De Lilybæo sic oppugnato & defenso.*

In obsidione est magnus periti & strenui Ducis, si vsquam alibi, vsus. *De Imilcone Lilybæo.*

In obsidione qui præsertim peregrini de deditione agere deprehenduntur, muneribus & exhortationibus confirmandi, & leniendi potius quàm vi reprimendi, *Sic Imilco Gallis Lilybæi.*

Nostris obsessis & fortiter se gerentibus est quamprimum mittendum auxilium, & totis viribus. hoc enim eos valde confirmat. *Sic Carthaginen-*

ses L

s *Lilybæis?* Denique quid agant die-
m, quantum fieri potest, explo-
andum.

Duci obsesso vtendum est & qui-
em confestim alacritate animorum,
uam in suis videt, ad irruptiones fa-
endas & hostium obsidentium ma-
inas corrumpendas. *Sic Imilco Li-
bæi.*

Præmia militibus sunt proponen-
a, quo ad magna facinora edēda ex-
itētur. *Sic Imilco, sic Appius Claudius*

Obsessis ad incendendas hostium
achinas vento, si quis opportunus
oriatur, maturè vtendum est. *Sic
milco Lilybæi.*

Oppida quæ vi oppugnari non pos-
nt, fame vel longo tædio tandem
ditione capiuntur. *Sic Lilybæum ca-
um.*

In prælio nauali potior est eius
onditio qui pelagus tenet, & in ple-
o mari nauigat, quàm qui circa lit-
s pugnat. *Sic Carthaginensium classis
repani fuit superior* Est enim naua is
rtaminis ars & commoditas sum-
a, si per medios hostes præterlabi,
deinceps in pugnantes impetum
cere possit.

Hosti fortiter aggredienti oppos-
H 2 ta vi-

ta viciſſim fortiter vis ac virtus terre[...] eum & fugat. *Sic Appius Claudius a[...] Adherbale fuſus Drepani.*

Claſſi & loca importuoſa ſempe[r] & quouis tempore fugienda, ac tempeſtates præuidendæ: alioqui facil[e] [p]erit. *Sic Romanorũ claſsis in [...]chino[...]*

Clades accepta, ſi fieri poteſt, nouo aliquo lucro ſtatim, & damno hoſti illato compenſanda; alioqui languidiores ſunt victi. *Sic L. Iunius E[...] [E]rycem montem cepit.*

Quum Reſp. per ſe & ob inopiam publici ærarij quidpiam efficere non poteſt: priuati ſunt perſuadendi, v[t] inter ſe eos ſumptus partitos feran[t] & faciant. *Sic Romani quadriremes in[...] ſtruxerunt.*

Eadem alea belli ſæpius tentand[a] vbi vires Reip. ferre poſſunt. Na[m] quæ ſemel fœliciter non ſucceſſit, poſtea ſuccedere poteſt. *Sic maritima n[...] tandem rectè ſucceſsit Romanis.*

Nauticæ rei intermiſſum ſtudiu[m] & exercitatio, magnarum poſtea i[n] nauali prælio cladium cauſſa eſt: Itaque nunquam eſt intermittenda. *S[ic] Carthaginenſes victi.*

Quum Reipub. vires non patiu[n]tur aleam belli amplius tentari, e[t]

&ma-

tu. Sic Amilcar fœdus fecit.

Est optimi Ducis scire & vincere, & cedere prudenter tempori. *Polybij sententia.*

Diuturna bella tandem, alterutrius partis calamitas finit, etiam quæ priùs neque ratio, neque æquitas terminare poterat. *Sic primum bellum Punicum finitum.*

Magnas exercitus clades defectio sociorum ac subditorum sequi solet. *Sic Numidæ & extranei defecerunt à Carthaginensibus victis apud Egadem insulam.*

Extranei milites stipendiarii, vel habendi non sunt, vel sunt illis sua stipendia fideliter persoluenda, ne in nos ipsos insurgant. *Sic Carthaginensibus bellum periculosissimum conflatum.*

Vbi extraneorum militum magna est multitudo, non sunt simul habendi, sed diuersa in loca (ne inter se contra nos conspirent) deducendi. *Sic Gisco.*

Otium & ſegnities militum in caſtris, aut præſidijs; itemque nulla eorum diſciplina, omnium ſeditionum fons eſt. *Polybij ſententia.*

Exercitus extraneus ex pluribus & diuerſis populis conflatus, vti ad obediendum paratior eſt; ita, ſi ſemel ſeditionem moueat implacabilis. *Sic exercitus Carthaginenſium extraneus.*

Extranei exercitus pignora apud nos retinere ſatius eſt, ne vel in nos coniurent, vel perfidi ſint, *Peccatum in eo à Carthaginenſibus.*

Ab extraneis propter ſtipendia non perſoluta ſemel irritatis nouæ quotidie petitiones, nouæque belli occaſiones, & querimoniæ proponuntur. *Sic ibibem.*

Ad ſedandas militum ſeditiones plurimum confert ex ijs quempiam ad eos mittere, qui cum ipſis militârit, eos humaniter tractârit, & quem ipſi diligant. *Sic Giſco miſſus ad tumultuantes milites.*

Cùm in quauis ſeditione, tum præſertim militari peſſimi quique ſe duces conſtituunt: itaque vel tollendi vel leniendi præcipuè.

Nimia imperantium crudelitas & auaritia facit, vt quæcunque occaſio occur-

... est Reipub. imo facile euertitur, quæ nullos nisi extraneos milites suos habet. *Sic Carthaginenses penè post primum bellum Punicum euersi.*

Remp. prudentem oportet in consiliis capiendis non tantùm præsentia spectare: sed etiam futura prospicere. Itaque non contentam esse rebus prospere ad tempus fluentibus; sed quis exitus inde sit futurus, perpendere. *Tolybij sententia.*

Hostis fugiens & perterritus est persequendus, non autem sinendus vires & animum colligere. *Anno propterea accusatus, Amilcar contrà laudatus.*

Securitas post victoriam atque segnities Annonem perdidit.

Qui Principes pecuniæ colligendæ atque ærario augendo potissimùm sunt addicti, & in ea re industrij raro viri strenui ac militares esse solent aut euadunt. *Sic Anno Carthaginensis.*

Nimium præcipitanter spes victoriæ in ipso certamine concepta facit,

Hieron sic deleuit seditiosos.

Vicini populi nimium crescentis potentia est maturè quacunque ex occasione deprimenda & infleñda. *Sic Romani Carthaginensium potentiæ obstiterunt Mamertinis succurrentes.*

Exercitui in peregrino solo versanti societates indigenarum regionis minimè recusandæ, imò ambiendæ. *Sic Romani in Sicilia Hieronis amicitiam acceptant.*

Hostis superandi victoriæque obtinendæ facillima ratio est, si arx & præsidium quod habet hostis maximum, & in quo militum annonam & commeatus reponit, capiatur. *Sic Romani Agrigentum.*

Obsidio absque commeatu & annona parata, aut horreo vicino, neque tuta, neque diuturna, neque fœlix esse potest. *Sic Romani Erbeso capta pressi.*

Post victoriam partam non sunt excubiæ negligentiùs ab exercitu agendæ. *Sic peccatum à Romanis victo Annone*

Aduersus hostem in nauali bello & re nautica potentem parandæ naues, exercitiumque rei nauticæ colendum. *Sic Romani Carthaginensibus.*

Nouæ in bello machinæ & hostibus

bus incognitę magnum ad victoriam momentum afferunt. *Sic corui nauium à Romanis excogitati.*

Imperator in prælijs infœlix, ab exercitu est remouendus. *Sic Annibal in primo bello Punico est remotus.*

Bellum in hostile solum transferre, quantum possumus debemus. Nam ea ratione magis terretur hostis, & ad sua tutanda reuocatur. *Sic Romani in Africam trajciunt.*

In hostico versantes omnia terrore, incendijs, rapina implere debent ad sui metum injiciendum: item loca ad sese recipiendum munire; ac denique perculsis iam hostibus insistere. *Sic Regulus in Africa egit.*

Magnas exercitus clades solet sociorum ac vicinorum defectio, incursioque sequi. *Sic Carthaginensibus victis accidit.*

Ducum in exercitu imperitia etiam strenuis militibus obest, ac cladium caussa est. *Xanthippi dictum.*

Æquæ conditiones etiam victis vt sese summittant, offerendæ. Sunt autem æquæ, quibus omnino neque laude neque rebus suis spoliantur. *Regulus durior Carthaginem non cepit.*

Acies

Acies ſic inſtruenda vt ab hoſte vel tota, vel ex parte circumueniri non poſſit. *Regulus ſic peccauit.*

Imperatoris citra controuerſiam militaris & periti, vel vnius præſentia ac ſententia, centum Ducum imperitorum iudicio & ſtrepitui præferenda eſt. *Sic vnus Xanthippus reſtituit rem Carthaginenſibus.*

In hoſtico vires noſtræ præ fiducia animi à nobis imminutæ, magnarum ſæpè cladium cauſam afferunt. *Sic peccârunt Romani dum Regulum in Africa cum parte tantùm copiarũ relinquunt.*

Duobus maximè modis homines ſolent in melius ſententiam mutare; vel proprijs calamitatibus edocti; vel cladium alienarum exemplo admoniti. *Polybij ſententia.*

Dux peregrinus, poſt res præclarè in alieno ſolo à ſe geſtas, ſtatim, ne ſit multorum inuidiæ obnoxius, diſcedat. *Sic Xanthippus ſe recepit.*

Suis in hoſtico laborantibus eſt totis viribus ſuccurrendum, ne alij fiant ignauiores, & hoſtes audentiores. *Sic Romani ſuis in Africa obſeſſis auxilium ſtatim ferunt.*

Etiam ſummos Imperatores oportet nautis in re nauali ac nauigatione

trione parere. *Polybij sententia.*

Nimia vel rerum prosperè gestarum fiducia, vel oppidorum hostilium intercipiendorum auiditas, summos duces & exercitus in discrimen sæpè adducit. *Sic Æmilius & Fuluius classem amisere*

Non qui pedestri certamine fidunt & audacia valent, ijdem in naualí prælio, vel iisdem de caussis fidere & audaces esse in terra debent. *Polybij sententia.*

Hostes post infortunium & cladem vndecunq; acceptam à nobis vrgendi, & infestandi. *Sic Carthaginenses Romanos post classem amissam.*

Est constantis populi post cladem semel acceptam hosti non statim cedere, sed vrgenti & instanti fortiter resistere. imò maioribus etiam viribus collectis illi obuiam ire. *Sic Romani Carthaginensibus restiterunt post naufragium, & post classem Drepani amissam.*

Nautica res nec quouis anni tempore, nec ab imperitis, nec pari animorum obstinatione, atque pedestre bellum geri aut administrari debet. *Ibidem.*

Exercitus semel nouo aliquo armo-

rum, machinarum ac militum genere perterritus, neque facilè neque citò aduersus ea confirmatur. *Sic Romani elephantis diu sunt terrefacti.*

Non quæuis hostium fuga, mora & detrectatio certaminis, est verum pauoris illorum ac metus signum, sed sæpè stratagema est, ad nos in locum iniquum alliciendos, vel securiores, ac minus cautos reddendos. *Sic Cæcilius consul.*

Oppidum quod Regni ac nostrorum finium clauis est & munimentum, vti summis viribus est oppugnandum; sic oppugnatum defendendum. *De Lilybæo sic oppugnato & defenso.*

In obsidione est magnus periti & strenui Ducis, si vsquam alibi, vsus *De Imilcone Lilybæo.*

In obsidione qui præsertim peregrini de deditione agere deprehenduntur, muneribus & exhortationibus confirmandi, & leniendi potiùs quàm vi reprimendi, *Sic Imilco Gallos Lilybæi.*

Nostris obsessis & fortiter se gerentibus est quamprimum mittendũ auxilium, & totis viribus. hoc enim eos valde confirmat. *Sic Carthaginenses Li-*

s *Lilybæi?* Denique quid agant diem, quantum fieri potest, explorandum.

Duci obsesso vtendum est & quidem confestim alacritate animorum, quam in suis videt, ad irruptiones faciendas & hostium obsidentium machinas corrumpendas. *Sic Imilco Lilybæi.*

Præmia militibus sunt proponenda, quo ad magna facinora edēda excitētur. *Sic Imilco, sic Appius Claudius*

Obsessis ad incendendas hostium machinas vento, si quis opportunus exoriatur, maturè vtendum est. *Sic Imilco Lilybæi.*

Oppida quæ vi oppugnari non possunt, fame vel longo tædio tandem deditione capiuntur. *Sic Lilybæum captum.*

In prælio nauali potior est eius conditio qui pelagus tenet, & in pleno mari nauigat, quàm qui circa littus pugnat. *Sic Carthaginensium classis Drepani fuit superior* Est enim naualis certaminis ars & commoditas summa, si per medios hostes præterlabi, & deinceps in pugnantes impetum facere possit.

Hosti fortiter aggredienti opposi-

ta viciſſim fortiter vis ac virtus terret eum & fugat. *Sic Appius Claudius ab Adherbale fuſus Drepani.*

Claſſi & loca importuoſa ſemper & quouis tempore fugienda, ac tempeſtates præuidendæ: alioqui facilè perit. *Sic Romanorũ claſſis in Pachino.*

Clades accepta, ſi fieri poteſt, nouo aliquo lucro ſtatim, & damno hoſti illato compenſanda; alioqui languidiores fiunt victi. *Sic L. Iunius Erycem montem cepit.*

Quum Reſp. per ſe & ob inopiam publici ærarij quidpiam efficere non poteſt: priuati ſunt perſuadendi, vt inter ſe eos ſumptus partitos ferant & faciant. *Sic Romani quadriremes inſtruxerunt.*

Eadem alea belli ſæpius tentanda vbi vires Reip. ferre poſſunt. Nam quæ ſemel fœliciter non ſucceſſit, poſtea ſuccedere poteſt. *Sic maritima res tandem rectè ſucceſſit Romanis.*

Nauticæ rei intermiſſum ſtudium & exercitatio, magnarum poſtea in nauali prælio cladium cauſſa eſt: Itaque nunquam eſt intermittenda. *Sic Carthaginenſes victi.*

Quum Reipub. vires non patiuntur aleam belli amplius tentari, eſt

&ma-

& mature & prudenter cum hostibus, vel per se, vel per socios de fœdere agendum, priusquam id hostes ipsi penitus nosse possint, dissimulato & prudenter celato ruinæ nostræ metu. *Sic Amilcar fœdus fecit.*

Est optimi Ducis scire & vincere, & cedere prudenter tempori. *Polybij sententia.*

Diuturna bella tandem alterutrius partis calamitas finit, etiam quæ prius neque ratio, neque æquitas terminare poterat. *Sic primum bellum Punicum finitum.*

Magnas exercitus clades defectio sociorum ac subditorum sequi solet. *Sic Numidæ & extranei defecerunt à Carthaginensibus victis apud Egadem insulam.*

Extranei milites stipendiarii, vel habendi non sunt, vel sunt illis sua stipendia fideliter persoluenda, ne in nos ipsos insurgant. *Sic Carthaginensibus bellum periculosissimum conflatum.*

Vbi extraneorum militum magna est multitudo, non sunt simul habendi, sed diuersa in loca (ne inter se contra nos conspirent) deducendi. *Sic Gisco.*

Otium & segnities militum in castris, aut præsidijs; itemque nulla eorum disciplina, omnium seditionum fons est. *Polybij sententia.*

Exercitus extraneus ex pluribus & diuersis populis conflatus, vti ad obediendum paratior est; ita si semel seditionem moueat implacabilis. *Sic exercitus Carthaginensium extraneus.*

Extranei exercitus pignora apud nos retinere satius est, ne vel in nos coniurent, vel perfidi sint, *Peccatum in eo à Carthaginensibus.*

Ab extraneis propter stipendia non persoluta semel irritatis nouæ quotidie petitiones, nouæque belli occasiones, & querimoniæ proponuntur. *Sic ibidem.*

Ad sedandas militum seditiones plurimum confert ex ijs quempiam ad eos mittere, qui cum ipsis militârit, eos humaniter tractârit, & quem ipsi diligant. *Sic Gisco missus ad tumultuantes milites.*

Cùm in quauis seditione, tum præsertim militari pessimi quique se duces constituunt: itaque vel tollendi vel leniendi præcipuè.

Nimia imperantium crudelitas & auaritia facit, vt quæcunque occasio occur-

occiderit, subditi statim rebellent. *Sic Carthaginensium crudelitas & auaritia Afros ad rebellionem oblata occasione impulit.*

Infirma est Respub. imò facilè euertitur, quæ nullos nisi extraneos milites suos habet. *Sic Carthaginenses penè post primum bellum Punicum euersi.*

Remp. prudentem oportet in consilijs capiendis non tantùm præsentia spectare: sed etiam futura prospicere. Itaque non contentam esse rebus prosperè ad tempus fluentibus; sed quis exitus inde sit futurus, perpendere. *Polybij sententia.*

Hostis fugiens & perterritus est persequendus, non autem sinendus vires & animum colligere. *Anno propterea accusatus, Amilcar contrà laudatus.*

Securitas post victoriam atque segnities Annonem perdidit.

Qui Principes pecuniæ colligendæ atque ærario augendo potissimùm sunt addicti, & in ea re industrij raro viri strenui ac militares esse solent aut euadunt. *Sic Anno Carthaginensis.*

Nimium præcipitanter spes victoriæ in ipso certamine concepta fa-

cit, vt ordines non seruentur; & vincendi occasionem hostibus sæpè præbuit. *Sic Libyes victi ab Amilcare & lib.2. de Ætolis ab Illyrico exercitu victis.*

In sociorum defectione magnum ad eos perterrendos & profligandos momentum affert, si qui ex illis vel sponte & vltro, vel à nobis sollicitati & retracti ad nos redeant. *Sic Naruas Numida Libyas deficientes à Carthaginensibus terruit.*

In bello ciuili seu sociali victoris in captiuos clementia & eorum liberalis dimissio, tractatio, & ad se inuitatio, multum ad contrariæ partis exercitum dissoluendum, & ad se pertrahendum potest. *Sic Amilcar post partam victoriam aduersus stipendiarios.*

Hostis crudelis impetus & furor maxime contraria parique crudelitate in eum adhibita sistitur & coercetur. *Sic Amilcar stipendiariorum exercitum.*

Ducum in exercitu discordia nasci maximè solet ex diuerso eorum ingenio, nimirum si eorum alter sit militaris, altar non, alter segnis, alter non, vel si sint ex diuersis etiam in eâdem vrbe partibus seu factioni-

bus

bus electi. Ergo nisi illi duces dissentientes separentur, tandem ipsum exercitum perdunt. *De Annone & Amilcare.*

Exercitus imbecillior potest vel saltem commeatum firmiori intercludere sæpe: ac proinde id saltem conetur.

Ne cuiusquam Principatus à vicinis sinatur in tantum crescere hostibus illius oppressis, vt pro libitu postea dominari in omnes possit. *Sic Hiero Carthaginenses iuuit.*

In captiuos quibus fides data est, aut præter fas detentos crudelitas admissa tandem à Deo seuerè punitur. *Sic stipendiariorum in Carthaginenses crudelitas vindicata.*

Exercitus à prudente & strenuo Imperatore ductus licèt exiguus, longè fortior est, quantumuis magna multitudine confusa, aut ab ignaro Duce gubernata. *Ibidem.*

Præstat etiam in bello nihil tam crudele facere aut sponte attentare, quod tibi omnem cum hoste futuro reconciliationis spem adimat. *Polybii sententia.*

Bella ab imparatis & adhuc debilitatis propter alias clades sunt redi-

menda etiam iniuſtè illata. *Sic Carthaginenſes Sardinia ceßêre Romanis conquerentibus.*

EX LIBRO SECVNDO

EXCVBIARVM negligentia & nimia etiam obſidentis exercitus ſecuritas hoſtibus & quidem obſeſſis victoriam ſæpè dedit, *De Epirotis qui ab Illyrijs ad Phœnicem vrbem cæſi ſunt.*

Maritimis ciuitatibus & locis etiam pacis tempore præſidia neceſſaria; quoniam quouis tempore ab extraneis inuadi, & percurri facilè incuſtoditi poſſunt. *Sic Epirotæ, Ætoli, Achæi.*

Societas ea temeraria eſt & periculoſa, quæ ſpretis vicinis, longinquorum populorum amicitiam quærit & præfert, vel peregrinorum ignotorum fidei ſe committit. *De Epirotis.*

Populis de perfidia & leuitate communi omnium voce infamatis non temerè vel fides habenda, vel ſua oppida & ſeſe committendum. *Polybij ſententia.*

Nullus extraneorum numerus eſt in oppidum vllum aut præſidium introducendus, qui viribus vel numero

ci... ipsos superet. *Polybij sententia de imprudentia Epirotarum.*

Prædandi piraticamque in mari exercendi licentia à nullo rege suis subditis concedenda, quæcunq; spes aut dulcedo aut participatio prædæ fiat aut affulgeat; reddit enim eos rebelles postea. *Sic punita Illyriorum piratica.*

Legati sacrosancti sunt: ac proinde pro iis violatis bellum iustè suscipitur. *Sic Romani contra Illyrios, & contra Gallos.*

Cauendum maximè maritimis ciuitatibus, ne piratæ vlli, quantumuis recens exorti, potentiam nimia earum patientia in mari acquirant: vel aquandi aut commeatus parandi prætextu in regionem, vel oppida ingrediantur. *Sic Illyrij Dyrrachinis, Corcyrensibus & Achais molesti.* Itaque sunt communibus viribus ab omnibus ciuitatibus maritimis statim opprimendi.

Qui in remota regione Principis nomine præest, semper periculosè ab ipso Principe irritatur, vel minis quamdiu illic est & præest, terretur. nam vel seditionem aduersus Principem mouere, vel alij regionem eam

tra-

tradere solet. *Sic Demetrius, Illyrius Corcyram tradidit Romanis.*

Vbi iniusti, vel exosi subditis, vel vicinis imperii inclinatio primum fieri præsertim à potente vel æquiibre hoste cœpit, statim tota illius ruina & integra euersio à vicinis impulsa, sequitur. *Sic Illyriorum regnum facilè à Romanis euersum.*

Ad profligatum quidem iam, sed de quo nobis in posterum metuimus, hostem frænandum, & semper coercendum, tutissimum est, præsertim quum procul ab eius regno absumus, vel alium eius profligati & expulsi loco substituere regem, hominem illi inimicum & infestum: vel vicinum potentia augere. *Sic Demetrius à Romanis contra Teuta regnum Illyriorum auctus.*

Populi æmuli, aduersarii & vicini nobis vires ne vel adeò in pace nimium crescant, nobis est cauendum. *Sic Romani Carthaginensium imperium suspectum in Hispania habuerunt.*

Quando bella eodem tempore duo imminent, aduersus diuersos populos, prudentis est Principis non vtrumque simul suscipere, sed vnum duntaxat. Itaque cum eo qui se æquio-

æquiorem præbet prius paciſcendum eſt, & ex ea parte metus tollendus. *Sic Romani cum Carthaginenſibus fœdus [illegible], ingruente tumultu Gallico.*

Gentis vnius in ſe ipſam frequentes ſeditiones & diſcordiæ, ipſius gloriam, incrementum, & res præclarè geſtas corrumpunt, & hoſtibus delendam exponunt. *Sic Galli.*

Gentem aliquam alii genti hoſtem eſſe & velut ſpinam ac frenum Deus obiici voluit. *Sic Galli veteres Romanis à Deo obiecti.*

Contra hoſtem ſtrenuum bella diutina nos ipſos magis ſtrenuos tandem efficiunt: ac proinde minimè tutum diutius vicinos bello fatigare. *Sic Romani exerciti à Gallis.*

Exercitui in hoſtico verſanti exitialis eſt inter ſe ſeditio. *Sic Tranſalpini deleti.*

Extranei populi non oratione duntaxat, & laude ſuorum maiorum; ſed donis quoque & pecunia, & facilitate rerum, itemque ſpe lucri propoſita in belli ſocietatem à nobis inducuntur. *Sic Tranſalpini à Boiis perſuaſi.*

Bella maxima non niſi maximo prius apparatu commeatus, pecuniæ,

telorum, armorum, & exercitus nostri, & sociorum facto rectè suscipi, aut diu tolerari possunt. *Sic Romani sese præpararunt aduersus Gallos.*

Prædæ seruandæ aut in tuto collocandæ, imminente præsertim hoste, auiditas sæpè pulcherrimas rerum gerendarum occasiones corrupit, & hosti alioqui trepido victoriam concessit. *Sic Galli à Romanis victi.*

Magnum ad victoriam momentum est, hostium impetũ eminus sustinere, aut in re inutili eludere: ipsos autẽ iã ita lassos cominus & gladiis aggredi & cædere. *Sic Insubres victi à Romanis.*

Magna militum ars est, scire qua ratione pressi pedem, seruatis ordinibus referre, & prementes hostem pedem inferre debeant. Magna Imperatorum aciem instruentium ars quoque est, sic aciẽ disponere, vt spatium militibus ad pedem referendum liberum & tutum relinquat. *Sic Romani obseruabant.*

Constantia in hoste obsidendo, & eodem tempore obsessis suis succurrendo, hostium animos prorsus infringit, & obsessum hostem fugere, aut se dedere cogit. *Sic Romani in obsidenda Acerra vrbe.*

Quæ

Quæ prouinciæ suo potius quæque commodo, quàm patriæ libertati student, inter se consentire non possunt. *Polybii sententia.*

Quæ prouinciæ inter se discordant, facilè in concordiam adducuntur, ubi commune omnibus periculum singularum viribus maius cœperit illis imminere. *Sic Peloponnesii inter se coniuncti contra Philippum.*

Clementia publica atque iuris æqualitas socios quamuis prius inter se diffidētes, in societate retinet. *Sic Peloponnesii concordiam coluerunt inter se.*

Ad recuperandam libertatem facilè reliquæ vicinæ ciuitates incitantur vnius aut alterius exemplo, cui id feliciter successit, & quæ postea reliquas illas ad societatem inuitat & admittit. *Sic Achæorum vrbes excitatæ.*

Eiusdem iuris, moris & gubernationis præsertim æquabilis perpetua conseruatio & retentio facilè multis persuadet, vt & se nobis adiungant, & nos æquos ac constantes esse in promissis credant. *Sic de Achæis omnes Peloponnesii statuerunt.*

Quæ regna bella iniusta suscipiunt, facilem præbent Regibus suis viam, vt ex bonis Regibus tyranni euadant.

dant, nimirum ſemel iniuſtitiæ ex populi conſenſu aſſuetis. *Sic Cleomenes Lacedæmonius tyrannus euaſit.*

Reges neminem natura habent amicum vel inimicum, ſed ex ſuo commodo amicitias inimicitiasque metiuntur ac mutant. *Polybii ſententia.*

Optimè ſibi conſulunt tenuiores Reſpub. à potentioribus bello laceſſitæ, quæ prudenter & propoſita periculi magnitudine & vicinitate pelliciunt alias Reſpub. vel Regna potentiſſima in ſuam ſocietatem æquis conditionibus, & quæ nullam tenuioribus ſeruitutem imponant, aut damnum afferant. *Sic Aratus Antigonum ſocium aſciuit.*

Excubiæ nunquam ſunt, etſi multa vicina auxilia parata ſint, negligentiùs agendæ, ne ab hoſte imparati inuadamur. *Sic Cleomenes cepit Megalopolim.*

Clementia victoris inexpectata in victos hoſtes, ſi quidem ſint illi ingenuæ naturæ, ex inimiciſſimis ſolet amiciſſimos efficere; ſin minus, teteriores. *Sic Mantinienſes ab Arato humaniter tractati.*

Tyrannis omnium hominum in-

iurias

iuria, & scelera complectitur. *Polybii sententia.*

Tyrannum non tantùm belli, sed etiam pacis tempore capere & occidere fas est. *Polybii sententia.*

Est prudentis Imperatoris, quum non potest hostem repellere, aut illi occurrere, se tuto in loco, contemptis vulgi querimoniis tantisper munire, & continere, & præsertim in metropoli seruanda laborare, dum maiores vires colligat, & hosti par aut superior esse possit. Quod illi quidem est quamprimum curandum, atque ita cum exercitu ad animos suorum confirmandos, primo quoque tempore hosti obuiam eundum. *Sic Antigonus Cleomenem repulit.*

Nunquam superioris loci opportunitas hostibus est concedenda, vt illi nimirum sinantur ne vi locum huiuscemodi occupare, tanquam postea quàm conscenderint lassi & impares futuri; ac proinde facilè vincendi & deiiciendi. *Sic Lacedæmonii à Macedonibus victi in Laconica.*

Nimium præceps Regis aut Imperatoris victi de regno suo fuga integram victoriam hosti relinquit: quæ

 sæpè

sæpè paruis occasionibus & insperatis postea oblatis, vel eripi tota illi potuit, vel minui; & regio dignitasque recipi. *Cleomenus fuga damnum.*

EX LIBRO TERTIO.

CAVSSA belli à belli principio differt. Est enim caussa ratio quæ in deliberationem de bello suscipiendo proponitur, facitque vt bellum decernamus: Principium vero belli est prima in bello iam decreto actio hostilis, id est, in hostem tentata: vtraque verò distinguenda, & in bello iusta esse debet. *Polybius.*

Iniquæ conditiones, & vi necessitatéve extortæ potius, quàm iure vllo belli & æquitate concessæ à populo victo victori, quum primum datur occasio, reuocantur, & violantur, suntque magnorum inter vtrumque populum bellorum postea caussæ: ac proinde videant victores ne victis nimium duras & iniquas conditiones imponant & ferant. *Hæ fuerunt secundi belli Punici caussæ.*

Nimia alicuius cum hostibus familiaritas eum de proditione facit suspectum. Itaque curandum, vt quos inter

inter hostes maximè timemus, eos, si fieri potest, familiares nobis habeamus: aut saltem cum illis sæpè communicemus. *Sic Annibal redditus Antiocho suspectus.*

Prætextu legationis res vicinorum & eorum quos nobis hostes futuros suspicamur, explorandæ, *Sic Romani apparatum Antiochi speculati sunt.*

Nimia felicitas & in cœptis prosper successus nos facile ad bellum non necessarium suscipiendum impellit. *Sic Carthaginensium felix successus in Hispania eos impulit ad secundum bellum Punicum suscipiendum.*

Quandoquidem peregrini facilè fiunt indigenis inuidiosi. cauendum est peregrinis, ne quam inuidendi aut malè de se suspicandi occasionē dent, vel nimia libertate sua, vel cum hostibus indigenarum familiaritate. *Sic Annibal imprudens apud Antiochum.*

Magnam nouo exercitus Imperatori autoritatem conciliat illius tum animus omni auaritia manifestè vacuus, tum strenuitas aliquo nouo cœpto factóve ostentata: *Sic Annibal commendatus.*

Simulatio metus à nobis facta, sæpè hostes nostros temerarium quid iam

aggredi suadet vbi vincuntur. *Sic Carpetani victi ab Annibale.*

Bella nec sæpè iis locis, quibus putantur, geruntur: nec eos exitus habent qui sperabantur. Itaque non nisi post longam deliberationem sunt suscipienda, & rebus omnibus in vtrumque euentum paratis. *Sic Romani in secundo bello Punico decepti.*

Iis populis, quos Deus castigare vult, multa incommoda simul eodemq; tempore insperata eueniunt. *Sic Romanis Illyrii defectio, & Punicum bellum secundum.*

Magnum & longinquum bellum gesturis, nullus hostilis locus ipsis infestus à tergo relinquendus. *Ea de caussa Annibal Saguntum capit.*

Peregrinus exercitus recens aduenions, si quid præclarè gesserit, totam regionem perterrefacit citò. *Sic L. Æmilius Illyricos vicit.*

Temeritas in milite seu Duce quantumuis strenuo & robusto frequens tandem eum ipsum perdit. *De Demetrio Pharensi.*

Quum fœdus publicum præter consensum Reipub. violatum est ille qui violauit, est procul dubio dedendus læsis ac conquerentibus. *Si*

Anni

Annibal petitus à Romanis.

Bella ab ijs iniustè suscipiuntur qui primi fœdera publica ruperunt. *Sic damnati à Polybio Carthaginenses.*

Consultissimum est in Imperio quod pluribus diuersisque populis ac prouincijs constat, vnius prouinciæ militibus alterius prouinciæ defensionem committere; contraque: vt hoc pacto mutua quadam officij præstatione inter se deuinciantur. *Sic Annibal misit Hispanos in Africam: Africanos traiecit in Hispaniam.*

Ex populo recens deuicto Princeps obsides accipiat primariæ nobilitatis viros mares ac fœminas, ac præsertim iuniores in vtroque sexu. *Sic Annibal ex ciuitatibus Carthaginensium accepit.*

Bellum illaturi debemus veteres eorum, quibus illud indicturi sumus, hostes priùs in nostram societatem muneribus & communis periculi metu tentare & allicere. Itinera verò longa suscepturis in hostem, priùs viæ omnes explorandæ sunt, quibus facilè trajici exercitus possit. *Sic Annibal illaturus bellum Romanis.*

Longinqua bella & itinera nunquam tuto absq; militum exploratis priùs animis suscipiuntur. *Sic Annib*

Coloniæ à nobis in hosticum deductæ semper præsidio firmandæ, vt pro munimento nobis sint. *Sic Romani aduersus Annibalem.*

Coloniæ in agrum deuictum nunquam absque magno ipsorum incolarum dolore ac metu deducuntur. itaque vallis & muris & præsidio firmandæ. nam insidiis vel armis primo quoque tempore ab indigenis petuntur, & exscinduntur. *Sic Cremona & Placentia à Boiis perita.*

Si quis potens hostis in Principem, vel Rempub. vicinis formidolosam, aut suspectam, insurgit, facilè omnes illi vicini & ipsi quoque in eandē Rempub. vel Principem conspirant, & cum nouo hoste coniunguntur. Quamobrem huic maximè periculo est ab eo qui inuaditur, semper & máturrimè prospiciendum, firmissimis aduersus hostes istos vicinis præsidiis semper obiectis quantum quidem potest. *De Gallis, Boiis & aliis propter aduentum Annibalis insurgentibus in Romanos.*

Quum flumen, vel mons obiectus exercitui transeundus est, vel aliqua regio traiicienda, est transitus ab incolis pretio emendus, aut vi & celeritate

tate

tate præoccupandus. *Sic Annibal in traiiciendo Rhodano.*

Imperatori in hostilem agrum profecturo loca itineris notissima esse, vel per se vel fidos viæ duces debent. *Polybii sententia.*

Exercitus quantumuis strenuus, est tamen mora reficiendus, vbi longo labore & inopia fatigatus fuerit, non autem statim hosti obiiciendus *Sic Annibal refecit exercitum suum defatigatum in transitu Alpium.*

Exercitus peregrinus & in hosticum perrumpens debet pulchro aliquo audacique facinori sui terrorem iniicere statim, non autem otiosè quiescere, ne opprimatur, aut metus de illo euanescat: nam prima exercitus peregrini victoria & cita, omnes illi conciliat & ab hoste deficere cogit. *Sic Annibal conflixit cum Scipione post descensum ex Alpibus.*

Celeritas exequendi magnum hostibus terrorem nostri adfert, & nobis victoriam de hoste imparato parit. *Sic Annibal.*

Vt militibus etiam ignauis nedum strenuis animus addatur, non modò misera captiuorum & seruientium conditio est iis repræsentanda, verum

etiam ſpes omnis fugæ adimenda. *Sic Annibal ſuos ad pugnam animauit.*

Hoſtis tunc maximè aggrediendus, quum adhuc eſt laſſus, & itinere ac labore defeſſus.

Hoſti in noſtram regionem irrumpenti nos occurrere præſtat primo quoque tempore, & in primo ipſo regionis aditu maturè & fortiter, eumque vel ab ingreſſu ipſo arcere, quàm iam ingreſſum, & omnibus ſuis metum iniicientē è finibus noſtris conari depellere. *Sic Scipio occurrit Annibali adhuc irrumpenti in Italiam*

Hoſtis in hoſtico famam ſibi conciliet clementiæ erga eos quos deditione accipit. Item duces præſidijs & arcibus hoſtilis agri impoſitos, magnis donis & præmijs quàm maximè poteſt in ſuas partes alliciat & traducat: denique præſidia ſibi dedentes magnis præmijs donet & afficiat. *Sic Annibal in Italia verſatus.*

Maximè cauendum imperatori, ne exercitus territus, vel feſſus, vel imparatus, aut iniquo omnino loco cū hoſte confligat, neve in eo, vel ambitione, vel ira ſe abripi ſinat, vel hoſtium contumelijs cedat, vel militū inani clamore vincatur. *Q. Fabius.*

Con-

Confligendi cum hostibus tunc maximè tempus est idoneum, quum eorum miles adhuc tyro est, vel nondum exercitus eorum exercitus collectus conuenit: vel præcipuus eorum Dux abest ab exercitu, vel per morbum inutilis ac debilitatus in castris versatur; vel integra & alacris adhuc sociorum & militum nostrorum fides & voluntas peritat: vel denique adhuc recens partarum victoriarum memoria inhæret, & hostis propter eas adhuc pauet. *Sic Annibal eligebat tempus certaminis.*

Insidiæ in medio certaminis in hostem exortæ, facilè eum terrent, victoriam nobis parant, & hostem fundunt.

Strenuissimi & animosissimi quique in insidijs collocandi. *Sic Annibal.*

Impransis & nondum curato corpore a militibus prælium si euitari potest, nunquam suscipiendum. *Sempronius propterea victus ab Annibale.*

Clementia victoris erga hostium socios à se captos, & eiusdem sæuitia erga hostes ipsos captiuos, & terrorem illius hostibus injicit, & sociorum illorum qui hostibus adhærent

beneuolentiam ipsi conciliat, vt nunc facilè eos in suas partes traducere soleat. *Sic Annibal tractaui socios Romanorum.*

Exercitui in hostico versanti, magna præda, vel multa impedimenta sunt magno impedimento, & sæpè occasio fugæ vel cladis. Itaque ea vel nulla, vel pauca omnino trahenda, nisi prorsus sit cõmeatu destituta via, per quam est iter facturus. Nam campos tenenti exercitui, omnia quæ sunt in agris, patent. *Sic Annibal.*

Incendia, populatioque agrorum maxime incitat hostes ad pugnandũ. *Sic C. Flaminius accensus ab Annibale.*

Est optimi Imperatoris nosse ingenium & naturam sui hostis, vt ea ad suum commodum ipse vtatur; hostem verò iis rebus quibus terretur, vel percellitur vel delectatur, decipiat. *Polybii sententia, & C. Flaminii, & M. Minutij exempla.*

Hostis iracundus & superbus quibusuis insidiis facilè patet. *Polybius.*

Non potest dux quispiam in exercitu ipso, exercitus Imperatore inscio, vel repugnante, polliceri hosti obsesso, vel dedenti sese, incolumitatem & salutem. *Sic Annibal Makarbali*

Varroni respondit post pugnam ad lacum Trasymenum.

In cladibus Reipub. extraordinariis, extraordinario magistratu opus est: & in magno terrore exercitus est eo Imperatore opus, qui præter ordinem omnes ius & imperium summum & de plano habeat. *Sic Romani crearunt sæpe Dictatores, vt Q. Fabium.*

Imperatori est cura de valetudine exercitus, de vulneratis, de lassis reficiendis, summa habenda. *Sic Annibal*

Exercitus pluribus cladibus iam acceptis perterritus, eidem hosti non est temere objiciendus. Obiicitur autem temerè, si priusquam confirmetur aliqua felici pugna & victoria de hoste, tamen iterum in aciem educatur & pugnet.

Hostis sæpius victor potiùs cunctatione quàm prælio subigitur, modò illi oppida firma nulla sint, in quæ se tutò recipiat, nobis autem & militum multitudo adsit, & suppetat commeatus. Sequendus tamen est, & quantum licet premendus confertò non dissipato agmine. *Sic Q. Fabius domuit Annibalem.*

Maris imperium in omnem partem maximum momentum habet,

siue ad commeatum inuehendum, siue ad milites traijciendos, siue ad nostrum potentissimam existimam infringendam. Ac proinde omni studio vel comparandum, vel retinendum. *Carthaginensium sententia.*

Portus maris nunquam suis speculatoribus carere debet.

Peregrini populi animos plurimùm tibi concilias, & eos ad te ab hoste traducis. si ipsorum obsides ab hoste detentos tu captos illis restituis, vel afficis & demereris beneficio, ei seueritati (quam hostis in eos exercuit) contrario, idque primo quoq; tempore. *Sic Scipiones ad se traduxerunt Hispanos.*

Est prouidi Ducis, præsertim in hostico versantis, maturè hybernis exercitus constituendis, & commeatui, seu annonæ prospicere. *Sic Annibal Gerione.*

Prædæ conseruandæ studium sæpè timidiores milites facit, vti parandæ auiditas facit audentiores: itaque parta tuto in loco deponatur.

Ea potissimum hostium oppida, vel, si fieri potest, intercipienda, in quibus commeatus. annona, resque aliæ ad bellum necessariæ sunt ab ijs colla-

collectæ & collocatæ. *Sic Annibal Neapolitanam arcem cepit.*

Magno cum periculo semper tyro exercitus contra veteranum dimicat: idque maximè semper cauendum. *Hæ fuerunt caussæ cladium Romanorum contra Annibalem pugnantium.*

Nihil contentione summorum Ducum in exercitu periculosius. *In L. Æmilio & C. Varrone.*

In patentibus agris nunquam ei sponte & vltro certamen suscipiendum qui equitatu est longè inferior, quàm hostis. *Polybij sententia.*

Magnas exercitus clades subditorum & sociorum defectio sequi solet. *Post Cannensem pugnam tota vetus Græcia à Romanis defecit.*

Est constantis populi, Principis, vel Reipub. etiam post clades magnas, & quidem sæpius acceptas, se suamque tamen libertatem ac dignitatem aduersus hostes velle tueri: quod consilium tunc probandum est, quum citra manifestam totius Reipub. ruinam id fieri potest, & hosti resisti, quòd vires supersint adhuc. *Sic Romani post Cannensem pugnam fuerunt constantes.*

EX LIBRO QVARTO.

QVI populi sunt soliti viuere bellis, præda vel latrocinijs, vix pacem inter se, vel cum vicinis ferre possunt & colere. *De Ætolis.*

Quamdiu hostis in nostro agro versatur, vel vicinia, quidquid ille polliceatur, exercitus noster non est dimittendus *Sic Aratus ab Ætolis victus.*

Piratæ vagantes, & mare nostrum regionemque infestare & prædari semel ausi, nisi magnis viribus repellantur, iniurij esse perseuerant: imò etiam crescunt eorum rapinæ, vires ac audacia. *De AEtolis & Illyriis coniunctis in piratica exercenda.*

Periculosus semper est ac metuendus in libera ciuitate magnus ciuium restitutorum, qui in patriam priùs coniurauerant, numerus, ibidem habitans: ac illi proinde nulli sunt Reipub. parti præficiendi. *Sic Cynethenses & Arcades.*

Proditores vrbium sæpè ne ipsi quidem per proditionem euadunt, sed ab hoste trucidantur. *De Tolemarchis Cynethensibus.*

Musicæ studio assuefaciendi populi, qui

li, qui natura sunt ingenij ferocioris, aut agrestioris. *Polybius de Arcadibus.*

Crudelitas, feritasque etiam in domesticos dumtaxat exercita, tamen est exosa exteris. *De Cynethensibus ob eam causam exosis omnibus.*

Quibus in locis non consentiunt inter se præcipui magistratus de pace, vel bello: sed ex ijs alij huic, alij illi fauent, maximas seditiones oriri necesse est. *Lacedæmoniorum Præsidibus inter se dissidentibus.*

Princeps priuatas iniurias sibi factas condonare potest: publicas verò, id est, Reip. factas, alijs etiam priuatis illatas remittère non potest. *Philippi Macedonum Regis sententia.*

Qui populi latrocinia piraticamque exercuerunt, multos tandem sibi hostes experiantur necesse est. *De AEtolis toti Græciæ exosis.*

Qui liberi etiam collecti populi per se sunt hostibus impares, sese ad vnius alicuius patentis Reipub. vel Principis imprimis vicini ac fidi societatem adiungant, & quem suum protectorem constituant; libertate sua interim retenta. *Sic Græci confugiunt ad Philippum Macedoniæ regem.*

Fama de bello pro libertate populis

lis oppressis restituenda à nobis susceptо, multos nobis conciliat & socios facit. *Sic à Græcis bellum contra Ætolos sociale susceptum, gratum fuit omnibus.*

Quum quis populus aut Respub. in Ducem eligit, eum qui multis fecit iniuriam; aut quum prædas ab eo factas retinet, proculdubio seipsam illarum iniuriarum, vel autorem, vel sociam magno suo malo facit. *Sic Ætoli cùm Scopam in Ducem elegerunt.*

Inter malos societas facilè debilitatur, maximè sub vna eorum parte æqualis prædæ distributio non fuerit seruata. *Polybij sententia.*

Fugienda quidem sunt bella, sed non ita tamen vt pessima quæque, ne suscipiamus bella, perpeti velimus, vt fugam, seruitutem, ac duriora quàm sit bellum ipsum. *Polybij sententia de Messenijs.*

In communi bello & causa non sunt nostra, id est vnius prouinciæ commoda, aut iniuria, totius societatis commodis aut iniuriæ præferenda. *Sic malè Messenij: sic Epirata.*

Eorum est optanda sequendaque maximè societas, qui semper officium & fidem seruarunt, etiam dum

incom-

incommoda acceperunt data. *Sic Acarnanes.*

Nihil est aut faciendum inhonestè, vel patiendum turpiter, vt pace nobis frui quocunque modo liceat. Nec enim pax est semper quouis bello anteponenda. *Polybius contra Pindarum Poetam.*

Difficile est periurum hominem latere ac effugere Deum. *Sententia Messeniorum.*

Nihil tam communem ius Regionis pacem aduersus eos hostes, aut incolas illius quo illi insidiantes tuetur, quàm omnium vel præcipuarum illius regionis vrbium mutuum fœdus & syncretismus. *De Messenijs & Megalopolitanis.*

Bello assueti populi nunquam inter se absque graui seditione agunt, præsertim si Rege aut bello careant: suntque in rebus suis domesticis administrandis promptissimi & sæuissimi. *Sic Lacedæmonii.*

Ingratus est populus, qui, spretis legitimis Principum bene de se meritorum familiis, regnum ad alienas & ignotas transfert. *Sic Lacedæmonii.*

Maritima ciuitas in ostiis maris, per quæ res inuehuntur aut euehun-

tur sita, est amica habenda, & à tota vicinia aduersus hostes defendenda. *Sic Byzantium.*

Nihil magis infidum & suspectum quàm vicinus hostis: nihil vero bello barbarico crudelius ac formidolosius. *Polybius.*

Sæpè insperatæ victoriæ Duces ipsos ad regnum occupandum mouent & impellunt, alioqui modestos. *De Achæo.*

Inter vicinos reges siti populi liberi & iis imbecilliores, vtrorumque maiestatem æqualiter, quantum in se est, colant. *Byzantii propterea à Prusia accusati.*

Summa prudentia est ad vires hostium debilitandas præcipuum eorum socium, vel vi, vel beneficio vel præmio ab iis abducere. *Sic Rhodii Achæum à Byzantiis abduxerunt.*

Vicinis inter se belligerantibus potentior vicinus sese interponens facilè inter eos pacem & fœdus conciliat. *Sic Canarus Rex Gallorum inter Prusiam & Byzantios.*

Vbi omni sperato auxilio destituimur, & vires nostræ labascunt hostium verò crescunt; pax primo quoque tempore quærenda & ineun-

ineund.., *Sic Byzantii.*

Ne nimia insequendi prædandique hostis auiditate vrbem defensoribus vacuam, præsertim vbi sunt vicini hostes, relinquamus cauendum est. *Sic Lyciorum vrbs à Gnossiis euersa.*

Vbi inter liberas ciuitates potentiores duæ inter se fœdus arctius ineunt; hoc cæteris debet esse merito suspectum: quare sibi diligentius prospiciant, & ab iis caueant. *Sic Gortynes & Gnossij reliquam Cretam oppresserunt.*

Bellum moturi, in societatem ascifcant vel sollicitent omnes qui eorum sunt hostes, aut eos oderunt, in quos ipsi bellum parant. *Sic Achæi in Ætolos, & Pellyrenei in Gnossios.*

Ebrietas ab excubiis arcenda: sæpe enim capiendarum ab hostibus vrbium caussa fuit. *De Ægira capta.*

Qui totius societatis Dux non succurrit per ignauiam parti sociorum oppressæ, sed illius spem fraudat, est diducendæ soluendæque illius societatis occasio maxima. *De Arato luore Dymenses non iuuante.*

In communi societate quæ pars

ob non latum sibi auxilium, & instans tamen periculum nihil in commune amplius contribuit, sed in suam vnius caussam ad defensionem sua tributa reseruat. pessimè tandem & sibi ipsi & toti societati consuluit. *Sic Dymenses, Pharenses & Tritrenses reprehensi.*

Qui mercenario militi stipendi minimè persoluere censentur, & vulgò creduntur, vix etiam in summi suis periculis postea mercenarium militem habere possunt. *Sic Achæi mercenariis destituti.*

Inter plures diuersas liberas Resp tamdiu societas durat, quamdi spes est aliam ab alia subsidium acceptura m esse. *Polybii sententia.* Vbi verò spes illa prorsus deficit, tun priuatim vnaquæque sibi suisque re bus consulere ac consilium cape solet.

Vbi in sua ipsius regione hostis e perterritus & imparatus, est pers quendus; non autem tempus il concedendum per longam alicui sui oppidi à nobis susceptam ob dionem. *Hac ratione peccat Philipp monens in Ætolos.*

In hostico versans exercitus o

nia terrore, cædibus, rapinis in resistentes debet implere. *Sic Philippus in Ætolia.*

Celeritas Ducis, & iter perfectum priusquam sperari posset. illi imparatum hostem, & qui facilè vinci possit, obiicit. *Sic Philippus vicit Elienses: item Psophidiam urbem cepit.*

Exercitus extraneus si in ipso primo suo aduentu quid præclarum & inexpectatum gerit, omnes terret, & facilè ad deditionem cogit. *Sic Philippus Peloponnesi Psaphidium, Lassionem, Stratium cepit, & Triphyliam intra sex dies.*

Is socius extra omnem perfidiæ suspicionem esse debet, qui quamuis potentior: tamen aliis sociis oppida & præsidia à se capta restituit, quæ sunt ipsis commodissima ad se tutandos. *Sic Philippus Achæis.*

Nimiæ opes & commeatus in aliquo oppido congestus inuitat hostem ad illud obsidendum. *Sic villa Thalamus à Philippo obsessa.*

Qui socios diripit, iisque, aut eorum patientia, vel corporibus abutitur, statim ab iis deseritur. *Sic Aetoli à Messeniis deserti.*

Familiæ, regno quod priùs obtinebant

nebant priuatæ, solent cum magnis cladibus, & in Remp. conspirationibus illud repetere. Itaque illæ sunt aut omnino eiiciendæ, aut ab iis sibi semper cauendum est. *Sic Chilon Lacedæmonius grassatus Sparta, quod priuatus esset regno.*

Tyrannidis in socios vsurpandæ initium est curare, vt inter eos Dux ex iis eligatur, qui prorsus tyranno faueant, & Reipub. salutem prodere sint soliti: Item vt boni patriotæ in odium apud socios adducantur. *Sic Apelles in Achæos tyrannidis initia iecit.*

Præda belli diligenter & iustè ab ipso Imperatore distribuenda exercitui, ne qua seditio in eo oriatur. *Sic Philippus Rex agebat.*

In aula Principum non tantùm vituperando, sed etiam laudando sæpè fit bonis calumnia, & eorum famæ & bonis aulici insidiantur. *Polybii sententia.*

EX LIBRO QVINTO.

QVI Magistratus ab omnibus spernitur, inutilis est, ac proinde deponendus: alius substituendus.

Sic

Sic Epiratus deiectus: Aratus senior substitutus.

Nihil in aula Principum periculosius est Magnatibus & proceribus Regni, quum sunt calumniatores bonorum. *Sic Apelles sub Philippo fuit.*

Princeps prudens sibi à quouis aulico Magnate ambitioso caueat, néve illi multum tribuat, aut eum crescere sinat, quantumuis appareat Regis amans. Nam tandem hic ipse in Regem conspirat, si quæ ambitiose cupit consequi, aliter non possit. *De Apelle.*

Is autem Aulicus ambitiosus esse proculdubio est censendus, qui prætextu regiæ dignitatis amplificandæ omnia pro animi libitu ipse administrat, veteres Regni officiarios, & iam probatos mutat, alios autem sibi fauentes in eorum locum constituit. *Sic Apelles apud Philippum Regem.*

Ea maximè vrbs, si fieri potest, est capienda, quæ nostris finibus ad excursiones in nos faciendas imminet, hostibusque tutissimum præbet receptum. *Sic Cephalenia tentata à Philippo.*

Ducum inter se discordia max-

mum rerum agendarum impedimentum est. *De Leontio & Arato seniore in exercitu Philippi.*

Vel consiliarii vnius perfidia in Regio publicóve consilio potentis, maximas rerum pulcherrimè gerendarum occasiones Reipub. eripit: ac proinde fidi in publicum consilium solùm admittendi: & si qui perfidè consuluisse deprehendantur, grauissimè sunt ad cæterorum exemplum puniendi. *De Leontio.*

Æmulorum & sibi mutuô inuidentium consiliariorum inter se contentio, in caussa est, vt malè Reipub. consulant; dum alter alterius consilia euertere vult ac conatur. *De Leontio in exercitu Philippi Regis Macedonum.*

Iter exercitui aut prælium, nisi priùs refectis cibo corporibus, minimè est suscipiendum. *Sic Philippus Rex Macedonum.*

In hostico quidpiam occupare cupienti, est festinatione non procrastinatione opus, vt imparatos hostes opprimat. *Sic Aratus Philippo Regi. Sic Thermus capta est.*

Etiam in vrbibus captis à templis religionis diuinæ ergô abstinendum

tium est. *Ex Polybii sententia.*

Iura belli permittunt sæuire in armatos hostes, eorum castella, portus, ciuitates, villas, item messes & fructus deuastare, aliaque his similia facere, quibus hostium vires debilitentur, nostræ confirmentur: ea verò destruere, quæ neque nobis quidquam emolumenti, neque hostibus quidquam detrimenti afferunt, est hominis rabiosi, & planè furentis. *Polybius.*

Est tyrannus qui imperat malefaciendo, non benefaciendo suis, & eis terrorem iniiciendo; denique qui in mutuo semper cum subditis suis odio & diffidentia versatur. *Polybius.*

Est Regis, benefaciendo vniuersis, sponte subditos subiectos habére, eosque cum liberalitate & clementia regere, & in mutua cum subditis beneuolentia semper viuere. *Polybius.*

Benignitate & clementia vincitur hostis gloriosiùs quàm armis. *Polybius.*

Re feliciter gesta, & Deo gratiæ agendæ, & Duces benignè collaudandi, conuiuio præmiisque excipien-

cipiendi. *Sic Philippus ex Aetolia rediens.*

Princeps adhuc iuuenis, & tamen iam militaris & ſupra ætatem prudens, magnum ſui terrorem omnibus hoſtibus iniicit. *Sic Philippus Macedonum Rex.*

Celeritas in Duce ſumma laus. *Ibidem.*

Excubiarum negligentia, aut caſtra nulla foſſa vel vallo munita, ſemper hoſtium inuaſioni facilè patent. *De Meſſeniis à Lycurgo propterea interceptis.*

Seditioſi Duces in exercitu ſunt ſtatim necandi; vel ſaltem è caſtris emittendi. *De Leontio, Megalea, & Apelle in exercitu Philippi.*

Dux Prouinciæ militibus minimè gratus, aut mutandus eſt, aut res ſtatim dilabentur. Is verò minimè gratus intelligitur, cui non paretur per contemptum. *Sic Eperatus Dux Aetolorum.*

Niſi ſtipendia militibus, præſertim extraneis, perſoluantur, ſtatim illi dilabuntur: atque propterea patet facilè regio illa hoſti. *Sic Achæi non perſoluentes ſtipendia expoſiti Aetolis.*

Qui bellicoſo Principi ſuccedit

ipſe

ipse iners, libidinosus, & ebriosus, cùm à subditis externisque facilè ac statim contemnitur, tum etiam coniurationes multorum, quibus patet, experitur: ac tandem facilè regno expellitur, vel occiditur. *De Ptolemæo Philopatore.*

Quamdiu est infirma adhuc Regis ætas, multæ inter Principes regni coniurationes, rixæ, & seditiones aliorum in alios esse solent. *Sic Antiochi Magni infirma adhuc ætate.*

Aulici auari aut ambitiosi, qui sunt gratiosi Regibus, semper Reges ipsos aut Regnum aliquibus difficultatibus implicant; item bonos & fideles consiliarios vexant, vel suspectos habent: strenuos Duces ipsi ignaui apud Regem perpetuò accusant, vel in suspicionem adducunt, vt in his turbis vel soli regnent, vel præcipuè præ cæteris. *Sic Hermia sub Antiocho.*

Aduersus eos qui defecerunt, tutiùs regni Duces quàm Rex ipse pugnat. *Hermiæ sententia.*

Nimia ob hostem fugientem exercitus securitas, ebrietas ac negligentia eum sæpenumerò perdit. *Sic Xenoetas à Molone fusus.*

Coniurationis initiis maturè totis viribus resistendum, ne illa conualescat. *Sic Molo victor ob negligentiam Antiochi.*

Ciuile & domesticum bellum potiùs quàm extraneum curandum & conficiendum. *Sic consiliarii Antiochi.*

Cui suus exercitus est suspectus, ne cum hoste prælium committat. *Sic Molon.*

Nimium potentes & Regibus suis formidolosi Proceres aut aulici, miserum & tragicum tandem vitæ exitum ab ipsismet Regibus, à quibus se formidari & metui voluerunt, consequuntur. *De Hermea purpurato Antiochi.*

Regii gubernatoris crudelis & impotentis tristissimus solet esse tum ipsius, tum familiæ quoque eius exitus. *De vxore & filiis Hermeæ.*

Ea maximè oppida sunt quocunque modo retrahenda & capienda, quæ hostibus aditum ad nostra inuadenda præbent, suntque velut arx nostris ceruicibus imposita. *De Seleucia.*

Quorum oppidorum Duces & [illegible]diarios pecunia tentare & corrum-

rumpere possumus; ea sunt obsidenda quamprimum. nam facillimè capiuntur. *De Seleucia.*

Strenuus ac bene de Repub, meritus Prouinciæ alicuius Præses seu Præfectus minimè publicè à Rege vel Repub. contemni aut iniuria affici debet. Solet enim huiusmodi iniuriam sibi factam, Prouinciæ suæ deditione hosti facta, vel in Regem ipsum seditione commota, plerumque vlcisci. *De Theodoto offenso à Ptolemao Rege.*

Imbecillis Princeps, quiúe omnem belli curam, vel exercitium abiecit, facilè ab hoste vincitur, & à suis Ducibus deseritur, si vigeat hostis. *Sic Ptolemaus.*

Aditus regionis nunquam absque præsidio deserendi. *Garsyeris sic aditus ad Peduem occupat.*

Induciarum tempore ne hostium plures milites prætextu emendi commeatus aut aliarum rerum in vrbem nostram ingrediantur, cauendum est. Hac enim ratione & sæpè & facilè oppida occupant. *Sic Selgensium vrbs amissa.*

Transfuga is est periculosissimus, qui propter linguæ & armorum simi-

similitudinem in nostris castris ignotus versari potest. *Sic Theodotus in castris Ptolemai.*

In medio certamine Rex conspectus vel pugnans, vel ad suos confugiens, denique inter eos versans, illis maximè animum addit. *De Ptolemao se ad suos recipiente.*

In recipiendis ciuitatibus, quæ defecerant, iis præcipuè clemens ac benignus sit Princeps; quæ diutius ac constantius in eum fideles permanserunt. *Sic Attalus in Smyrnaos.*

Est regium & liberale succurrere tum vicinis, tum remotis ciuitatibus etiam liberis, & quæ nobis non sunt subiectæ, quum fuerint grauiter afflictæ. *Sic Ptolemaus, Antiochus & alii reges Rhodiis succurrerunt.*

Seditionibus, ira & simultatibus plena sunt apud eos populos omnia quibus sumptus necessarii desunt. *Sic Megalopolitani. Polybii quoque sententia.*

Milites sæpius antea perterriti plerumque ex leuibus præliis cum hoste & ex parta in iis victoria confirmantur: itemque oppida animum recipiunt, quæ prius animum despondere prorsus cœperant. *Sic*

Achai

Achæi confirmati à præfecto classis.

Nautici milites in portibus aut maritimis vrbibus deficientes, plurima secum incommoda afferunt. Itaque ne deficiant, sunt ijs maximè stipendia persoluenda. *De Scerditaida deficiente à Philippo.*

Vbi iustus exercitus deest, qui hostibus opponi, aut satis nostra tutari possit, tunc iniuriis hostium patemus, & direptionibus, cladesque accipimus: denique fit bellum latrocinium potius quàm bellum: itaque maximè prospiciendum est vt bello suscepto nunquam nobis iustus desit exercitus: nam quod auaritia seruare & parcere studet, hostis eripit. *De Achæorum & sociorum statu vbi Philippus exercitum dissoluit.*

Cauendum est ne in pactionibus cum hoste initis de vrbibus prodendis proditores hostem ipsum vrbanis prodant cum quo de prodenda vrbe paciscuntur. *Sic Iason Ægetam Ætolum prodidit.*

In vrbium intercipiendarum conatu summopere videndum est, & cauendum Ducibus, ne loca & aditus illarum vrbium minùs com-

perta habeant, ſcalas breuiores afferant, die & horâ pactâ non adſint, aut quippiam in huiuſmodi aliis rebus peccent. Facit enim ea res, vt eludantur & pereant conatus iſti, ſtrenui milites in poſterum timidiores fiant, & hoſtis de vigilando admoneatur. *Polybii ſententia.*

Ea oppida præcipuè capienda ex quibus hoſti ad nos aditus, vel nobis ad eum patet. *Sic Philippus Thebas cepit.*

Principi longinquam expeditionem paranti non modò regnum priùs eſt componendum; verùm etiam vndique cum vicinis populis pax & quies & ſecuritas ſtabilienda. *Sic Philippus in Illyrium profecturus.*

Facilè perſuadetur Principibus bellicoſis, imperandi auidis, felicibus & victorioſis, vt longinquam expeditionem & bella non neceſſaria ſuſcipiant. *Sic Demetrius Pharenſis Philippo de transfretando in Italiam.*

Magna imperia naſcentia vel creſcentia omnibus populis ſunt metuenda etiam remotis. Nec enim facilè antea conquieſcunt, quàm omnes domuerint. Itaque de impediendo

diendo eorum cursu sunt maturè consilia capienda: Syncretismi ab aliis populis inter se faciendi. Nec sunt illa vllo prætextu & occasione in auxilium ab vllo populo vocanda. *In oratione Agelai in concilio Græcorum.*

Ad magna imperia nascentia, vel crescentia oculos conuertunt omnes: & quas simultates, inimicitias, & rixas inter se habent, ad ea imperia deriuant, vt se quidem vlciscantur in speciem conantes; re autem ipsa eadem illa imperia suis dissensionibus amplificantes. *Sic res Græcorum & Afrorum ad Romanos delata.*

Qui populi in eadem regione ad principatum in alios obtinendum natura feruntur, vel sunt libertatis præ cæteris amantes; iidem indesinenter inter se dimicant; quòd studeant alii aliis priores esse. *Sic Peloponnesii inter se. Polybius.*

Panicus terror, id est, qui nulla iusta de caussa exercitui siue pedestri, siue nautico incidit, optimas rei præclarè gerendæ occasiones corrumpit. Itaque ne incidat, néve quidpiam temerè in exercitu creatur, est ab Imperatore diligenter

 prospi-

prospiciendum. *Sic turbata Philippi Regis nauigatio in Illyrium.*

EX LIBRO SEXTO.

NEC solæ eæ tres Reipub. formæ esse possunt, quæ à Philosophis traduntur, Monarchia, Aristocratia, & Democratia (sunt enim plures:) nec eædem quoque meræ & puræ constitutæ sunt commodæ: verùm eæ demum quæ ex tribus illis formis simul mixtis constant.

Regnum est non quæuis potestas Monarchica; sed ea duntaxat quæ spontaneo subditorum consensu vni alicui in cæteros est confessa: quæ magis beneuolentia ciuium quàm timore continetur ac conseruatur, & quidem certis legibus ac potestatis finibus circumscripta, non pro regentis arbitrio libera & effrenis. *Polybius.*

Ex regno malè administrato & in tyrannidem vergente ac labente solet oriri Aristocratia. *Polybius.*

Aristocratia est ea Reip forma in qua iustissimi ac prudentissimi quique ad gubernandam Remp. eliguntur

guntur æquali inter ſe poteſtate prædit. *Polybius.*

Democratia eſt ea Reipub. forma, in qua multitudo pietate & honeſtis moribus informata id decernit, quod ad Reip. gubernationem pertinet. *Polybius.*

Ariſtocratia malè adminiſtrata in Democratiam delabi ſolet ac mutari. *Polybius.*

Ex Democratia malè adminiſtrata, vbi ſolito imperioſior ac inſolentior fuit multitudinis poteſtas, Regnum ſeu Monarchia naſci ſolet. *Polybius.*

Formarum Reipub. origo ex eo primùm nata eſt, quòd in vaga, & nullis adhuc legibus coërcita hominum multitudine, qui corpore robuſtior erat, principatum in alios vſurpare cœpit. *Polybius.*

Legum & iuris cuique præſcribendi initium fuit tum filiorum in parentes, tum beneficiariorũ in benefactores manifeſta ingratitudo ab omnibus hominibus communi voce damnata. *Polybius.*

Regnum & vnius dominatio prima omnium Reip. formarum inter mortales fuit conſtituta. Ii vero in

Reges primùm electi consensu po-
puli, qui in alios fuerant benefic
velut qui eos ab incursu ferarum, ve
ab iniuria aliorum hominum defen-
dere vi corporis aut prudentia anim
solebant ac poterant. *Polybius.*

Earum, qui ex strenuis & benefi-
cis parentibus nati sunt, beneficia i
populum tandem effecerunt Regn
hæreditaria: eorundem verò insolen-
tia effecit Regna electiua.

Vrbium arciumque ædificatio pri-
mùm à Regibus facta est, tum ad ip-
sius Regni maiorem contra host
externos securitatem; tum etiam ad
ipsorummet Regum in subditos au-
ctoritatem, ac sæpè tyrannidem sta-
biliendam. *Polybius.*

Quamdiu Reges suo munere re-
ctè & sincerè fungebantur, parum
reliquis hominibus, victu vestituque
differebant: Vbi verò ad lasciuian
& libidinem sua illa potentia abut
coeperunt, tum verò & victum & ve-
stitum & apparatum insolentiorem
& sumptuosiorem cæteris habere
voluerunt.

Prima coniurationum in Rege
causa & origo fuit eorum non in quo-
uis sed in generosiores atque ani-
mosio-

nosiores subditos suos contumelia: qui plebem ob similium iniuriarum metum aut sensum in societatem sui consilij & facti asciuerunt.

Hæreditaria honorum & bonorum publicorum successio, & à patribus in filios etiam imperitos rerum & caussæ cur ea consequuntur continuatio, effecit ipsos successores insolentes & obliuiosos: & caussa fuit, vt optimæ Reip. formæ, velut Regnum & Aristocratia, in Tyrannidem & Oligarchiam tandem degenerarent.

Tamdiu veræ Reip. formæ in suo statu durant, quamdiu qui in ijs præsunt, omnia referunt non ad suam vtilitatem, vel libidinem; sed ad ipsius Reipub. commodum & salutem, idque sincerè & non fictè.

Tum Monarchiæ tum Aristocratiæ iniuriæ populum ad Democratiam inuitant

Plebs largitionibus & alienis bonis, non sua industria aut labore viuere assueta, facilè imperium in seipsam diuitibus præsertim audacibus vendit. Nam hi muneribus plebem corrumpunt: atque ita tyrannos sibi ipsis plebs imponit.

Quælibet Respub. habet sua initia, auxesin seu incrementa, & finem seu decrementum à Deo constitutum. *Polybius.*

Ærarij publici potestas & dispensatio penes concilium publicum, non verò penes vel Regem, vel Quæstorem esto. *Polybius. Sic Senatus Romanus eam potestatem habuit.*

Iudicia publica in vnoquoque Regno constituenda, quæ ad priuatorum lites decidant; & scelera publica puniant: & prouinciarum seu partium Regni lites inter se dirimant. *Sic Senatus Romanus.*

De Bello & Pace cum hostibus paciscendi ius: Legatis exteris respondendi auctoritas, penes concilium Ordinum; non autem penes vnum Regem aut Consulem esto. *Sic Senatus Romanus hoc ius habuit.*

Magistratuum suorum electio in vnaquaque ciuitate sit penes ipsum populum. *Sic Romæ factum est.*

Concilium publicum Ordinum de rebus à summo Magistratu gestis iudicet ac statuat. *Sic Senatus Roman. de triumphis Consulum.*

Duo Rempub. maximè conseruant: Strenuitas aduersus extraneos hostes

hostes seu Vis foris & domi concordia quam vtramq; maximè labefactat vel vna Auaritia, quæ idcirco è Repub. quantum fieri potest tollenda, imminuto pecuniæ ac diuitum, minimè virorum bonorum honore. *Polybius.*

Boni seu honesti ciuium mores ac sanctæ leges requiruntur, vt quæpiam Respub. rectè instituatur, sit sancta, fiatque felix. *Polybius.*

Forma Reip. à Platone institutæ prorsus imaginaria est atque absurda.

Victus frugalitas ac temperantia publica Rempub. à multis malis ac vitiis liberat.

Nequaquam probandum est illud Rerumpub. consilium, quo ad sua tutanda, & bella gerenda, peregrino potiùs, quàm indigena milite vti malunt: ac propterea militiam negligũt. *Accusati Carthaginienses propterea.*

In ciuitatibus maritimis & mercaturam nauticam exercentibus nihil ferè solet esse & censeri turpe quod ad lucrum faciat. *Sic de Carthagine Polybius.*

Impia gens est, itemque ciuitas, in qua iusiurandum facilè, vel priuatim vel publicè violatur. *Polybius de Græ-*

cis perfidis: & Romanis fidei tenacibus.

Vbi Resp. ex parua fit magna; ex tenui diues: tunc in ea & simultates ciuium inter se, & ambitiosa de principatu certamina, ac denique seditiones & luxus oriri solent.

Etsi calamitati ac tempori cedendum est, videndum tamen ne id à quapiam Repub. vel Rege præter illius dignitatem, aut futuram in posterum vtilitatem, quæ meritò præuideri potest, fiat. *De Romanis abnuentibus redemptionem suorum captiuorum.*

EX LIBRO SEPTIMO.

IN obsessa vrbe nulla muri pars, quantumuis munita naturâ & situ loci, vnquam est absque præsidio & excubijs relinquenda: hac enim parte viam maximè solent tentare hostes.

Ex ea parte vrbs vel murus est incustoditus, vbi aues sidentes conquiescunt, & non terrentur, aut auolant. *Sic Lagoras deprehendit Sardeorum negligentiam.*

EX LIBRO OCTAVO.

TYRANNIS maximè sunt inimici, qui libertati populi patrocinantur.

Ne temerè quisquam fidat aut sese committat hosti nondum sincerè reconciliato, & à quo nullos obsides habet. *Sic Archidamus malè fidit Cleomeni.*

Obsides & argumenta securitatis ac fidei seruandæ sunt Iusiurandum, liberi, vxores, amici ab eo nobis dati, itemque vita præterita eius cui fidimus. *Polybius.*

In obsidionibus siue ad oppugnandum, siue ad propugnandum, maximus est artificum, qui Mechanici seu Mathematici dicuntur, vsus, ac proinde comparandi & conquirendi. *Archimedis exemplum in obsidione vrbis Syracusanæ.*

In hostico qui primùm summas ac munitissimas arces vi capit, facilè reliquas regionis partes ad deditionem metu postea cogit. *Sic Philippus Illyrios Acrolisso capta.*

In captiuis clam abducendis & liberandis est summopere cauendum

ne extraneis prorsus hominibus totum hoc negotium committatur, néve absque obsidibus aut pignore dato cuiquam facere promittenti credatur, aut ne iis qui sunt deprehensi mendaces fidatur. *De Achæo.*

Nunquam cuiquam vni, vel pluribus licere debet, vt quando vicini sunt hostes, possit ingredi egredíve, nisi prius & ipso explorato, & eius comitibus quoque non obseruatis. *Sic Tarentum captum & proditum à Philemone.*

Prudentes Duces cùm quidpiam magnum moliuntur aduersus hostes, spargunt plerumque famam de se ægrotis vel mortuis. *Sic Annibal.*

Vt noster aduentus latêre hostes possit, vel omnes qui occurrunt retinendi, vel specie latrocinii fugandi, vel occidendi: Ipse verò exercitus quàm celerrimè incedere debet, omnes tamen ordines seruare, nemo verò vagari: Denique locus quò tenditur, paucis quoque notus esse debet. *Sic Annibal capturus Tarentum.*

EX LIBRO NONO.

QVI obsidentur sunt de auxilio illis dando admonendi. *Sic obsessi Capuani ab Annibale admoniti.*

Qui transfugarum specie ad nos accedunt, sæpe sunt exploratores, aut per eos ipsos hostis sua consilia quibus vult è nostris communicat.

Vt hostem cogas ad soluendam obsidionem, est vel ipsius aliqua vrbs viciſſim obsidenda: vel incendio ipsius regio vastanda: vel damnum aliquod insigne illi inferendum. *Sic Annibal Romanis vt Capua obsidionem solueret.*

Hostem perterret nostra in proposito semel suscepto pertinacia, qua illi incommodàmus, vel non cedimus: *Sic Romani in vrgenda obsidione Capuæ.*

Taciturnitas & dissimulatio consilii Imperatori exercitus necessaria est.

Cùm in rebus aliis humanis omnibus, tum verò in bellis maximè dominatur occasio, quæ minimè prætermittenda est.

Ad nocturna itinera tutò facienda etiam Lunæ motus cognitio necessaria est.

In rebus omnibus quæ ex compacto in bellis geruntur, temporis, loci, modi & personarum non obseruata exacta ratio & constitutio, totum cœptum reddit inutile, imò ijs etiam ipsis, qui nobis fauent, noxium & periculosum. *De Arato hæc diligenter in Cynethæorum vrbe non obseruante.*

In bellis sæpè propter parua momenta neglecta, magnæ rei bene gerendæ occasiones amittuntur.

EX LIBRO DECIMO

IN ijs qui insigniter præstantes sunt futuri, statim illustres indolis eorum scintillæ plerumque appârent. *Sic in Pub. Scipione maiore.*

Eius loci quem obsidere tentes, situs priùs tibi apprimè est noscendus. *Sic Scipio in noua Carthagine obsidenda.*

Expugnationem vrbis, prælium, aut aliud quidpiam magnum aggressuri Duces præmia priùs proponant militibus, vt fiant audentiores & strenui. *Sic Scipio in noua Carthagine expugnanda.*

Ipsius Ducis strenuitas & præsentia in periculo conspicua, milites pluri-

plurimum animat & confirmat. *Sic Scipio in Carthagine noua.*

Ad terrorem hostis dum vrbs expugnatur, omnes occidendi quicunque primi occurrant. *Sic Romani soliti.*

Delectos ex toto exercitu esse oportet qui prædam ex hoste fuso, & vrbe capta colligant & diuidant. *Sic soliti Romani.*

Captis vrbibus, victorum in mulieres continentia & clementia ciues illis facilè conciliant. *Sic Scipio sibi conciliauit Hispanos.*

Ducis ipsius continentia reliquos milites in officio continet. *Id in Scipione apparet.*

Exercitum exerceri à Duce præsertim in otio oportet, & dum residet in hibernis aut castris. *Sic Scipio in Hispania.*

Dum iter facit exercitus, oportet Imperatorem non vna semper in parte illius versari; sed modò in hac, modò in illa; vt ordines militum & silentium obseruet. *Sic Scipio.*

Ii optimè imperium sibi cõseruant qui eandem benefaciendi subditis voluntatem & mentem retinent, quam initio imperij attulerunt. *Polybius*

Magnati ex castris hostium ad nos fugienti non facilè credendum. *Sic Scipio in Andomali Hispano excipiendo.*

Belli tempore est Rex & summus magistratus de exercitu, in quacunque regni parte sit, assiduè & celerrimè admonendus, vt per singula momenta illius necessitati prospiciatur.

EX LIBRO VNDECIMO.

DIFFICILE est aduersus internas & domesticas seditiones remedium.

EX HERODOTI HISTORIÆ

LIBRO I.

PRIMORVM inter longinquos populos bellorum caussæ extiterunt raptus mulierum & adulteria. *In proœmio.*

Iniuria insignis in Reginam aut aliquem è regni principibus etiam à Rege ipso facta, sæpè in eum conspiratio-

rationem excitat, per quam cædes eius, aut regni priuatio, saltem iniuriæ acceptę vindicta, tentetur ac suscipiatur. *De Cādaule qui ab vxore regno priuatus est.*

Ad regnum alicui peregrino etiam illud iniustè occupanti stabiliendum, potest plurimum affertque momentum magnum eorum qui prætextu religionis populo commendantur fauor, & pro illius iure & defensione eorundem responsum ac pronunciatio. *De Pythio confirmante regnum Gygi.*

Anniuersaria hostilium agrorum, frugum ac messis vastatio, depopulatioque etiam absque eorundem obsidione, tantum illis incommodum affert, vt tandem de deditone, nisi mari potiantur, cogitare cogat.

Inopiæ commeatus, aut imbecillitatis virium simulatio dissimulatioque sæpè prodest. *De Trasybulo tyranno Milesiorum.*

Non solùm cæterorum hominum, sed maximè principum, quantumuis quo tempore aliquo felicium, exitus vitæ atque extremi dies sunt spectandi, priusquam felices dici censeriue possint. *De Solone id respon-*

respondente Crœso, & de Crœso qui posteà à Cyro captus est.

Homicidia fortuita apud vetustissimos mortales etiam profanos detestabilia tamen & execranda semper visa sunt, vtpote quòd natura humana à cæde & sanguine abhorreat: itaque certis solennitatibus expiari consueuerant & exilio multari. *De Adrasto Phryge.*

Tyrannidem facilè in Rempub. vsurpat cui arma tractare, & milites habere ad suì custodiam speciali priuilegio præ cæteris licet: Itaque hæc nemini in Rep. sunt concedenda. *De Pisistrato.*

Tyrannorum variæ tandem calamitates esse solent. *De Pisistrato ter expulso.*

Conditio honesta & insperata victis à victore proposita, eos vel in partes Victoris traducit, vel ad seditionem mutuam commouet. *De Pisistrato victore contra Athenienses.*

Populi strenui & pauperes, nunquam à ditioribus & opulentis populis irritandi vel gloriæ, vel regni amplificandi gratia, *Sandanis consilium ad Crœsum.*

Coniurationem intra ipsos hostium

ſtium Principes pactio eſt facilis belli diſſoluendi modus. *De Cyaxare, & Halyatte Regibus.*

Iniuſta bella triſtes exitus habent. *De bello à Crœſo contra Cyrum ſuſcepto.*

Quamdiu hoſtis in armis perſtat, tamdiu, & tibi in armis perſtandum; nec exercitus à te dimittendus, ſi hoſtis ſuum retinet. *De Crœſo exercitum dimittente, & capto.*

Qua parte poteſt hoſtis in prælio plurimum, ſiue peditatu, ſiue equitatu, ea maximè vel ſtratagemate fallendo, vel vim inferendo terrendus, vel inſidijs adoriendus, vel conſilio in varias partes diducendus. *De Cyro opponente camelos equitatui Crœſi.*

Duello minimè ius publicum & illius deciſio permittenda; vti nec ſorti: nam inde quoque bella poſtea naſcuntur. *De Argiuis & Lacedæmonijs pro Tyreate agro certantibus.*

Præmio & donis milites ſunt ad periculoſa & difficilia opera, velut murorum aſcenſum, irruptiones in hoſtes faciendas, occupanda loca ardua & neceſſaria, cohortandi & excitandi. *De Cyro in expugnatione Sardium.*

Principum victorum calamitas &

M in-

ipsius eorum miseriæ conspectus, sæpè alios principes, imò eorum hostes, ad misericordiam mouet, & à sæuitia auocat: & deterret. *De Cyro qui Crœso pepercit.*

Rapinæ militum inexplebiles, & maximarum vrbium direptiones, voti religionisque prætextu sunt impediendæ. *De Persis à direptione Sardium abstinentibus.*

Ad famem & annonæ diuturnam caritatem subleuandam pars etiam ipsorum indigenarum est in alias regiones dimittenda. *De Lydis in Thusciam deportantibus partem indigenarum propter inopiam.*

Tyrannidem facilè in populari ἀταξίᾳ & statu usurpat is, qui virtutis ac imprimis iustitiæ laude in populo prius commendatus, ea ipsa ad suam ambitionem vel auaritiam abutitur. *De Deioce Medo.*

Reges primùm à populis electi sunt, & quidem ij qui opinione & laude tum prudentiæ tum iustitiæ præstarent cæteris. *De Deioce.*

Reges sunt infirmiorum ac imbecilliorũ aduersus robustiores & violentos tuendorũ gratia primùm instituti. *De Deioce in regem Medorum electo.*

Vrbes

Vrbes & arces primùm insidiarum & periculi ab hostibus imminentis propulsandi gratia à principibus fuerunt conditæ. *De Ecbatana.*

Princeps ad tyrannidem parat sibi viam, qui vel paucis, vel nullis subditis suis concedit, vt ad sese absque internuncio accedant. *De Deioce.*

Rerum quæ naturaliter fiunt superstitiosa obseruatio, sæpè felices conatus moratur, & rebus agendis nocet. *De Cyaxare desistente à pugna propter eclipsin.*

Sacrilegia à Deo etiam in ipsos profanos vindicantur. *De Scythis Veneris Vraniæ fanum spoliantibus.*

Magnorum imperiorum fundatores & incunabula nonnunquam ex paruis & quidem pudendis initijs, sed extraordinarijs & miraculosis modis iaciuntur ac conseruantur. *De Cyro puero seruato.*

Regum in proceres crudelitas, aut insignis iniuria multarum in eum commutationum caussa est, ac sæpè etiam regni amittendi. *De Hargago vlciscente iniuriam sibi factam.*

Conuiuiis, sollicitationibus, donis, & futuræ libertatis promissione populus facilè ad defectionem & sedi-

tionem impellitur. *De Cyro Persas excipiente conuiuio.*

Nemo exercitui à Rege vel Rep præficiendus, quem ipsa grauite prius offenderit. Nam vt sese vlciscatur, res, imperium, & exercitum quantum potest, prodit & perdit. *De Astyage Harpagum præficiente.*

Lepra laborantibus, vitiligine, au aliquo contagioso morbo, locus à reliquis hominibus separatus est mature, isque publicè, assignandus. *De moribus Persarum.*

Pueri sunt à prima statim infanti assuefaciendi, vt verum dicant, mendacia fugiant. *De moribus Persarum.*

Ad pacem inter ejusdem gentis & linguæ Respub. liberas colendam necesse est commune quoddam totius gentis Concilium constitui, in quo de totius gentis controuersijs & rebus communibus consultetur, statuaturque. *De Panionio, & The[...] consilium quoque.*

Quibus in vrbibus multa mercatura viget, suntque frequentia gymnasia, ludi, theatra & fora in ijsdem fe[...]e solent esse imbelles homines, minimeque militares. *De Lydis.*

Voluptarium vitæ genus publi[...]

ve[...]

vel priuatim susceptum, emollit viros, etiam eos qui priùs strenui, hostibus formidolosi, ac militares fuerant. *Sic Lydi à Cyro imbelles effecti.*

Supplicum ad se confugientium, quibusque fides data est, Princeps vel Resp. summam rationem & curam habeat: imprimis autem ne contra fidem à se datam eos hostibus prodat curandum est. *De Pacto non reddito à Cumæis.*

Aggerum terrenorum in oppugnando & propugnando oppido magnus est vsus. *De Phocea capta.*

Crudelitas & inhumanitas in extraneos victos, & per nostras regiones fugientes, vindicatur à Deo. *De Agyllensibus morbo correptis.*

Magnum sibi ad victoriam momentum affert qui fluuium, vel munimentum occupat, vel auertit, cui hostis fidit. *De Cyro Euphratem & Halym auertente.*

Bella non necessaria, & iniusta, infelices successus, tragicos exitus habent. *De Cyro à Thomyri regina cum exercitu deleto.*

Præstat in hostili, quàm in tuo solo & regno dimicare cum hoste. *Consilium Crœsi ad Cyrum.*

EX LIBRO SECVNDO.

MAGNARVM iniuriarum à principibus illatarum magnę solent esse à Deo vltiones. *De Troia capta.*

Adulteria aulica deprehensa etiam in regina ipsa & aliis principibus grauissimè ad cæterorum exemplum puniri debent. *Exemplum Rampsiniti Aegyptiorum regis, qui vxorem suam cum aliis aulicis propterea cremauit.*

Memoria principum, qui populum oppresserunt ac fatigarunt, quātumuis opulentûm & ambitiosorū, subditis nihilominus execrabilis & infausta est. *De Cheope & Chephrene Regibus AEgypti.*

Inanes principum sumptus & ambitiosa eorum cœpta non modò subditos vexant & exhauriunt, sed ipsosmet adeò principes ad inopiam tandem redigunt, & scelerata ad cogendas pecunias consilia capere cogunt, *De Cheope rege AEgypti, qui Pyramides vt exstrueret, filiam prostituit.*

Vbi nullus est militarium virorum ordo & cura, ibi nulli sunt Reipublicæ nerui, itaq; ea Respub. facilè e-

lè euertitur. *De Sethone rege Ægypti militarem ordinem aspernante.*

Vix est vt nationes, Monarchis & Regibus parêre solitæ, aliam Reipublicæ formam sequi & monarchis carere possint. *De AEgyptiis duodecim Reges eligentibus.*

Principum in proceres populo caros crudelitas facilem seditionis occasionē populo præbet. *De Apryi Rege AEgyptio, à quo AEgyptij desecerunt.*

Militaris ordo quo sit honoratior in Republica, & ad pugnas mortemque pro patria paratior, priuilegijs ornari & à vilibus artificiis abstinere solet. *De Hermotybiis AEgyptiorum.*

Etiam inter profanos qui sacris operarentur, aluntur publico sumptu: id est, & prædia & reditus publicè assignatos habuerunt vnde alerentur honestè. *De sacerdotibus AEgyptiorum.*

Ex ordinariis militibus custodes ac stipatores Principi dari satius est ad subleuandum publicum ærarium, quàm extraordinarium illi præsidium magno sumptu constitui. *Mos AEgyptiorum.*

Principi cauendum, ne maiorum suorum fœditas, aut nota ignobili-

tas, eum in contemptum adducat. Itaque diligenti iuris administratione, perpetua de regno cura: & in subditos beneficentia & æquitate, maiorum suorum maculam ab eo elui necesse est. *De Amasi Rege AEgyptio.*

Quanquam Principem, vti reliquos mortales, à grauioribus curis animum remittere seque exhilarare fas est; tamen ne in scurrilitatem propterea incidat, illi cauendum est: aut ne eas animi relaxationes, ludos, & iocos palam omnibus, sed admissis tantum paucis iisque amicissimis faciat, & exerceat, ne sui contemptum pariat. *De Amasi propterea reprehenso.*

Demonstrent apud Magistratum tenues, tum ciues, tum incolæ & peregrini, qua ratione victum sibi comparent: ne furtis & latrociniis abundet vrbs, aut regio ea, vbi id negligitur. *Lex Amasis Regis AEgypti, & Solonis.*

Extraneis apud nos mercimonia exercentibus, & aduenis inter nos versantibus in sua lingua suoque ritu religionis suæ exercitium & formam habere liceat. *De Amasi hac cedente Græcis.*

Extra-

Extraneos mercatores, vnius & eiusdem mercis, ad certam & eandem regni, vel Reip. Vrbem accedere, quàm per totam regionem liberè vagari, satius est, ne pro mercatoribus fiant exploratores, & vt certus cuique merci extraneæ sit locus destinatus. *De Naucrate in Ægypto constituta ad eam rem.*

EX LIBRO TERTIO.

POTENTIORI Principi denegatum à minori Principe coniugium, siue sui ipsius, siue eorum quos habet in potestate, exstitit sæpè magnorum bellorum occasio causaque. *De Amase denegante filiam Cambysi Persarum Regi.*

Eius hostis, quem oppugnaturus es, vicinos tibi priùs socios facias, vel concilies, maximè eos è quorum regione commeatus tibi petendus est. *De Cambyse Arabum Regem sibi conciliante.*

Potentior princeps, qui armis victoriam persequitur, est etiam à populis victo populo vicinis deliniendus & conciliandus. *De Afris, & Barcæis Cambysem sibi conciliantibus.*

Nemo ex ingenti ſcelere perpetrato fit fortior, etſi obſtinatior fieri nonnunquam poteſt, adempta ſibi ſpe veniæ. *De Caribus crudeliter pro Pſammenito Rege pugnantibus.*

Victi Principis conſtantia & magnanimitas in ipſa afflictione, victorem, ad miſericordiam mitigationemque miſeræ illius conditionis, præſertim magnanimum, ſæpè commouet & impellit. *De Pſammenito victo, & Cambyſe victore eum experiente in filio & filia.*

Erga cognatos populos, quamuis loco à nobis diſſitos, beneuolentia & ius ſanguinis valere perpetuò debet. *De Phœnicibus recuſantibus ſe ituros aduerſus Carthaginienſes*

Sub ſpecie munerum mittendorum maximè regni alieni explorationes fiunt. *De Cambyſe ſic explorante res Æthiopum.*

Alienum populum & regionem antequam aggrediaris aut inuadas, notam vel per te ipſum, vel per fidos exploratores habeto. *Ibidem.*

Bella temerè (id eſt rebus omnibus non priùs rectè proſpectis & paratis) ſuſcepta, triſtes exitus habent & infelices. *De Cambyſe temerè exercitum*

in Æ-

in Aethiopes & Ammonios ducente.

Ob læsam insigniter pietatem etiam profani, ipsi scribunt suos principes meritò dementatos, & ad insaniam redactos fuisse. *De Cambyse post occisum Apim, violatum templum Vulcani, Deos Cabirorum violatos.*

Quicquid libet licet, Principi; Lex quidem & vox Persarum iudicum, verùm perniciosissima. *Damnatur ab Herodoto quasi per adulationem & metum conficta & commenta.*

Ira Principis crudelis & temeraria, odium illi subditorum irreconciliabile parit. *De Cambyse occidente 12 Persas & filium Prexaspis.*

Magnatum vel plures, vel adeo vnus qui inter eos potentior est, à principe temerè læsus ac irritatus, facilè cæteros ad conspirandum impellit. *De Prexaspe læso à Cambyse: de Smerdi occiso ab eodem Cambyse.*

Iracundo principi consilium vix, ac ne vix quidem, tutò dari potest. *De Cambyse irascente in Crœsum.*

Stolidissimus est, minimeque prudenter suæ auctoritati consulit is princeps, aut Respublica, quæ leges ipsa suas irridet & manifestissimè aspernatur: cæteris enim ad idem fa-

cie-

ciendum præbet viam & exemplum. *De Cambyse leges suas irridente.*

Mos siue bonus, siue malus, si modò iam receptus, vsuque validus, Rex est, & bonis consiliis capiendis; & cœptis perficiendis obstat, quum quid aggredimur illis moribus contrarium. Itaque boni mores maturè inolescant, & desuescant mali. *Herodotus ex Pindaro.*

Tyrannorum est, fratres suos, qui ad partem Regni sunt admittendi, vi, aut veneno tollere. *De Polycrate.*

Magis gratificatur is, qui ea quæ nobis abstulit, benignè reddit, quam qui nihil abstulit, ac propterea nihil reddit. *Polycratis γνώμη.*

Summis negatum stare diu. Itaque regna & Respub. quibus res ex animi voto succedunt, diu sic felices perstare non possunt: sed vel à Deo propter abusum felicitatis immediatè summis calamitatibus; vel ab hominibus magnis bellis, siue ex inuidia, siue ex metu statim affliguntur. *De Polycratis regno.*

Miseriis & publicis cladibus, vel perseuerantibus vel crescentibus, est inutilis, imò stolida in proposito priori resistendi pertinacia. *Filia Periandri*

Suppo-

Suppositītij Principes & nothi, & falsi, æquè atque legitimi & veri, populum sæpè trahunt ad se, pro Principibus habentur, & difficilè deteguntur, ac de sede semel occupata deiiciuntur. Ac proinde absente vel mortuo Principe, alius qui se eum esse iactet, non temerè admittendus, sed priùs bene explorandus. *De Smerdi Mago, & Otane eum per filiam explorante*

Nouo principi magnam subditorum beneuolentiam conciliat liberalitas in eos, tributorum remissio, onerum imminutio, priuilegiorum concessio. *De Smerdi Mago hac concedente.*

Coniurationes in tyrannos primùm paucis communicandæ, & quamprimùm exequendæ. *Darij sententia ad sex Persarum principes.*

Magnæ publicæque vtilitatis gratiâ, licere Principi mendacium dicere, putant homines profani: *vti Darius hic: & in libro de Repub. Plato. Christiani verò negant, & meritò.*

Simulare tamen & dissimulare, item tacere quædam, publicæ vtilitatis caussa, licet Principi & priuatis. *Ex vtrorumque, id est Christianorum, & profanorum sententia.*

Suspicio de illegitimo Imperio vel Imperatore quamprimùm de populi animo tollenda; ne rebelliones aut coniurationes statim sequantur in suspectum. *De Magis Prexaspem sibi conciliantibus.*

Ad tyrannorum arces & præsidia occupanda, & penetranda, prodest vnum quempiam ex illorum familiaribus, vel in coniuratione esse, vel saltem iter & viam ad tyrannum patefacere, ac primùm præsidio & custodibus occurrere. *De septem Persis in Smerdis Magi cubiculum ingredientibus.*

Monarchiam tria maximè reddunt hominibus odiosam: Ingenita omnibus cupido libertatis & iuris cum cæteris ciuibus æqualis: Ipsa monarchiæ potentia, cui facilè inuident alii: Ipsorum denique Monarcharum ex præsentibus bonis insolentia in alios, & præsertim subditos. *In oratione Otanis contra Monarchiam.*

Ex omnibus Reipub. formis etiam bonis optima est Monarchia. *Darii sententia.*

In paucorum etiam bonorum imperio sunt omnia plena simultatibus

& odiis

& odiis mutuis: vnde cædes & seditiones.

In populi imperio mali dominantur, & rerum imperiti iudicant: vnde magna rerum confusio & perturbatio sequatur necesse est. *Darii sententia.*

Ex tribus bonis Reipublicæ formis pessima est democratia. *Megabysi oratio.*

Regna rarò iusta ratione, id est absque fraude vel vi aperta, vel coniunctim absque vtraque homines noui primùm consequuntur; tanta est regnandi libido. *De modo quo factus est Darius rex Persarum.*

Ad conseruandam procerum eiusdem Reipublicæ concordiam inter se, operæprecium est vt alij mutuò in aliorum familijs etiam ex edicto publico coniugia quærunt. *Lex inter sex primos principes Persidis.*

In Regnis vel Respublicis bene constitutis debet esse certum & ordinum sententia constitutum tributum, non autem arbitrarium, quod ab vnaquaque illius regni prouincia Rex vel Respublica exigat, vt lubentiùs soluatur, sitq́; certior redituum publicorũ ratio, *Darii de ea recõstitutio*

Mode-

Moderatum autem esse debet pro cuiusque regionis opibus vel egestate, ne populus non tundeatur, sed potiùs deglubatur.

Thesaurus publicus, quodque in eo aurum & argentum ad publicas necessitates reseruari debet, melius in fidelias, vel laminas contusum, aut conditum, aut liquefactum asseruatur, quàm in moneta iam cusa: nam tunc minus facilè patet furibus, vel expenditur. *Ea fuit ratio asseruandi regii thesauri in Perside.*

Limitaneæ Regni, vel Reipub. regiones non sunt tam graui tributo quàm meditullianæ, onerandę, quãtumuis opulentæ, ne satigatæ rebellent & desciscant. *De iis populis quos etiam Darius minimè tributarios fecit. quoniam erant limitanes, vti Colchi & AEthiopes.*

Cauendum bene constitutæ Reipubl, ne propter beneficia in publicum à se collata quisquam scelerum impunitatem consequatur, aut habeat. *De Intapherne qui à Dario punitus est.*

Ambitio, auri cupido, vel Venerea libido sæpè impellunt principes, vt extra sui territorij fines periculosas

insi-

insidiosasque ad alios tanquam amicos, verùm hostes & insidiatores, profectiones temerè inconsulteque suscipiant. *De Polycrate proficiscente ad Orœten.*

A nouo Principe & nondum satis confirmato nihil in quempiam è Proceribus gratiosum populo, aut potentiorem quantumuis meritum, vi aperta adhuc tentandum est acerbius, sed multa ad tempus illi sunt condonanda. *Darius parcens ad tempus Orœti.*

Princeps, qui nascenti vel crescenti imperio nihil addit, pro ignauo habetur. *Atossæ uxoris Darii vox.*

Legati exterarum regionum vbique sacrosancti esse debent & inuiolabiles. *De Persis ab Aristophilide dimissis.*

Intempestiua libertatis affectatio, aut in tyrannidem nondum prorsus sublatam contumelia, & libertati recuperandæ & tyrannidi reliquæ tollendæ obstant. *De Mæandrio offenso à Samio Telesarcho.*

Tyrannus ab hoste præsertim extraneo impetitus ab omnibus suis & quidem statim deseri solet. *De Lycareto deserto à suis.*

Qui nouo armisque recens conquisito imperio potitur, facilè tum ipse quauis iniuria in victos propter suspicionem rebellionis irritatur; tum illi quoque recens subacti populi in eum, si qua datur occasio, conspirant, vt eum ejiciant. Itaque vtrique & modestissimè & ex pactis legibus sese gerere debent. *De Otane Persa irritato à Samiis.*

Transfugis non temerè credendum, aut quidquam in bello committendum etiam fidem iustæ suæ ex partibus fugæ facientibus, & sese strenuos aduersus partes desertas præstantibus. *De Babyloniis proditis à Zopyro.*

Maximum ad res hostium prodendas & perdendas stratagema est, si quempiam honoratum è nostris ducibus apud hostem illi gratiosum habeamus fidum nobis & transfugam, qui nobiscum colludens seriò agere tamen credatur, quive vel toti exercitui, vel alicui hostilium copiarum parti, vel præsidio præficiatur. *De Zopyro transfugam se à Dario simulante.*

EX LIBRO QVARTO.

LONGIOR Principum à suis regnis absentia, eorum inter subditos obliuionem & contemptum parit, aut difficiles ad pristinam auctoritatem recuperandam aditus præbet. *De Scythis per 28. annos absentibus.*

In bello iniustè suscepto sæpe terrores Panici à Deo immittuntur, quibus perculsus exercitus fugit, absque manifesta tamen caussa. *De Scytharum seruis fugientibus.*

Propter mutatam à principe vel publicè vel priuatim religionem patriam, & ob peregrinam susceptam, populus sæpè à Principe descìscit. *De Scyle Rege Scytharum propterea abiectio.*

Inutiliter bellum suscipitur aduersus eum populum qui vel nullis est opibus vel exiguis. *Artabanus ad Darium consilium, & Cœxis qui Erxandri filius fuit.*

Princeps in alienam regionem irrumpens tutum reditum sibi seruet. *De ponte quem Darius seruauit.*

Ne quis sese in societatē iniusti belli quacunq. occasione demittat. *Responsum Scytharum quorundā ad Getas.*

Princeps is maximè tutandus est sub cuius tutela reliqui vicini pacificè viuunt & proteguntur. *Histiæi Milesii consilium de Dario conseruando.*

Post cladem insignem, plebs facilè à principe suo desciscit, quoniam tunc eum contemnit. *De Api victo & eiecto ab AEgyptiis.*

A Principe vel Republica sacra iam recepta, mutatā, seditionem etiam aduersus principem ipsum mouent. *De Arcesilao Batti Claudi filio.*

Inuidiam & exitium sibi parit is qui quantumuis egregius & strenuus, tamen se principis sui æmulum seque illi parem ostendit. *De Aryande præfecto AEgypti qui à Dario occisus est.*

Auxilij ferendi prætextu sæpè alienas regiones inuadendi & scrutandi consilium tegitur. *De Pœnis hac ratione ab Aryande tentatis. L. 5. de Aristagora.*

Est sapientis exercitus Ducis nihil præter mandatum ab imperatore suo aggredi, etsi rei bene gerendæ occasio prætermitti videtur, *De Amasi AEgyptio Cyrenen intercipere recusante.*

Exercitui longinquum & remotum à finibus iter conficienti maximè ab insidijs incolarum & rusticorum imprimis cauendum est. *De AE-*

gyptiis-

gyp'torum exercitu necato à rusticis Pœnis.

Vindicta etiam à Principe victore crudelius facta punitur à Deo seuerè. *De Pheretima, quæ post crudelitatem in Barcæos computruit vermibus.*

EX LIBRO QVINTO.

CAVENDVM ne cuiquam, quantumuis bene de Republica merito, tale quidpiā tribuatur quod Reipublicæ pacem turbare vel in præsens vel in posterum possit. De *dono quod Darius Histiæo de Myrcino ædificando contulit reuocato.*

Qui ob potentiam inter populares suam suspecti sunt, debent inde honorum vt legationum publicarum honesto prætextu abduci. De *Histiæo quem Darius secum abduxit Susas.*

Concussio à iudice facta punienda est. De *Sisanne quem Cambyses excoriauit, & iussit eius filium in cathedra ex eo corio facta sedere.*

E priuata domo bene constituta potest fieri iudicium de prudentia & industria patrisfamilias, vt ad publica gubernacula admittatur. De *Milesiis agros excolentibus.*

Perniciosa omnino est duorum

Ducum in eodem exercitu inter se contentio & rixa implacabilis. *De Megabate & Aristagora. De Demarato & Cleomene regibus Lacedæmoniis.*

Deprehensa magistratus fraus & astus sæpè seditionem mouet. *De Histiæo animaduertente Darij fraudem.*

Deficere à tyranno volentibus plebs est aliqua libertatis ostentatione aut concessione deliniendà, & ad partes traducenda. *De Milesia plebe quam deliniuit Aristagoras.*

Deficere a tyranno potente cupientibus primum societas aliqua, & ipsa potens quærenda est. *De Aristagora Lacedæmonijs petente.*

Colonia in alienam regionem non est temerè, sed prudenter deducenda, quæ se tueri possit aduersus indigenas. *De Dorico eam temerè condente in Africa.*

Facilius spes certa vel apparens lucri proposita quum facilis apparet, rerum post illatarum executio alios in nostram societatem pellicit, quam causæ nostræ æquitas. *Aristagoras versans Spartæ sic persuadebat.*

Quum quis magni iam apud populum nominis est deprimendus & deiiciendus, maximè debet vel reli-

gionis

gionis prætextu, vel alterius iam commendati notique viri oppositis laudibus & cooptatione (vt absque seditione aut murmure id fiat) sensim excuti ac dimoueri. *Clisthenes Sicyonius sic Adrastum Sicyone deiecit. Sic Alcmæonidæ Athenis eiecti.*

Eius principis aut familiæ quam de Republica exterminari oportet, omnia egregia monumenta præsertim publica, sunt vel prorsus tollenda, vel commutato nomine aliis tribuenda. *Sic Adrastus apud Sicyonios periit.*

In Republica & Democratia ciues sunt magis strenui propugnatores libertatis & Reipublicæ amantes (quoniam inter eos est æqualitas iuris) quàm in Monarchia seu Regno.

Tyrannorum ars hæc maxima est, nempe potentissimum & optimum quemque è Republica tollere, prius falsis criminibus accusatum, vel aliis de caussis aliove modo necare. *Consilium Thrasybuli ad Periandrum:*

Clades initio belli accepta, quum est maxima, sæpè socios à nobis auertit: *De Atheniensibus qui Iones deseruerant.*

Felix rerum incœptarum ini-

tium multos socios nobis conciliat. *De Caribus & Cypriis qui Ionibus accesserunt.*

Principibus, Monarchis, ac potentioribus factæ à Repub. vel Principe tenuiore iniuriæ altè in animis insidunt, nec nisi priùs vindicatæ omittuntur vel obliuioni traduntur. *De Dario acceptas ab Atheniensibus iniurias ad animum quotidie reuocante*

Socijs belli à nobis ascitis optio loci in acie honestius conceditur quàm locus pręscribatur. *De Cypriis qui hanc optionem dederunt Ionibus.*

Tutissimum aduersus equites equosve quantumuis feroces in prælio remedium est, si aliqui pedites summittantur, qui equos ipsos in certamine concîdant, aut vulnerent. *De Onesito equum Artybij per satellitem occidente.*

Inter dimicandum proditio, transfugium vel aliud quidpiam in fauorem hostium à quibusdam è nostris tentatum, totum exercitum nostrum perterrefacit & profligat & in fugam vertit: item si quod auxilium hostibus aduentare vel cernatur vel credatur. *De proditione facta à Stesenore Cyprio.*

Victis

Victis vel laborantibus auxilium superueniens in prælium animat, illisque animos addit. *De Caribus animos resumentibus propter auxilium Milesiorum.*

Exercitui etiam timido spes omnis fugæ erepta facit vt strenuè pugnet. *Pixodora consilium Caribus datum.*

Quoties in exercitu plures aliquot strenui maximique duces conuenere, nisi hostium vires eos simul arma cõiungere & esse cogant, commodiùs, & ad pacem inter se tuendam, & ad hostem fatigandum, copias diuidunt & in diuersa loca abducunt; vbi eorum quisque rem per se & bellum gerat; quàm simul & vnà retinentur. *De Ducibus Darij in diuersas regiones se diuidentibus.*

EX LIBRO SEXTO

HOSTILIS exercitus per homines illi notos, per literas occultas immissas, per honesta & æqua, cum parte hostium fœdera, per metum periculi & minarum, terrendus, diuidendus, vel ad defectionem sollicitandus. *Sic Duces Persarum agunt aduersus Ionum exercitum.*

tium multos socios nobis conciliat. *De Caribus & Cypriis qui Ionibus accesserunt.*

Principibus, Monarchis, ac potentioribus factæ à Repub. vel Principe tenuiore iniuriæ altè in animis insidunt, nec nisi prius vindicatæ omittuntur vel obliuioni traduntur. *De Dario acceptas ab Atheniensibus iniurias ad animum quotidie reuocante*

Socijs belli à nobis ascitis optio loci in acie honestius conceditur quàm locus prescribatur. *De Cypriis qui hanc optionem dederunt Ionibus.*

Tutissimum aduersus equites equosve quantumuis feroces in prælio remedium est, si aliqui pedites summittantur, qui equos ipsos in certamine concîdant, aut vulnerent. *De Onesito equum Artybij per satellitem occidente.*

Inter dimicandum proditio, transfugium vel aliud quidpiam in fauorem hostium à quibusdam è nostris tentatum, totum exercitum nostrum perterrefacit & profligat & in fugam vertit: item si quod auxilium hostibus aduentare vel cernatur vel credatur. *De proditione facta à Stesenore Cyprio.*

Victis

Victis vel laborantibus auxilium ſuperueniens in prælium animat, illiſque animos addit. *De Caribus animos reſumentibus propter auxilium Mileſiorum.*

Exercitui etiam timido ſpes omnis fugæ erepta facit vt ſtrenuè pugnet. *Pixodoræ conſilium Caribus datum.*

Quoties in exercitu plures aliquot ſtrenui maximique duces conuenere, niſi hoſtium vires eos ſimul arma cōiungere & eſſe cogant, commodius, & ad pacem inter ſe tuendam, & ad hoſtem fatigandum, copias diuidunt & in diuerſa loca abducunt; vbi eorum quiſque rem per ſe & bellum gerat; quàm ſimul & vnà retinentur. *De Ducibus Darij in diuerſas regiones ſe diuidentibus.*

EX LIBRO SEXTO

HOSTILIS exercitus per homines illi notos, per literas occultas immiſſas, per honeſta & æqua cum parte hoſtium fœdera, per metum periculi & minarum, terrendus, dividendus, vel ad defectionem ſollicitandus. *Sic Duces Perſarum agunt aduerſus Ionum exercitum.*

Vbi ij quorum maximè intereſt dimicare, pericula ſubire recuſant, occaſionem aliis ac præſertim ſociis, ad fugam vel defectionem & iuſtam & facilem præbent. *Sic euenit Ionibus non parentibus Dionyſio, & munia militiæ recuſantibus.*

Sæpè qui extranei ad partem duntaxat regionis poſſidendam inuitantur; fiunt inſidiosè tandem illius totius domini. *De Samiis Zanclam occupantibus.*

Magnas vel toti genti vel ciuitati calamitates venturas plerunque præcedunt aliqua extraordinaria ſigna vel portenta. *De Chiis ab Hiſtiæo victis & euerſis.*

Fraudes tandem minimè rectè cedunt cuiquam. *Vita Hiſtiæi id docet perfidi Dario*

Victoriæ recentis terror facilè in victoris, modò curſum felicem victoriæ perſequatur, manum quæ ſuperſunt ex hoſte victo tradit, *De Perſis & Phœnicibus poſt Miletum & inſulas vicinas captas Helleſpontum capientibus.*

Hoſti transfugæ non temerè aut citò fidendum. *De Scyſagora.*

Periculoſum eſt Reipubl. in eius

quem

quem ipsa offendit, aut qui ab ea se offensum credit, manus & imperium deuenire. *De Miltiade & Chersonesiis ab eo vinctis.*

Tyrannus est animal timidissimum, vbi vis illi intentatur, & magna, & manifesta. *De Miltiade Cimonis filio sæpius fugiente.*

Optima vectigalis indicendi ratio, vt tota regio priùs diuidatur in certas partes; & cuique parti certum tributum indicatur. *De Atapherne sic Iones diuidente.*

Qui fit à potente Principe nouus belli apparatus, debet omnibus vicinis esse suspectus. *De Dario Mardonium cum nouo exercitu mittente in Græciam.*

Ex metalli fodinis reditus solent esse amplissimi. *De Thasiis.*

Magnam nouo Principi conciliat populi beneuolentiam, si vetera debita & tributa remittat ciuitatibus. *Lex Persarum.*

Artificia & munera quædam publica sunt apud nonnullos populos in familiis hæreditaria. *De coquis & præconibus apud Ægyptios.*

Subditi potentes à Rege & summo Principe contumelia affecti, sæpè sese acerrimè etiam cum totius pa-

triæ & ipsius regni iactura, vlciscuntur & vindicant. De *Demarato Lacedæmonio.*

Omnis potestas summa est impatiens consortis; nec facilè inter duos ejusdem Reipublicæ Reges conuenit. De *Cleomene & Demarato regibus Lacedæmonijs.*

De Principum qui successores futuri sunt legitima genitura constare inter populum interest plurimum ad eorum securum imperium. De *Demarato Rege propterea ciecto è regno.*

Fraudes Regum à Deo vindicantur. De *Leuthychide Rege Lacedæmonio & Cleomene.*

Qui quum sint eiusdem Regni aut societatis pars, tamen soli cum hoste communi fœdus faciunt, meritò à reliquis puniuntur. De *AEginetis fœdus cum Persis ineuntibus.*

Impietatem Regum Deus vlciscitur. De *Cleomene & eius mortis caussis.*

E pluribus fratribus Regiis ferè primogenitus succedere solet in Regno. *Sic Spartæ.*

Qui Dux inferiorve magistratus absque superioris Principis aut Reipublicæ consensu aliquid hostibus vel sociis spopondit aut damnum intulit

intulit pro noxa iiſdem eſt dedendus. *De Leutychide Rege Lacedæmonio dedito.*

Ob depoſitum fideliter non redditum, Reſpublicæ & familiæ à Deo punitæ. *De Glauco Spartano.*

Impietas in Deum ab ipſo vindicatur. *De AEginetis abſtrahentibus ex adytis Cereris fugitiuum.*

Apud Reges ſollicitanda aſſiduè etiam æqua quæ impetrata volumus. *De iis qui Darium ſollicitabant ad bellum Athenienſibus inferendum.*

In vicini populi, & qui facilè & citò auxilium nobis ferre poteſt, potiſſimùm tutelam committere nos debemus. *De Lacedæmoniis Plataenſes recuſantibus.*

Crudelitas patrum in filios, & maritorū in vxores, etiam publicè à Deo vindicata. *De Pelaſgis Lemniis in filios ſuos crudelibus.*

EX LIBRO SEPTIMO.

SOLI fertilitas peregrinis nimium prædicata vel oſtenſa, eos tandem ad illud occupandum inuitat. *Sic Mardonius Xerxem mouit ad Græciam occupandam.*

quo bello temerè ſeſe nequaquam implicet. *Xerxis exemplum,*

Bella quantumuis iuſta ex cauſa, tamen non niſi ex conſenſu & conſilio principum, ſunt à ſummo magiſtratu ſuſcipienda, vt eos ad ea paratiores habeat. *Xerxis exemplum de bello Græcis inferendo deliberantis.*

Summus princeps, aut qui concilio præeſt, æquo animo ferre debet, vt contrariæ ſententiæ dicantur; imò vt conſiliarij vel plures vel vnus, ipſimet contradicāt & aduerſentur. *Xerxis exemplum.*

Bene ac diu de re ſemel ſuſcipienda deliberare maximum eſt tū lucrum, tum rei exequendę adiumentum. *Herodoti ſententia in oratione Artabani.*

Regum & regnorum inſolentem ſuperbiam, & aliis vel vicinis vel extraneis vel ſubditis iniuriolam, Deus tandem deiicit & punit. *Artabanus in oratione.*

In cunctando multa ſæpè bona inſunt, præſertim vbi de bello in exteros ſuſcipiendo agitur. *In oratione Artabani.*

In deliberatione de bello ſuſcipiendo non iis temerè credēdum qui vires hoſtium per contemptum diminuunt.

minuunt. *In oratione Artabani.*

Vindictæ libido, sæpè consilia bellàque temeraria suadet Principibus. *Xerxes sic ultionis cupiditate Græcis temerè bellum intulit.*

Est prudentis & clementis principis si quos etiam ex subditis vel solo verbo offenderit, eosdem lenire & apud eos suam ipsius culpam agnoscere. *Xerxis exemplum veniam ab Artabano deprecantis.*

Sæpè regnis & rebuspublicis clades diuinitus immittuntur, vel fataliter ineuitabiles imminent, & omninò sunt subeundæ, quidquid contrà sani consilij capiatur, fiat & opponatur. *Sic clades Græcis à Xerxe diuinitus immissa est.*

Nemo subditus honestè detrectat militiam in qua princeps ipse versatur, atque proficiscitur cum aliis. *Xerxis responsum ad Pythium.*

Non maior parandus tum terrestris tum naualis exercitus, quàm cui alendo & conseruando terra & portus commeatum præbere & perfugium possint. *Artabani ad Xerxem oratio in colloquio.*

Qui omnia pericula timet, nihil aggreditur: qui nulla, facillimè perditur.

ditur. Præstat tamen alacriter aggredientem sibi quædam pericula proponere, quàm in re qualibet metuentē nihil periculi in re ulla suscipientē velle subire & pati. *Xerxes ad Artabanum in colloquio.*

Magna cœpta cum magnis periculis sunt coniuncta: Nec statim rerum totus euentus aut exitus prospici potest. *Xerxes ad Artabanum.*

In Magnis imperiis certum numerum militum conscriptum ali necesse est; qui semper ad quosuis impetus hostium excipiendos parati sint & expediti. *De decem millibus Persarum qui Immortales dicebantur.*

Superbia Regum quantumuis potentum & opulentûm à Deo punitur. *Exemplum in Xerxe à Græcis victo, cuius superbia apparet in ipsius colloquio cum Demarato.*

Qui populi & pauperes & custodes seueri disciplinæ sunt, iidem & strenui & virtutis alumni esse solent. *Demaratus de Græcis.*

Legati violari absque scelere nefario, quod tandem à Deo punitur, non possunt. *De legatis Persarum qui à Lacedæmonijs fuerant violati*

Pecu-

Pecuniæ publicæ quæ viritim sunt absque vlla necessitate ciuibus diuidendæ, commodius in publici alicuius operis ædificationem & vsum conuertuntur, quàm viritim singulis ciuibus nō egenis distribuantur. *De pecunia Atheniensium quæ ex consilio Themistoclis in naues conuersa est.*

Quando bellum commune socijs & toti corpori Reipublicę imminet, membrorum inter se simultates, odia & contentiones sunt omittendæ & conciliandæ. *Atheniensium consilium quum Xerxes aduentaret.*

Graui bello imminente veteres societates reuocandæ, & nouæ conciliandæ. *Athenienses & Græci in Siciliam, Cretam, Argos mittunt.*

Exploratores in exercitu deprehensi non semper necandi: sed si & copiosus & rectè instructus est exercitus, per eum sunt circumducendi, ac dimittendi, qui famam rei terroremque suis augeant. *De Xerxe exploratores Atheniensium dimittente.*

Maximè ciuitatem amplificat hominum frequentia in eam ex alijs oppidis captis vel euersis facta *Sic Syracusæ à Gelone factæ magnæ.*

Rei ex consilio gestæ lætus plerum-

que est exitus. *Sententia legatorum Gracia ad Gelonem.*

Externi auxilii & exercitus dux ne affectato esse indigenæ exercitus recusantis imperator. *De Gelone affectante imperium Gracia.*

Nimia indigenârum ambitio in imperio ac tota auctoritate penes se retinenda, eos plerunq; externorũ auxiliorũ bono priuat: sunt enim auxiliares copiæ gradu & loco honesto semper habendæ. *Gracia sic priuata auxilio Gelonis propter imperium retentum.*

Non temerè summum exercitus imperium extraneo duci, quum inter indigenas ipsos ad imperandum sunt aliqui apti, est committendum, ne vel contumelia indigenis proceribus facta videatur, vel dux iste extraneus alienam Rempublicam facilè prodat. *Graci sic retinuerunt imperium exercitus aduersus Xerxem.*

Quietæ florentesque Respublicæ & regna sese in periculosi belli societatem debent ægrè ac lentè demittere. *De Corcyrais, Cretensibus & aliis consultantibus vtrùm Gracis auxilia ferrent*

Nulla fortior necessitas vel excusatio verior est quàm imbecillitatis virium. *Thessalorum responsum ad Gracos.*

Deser-

ſa ſocii iuſtam ad hoſtes deſciſcendi & tranſeundi cauſam habent. *De Theſſalis ad Perſas tranſeuntibus.*

Vt totius regionis incolumitati conſulatur, hoſtis eſt primo illius aditu, quantum fieri poteſt, terra mariq́ue arcendus. De *Thermopylis & Euripo à Græcis contra Xerxem inſeſſo.*

In Pylis & anguſtiis locorum eſt à paruo exercitu cum magno confligendum, non in æqua planitie & patenti loco, ne minor exercitus à maiori circumueniatur. De *Græcis Thermopylas occupantibus.*

In periculis & bellis ſuſcipiendis Deus eſt priùs inuocandus. *Exemplum Athenienſium & Græcorum Delphos mittentium.*

Accepta in bello clade Deus eſt extraordinariè inuocandus. De *Magis Perſarum placantibus Tethim.*

Qui in communi periculo ſunt cæterorum ac ſociorum duces electi, debent ipſi tum primi ad exercitum conuenire, tum fortiùs pugnare, tum, vt gradum ſuum diu retineant, conſtantia & virtute aliis prælucere: *Sic Lacedæmonii in exercitu Græcorum ad Thermopylas.*

In primo certamine & conflictu cum hoste parta victoria, vel opinio virtutis, magnum ad terrendum hostem, & ad totum reliquum bellum conficiendum, illiusque victoriam postea momentum habet & affert. *De Spartanis fortiter in primo certamine pugnantibus contra Persas.*

Bella vt plurimum fama constant; & timetur ille potissimum & ferè qui sibi jam opinionem virtutis ac strenuitatis comparauit. *Eodē exemplo.*

Proditor patriæ est proscribendus, & in eius caput præmium cōstituendum. Nam & à Deo ipso tandem idem punitur. *De Ephialta prodente tramitem Thermopylarum.*

Plurimum ad victoriam conducit locum ab hoste non obseruatum antecapere, vel eum qui ad hostem fert; ab eoque non obseruatur, sed tutus & inuius censetur, per duces viarum peruium facere & superare. *De tramite Thermopylarum indicato: quod Græcos euertit.*

Vbi sic est perterrita exercitus pars aliqua, vt neque verbis neque exemplo aliorum retineri confirmarive in castris possit, est tanquam ex venia abeundi illi concessa dimittenda; tum

sic

maduertant; tum etiã ne reliqua pars exercitus conſtans & ipſa perterreatur, aut ſe deſertam exiſtimet. *De ſocijs à rege Leonida dimiſſis Thermopylis.*

Contra deſperatum hoſtem, & tamen obſtinatum, pugna ſolet eſſe difficillima ac periculoſiſſima. *Exemplum Lacedæmoniorum, poſt patefactum tranſitum Thermopylarum.*

Fortibus & ſtrenuis viris pro patria & communi ſalute occiſis virtutis monumenta ad poſteritatem ſunt relinquenda. *Epigrammata Leonidæ & Lacedæmoniis ab Amphictyonibus poſita.*

Res hoſtium ex fidis exploratoribus vel transfugis notæ, facillima nobis ad deliberandum & exequendum conſilia & momenta præbent. *Xerxes interrogans Demaratum.*

Periculum domi quantum poſſumus præcipuè creandum eſt ijs qui inter ipſos hoſtes vel eorum auxiliares plurimum apparent ſtrenui, & fortes; ſuntque cæterorum in prælio duces, vt ad ſua tutanda reuocentur, & alij deſerantur. *Conſilium Demarati ad Xerxem.*

Sæpè conducit ad hoſtium reliquos duces terrendos, quoſdam ex

captos quantumuis ſtrenuos dura & ignominioſa pœna publicè coram toto exercitu afficere. *Sic Xerxes Leonidam regem Spartanorum affecit.*

EX LIBRO OCTAVO.

SEDITIO longè deterior eſt in ciuitate eo bello quod concorditer geritur. *De Athenienſibus cedentibus.*

In communi periculo non modò ſunt inutiles; verùm etiam noxiæ & magnorum malorum cauſæ, ciuium vel ſociorum inter ſe contentiones de primatu: itaque omittendæ. *Athenienſes ſic ceſſerunt Lacedæmoniis.*

In ſociorum exercitu aut concilio Ducis ex vna ſociorum gente electi ſuperbia & faſtus facit tandem vt ipſi genti ex qua eſt, imperium in ſocios abrogetur. *Propter Pauſaniam Lacedæmonii imperio in ſocios priuati.*

Etiam quæ vtilia ſunt, ſæpè ſunt muneribus & donis honeſtis etiam ipſis ducibus perſuadenda, *Sic Themiſtocles Eurybati & Adimanto perſuaſit vt manerent.*

Magnum ad victoriam momentum nobis affert conſilii ab hoſte de nobis clam inuadendis ab eo occultè & ſe-

& secretò capti cognitio. *De Scyllia urinatore Græcos admonente.*

Attonitis iam hostium metu hominum animis, quidquid superuenit, siue ordinario siue extraordinario naturæ cursu, id omne attonitis pauorem auget. *De Persis expauefactis propter imbres & tonitrua.*

Ab exercitu hostium optimi & maximè strenui eorum socii vel precibus vel muneribus vel bellis domi illis conflatis sunt abducendi. *Themistocles abduxit Iones & Cares ab exercitu Persarum.*

Inusitata exercitus hostilis facies & color sæpè nos terret & fugat. *De Phocensibus gypsatis & eo pacto fugantibus Thessalos.*

Ante Barbarorum quibus propter multitudinem occurrere nolis vel non possis, aduentum, & priusquam illi rerum potiantur, maturè vxores & liberi & supellex est ab iis qui cedere coguntur transportanda, & quidem publico edicto, non hosti relinquenda. *Sic Athenienses vxores transportarunt Troezenem.*

In periculo imminenti & magna rerũ perturbatione non committendum, vt pro communi salute conscriptus com-

Reipublicæ cauſa ſunt deponendæ priuatæ inimicitiæ quãtumuis iuſtæ. *Exemplum Ariſtidis & Themiſtoclis ante Salaminicam pugnam cum Perſis.*

Conſilium fugæ etiam ab exercitu & duce victo prudenter tegendum, & hoſtes celandum. *De Xerxe hoc faciente.*

Celerrimorum equorum conſtitutio & vſus, quas poſtas vocant, in magnis regnis & Rebuſpubl. eſt vtiliſſimus. *Denuntiis Perſarũ & Angariis*

Cladis acceptæ nuntium eſt ab ipſomet victo ſuæ Reipublicæ maturè, ne rumor vel hoſtis omnia augeat, mittendum. *Sic Xerxes in Perſidem miſit nuntios ſuæ cladis.*

E magna clade & fuga, ſi modò princeps ipſe cum parte exercitus licet exigua ſaluus euaſerit, totum regnum à ſeditione & nouarum rerum motu ac interitu ſeruat incolume, quantumuis duces alii perierint. *Artemiſiæ conſilium ad Xerxem.*

Turpiſſima minimeq́. in regno bene morato toleranda eſt ars & mercatura hominum lenonum, qui vel mares exſecant, vel mulieres à ſe emptas proſtituunt. *Panionius punitus.*

Magna ad pecuniam à populo & ſul-

subditis exigendam sunt numina & adiumenta Suadela & Necessitas. *Themistocles ad Andrios.*

Magna rerum agendarum, imprimisque pecuniæ à subditis obtinendæ impedimenta sunt Seditie & Inopia seu Impossibilitas. *Responsum Andriorum.*

Inuidiosum & tanquã patriæ proditæ crimen impingitur Imperatori, qui cæteris eiusdẽ exercitus ducibus nescientibus & celatis pecunias à cõmunibus hostibus clã accipit vel exigit. *De Themistocle pecunias ab iis qui oppugnabantur insulanis clam exigente.*

Ægrotus exercitus est per vicinas ciuitates edicto, cuique certo numèro assignato, publicè distribuendus, in quibus curetur ac reficiatur. Alioqui enim eum misere perire vel ignominiosè ac inutiliter dissipari oportet. *Sic Xerxes reuertens in Hellespontum mandat suum exercitum excipi & curari.*

Parta victoria pars spoliorum in sacrum & pauperum vsum reseruanda est; pars in præmia, quæ sunt strenuis danda; pars cuique pro suo iure tribuenda. *Sic Graci post partam ad Salaminam victoriam.*

Bar-

Barbaris populis vel extraneis & inhumanis irruentibus nō fidendum neque credendum. *Lacedæmoniorum ad Athenienses sententia.*

Ad tollendam ex sociorum aut populi animis omnem proditionis aut arcanæ cum hoste communicationis nostræ suspicionem, curandum est, vt nihil hostis nobiscum agat, neque nos vicissim cum eo, nisi iis ipsis præsentibus & consciis, qui suspicari quidpiam de nobis possent vel vellent. *De Atheniensibus admittentibus legatos Lacedæmoniorũ, vt audirent Mardonii Persæ legatos & mandata ad se.*

EX LIBRO NONO.

QVI populi vel ciuitates coniunctæ vinci non possunt, sunt factionibus excitatis inter sese committendæ. *Thebanorum consilium ad Mardonium.*

Optima & expeditissima factionum inter concordes antea respublicas vel ciues serendarũ via, pecunia, qua potentiores inter eos expugnentur: item fauor & prærogatiua quæ vnis dumtaxat eorum à nobis detur ac concedatur. *Ibidem, & postea Artabazi consilium.*

Intempestiuum est imminenti certo præsenteque periculo ludicra solennia exercere, vel nolle prætermittere, vt periculo obuiam eatur. *Sic Lacedæmonii exercentes Hiacynthia, reprehensi ab Atheniensibus.*

Maximè cauendum est, ne per fastum nostrum, vel negligentiam, vel perfidiam sociis, & præsertim fidis & strenuis, paciscendi cum hoste occasionem demus, & sibi desertis consulendi. *Chilei consilium ad Ephoros.*

Præstat singulis & adhuc coëuntibus hostibus, quàm totis & iam collectis, occurrere. *Mardonii consilium in profligandis Lacedæmoniis.*

Qui plurimum in Repub. sapit, eum administrationi non præfici est iniquissimum, & ipsi Reipublicæ detrimentosum. *Persæ sententia ad Thersandrum.*

Suspectorum aut timidorum militum fidelitas vel virtus est aliquo periculo illis obiecto exploranda, priusquam tutò eorum opera vti possis. *De Phocensibus à Mardonio probatis.*

Ad extraneos hostes irrumpentes & inundantes (quantumuis illi sint fortes & strenui) debellandos ac expellendos, nihil est efficacius quàm

totius regionis mutuus inter se consensus & syncretismus; & sublata ex indigenarum animis suspicione proditionis, vires coniunctæ, & vrbes, & exercitus in idem conspirantes. *Sic se tutati sunt Græci aduersus Mardonium.*

Pedestris exercitus licet validus, plurimum tamen terreri solet equitatu exiguo, sed firmo, ab eoq; infestari & affligi. *Sic Mardonius Græcos vexauit in Citharone: Sic in Platæēsi certamine.*

In prælio laboranti parti maturè & confestim succurrendum est. *Sic Pausanias Megarensibus.*

Contentiones in exercitu, quamuis de virtute & loco susceptæ, sunt statim omnium exercitus ducum iudicio tollendæ & definiendæ: tandem enim longius serpunt, suntque periculosæ. *Sic contentio inter Tegeatas & Athenienses sedata.*

Vnicuique grauis armaturæ tum pediti tum equiti sunt aliqui vel famuli, vel leuiter armati, circumponendi, qui eum in prœlio labentem vel pugnantem iuuent. *Sic Lacedæmoniorum vnusquisque habebat septem circa se seruos.*

In acie est fortissimo hostium ex-

exercitus opponendum, & ii maximè qui cum huiusmodi hostibus sunt depugnare assueti. *Sic Mardonius Lacedæmonius opposuit Persas robur exercitus sui. Sic Pausanias Athenienses Medis opposuit.*

Peregrini viri strenui iure ciuitatis quo alliciantur sunt plerumque à nobis donandi, honoris ergô, non pretio. *De Tisamene ciuitate à Lacedæmoniis donato.*

In exercitu perterrito claudenda castra, & viæ, ne qui ex eo transfugiãt ad hostes, occupandæ. *Sic Mardonius non pulcrè litans Cithæronis aditus cepit.*

Non seruati in prœlio committendo ordines, magna cladis & internecionis exercitus causa sunt. *Sic victi Persæ in Platæensi pugna.*

Magnum ad victoriam momentum affert, nos de hostium consiliis, de inopia & infortunio, de inauspicato eorum cœpto admonitos certò esse. *Alexander Macedonum rex sic profuit Græcis ad Platæam.*

Hosti victo ac perterrito, vt plena sit victoria nostra, insistendum: fugiensque acriter persequendus est ac cruciandus, non seruandus. *De Græcis Persas victos sic persequentibus,*

Victi

Victi hostes, non priùs relinquendi, quàm castris quoque, quantum maximè fieri potest, fuerint exuti: nec illis spatium respirandi, seque in iis confirmandi & colligendi dandum est. *Sic Græci Persas eiiciunt è muro ligneo.*

Victoria parta, illi qui strenuè se in prælio gesserunt, sunt tum laudandi, tum præmiis afficiendi & decorandi. *Sic Græci fecerunt post Salaminicam pugnam & Platæensem.*

Hostes fugientes, raro tutò extra nostrum territorium persequimur. *Damnati Mantinei qui Persas fugientes persequuti sunt in Thessaliam vsque.*

Spolia ex hostibus demum post eos fusos partamque plenè victoriam sunt legenda; idque ne priùs fiat, seuerè est in exercitu interdicendum. *Sic Græci post pugnam Platæensem.*

Spolia ne contentiones & rixas pariant, à viris ex toto exercitu delectis & fidis sunt colligenda, & ad ducem summum exercitus bona fide omnia afferenda. *Sic Pausanias iussit.*

Spolia ex hostibus sunt iustè & fideliter pro ratione pacti vel æqualiter pro numero pugnantium inter victores partienda,

Ex ſpoliis hoſtium præmia quædam præter ſortem ſtrenuiſſimis & optimis militibus ac ducibus qui omnium iudicio bonam operam in certamine nauarunt, ſunt danda. *Sic Græci.*

Ex ſpoliis hoſtium etiam pars quædam Deo, id eſt pauperibus & piis cauſſis conſecranda. *Sic Græci.*

Poſt pugnam ſunt ex noſtris cæſi tumulo condendi. Honorificè verò tum milites. tum duces, qui ſtrenui fuerunt. *Sic Græci.*

Fugientis & victi exercitus clades, quantum fieri poteſt, eos celanda eſt per quorum agros iter eſt illi exercitui faciendum. *Sic Artabazus celauit Theſſalos.*

Victo exercitui quam celerrime iter eſt faciendum ac maturandum, etiā ægris & infirmis, niſi commodè vehi poſſint, relictis, *Sic Artabazus*

Demum poſt partam victoriam rebellionis aut belli auctores tutò poſcuntur, quæruntur ac puniuntur: & qui ſeſe ad noſtram ſocietatem optant adiungere, admittendi benignè. *Sic Pauſanias & Leutychides fecère.*

Suſpecti milites ſunt honeſtis de

cauſis

causis à prælio excusandi, vel dimittendi; minimeque permittendum vt intersint pugnæ, *Sic Samii & Milesii dimissi à Persis.*

Incestus Principum, à Deo, etiam magnis familiæ eorum cladibus & pœnis, punitur. *Sic Deus Xerxis incestum in nurum puniit.*

Principum feminarum summa solet esse in suas pellices, id est in suorum maritorum scorta, crudelitas: Itaque caueant mulieres, ne cum principibus coniugibus scortentur. *De Amestri vxore Xerxis; & eius sæuitia in Masistæ vxorem.*

Ex eodem solo eademque regione rarò solent admirandæ fruges, & strenui bello viri nasci. *Cyri dictum.*

Principum sacrilegia tandem à Deo puniuntur. *De Xerxe & Artyacta.*

EX
LIBRO SALLVSTII
DE REPVBLICA
ORDINANDA.

SÆPE praua, quàm bona consilia faciliùs executioni mandantur quidem: nunquam tamen feliciter tandem succedunt.

Nobilitatis factio maturè semper disturbanda, ad eamque rem efficiendam libertas populo proponenda.

Vectigalia, sumptus publici, & iudicia forensia maximè moderanda.

Plebs oppressa, & spoliata, se, & Rempublic. facilè venalem habet.

Malum facinus in se committit, qui incommodo Reipublicæ sibi gratiam conciliat.

Pecuniæ studium imminutum multas turbas imminuit.

Iudices & Magistratus à paucis eligi & probari est regium: eosdem autem ex pecuniæ censu legi, est inhonestum. *Rhodi pauper & diues æqui iudicat.*

Vsque

Vſque eo proſperum eſt imperium, dum in eo vera conſilia valent. Vbi gratia, timor, voluptas, auaritia illud corrupere primùm imminuuntur illius opes: deinde etiam ipſummet imperium adimitur ac perit.

Imperium & conſiliis fortibus, & prœliis felicibus retinetur.

In tyrannide ita bonum, malumque publicum exiſtimatur, vt eorum, qui dominantur, Simultas, libido, & arrogantia fert.

Bellicoſo populo; quies diuturni[illegible]nocet: iuſta tamen bella ſemper e[illegible]ortet, quæ ſuſcipiantur.

EX T. LIVII

DECADIS PRIMÆ

LIBRO PRIMO.

MAGNORVM Imperiorum initia, quamquam ſæpe fuerunt exigua, atque hominum iudicio ipſa ex ſeſe contemptibilia, ſemper tamen aliquam extraordinariam, & peculiarem Dei de primis illorum imperiorum conditori-

bus, & generalem eiusdem Dei de genere ipso humano curã & prouidentiam ostendunt, certissimaque vtriusque testimonia continent. *Sic Romani Imperii initia & sordida & insperata, & generalis & peculiaris prouidentiæ Dei de genere humano argumenta habent.*

Florentium Imperiorum ruinis Deus vtitur ad alia Imperia, & præsertim magna, in orbe excitanda; ac proinde hæc ferè non exoriuntur, quin illa priora ruant & euertantur. *Sic ex Troianorum Imperio euerso Deus multa alia ædificauit.*

Nulla fides regni sociis: itaque semper infida est duorum in [illegible] imperio eodem tempore Prin[illegible] pax, & concordia, *Sic Romulus Remum fratrem occidit, Idem Romulus Tatium Sabinorum Regem.*

Rudes ac feroces populi priùs meliusque Religione, quàm legum metu cicurantur & in mutua societate, officioque suo continentur: verùm proximum est post religionem inter eos constitutam iura quoque & leges iisdem æquissimas scribere. *Sic Romulus primùm sacra, deinde iura condidit collectæ à se multitudini.*

Vt Nouis Regibus veneratio, &

au-

augusta dignitas apud populos illi subditos, præsertim agrestes adhuc & feros, accedat, est Regibus aliquis externus decor ex vestitu, satellitio, comitatu circumponendus, ac maxime qualis in vicinis aliisve regionibus & Regibus esse solet, quorum maiestas habetur sacrosancta: *Sic Romulus Apparitores, id est, 12, Lictores, sellam curulem, togam prætextam sumpsit ab Hetruscis.*

Quæ regni Metropolis in nouis Regnis & Imperijs designatur, est ampla condenda, & condita munitionibus firmanda: & ne illa vrbis amplitudo vana sit, adiicienda multitudo, vel ex victorum populorum multitudine, vel proceribus in eam translatis: vel vicinis ad eandem ex multa benignitate, & priuilegiorum prærogatiua inuitatis. *Sic Romulus Romam auxit,*

Collecta multitudine promiscua vt corpus illius confusum ordine inter se coalescat & cohæreat, viuatq; tum inter se concors & tranquillum, tum adversus extraneos hostes tutum, est ex ea illa multitudine primùm Senatus deligendus, qui pacem domi tueatur. Deinde milites qui

bellis vacent, describendi. *Sic Romulus & Senatum, & Centurias equitum conscripsit.*

Magna Imperia non nisi ex vicinorum ruinis primum crescunt: quibus in suam potestatem subactis, aliorum populorum etiam remotiorum ruinæ sequuntur, & ab iisdem imperiis fiunt: Ac proinde & vicini & remotiores populi debent coniunctis viribus emergenti illi potentiæ & futuro terrori maturè sese opponere. *Sic Roma creuit.*

Magna Imperia armis potiùs & bellis in vicinos, quàm pacis artibus & concordia cum vicinis firma & immota crescunt: Itaque illa solent maximè rei militari se suosque ciues addicere, eamque artem exercere. *Sic Romana res creuit.*

Vana est sine viribus ira. Itaque quantumuis iniuria sit imbecilliori populo facta, illa tamen ab imbecilliore est vel dissimulanda; vel demum vicinorum viribus adiunctis (vt pares esse possint potentiori) vlciscenda. *Sic Ceninenses præcipites à Romulo victi.*

Noui Reges & strenuum quidpiam præsertim in bello gerere debent, quo

quo se nouis subditis commendent: & rerum à se strenuè gestarum magnificam laudem & monumenta relinquere. *Sic Romulus spolia ducis Ceninensium Ioui suspendit, & pro victoria parta templum ædificat.*

Qui populi per se & singuli sunt vicino hoste imbecilliores, pessimè sibi consulunt, & exitium suum accersunt, dum singuli & seorsum aduersus eum bella suscipiunt & gerunt. Iidem autem coniuncti & collecti facilè eum vincunt. Itaque societas, & vnio illis omnino seruanda est, si modò salui esse velint. *Sic Antemnates, sic Crustuminii, sic Ceninenses victi. Sic Latini à Tarquinio Prisco singuli domiti.*

Meritò proditor patriæ etiam ab hoste ipso, cui eam prodit, necatur. *Sic Tarpeia occisa à Sabinis.*

In medio certamine, laborante acie, vota legitima Deo pro victoria concepta postea à victore sunt Deo reddenda. *Sic Romulus Ioui Statori votum persoluit.*

Mulierum vtrique aciei notarum & dilectarum interuentu sæpe bella grauissima sopiuntur. *Sic Sabinæ conciliant Romanos & Sabinos.*

Legati iure gentium sacrosan-

Itaq; propter eos violatos iustè bellum suscipitur. *Sic Tatius occisus à Lauiuiis.*

Celeriter vicinorum populorum contra nos moribus, incursibus, bellis & iniurijs est occurrendum. *Sic Romulus Fidenatibus & Veiis.* Alioquin enim in comtemptum apud eos adducimur & illi audentiores fiunt. *Sic Tullus Sabinos præoccupat.*

Victi populi vel in regiones nostras sunt transportandi & diuidendi: vel agri sui parte multandi: vel firmis colonijs in eos deductis continendi, His enim modis tribus fit maxime, ne illi facilè rebellare possint. *Sic Romani egerunt.*

Nouis & dominationis insolitis populis ac ferocibus, eorumque præsertim Proceribus, ferè intolerabilis est primorum Regum suorum fastus, superbia, & comitatus, si quem habent terribilem subditis: Itaque ab illis propterea occiduntur Reges. *Romulus occisus ob trecentos armatos quos ad custodiam corporis, & formidinem populi circumposuerat in pace & bello.*

In nouo Regno seu Principatu caueant Proceres, ne plebem impotenti fastu, aut sæuitia, aut inhumanitate per-

perterreant, vexent, aut irritent. Facilè enim tunc ſeditiones, & quidem periculoſiſſimæ, naſcuntur. *Sic Senatus populo defert ius eligendi Regem.*

Regum electio fit Senatus & populi communibus ſuffragijs & conſenſu, inuocato Dei nomine. *Sic Reges Romani electi.*

In Regno electiuo ij ſunt ſiue ex indigenis, ſiue extraneis in reges eligendi, qui optimè ipſi regno proſpicere poſſunt; ac proinde qui & pientiſſimi, & iuſtiſſimi, inter omnes mortales audiunt. *Sic Numa, ſic Ancus Martius, ſic Tarquinius Priſcus electi Romæ.*

Magnas victorias magna & diuturna pax ſequi ſolet. *Sic 40. totos annos pax Romæ poſt Romulum bellatorem etiam mortuum.*

Non eſt permittendum, in nouo præſertim Principatu, vt ciues ſeu ſubditi nimium diu armis & bellis aſſueſcant: nam ferociores fiunt, ac proinde domantur, ac parent poſtea difficiliùs *Sic Numa Romanos ab armorum tractatione reuocauit.*

Eſt boni Principis religionem primum omnium conſtituere, præſertim pace ſibi ab hoſtibus pacta. *Sic N*

Regis pietas plurimum valet ad inſerendam ſubditorum animis pietatem. *Sic Romani ſub Numa.*

Magna imperia facilè nimio pacis otio labaſcunt; vel in mutuas ſeditiones excitantur, ſi hoſtis externus omnis abeſt. Itaque prudentes Principes curant, vt iuſtæ bellorũ cauſſæ ſuis nõ deſint, quas nõ cunctanter accipiunt. *Sic Ancus Martius poſt Numæ mortem.*

Iuſtum eſt bellum quod propter res nobis ereptas, repetitas, & non reſtitutas ſuſcipitur. *Sic Romani aduerſus Albanos.*

Cum ſemper periculosè, tum verò ſæpè inutiliter ſumma rerum duorum vel pluriũ duello in bello committitur. Nam victi fidem non ſeruant: neque magnam propterea plagam accipiunt. *Sic Metius Suffetius non ſeruat fidem Tullo.*

Nemini, quantumuis egregio viro, licere debet impune leges violare. Neque enim benefacta ſceleribus ſunt compenſanda. *Sic Horatius victor à Romanis damnatus.*

Stratagema eſt, quæ in certamine à transfugis noſtris perfidè fiunt, ea dicere fieri noſtro iuſſu. *Sic Tullus Albanorum defectionem irritam fecit.*

Æmula-

Æmula nostro imperio vrbs diruenda vbi capta est: nec superstes relinquenda, vt tuti potentesque viuamus. *Sic Alba diruta à Romanis.*

Bella ante res per iustos feciales seu legatos repetitas iustè non suscipiuntur. *Sic Romani repetere soliti.*

Bella iusta ex totius Senatus seu Regio. ordine decreto, non autem ex vnius Regis arbitratu suscipiantur. *Sic Ancus Marcius suscipit.*

Feroces populi carcerum & pœnarum ob scelera statutarum metu domantur, & officio continentur. *Sic Ancus carcerem extruxit Romæ.*

Peregrini potentes vt in alieno solo colantur, benigni sint erga quosuis, & comes, ac præsertim erga Reges obsequiosi. *Sic Tarquinius Priscus Romæ commendatus.*

Noui Principes quoscunq; nouis dignitatibus ornant, sibi obligunt, faciuntque eos suæ factionis. *Sic Tarquinius Priscus centum legit in Patres, qui ipsi fauerunt.*

Nouus & peregrinus Princeps electus, vt sibi auctoritatem conciliet, & imperii fines dilatet, & ornat principatum sibi ab indigenis delatum.

Pro ratione hostium, quibus-

cum

cum assiduè nobis bellum est, vel equitatus, vel peditatus augendus est. Neque enim exercitus iusto vtriusque numero destitutus magnopere vtilis est. *Sic Tarquinius Priscus centurias equitum auxit*

Perterritis hostibus & victis instandum; neque eis consulendi, aut sese colligendi spatium dandum est. *Sic Tarquinius Priscus Sabinos vrget.*

In Regnis electiuis prædecessorum regum liberi præteriti solent ferè in alios electos Reges esse iniquiores, adeò vt facilè contra eos coniurent. *Sic Anci Martii filii in Tarquinium conspirant.*

In regnis electiuis qui vnicus Regis gener est aut adoptatus ab eo, videtur iam quodammodo designatus successor: imprimis si idem iam prædecessore illo suo viuo, aut celata eius morte, munia regis obibat. *Sic Seruius Tullius gener Tarquinii Prisci.*

In nouo Principe inuidia Regni, quasi præter ius occupati, facit omnia illi infida & infesta, etiam inter ipsos eius domesticos, qui sic audit. Itaque tutissima est Regum securitas, legitima adepti principatus ratio ex omnium consensu. *Sic Seruius*

uius Tullius Rex occisus. Sic Tarquinius Superbus eiectus.

Optima & saluberrima futuro imperio & augendo & conseruando ratio, qua pacis bellique munia diuiduntur, & ab vnoquoque commode subeuntur, census subditorum, id est, cùm non viritim, sed ex habitu pecuniarum, classes centuriæque ciuium describuntur, & cuique pro ratione facultatum, munia illa & arma indicuntur, *Sic censum Romæ instituit Seruius Tullius.*

Initia turbandi magna imperia à feminis primariis (velut Reginis) proteruis & ambitiosis sæpe oriuntur; ac proinde illæ sunt maturè vel cohibendæ, vel de imperio deponendæ. vt quietum sit imperium & Respub. *Sic Tullia filia Seruii Tullii turbat Rempub. Romanam.*

Est Tyranni, Senatum qui antea consuli cœperat, vel tollere, vel in consultationibus prætermittere: domesticis tantùm consiliis Rempub. administrare: bellum, pacem, fœdera, societates per se vnum cum quibus velit, iniussu publici ordinum Senatus facere, ac dirimere, bonis multare diuites quosuis etiam d-

nulla re legitimè conuictos. *Sic Tarquinius Superbus egit.*

Regna scelere parta, non diuturna. *Tarquinii Superbi regnum momentaneum.*

Is peregrinus prodere alienam ciuitatem facilè potest & solet, cui summa aliqua potestas ab ea ciuitate domi vel foris est demandata: velle autem prodere intelligitur, aut illius tyrannidem ipse vsurpare, quum optimos quosque illius ciues vel criminando vel vi tollit. *Sic Sextus filius Tarquinii Gabios prodidit.*

Insignis iniuria à Rege vel Regiis liberis in vnum aliquem è Regni Proceribus populo gratum, & magnis necessitudinibus suffultum facta, sæpe eius Regis eiiciendi occasionem dedit. *Sic Tarquinius Superbus eiectus.*

Adulteria Regum, regni amissione à Deo punita.

EX LIBRO SECVNDO.

REGVM insolentia & tyrannis efficit, præsertim apud feroces & militares viros, vt Monarchia in Demo-

Democratiam maximè mutetur. *Sic Romæ accidit.*

Nouus status Reipub. est iureiurando ab Ordinibus seuerisque pœnis in eos, qui illum euertere conantur, sanciendus: quique illi statui fauent, promouēdi imprimis ac augendi. *Sic Brutus Romanos adigit ad iusiurandum.*

Popularis status, item Aristocratia iis maximè displicet, qui Regio more viuere soliti erant, quibusque licentia ex Regis venia facilè concedebatur. Itaque hi facilè aduersus vtrumque illum statum coniurant; ac proinde in Democratia vel Aristocratia primùm constituta debent esse suspecti. *Sic adolescentes Romani eiectis Tarquiniis coniurant in Rempub.*

Legati, qui tempore, & prætextu legationis aliquid sæuum in nos moliuntur, puniri quidem possunt: honestiùs tamen ad suos cum querimonia de ea legatorum iniuria & consilio remittuntur. *Sic Legati Tarquiniorum remissi.*

Regis à subditis expulsi bona & reddi & ex iusta causa retineri quoq; possunt, vel plebi diripienda dari. *Sic Tarquinii Regis bona direpta Romæ.*

Iis, qui ſceleratas in patriam coniurationes verè detegunt, præmia constituenda. *Sic Vindicio, qui primam coniurationem detexit, datum præmium.*

Eorum auxiliorum & populorum, qui Tyrannos expulſos reducere conantur, impetus primus eſt quidem atrox, & violentus: ſed ſtatim efferueſcit & ebullit, vt non perſtent. Itaque modò is impetus primus frangatur, vel conſtanter ſuſtineatur, Tyrannus auxilijs illis deſtituitur. *Sic Veientes & Tarquinij ſtatim pro Tarquinio reducendo fatiſcunt. Item de Porſenna.*

Ne plebs veterem ſtatum, nouo repudiato, repetat, proſpiciendum eſt ac curandum ijs, qui nouo illi Magiſtratui præſunt; vt plebem tenuiorem multis oneribus ſubleuent, beneficijs deliniant: deniq; efficiant, vt ſe ſub hoc nouo ſtatu longè feliciorem ſentiat, quam ſub priori. *Sic Romæ factum.*

Inſperata & heroica vel vnius militis audacia ſæpè totum hoſtilem exercitum perterrefacit & ſiſtit. Is autem eſt præmio afficiendus. *Sic Horatius Cocles. Sic Mutius Scæuola.*

Præ-

Prædatores hostes semel strenuè cæsi, non sunt in posterum tam audaces, sed in prædando timidiores. *Sic Hetrusci à Romanis cæsi*

Et facere,& pati fortia, strenui viri & ciuis,& militis est. *Liuius.*

Quibus in Regnis sua virtuti vel bellicæ, vel domesticæ sunt præmia, illic multi in iisdem illis artibus & virtutibus præclari existere solent, etiam feminæ. Honos enim alit artes, omnesque incenduntur ad studia præmio & gloria. *Sic Cocles, sic Mutius, sic Clœlia Romæ.*

Obsides fugientes reddendi. *Sic Clœlia reddita.*

Quæ responsa semel vel magnas controuersias finire, vel bella excitare possunt, non sunt statim danda, quamquam possunt; sed differenda, & per legatos eosq; honoratissimos, postea perferenda ad eos iam præparatos quibus illa responsa danda sunt. *Sic à Senatu Romani legati mittuntur ad Porsennam.*

Coloniæ nostræ deficientes grauiter à nobis puniendæ. *Sic Pometia à Romanis.*

Exulum pro patria recuperanda certamen in prælio esse solet asperri-

mum ac proinde iis nostrûm fortissimi opponendi. *Sic Romani exules vna cum Tarquinio pugnant.*

Grauiter anteà cæsi à nobis populi haud facilè postea in societatem eorum qui bella aduersus nos mouent, trahuntur. *Sic Latini post cladem acceptam ad Regillum lacum.*

Beneficia à magnis imperiis accepta, etiam leuiora, sunt tamen ab iisdem agnoscenda apud minores populos, vt eos semper in obsequium paratos, & sibi beneuolos habeant. *Sic Romani beneficium Latinorum compensant.*

In Democratia ac Repub. potentiorum in tenuiorem plebem graues vsuræ seditionem vt plurimum mouent, quæ non armis sed plebis subleuatione tollenda ac sedanda est. *Sic Romæ Plebs secessit in montem sacrum, & per Menenium Agrippam sedata.*

In magnis Imperiis augendis tum Ducum, tum militum ipsorum celeritas & strenuus & ardens in Rempub. animus requiritur. Vtrique verò præmiis, & laudibus propositis præstitisque sunt etiam excitandi. *Sic Romanum Imperium creuit.*

Bella externa ingruentia sedant dome-

domesticas seditiones. *Sic Romæ sæpe sæpius contigit.* Externus timor est magnum concordiæ vinculum. *Liuius.*

In Democratico, aut Aristocratico statu nimia paucorum potentia & opes sunt plebi inuisæ. Itaque vel hæc est subleuanda, vel illi remouendi. *Sic Romæ; Sic Athenis per ostracismum.*

In quouis Reip. statu est semper inopiæ annonæ publicæ cauendum, ne plebs ea laboret. Nam laborans facilè seditionem mouet, estque intolerabilis. *Sic post creatos primùm Tribunos Romæ consulitur plebi.*

In Democratia nemo in plebem iniurius diu toleratur. *Sic Coriolanus eiectus Roma.*

Qui iniusta vel ambitiosa bella suscipere cupiunt, exoletum vetustate odium suorum in eos, quos aggredi volunt technis & artibus refricant & renouant.
Sic Accius Tullius Volscos excitat.

Potenti & strenuo duci hostium ad nos deficienti, si quidem seriò, potest tutò potestas non tota, sed aliqua committi: est enim infestior hosti, à quo iniuria affectus est, quàm nos simus; & in eo persequendo animosior. *Sic Coriolanus.*

Multa per mulieres commodiùs quàm per viros geruntur ad tentandos primùm hostium animos. *Sic mater & coniux Coriolani.*

Stratagema est si in communi obsidione hostis agrorum aut ciuium aliquorum duntaxat parti parcat. Facile enim inde seditio inter ciues mouetur. *Sic Coriolanus Romæ mouit seditionem.*

Qui à nobis ad hostes iniuria prouocatus defecit, resque nostras pernouit, est potius quàm quiuis alius hostis à nobis placandus, & ab hostibus auocandus. *Sic Romani student placare* Coriolanum.

In Democratico statu semel Plebs delinita & inescata dulcedine opum alienarum vel agrorum diuidendorum, non facilè postea conquiescit. Inde quoque perpetuæ seditiones propter agros ipsi diuidendos.

Exercitui odiosus Dux non præficiendus: seipsum enim & exercitum perdet. *Sic Fabius consul datus malo Reipub. Sic Appius.*

Potius deest ars excellentibus ingeniis, qua ciues regant tumultuantes, quàm qua hostes superent. *Liuius.*

Inte

Inter se committendi, qui subditorum animos ad seditionem impellunt & mouent. *Sic Tribuni plebis inter se à Senatu sæpè commissi per intercessiones ipsorum.*

Magna imperia diu durant, nisi seditione intestina laborent; verùm per eas statim dissoluuntur. *Hetruscorum de Romanis sententia.*

Milites, de quorum ad pugnandum voluntate dubitas, non prius quàm ipsi certamen postulent, producendi ad pugnam, sed in castris continendi. *Sic Romani Coss. eum suis militibus non fiderent.*

Cùm ad gladios ventum est, pugna & Mars tunc est atrocissimus *Liuius.*

Irritatos militum in Ducem animos placat Ducis ipsius in eos humanitas, velut de sauciis cura, & eorum egenorum subleuatio. *Sic Fabij Romæ facti populares.*

Ne optimates in Repub. aduersus plebem tyrannicam potestatem vsurpent, magistratus suus plebi est dandus, qui eam aduersus optimatum iniuriam defendat. Tunc enim plebs quietior viuit. *Sic Tribuni plebis creati Romæ.*

In Repub. diuersæ factiones, quæ

non moueant seditionem, sunt tolerandæ, quo ex his fiat temperatio Reip. status, & quoddam æquilibrium. *Sic Romæ Tribuni Plebis Coss. et Senatui oppositi. Sic iidem tribuni postea aucti.*

Non permittat potentior populus vt socij absque duce à se accepto bellum gerant. *Sic Consul Latinus etiam non petentibus datus.*

Malo domanda potestas, quæ in Rep. seditionum auctor est. *Liuius.*

Parum tuta est sine plebis viribus, & populi consensu maiestas, aut publica dignitas. *Liuius.*

Aduersus plebis temeritatem nunquam Proceres & Senatus irâ certent, sed comitate. *Senatus Romani sententia & exemplum Quintij cons. laudatum.*

Militaris Ducis, item cuiusuis Principis vis tota in obedientium consensu sita est. Itaque magnopere cauendum ne dux suos milites omnes, aut Princeps omnes subditos irritet in sese sua sæuitia. *Sic Centuriones & Tribuni Appio respondent.*

Incendiis vicorum, prædationibus agrorum, & captiuorum multitudine hostis etiam inuitus vel ad certa-

me

men adducitur; vel in contemptum: vel metum suum prodit. *Sic Sabini à Valerio prouocati.*

Iniquissima est pugna, cùm integri à fessis excipiuntur: ac proinde curandum, vt prius hostes etiam vanis terroribus, & pugnis fatigemus, dum ipsi integras corporis vires ad eos inuadendos seruamus. *Sic Quintius Volscos vexauit.*

A Victore nihil de diligentia in excubiis agendis, & castris custodiendis remittendum est. *Sic Quintius Consul victor Volscorum egit.*

EX LIBRO TERTIO.

ACRIVS pugnant quibus nulla spes pacis cum hostibus, aut veniæ reliqua est. *Sic Æqui contra Romanos.*

Hostem populationibus potius, quàm acie & pugna exercitatum vincere difficile est, nisi & vrgeas, & vias ac itinera eius sepias, & castellis eum obsideas. *Sic Æqui victi à Romanis.*

Hosti vndiquaque infestanti nos & agros nostros, vndiquaque si occurras, quoque eum terres: sin agere sinas, confirmas. *Sic Æqui repulsi.*

Pestis bello coniuncta, est grauissi-

nissimum Dei iudicium: & de pace potiùs quàm bello tunc cogitandum *Sic Romæ Ebutio & Seruilio coss.*

Hosti populanti non modò exercitus, qui pugnet, opponendus: verùm etiam alter, qui populationes arceat. *Sic à Romanis aduersus Volscos sæpè factum.*

Quamdiu seditionibus vrbs aliqua agitatur, facilis est vnicuique improbo nouas in eam coniurationes excitare. *Sic Romæ.*

Quæ populo grata sunt & commoda vix illi eripias. Itaque vel concedenda, si cum iustitia, aut salute Reip. nō pugnent: vel aliis beneficiis oblatis ea sunt adimenda. Vi enim vix ab ea auferas. *Sic Lex Terentilla de tribunis plebis augendis, vt coss. potestas coërceretur.*

Est bonorum sociorum, sociis laborantibus, etiam antequam vocentur, succurrere. *Sic Tusculani Romanis.*

Leuius est & vanius, si sua, quàm aliena decreta & consulta tolli patiatur Senatus. *Quintij sententia.*

In discrimine saltem Reipub. bello laborantis, optimi & strenuissimi quique virtutis, non opum habita ratione,

ratione, in Duces ſunt eligendi. *Sic L. Quintius Cincinnatus electus à Romanis Dictator.*

In bello præſertim ex puncto temporis ſæpè maximarum rerum momenta auertuntur & pereunt. Itaque celeritate opus eſt. *Cincinnati dictum.*

Leges in Democratiis ex totius ciuitatis conſenſu, non ex vnius arbitrio feruntur. *Sic Leges 12. tabularum lata.*

Nullus eſt tam gratus populo Magiſtratus, quin eidem inuidioſus & exoſus fiat, vbi ſæuitiam aduerſus plebe exercet. *Sic x. viri Romæ odioſi.*

In ſtatu Democratico paucis etiam prius bonis nimis continuatum ſummum imperium facilè in Regnum vel crudelem Oligarchiam delabitur quod poſtea vix diſſoluitur. *Sic Romæ x. viri ὀλιγαρχίαν ad tempus inducunt.*

Belli tempore repeti ſolitæ libertatis iura antea oppreſſa faciliùs & poſſunt & ſolent. *Vox Pop. Romani.*

Nullum eſt tantum imperium, quod iniuſtè vſurpatum vel exercitum, tandem non frangatur vi. *Sic Appij Claudij x virî fracta poteſtas.*

Superbiam & crudelitatem ... feræ, non leues tamen sequi solent pœnæ. *Liuius.*

Hoc curandum maximè, vt victi hostes castris quoque statim exuantur & impedimentis suis spolientur, vt plena sit victoria, illique victi animum despondeant. *Sic Romani.*

In Democratico statu superba aut iniqua Magistratuum responsio dat occasionem, vt populi auctoritas in maius augeatur, & ad eum tunc prouocatur. *Sic primum triumphus in Algido monte decretus à populo Valerio.*

Vbi à iunioribus nobilibus fiunt plebi iniuriæ, facilè seditiones commouentur: aut æquari plebem nobilibus cogunt. *Sic Romæ.*

Difficilis est moderatio in tuenda libertate. Nam dum vnusquisque ordo cauet ne alium metuat, metuendum se vltrò ipse efficit: & ita se quisque extollit, vt deprimat alium. Inde seditionum magna origo & seges in Democratico præsertim statu: ac proinde à communibus arbitris ex vtraque parte delectis tota contentio sopienda est. *Liuius.*

Optimum est, vt in exercitu ei Duci deferatur plurimum, qui non modò

modò ipse strenuus est, verùm etiam gratior omnibus militibus. *Sic Agrippa cedit Quintio.*

Populus iudex potius suæ vtilitatis quàm publicæ honestatis rationem habet, idque constituit quod sibi vtile est, si modò vel tantillum probabili caussa nitatur. Itaque populi iudicium non temerè à sociis in huiusmodi controuersiis est subeundum. *Sic Pop. Roman. agrum inter Ardeates & Aricinos controuersum sibi adiudicauit.*

EX LIBRO QVARTO.

QVIBVS in locis aut Rebuspub. maximum est seditionum præmium, illic nunquam seditiones sunt defuturæ. Nam cuius rei præmium est, ea maximè crescit. *Consulum dictum.*

Vel infelix bellum paci, quæ seditionem domi mouet, est præferendum. *Senatus Romani sententia.*

Vt firma inter ordines Reip. concordia stet, illi eas leges condere debent per quas ordines maritari & inter se contrahere coniugia po-

Hoc enim modo maximè coalescit Respub. Alioq in alij ab aliis sperni prorsus videntur: estque ea res magnarum seditionum caussa. *Lex de maritandis ordinibus lata Romæ.*

In Reipub administratione, quæ nondum facta sunt, fieri, & induci possunt, si modò sunt vtilia. Neque enim insolitum quid, si vtile, repudiandum. *In oratione Canuleij.*

Nimia vnius ordinis Reipub. in sua dignitate sibi retinenda, nullique alij communicanda obstinatio, magnas sæpè easque inutiles & ipsimet illi ordini funestas contentiones parit. *Sic de non maritandis ordinibus: & de altero consule ex plebe creando leges frustra à Senatu impedita.*

Vt firma inter ordines Reipub. stet concordia, licere debet ex ordine inferiori in superiorem virtutis ergò conscendere vt ſ[?]em eorundem præmiorum, quotiescunque meruerint, consequendorum, viamque liberam inferiores ordines habeant. *Sic sancitum vt etiam ex plebe consules fierent.*

Sæpè plebs potiùs ipso iure & honore sibi concessæ potestatis contenta est, quàm illius vsu, ne nimirum à potentioribus videatur spreta, si

ius illi negetur. *Sic electi tribuni Militum ex solis patribus à plebe Romana. Idem repetitur lib. 6. in Manlij Capitolini oratione.*

Censorum qui in singulorum censum, mores, & vitam liberè, & sincerè tamen inquirant, potestas in quauis Rep. bene instituta est necessaria. *Sic electi Romæ.*

Factiones in Repub. sunt pluribus populis exitio, cùm bella externa, & fames sæpè ex leuibus caussis magnas seditiones excitent. *Sic Ardeæ.*

Obsidio absque parato commeatu non tentanda, aut suscipienda. *Sic Volsci ad Ardeam victi.*

Quæ primum vix à plebe impetres, temporis successu planè ab eadem & quidem lubente obtinebis. *Sic redditi Ardeatibus agri à plebe Rom. intercepti.*

Agri ne deserantur, est à Magistratibus prospiciendum, ac proinde ne rustica Plebs sæpius per vllam occasionem in vrbem vocetur, aut in ea retineatur. fames enim statim sequitur. *Sic Romæ Geganio & Menanio Coss.*

In Democratico statu non tolerandus qui Plebis animum priuatis largi-

largitionibus, quæ ex publico fieri debent, delinit, & sibi sic conciliat, vt ex eo vno plebs in omnibus velut ex Rege pendeat. *Sic Spur. Melius Romæ occisus.*

Qui bellum implacabile suscipere volunt, totum populum aliquo horribili aduersus eum, quem bello aggredi cupiunt, facinore prius implicant: ne spes vlla pacis cum eodem postea concipiatur. *Sic Tolumnius Fidenates implicuit.*

In summo belli discrimine summa potestate, eaque extraordinaria, quæ omnibus rebus cum imperio summo prospiciat, opus est. *Sic in difficillimis bellis* Dictator *à Romanis creatus.*

In Democratico populi statu vsquequo Magistratus omnes populo subiiciantur & communicentur, nulla quietis spes. Vbi iidem plebi subditi fuerint, summa quies. *Sic Romæ T. Quintio & Cn. Iulio Coss.*

In nocturnis tumultibus paruus equitum vsus est. Est enim ea turba moderatu difficilis in tenebris. *Sic A. Posthumius dictator sensit.*

Magna hostibus trepidatio iniicitur, si quum castra nostra veniunt oppugnatum, ipsorum & castra expugnatum

pugnatum mittamus. *Sic A. Posthumius dictator.*

Pestis aut, fames, aut bellum, aut quæuis alia diuturna & publica calamitas, vt plurimum prætextus affert, vt multiplex religio & externa tunc inuadat Rempub. ac conualescat. Itaque tunc temporis ne qua inducatur veræ religionis corruptela, maximè cauendum est à magistratu. *Sic L. Sergio & Q. Seruilio Coss.*

Bellum vt sit iustum, per feciales semper denuntiandum, res repetendæ, & nostræ apud hostes iniurios querimoniæ exponendæ. *Sic Romani etiam aduersus Veientes, cum quibus induciarum dies exierat.*

Complurium imperium est bello inutile: Nam tendendo ad sua quisq; consilia, dum aliud alij videtur, aperiunt ad occasionem locum hosti. *Liuius.*

Est boni Magistratus, suorum animos ob cladem acceptam deiectos, publicis edictis & scriptis in bonam spem erigere. *Sic Mamercus Æmylius.*

Nouum genus armorum & inauditum non modò terret hostes, sed etiam ferè primùm victoriam affert, *Sic Fidenis.*

Eò facilè

Eò facilè impenditur labor, & periculum, vnde emolumentum, atque honos speratur. *Liuius.*

Quò diutiùs vicinos bello exercueris, eo formidolosiores hostes habebis. *Sic Volsci exerciti à Romanis.*

Magnam in pugna victoriæ occasionem præbet, si equites ex equis desilientes in hostium pedites pugnent, & equitum hostilium equos confodiant. *Sic in pugna aduersus Volscos C. Sempron. Cos. egit.*

Bella illic fortiter & constanter administrantur, vbi ab Imperatore exercitus cladis acceptæ, vel victoriæ non relatæ ratio Senatui vel populo reddenda est. *Sic Romæ fiebat.*

Nemo ciuis vnus tanti esse Reipub. debet, vt parcendo vni, malum publicum oriatur, vel inultum relinquatur. C. *Sempronij dictum.*

Seruorum seu Mancipiorum conditio durior eos ad coniurandum aduersus dominos vel Rempub. ipsam, compellit. *Sic Romæ anno 336. Sic Seruile bellum postea ortum.*

Ducum in bello discordia inter se est magnarum cladium caussa. *Sic Romani funduntur ab Æquis, ob discordiam* L. *Sergij.*

Ex ma-

Ex magnis multisque victoriis in exercitu negligentia (quæ, ni corrigatur, tandem exitialis eſt) oboriri ſolet. *Sic Æqui & Volſci fuſi à Q. Servilio dictatore.*

Optima diſſoluendæ Magiſtratuum nimiæ autoritatis ratio ſi inter ſe committantur. *Sic Tribunorum pleb. interceſſio fuit.*

Irritati plebis animi à potentioribus ſunt ab iiſdem beneficiis deliniendi; non vi cogendi. *Sic Senatus ſæpe Romæ egit.*

Belli neceſſitates non expectant diutiùs humanum conſilium: ac proinde primo quoque tempore eſt illis proſpiciendum. *Seruilius Halæ.*

Vrbe capta, ſi à victore pronuntiatur, ne quis præter armatos, violetur, facilè ea res reliquos oppidanos exarmat, & à propugnaculis diſcedere compellit. *Sic Anxure capte factum à Fabio.*

Stipendium militum ex publico ſolui debet: ac proinde vel ex agris publicis, quibus vectigal indicetur: vel ex tributo ſingulis pro ratione cenſus bona fide impoſito. *Sic Romæ factum.*

EX LIBRO QVINTO.

PRopter tædia annuæ factionis & creationis Magistratuum, perpetui Magistratus sunt creati: isque primus fuit ad tyrannidem constituendam gradus. *Sic Veii Regem eligunt.*

Continuata etiam sub hieme militia & hostem terret, & nostros magis militares facit, *Sic Romani hiemare cœperunt in tabernaculis.*

Improbi ciues sunt, itemque Magistratus, qui aliquid ægri in Rep. semper esse volunt, ad cuius curationem adhibeantur. *Appius Claudius in oratione.*

Vbi perpetua concordia, ibi crescit imperium. *Ibidem.*

Aut bellum à Republ. non suscipiendum, aut pro dignitate gerendum: alioquin in contemptum apud hostes adducitur. *In oratione Claudii Appij.*

In cladibus & periculis belli extraordinarijs, non modò necessarium est, verùm etiam gratissimum voluntariorum ciuium suis stipendijs mereri volentium studium. & exercitus. *Sic Roma ad Veios vrbem obsidendam*

dam Est igitur omnium bonorum ciuium, tunc suam operam gratuitò Reip. polliceri & offerre.

Cauendum ne præsidiariæ vrbes vel vacationibus militi præsidiario concessis, tandem absque iusto præsidio deserantur: vel ne commerciorum & mercandi prætextu intercipiantur. *Sic Anxur à Volscis interceptum.*

Ducum in exercitu discordiæ penitus eum perdunt. *Sic in Veiorum obsidione inter Sergium & Virginium.*

Dissoluendi exercitus, & magnarum in eo rixarum caussa vel vna hæc est, si militibus æra aut stipendia non persoluantur. *Sic in obsidione Veiorum.*

Vicini populi auxilio iuuandi prius quàm à potentioribus opprimantur. Nam ijs oppressis, postea facilè ij ipsi in prædam cedunt, qui illos adiuuare neglexerunt. *Sic Hetrusci neglectis Veiis.*

Cum est in exercitu ob ducem rerum perturbatio, mutato Imperatore, & alio in eius locum suffecto viro strenuo, omnia quoque in melius mutantur, *Sic Furius Camillus in castris Romanorum omnia restituit.*

Bonus euentus, ac felix ferè vir-

tutem bonaque consilia sequitur: a proinde nihil præsertim in bellis, temere & sine iusto consilio inceptandum. *Liuius de Furio Camillo.*

Cuniculorum magnus in obsidionibus vrbium vsus, *Sic Veii capti.*

Est prudentis Ducis exercitus de ea vrbe, quam se statim capturum putat, supremi Magistratus sententiam sciscitari, & sequi. *Sic Camillus fecit.*

In longis & molestis, & diuturnis obsidionibus est præda captæ vrbi militibus danda. *Sic Veii capti præda dua.*

In vno quoque Regno aut Rep. vnam duntaxat metropolim, non autem plures esse oportet, cuius iura non minuantur. Facit enim ea res reliquum regni corpus inter se coadunatum & consentiens. Plures vero metropoles illud antea vnitum diuidunt in factiones. *Sic Senatus Romanus obstat ne Veii & Roma æquentur.*

Magnam inuidiam conciliat sibi dux belli, qui prædam militi iam promissam minuit, etiam religiosi voti specie & prætextu, *Sic Camillus.*

Æquitas, iustitia, sinceritasque nostra, hosti nota, & patefacta, sæpè eum ad nos volentem pertrahit, & permouet

mouet vt se nobis dedat. *Sic Falisci se dedunt Camillo.*

Truculenta est fera, non homo, qui in bellis nulla esse belli vti pacis, iura censet: sed quiduis tum licere iudicat, neque ea iura sanctè seruat. *Sic respondit Camillus.*

Non semper boni viri strenuique milites in Rep. retinendi; sed tunc maximè, cùm graue aliquod bellum, magnaque calamitas impendet Reipub, *Sic intempestiuè eiectus Româ Camillus.*

Vel indigenarum inter se seditio vel terræ alienæ dulcedo, vel ipsorum peregrinorum multitudo nimia, solet eos in alienas regiones pellicere, & inuitare. *Sic Galli in Italiam transeunt inuitati.*

Barbarorum in nostras regiones irruentium animi leniendi potiùs, vt discedant & aliò sese recipiant, quàm armis irritandi. *Sic peccatum à Romanis legatis ad Gallos.*

Legatus Iurisgentium seu Ambassiator in acie dimicare non debet armatus. *Sic peccatum à Legatis Romanis contra Gallos & lib.6.*

Magnas iniurias ab aliquo popu-

lo factas magnæ calamitates eiusdem sequi solent. *Sic Romani iniurii in Gallos, ab iis fœdè victi, captique.*

Magnas calamitates sequuturas solet magna magistratuum imprudentia vel negligentia, etiam præter solitum antecedere. *Sic Romanis victis à Gallis accidit.*

Non debet nostrorum quantumuis nobilium, aut gratiosorum populo, fauor obstare, quo minus ab iis iniuriæ vicinis vel barbaris gentibus factæ, de quibus conquestum illæ venerunt, resarciantur: alioquin iniustum bellum à nobis suscipitur, cuius est tandem tristissimus euentus. *Sic Romani ob legatorum qui Gallos violarant nobilitatem, iniurias ab iis factas non sunt in iis ipsis vlti.*

Bella absque Dei inuocatione suscepta ferè sunt infelicia. *Sic pugna ad Alliam fluuium.*

Obsidio eius vrbis, quam citò capere velis, & vrgenda, & premenda: curandumque ne obsidentibus annona deficiat. Remissio enim aut neglientia obsidentium reddit obsidionem tandem inutilem. *Sic male à Gallis obsessum Capitolium.*

In rebus deploratis si quis Dux strenuus

nuus noster, nobisve notus in auxilium ex insperato adueniat, perinde atque ex ipso cælo demissus nobis diuinitus creditur: nostrosque animos planè confirmat, & fortes reddit, & in spem erigit. Itaque in magnis periculis Reip. talem quempiam apparere ex bonis proceribus oportet, vt sit eius immortale nomen. *Sic Camillus desperatis Romanis auxilium fert.*

EX LIBRO SEXTO.

MAGNAS Reip. clades insequi solet sociorum defectio, & vicinorum in afflictam Remp. coniuratio præsertim qui prius ab ea læsi fuerant. *Sic Hetrusci, sic Hernici in Romanos post pugnam Alliensem insurgunt.*

Prima in bello ex hostibus præda militibus data, maximè eos in reliquum bellum acuit & animat. *Sic Camillus Volscorũ prædam dedit militibus*

Victorem hostem inuadere ipso victoriæ die (quòd ferè soleat esse negligentior aut dissolutior) vt plurimum tutum fuit. *Sic Camillus Hetruscos Sutrinorum victores vicit.*

Ad vrbem prius incendio consumptam citò reædificandam, deber

Resp. ædificantibus materiam gratis vel minimo pretio concedere: eosdemque priuilegiis & prærogatiuis donare, vel in perpetuum, vel ad tempus, *Sic Roma à Gallis exusta reædificata,*

In obsidionibus ad obsessos fatigandos multum prodest obsidenti Duci suos omnes in certas partes, easque plures diuidere, quæ certis horis sibi vicissim succedant in continuanda die noctuque oppugnatione. *Sic Contenebra capta.*

In bellis vti nihil timendum quod sit minimum, ita neque contemnendum. *Camillus.*

Vbi plura bella simul Reipub. ingruunt, plures quoque duces eligendi, quo facilius singula administrentur. Sunt autem singulis singuli cum æquali imperio præficiendi.

Vbi in exercitu ex communibus & pluribus sociis collecto pars vna vel ad hostem deficit, vel alios socios deserit, tum facilis est hosti de reliquis victoria. *Sic Camillus vicit Volscos Antiatibus deficientibus.*

Etiam post victoriam partam securitatis Reipub, quàm vindictæ ratio potius est habenda. *Sic excidio*

Antii

Antii auxiliũ Sutrij prælatum à Camillo.

Fidis sociis præsertim ad claustra nostræ regionis hosti obiectis, maturè à nobis, totisque viribus succurrendum. *Sic Senatus Nepesinis & Sutriis aduersus Hetruscos tulit auxilium.*

In Aristocratico vel Democratico statu inter duos summos viros, & cæteris eminentes, aperta & irreconciliabilis simultas, vel inuidia est periculosissima; & sæpe totam Rempub. euertit. *Sic inter Capitolinum, & Camillum inuidia,*

In Aristocratia vel Democratia vnus quispiam in honoribus nimium diu continuatus, cæteris Proceribus est inuidiosus, & insidiis vel criminationibus appetitur vel tollitur. *Sic Camillus à Capitolino.*

Olim fuerunt numerosissimæ nationes, quæ nunc vix seminarium sobolis habent. *Sic olim Volsci & Æqui. Liuius.*

Vsuræ coërcendæ, certaque mensura, quæ non sit grauis plebi, definiendæ. Alioquin seditio facilè ex earum immoderata exactione oritur. *Sic Romæ A Cornelio Cosso dictatore. T. Quintio Magistro equitum.*

Principes & Magistratus in popu-

lo regendo imperioque tuendo sese consensu hominum subditorum, & Dei auctoritate niti intelligant potius quàm viribus propriis. Nam vbi populus vires suas semel agnoscit & æstimat, facilè Reges deiicit, & depellit. *In oratione Manlij Capitolini.*

Si vel semel apud se populus decreuerit, ne tyrannicè regatur, & vt tyrannidem à suis ceruicibus depellat & decutiat, penè iam tyrannidis victor est. Magna enim populi aduersus Tyrannum victoriæ pars est, Nolle amplius Tyrannidem pati. *In oratione Manlij Capitolini.*

Vulgi mobile ingenium. Itaque facilè subuerti apud eum possunt qui plurimum antea valuerunt, præsertim si à Proceribus populo fauentibus & gratiosis apud ipsummet populum accusentur. *Sic Manlius Capitolinus euersus.*

Plebis ea natura est, vt libertatis & honoris potius nomine & iure concessio gaudeat, quàm vsu ipso. Itaque etiam quos honores ipsa vel plebeij homines gerere possent, facilè suis suffragiis Proceribus & nobilioribus, aliisque ordinibus maioribus concedit & defert. *Sic Tribuni militum creati penè*

ti ferè semper ex patriciis.

In magnis imperiis plures exercitus esse oportet, vt qui in diuersis regni finibus bellum gerant; vel qui ad gerendum, si suboriatur, sint parati. *Sic Romani semper plures habuerunt.*

Bella vel non absque populi consensu sunt ab Ordinibus decernenda: vel ex ipso populi scito sunt indicenda, quo & iustè & maiori animo gerantur. *Sic Romæ auctoribus patribus plebs decernebat bellum.*

Minor exercitus maiori, præsertim veterano & exercitato & victori, non temerè ad pugnam obiiciendus. *Sic peccatum à L. Furio: sic rectè consultum à M. Camillo contra Volscos.*

Magna subditorum, vel sociorũ rebellium & pœnas meritorum, ad placandos Principes suos, ratio & via, si statim pœniteant, & armato Principum suorum exercitui in se venienti nihil, nisi pacis & beneuolentiæ signa & effecta ostendant. *Sic Tusculani pacem à Romanis impetrauerunt.*

Seditiones domi continuæ vicinos nostros alioqui quieturos ad bellum nobis inferendum incitant. *Sic Romæ.*

Vbi

Vbi maius oppidum primo impetu capi non poteſt, eſt circumducendum circa oppida vicina & minora bellum, vt illis prius captis, hoc poſtea capiatur. *Sic Præneſtum capta.*

In Populari ſtatu ſeu Democratico omnes honores populo communicari oportet, priuſquàm inter ordines pax firma eſſe aut durare poſſit. *Sic Conſulatus Romæ tandem plebeiis communicatus.*

Hæc tria maximè in Rep. contentiones mouent, Agrorum nempe, Pecuniarum. & Honorum publicorum vel ademptio, vel diſcrimen, vel contentio, quæ fit inter ordines. *Sic à C. Licinio Stolone, & L. Sextio Tr. Pl. commota per quinquennium Roma.*

Plurimum ad infringendas factionis nobis in Repub. aduerſæ vires prodeſt, quempiam ex ea aduerſa factione habere nobis fauentem, & ſuis contrarium. *Sic Ambuſtus patricius præcipua cauſſa cur ex Plebeiis alter Coſ. fieret,*

Plebs ad eas leges, quæ ad ipſius lucrum, & ſubleuationem bonorum pertinent tutandas potius animatur, quàm ad eas, quæ ad ſolum honorem ſpectant, cumque illi tribuunt.

Sic

Sic Romæ de Fœnore leges & Agraria potius audita, quàm de communicando consulatu aut aliis dignitatibus,

Præstat proceres de suo iure aliquid remittere, vel tolerabilibus conditionibus cum plebe pacisci de honorum modo, quàm eorū caussa perpetuum cum ea dissidium facere, *Sic Consulatus concessus plebi, accepto uno prætore & ædilibus Curulibus.*

EX LIBRO SEPTIMO.

IN Repub, bene instituta ne liceat parentibus liberos suos, aut qui ex iis minùs prosperi erunt aut sciti, ablegare, durè tractare, aut propterea exhæredare. *Sic damnatus Manlius Imperiosus.*

Certamen & bellum aduersus socios eadem militiæ disciplina & armorum genere vtentes quo nos, longè difficilius solet esse, quàm aduersus extraneos: ac proinde aut rarò, aut nunquam illi hostes habendi. *Sic bella cum Hernicis & Latinis fuere Romanis difficiliora,*

Imperia nunquam ex paruis magna fiunt absque variis, continuis, periculosisque tum cum populis vicinis,

cinis, tum cum remotioribus, certaminibus, præliis & bellis. *Sic res Romana creuit.*

Sæpè profuit equitum numerum vel fallaci specie augere, agasonibus armatis & in equos impositis, quo terror hostibus addatur, vel dimicationi numerus iste superueniens hostes pauefaciat, quasi nouarum virium accessio esset. *Sic C. Sulpitius dictator contra Gallos pugnaturus fecit.*

Socij deficientes quàm primùm vel armis, vel æquis conditionibus retrahendi, ne exemplo suo cæteros ad deficiendum moueant. *Sic Romani semper studuerunt.*

Coloniæ à nobis conditæ deficientes, sunt grauissimè puniendæ, vt cæteris terror iniiciatur. *Sic Romani suas puniuerunt.*

Nimia sæuitia non irritandus hostis, præsertim potentior. Eandem enim postea in nostros rependit. *Sic Romani Tarquiniensibus sæuitiam immolatorum in suo foro Romanorum reposuerunt.*

Qui nobis afflictis succurrerunt, aut auxilio refugioque fuerunt, benignè semper tractandi, & facilè ad pacem & fœdus, etiamsi postea hostes

fiant,

fiant, admittendi. *Sic Caritis facilè pax data à populo Romano.*

Nouarum tabularum promissio, aut debiti condonatio, cum fidem publicam, & Iurisgentium contractus tollit; tum etiam potentiorum animos in tenuiores concitat ac proinde nunquam hæc ratio fœnoris dissoluendi ineunda: sed potius vt de publico Resp. pro tenuioribus soluat, vsuris in sortem imputatis. *Sic Romæ factum à Quinqueuiris Mensariis.*

Aut nunquam, aut rarò hostis in colle & de superiore loco pugnans, est inuadendus. Nam qui in eum locum subeunt, facilè & lassantur, & vincuntur. *Sic Galli victi à Popilio.*

Magna victoriæ obtinendæ ratio est, si hostem, qui solum ex rapina, non commeatu viuit, prædari, stationibus dispositis, prohibeas: cum eo verò ne confligas. *Sic L. Furius Ca. Filius egit.*

Multum ad vicinos potentiores in nostri belli societatem pertrahendos prodest vtilitatis, securitatis, & magnitudinis imperij, quæ ad eos inde ventura est, perspicua demonstratio. *Sic Campani agunt apud Senatum Romanum.*

Quos

Quos impellere ad nos defendendos oblata iisdem societate non potuimus, nostri deditione facta ad nos tuendos pene cogimus. *Sic Campani se dedunt Romanis.*

Vt noui commodioresque socii ascifcantur, nunquam veteres socii perfidè vel violandi, vel relinquendi. Nam ea noua societas tandem malè cedit. *Sic perfidè agunt Romani dum Samnites socios deserunt propter Campanos; & inde grauißima bella nata.*

Acerrimè sub eo duce pugnant milites, quem habent charum. *Sic Romani sub Valerio Coruino.*

Qui à conflictu se in aliquem locum subducunt, ex quacunque caussa, sæpe se in graue periculum coniiciunt, quòd à reliqui exercitus corpore se separent, & hosti valentiori pateant, *Sic P. Decius colle occupato penè seipsum perdidit.*

Circumsessis & obsessis vna salus nullam sperare salutem. Nam desperatio vires & animum addit. *Sic P. Decius*

Cùm nox eruptioni opportunissima in bellis: tum verò noctis secunda vigilia. *P. Decius.*

Pauenti hosti ex quacunque caussa

ſa & perterrito inſtandum. *P. Decius.*

Strenuis ducibus, item militibus per quos vel victoria parta eſt, vel ſeruatus exercitus, præmia danda ad cæteros excitandos. *Sic P. Decio & eius militibus data.*

Aduerſus obſtinatum hoſtem eſt obſtinatè & totis viribus iunctis pugnandum. *Sic Romani aduerſus Samnites.*

Vt pax inter milites ſit, eſt præda ſincerè ab vnis: dum alii pugnant, ſeruanda; & poſtea iuſtè diuidenda. *Sic M. Valerius caſtris Samnitum captis.*

Tunc optima hoſtilium caſtrorum inuadendorum opportunitas eſt, cùm illi ſecurè frumentatum, & prædatum ierunt, & magno numero. *Sic M. Valerius.*

Peregrini auxiliares inuitati ſæpe nos dulcedine noſtræ regionis capti expellunt, aut expellere conantur, præſertim ſi nos imbelles videant. *Sic Romani ſtationarii expellere cogitant Campanos.*

Seditioſi milites per ſpeciem honeſtæ miſſionis aut commeatus procurandi, ſæpe purgandi potius, quàm miſſione inhoneſta. *Sic C. Martius Rutilius fecit.*

Difficili bello vrgente militum secessio & murmur, licet pœna dignum, pro tempore dissimulandum tamen potiùs & condonandum, quàm seuerè puniendum. *Sic M. Valerius Coruinus impetrat veniam seditiosis militibus qui ab Lautulis fugerant.*

Intestinas frequentesque alicuius populi seditiones solent sociorum & subditorum defectiones ac rebelliones sequi. *Liuius.*

EX LIBRO OCTAVO.

CVM veteres socii facilè in fœdus antiquum recipiendi, tum liberi relinquendi, vt suo arbitrio bellum & pacem cum non con fœderatis nobis populis gerere possint. *Sic Romani admittunt Samnites.*

Hostibus victis, ager, vectigalia sua, & reliquæ res vel minuendæ vel adimendæ, ne facilè postea arma capiant. *Sic Romani soliti.*

Etiam commoda oblata aspernāda, ne fidem datam, & fœdus sociale violemus. *Sic Romani Sidicinos reiiciunt.*

Caueant imbecilliores socii, ne propter potentiorum sociorum æquitatem, iustitiam, modestiam, aut mol-

mollius erga se responsum insolescant, & se metui ab iis putent. Itaque temerè quidpiam in eos conentur aut moliantur.

Etsi quæ socii & hostes occultè in nos machinantur, sæpe sunt dissimulanda; tamen nunquam prætermittenda sunt, quin iis à nobis obuiam eatur, & remedium quæratur. *Sic aduersus Latinorum coniurationem Romani prudenter sibi prospiciunt.*

Vbi aduersus validos hostes, & eodem nobiscum armorum genere vtentes bellum est, seuerissima disciplina, & Manlianis imperiis opus est, qua exercitus noster contineatur, & conseruetur, ac victor fiat. *Sic in bello contra Latinos Romani.*

Nunquam in castris militaris disciplina vigebit, si Dux exercitus sui suorúmve fauore quosdam milites de ea dispenset. *Sic Manlius Cons. filium plecti iussit.*

Hosti victo vires suas recolligenti est maturè obuiam eundum ac occurrendum. *Sic Manlius Latinis victis exercitum colligentibus.*

In magnis & difficilibus bellis præmia cuique strenuo, & victoriæ auctori aut parti, honesta tribuenda.

Sic Manlius fecit victis Latinis.

Miserrima est populi conditio, qui neque pacem, neque bellum ferre potest.

Vbi neque ad pugnandum hosti par es, neque cum eo pacisci vis, in oppidis te contineto: & si quod ex his ab hoste oppugnetur, communibus viribus defenditor.

Firmissimum est imperium, quo obedientes gaudent. *L. Furii dictum.*

Beneficio potius, quam summa clade & internecione socii à nobis victi sunt afficiendi, quo & iidem ipsi & cæteri sint nobis æquiores.

Dum eorum, qui victi sunt, animus in exspectatione adhuc est, festinatò vel pœna, vel beneficio sunt afficiendi. *L. Furius.*

Dum obsidemur, nunquam est tutum nos vino epulisque sopiri, tunc enim facilè capimur. *Sic Caletes capti à Coruino.*

Qui nobiscum nihil nisi de libertate pugnarunt, victi & amici habendi sunt & fouendi. *Sic Priuernates*

Hi populi præueniendi amicitia, & hostibus nostris eripiendi, qui amici plurimum in bello prodesse; vel inimici nocere possunt. *Sic Priuernates ciues facti.*

Non

Non est toti societati, aut Ciuitati imputandum, quod à quibusdam illius ciuitatis priuatim, non autem publico consilio fit. *Sic Samnites respondent Romanis.*

Iniustè bellum suscipit, qui ad communes socios disceptationis & querelarum caussa prouocatus non compâret; sed statim arma infert. *Sic Samnites peccant prouocati à Romanis.*

Eum locũ in bello capere est consultissimum, vbi societatem hostiũ, qui sibi mutuò auxilium ferre cogitant, dirimere, aut impedire possis.

Eum qui iam feliciter obsidionem cœpit, ab ea minimè auocari oportet: sed vsquequò sit expugnatum, præstat eum ibi relinqui. *Sic Philo ad Palæopolin relictus.*

Fortes & strenui, & qui nostris hostibus plurimũm nocere possunt, facilè in nostram societatẽ admittendi. *Sic Brutii & Appuli à Romanis accepti.*

Præstat hosti clementi se dedere & fido, quàm sociis trucibus, iniuriis, & ferocibus sese committere. *Sic Palæopolitani præferunt Romanos Samnitibus.*

Maximè ab eo proditorum genere cauendum est, qui quum Principes sint ciuitatis, cum hostibus vel per-

per se, vel per transfugas sibi notos consentiunt. *Sic Charilaus Palæopolim prodidit.*

Sæpe iniuriis & contumelia ementita populus aut Magistratus irritatur in vicinos aut socios. Itaque huiusmodi querimoniis de iniuria à vicinis illata minimè credendum temerè est. *Sic decepti Tarentini.*

Potentiores populi nequaquam, vel non temerè ab imbecillioribus ad bellum prouocandi. *Sic Samnites nolunt prouocare Romanos.*

Ex malis moribus bonæ leges ortæ. *Sic ob libidinem vnius fæneratoris desierunt debitores Romæ necti.*

Nimia Imperatoris seueritas, re præsertim bene gesta, mouet seditionem in exercitu sæpissimè. Summum enim ius summa est iniuria. *Sic Papyrius Cursor quum Fabium M. equitum punire vellet, re bene gesta.*

Militaris disciplina, ac præsertim summi ducis auctoritas, vt sit in exercitu sacrosancta, venerabilis, & tuta, est modis omnibus curandum. *Sic L. Papirius Cursor eam retinuit aduersus Fabium.*

Imperatoris in exercitu c casura- omnit,

curaque de sauciis & de inopia militum, prædæ donatio, magnam illi beneuolentiam conciliat: & sæpe iratum militem placat. *Sic placauit ea res exercitum Cursori.*

Prædæ auiditas sæpe victorias certas corrupit. *Sic Samnites fusi ab A. Cornelio Aruina dictatore.*

Iniusta bella tandem exitus habent infelices. *De bello Samnitium.*

Dedendi hostibus qui iniusti belli aut fœderis rumpendi sunt auctores, & damna in bello accepta resarcienda. *Sic Samnites dedunt Papium.*

EX LIBRO NONO.

INIVSTE bellum ei infertur, qui & res repetitas restituit, & auctores belli vnà cum ipsorum bonis dedit, & de damno in bello datò cauet. *Sic malè Romani has Samnitum conditiones reiiciunt.*

Semper iustum bellum est, quibus omnino necessarium. semper pia arma, quibus nulla, nisi in armis, spes vitæ posita est, omnibus aliis rebus æquis & iustis tentatis & oblatis. *Herennij sententia.*

Ea exercitui via breuior est, qua

apertior, tutior, ac minùs impedita est: & quæ commeatu non laborat. *Sic peccatũ à Romanis in Furcis Candinis.*

Hostem in tuam potestatem redactum, præsertim potentem, aut summo beneficio (intactum relinquendo, vitamq; donando) tibi concilies: aut omnes ad vnum trucidando viribus in posterum spolies, & exhaurias. Media enim via neque eum tibi amicum parat, neque inimicos tollit. *Sic Herennius Pontius censuit captis Romanis inter Furculas Caudinas.*

Sæpe toti exercitui intercepto ignominiam subire præstat, vt saluus & incolumis restet, quàm inani iactatione virtutis & libidine vlciscendæ mortis nulla spe pugnare, ac pati, vt deleatur. *Sic Romani patiuntur se sub iugum mitti à Samnitibus in Caudinis furcis.*

Absque viæ duce nunquam in ignoto aut hostico loco iter exercitui faciendum. *Sic peccant Romani & incidunt in Furcas Caudinas.*

In strenuis naturis silentium post ignominiam aut iniuriam acceptam non patientiæ indicium est, sed vindictæ iræque meditatio. *Sic Offilius de Romanis.*

Prin-

Princeps coactus vel vltrò in totius regni incommodum absque Ordinum consensu nihil pacisci vel spondere potest. Est enim non dominus Regni, sed ex legibus tantùm administrator, cuius Ordines duntaxat de ipso Regni iure quidpiam imminuere possunt. Denique est ipsius regni vasallus Rex. Itaque huiusmodi promissa à Principe facta sunt nullius momenti. *Sic T. Veturius & Sp. Posthumius fatentur.*

Pacis fœdæ, & ab ordinibus non probatæ, & tamen cum hostibus pactæ, auctores sunt hostibus dedendi, vt legitimè soluta videatur, & iustum à non probantibus eam bellum postea suscipi possit. *Sic Romani Veturium & Posthumium Coss. dediderunt Samnitibus.*

In occupanda vrbe plurimos ciuium exarmat fides, & vox præconis, eos, qui arma abiecerint, fore saluos & incolumes. *Sic Fregellani à Samnitibus.*

Obsidio temere absque frumento in exercitum obsidentem prius parato, suscipitur. *Sic laboratum à Papyrio Luceriæ.*

Temere gens ea, quæ suarum re-

rum impotens est, aliis populis pacis aut belli modum facere conatur. *Sic Tarentini à Papyrio irrisi.*

Propter obsides aut captiuos apud hostem nostros, sunt hostes capti & victi sæpe leniùs tractandi. *Sic Luceria Samnites à Romanis tractati.*

Coloniæ nostræ deficientes & vi receptæ, grauiter puniendæ. *Sic Satricum punitum à Romanis.*

Sæpe eadem ætate diuersis in locis præstantissimos Imperatores Deus excitat. *Sic eadem ætate fuerunt Alexander Magnus & L. Papyrius Cursor.*

Vt victus exercitus se nocte tutiùs recipiat, ignes ab eo non excitandi. *Sic Samnites victi fugiunt.*

In obsidionibus etiam quum recessisse longiùs obsidens hostis videtur, parat vt plurimum, struitque ex eadem vel alia parte insidias. *Sic Sora capta.*

In obsessis vrbibus nulla pars muri absque præsidio vnquam est relinquenda, quantumuis accessu difficilis. *Sic Sora capta.*

Vicinis hostibus oppidi portæ semper firmo præsidio seruandæ, & dum aperiuntur & dum clauduntur, diligenter prius omnia à Magistratu circum-

cumquaque exploranda, ne custodiæ portarum, irruente hoste inopinato, cædantur. *Sic Ausonia capta & Vestina.*

Nouorum criminum quæstiones, præsertim in nobiles institutæ, plurimam seditionem mouent. *Sic Romæ quæstiones de honorum adipiscendorum gratia coitionibus factis.*

Præda ab hoste nobis sæpe, vt in insidias præcipitemur, obiicitur. Itaque nunquam eò cum exercitu, nisi prius explorato loco, ne lateant insidię, veniendum. *Sic peccatum à Iunio Cons.*

Cauendum ne milites impransi, & non curato prius corpore, certamen cum hoste ineant. *Hæc fuit Romana militis disciplina.*

Facilè funditur acies, in qua nulli sunt aut seruantur integri, qui lassis, & defessis pugnando militibus succedant. *Sic Hetrusci victi ab Æmilio Cos.*

Nemini concedendum, vt vltra tempus gerat Magistratum, nisi refectus. Qui enim ipse sibi Magistratum continuat, tandem & se quoque Regem aut tyrannum efficit. *Sic Appius damnatus.*

In commodè magnus exercitus pugnat aduersus paruam manum vel in

rum impotens est, aliis populis pacis aut belli modum facere conatur. *Sic Tarentini à Papyrio irrisi.*

Propter obsides aut captiuos apud hostem nostros, sunt hostes capti & victi sæpe lenius tractandi. *Sic Luceria Samnites à Romanis tractati.*

Coloniæ nostræ deficientes & vi receptæ, grauiter puniendæ. *Sic Satricum punitum à Romanis.*

Sæpe eadem ætate diuersis in locis præstantissimos Imperatores Deus excitat. *Sic eadem ætate fuerunt Alexander Magnus & L. Papyrius Cursor.*

Vt victus exercitus se nocte tutiùs recipiat, ignes ab eo non excitandi. *Sic Samnites victi fugiunt.*

In obsidionibus etiam quum recessisse longiùs obsidens hostis videtur, parat vt plurimum, struitque ex eadem vel alia parte insidias. *Sic Sora capta.*

In obsessis vrbibus nulla pars muri absque præsidio vnquam est relinquenda, quantumuis accessu difficilis. *Sic Sora capta.*

Vicinis hostibus oppidi portæ semper firmo præsidio seruandæ, & dum aperiuntur & dum clauduntur, diligenter prius omnia à Magistratu circum-

cumquaque exploranda, ne custodiæ portarum, irruente hoste inopinato, cædantur. *Sic Ausonia capta & Vestina.*

Nouorum criminum quæstiones, præsertim in nobiles institutæ, plurimam seditionem mouent. *Sic Romæ quæstiones de honorum adipiscendorum gratiæ coitionibus factis.*

Præda ab hoste nobis sæpe, vt in insidias præcipitemur, obiicitur. Itaque nunquam eo cum exercitu, nisi prius explorato loco, ne lateant insidiæ, veniendum. *Sic peccatum à Iunio Cons.*

Cauendum ne milites impransi, & non curato prius corpore, certamen cum hoste ineant. *Hæc fuit Romana militis disciplina.*

Facilè funditur acies, in qua nulli sunt aut seruantur integri, qui lassis, & defessis pugnando militibus succedant. *Sic Hetrusci victi ab Æmilio Cos.*

Nemini concedendum, vt vltra tempus gerat Magistratum, nisi refectus. Qui enim ipse sibi Magistratum continuat, tandem & se quoque Regem aut tyrannum efficit. *Sic Appius damnatus.*

In commodè magnus exercitus pugnat aduersus paruam manum vel in

locis

locis angustis, vel saxosis, vel destitutus missilibus & machinis quibus parua illa manus instructa est abundè. *Sic Hetrusci victi à Fabio.*

Itinera ignota, nisi prius explorata, non ingredienda exercitui. *Sic in Furcis Caudinis peccatum. Sic sylua Ciminia à Fabio prius explorata.*

Nouus & ignotus prius hostis in nos irruens, si primo secundoque certamine victor euadit, facilè totam regionem perterret, & sibi subiicit. *Sic Romani populos in saltu Ciminio habitantes.*

Robustissimus & fortissimus exercitus esse solet, vbi vir virum legit. *Sic Romani sæpe.*

In extraordinariis & maximis belli aliisve Reip. periculis, est opus extraordinario, & summa potestate prædito Magistratu, *Sic dictatores Romæ creati in summis Reip. periculis.*

Placandi & conciliandi inter se prius necessarii Duces, si inter se antea erant inimici: aut non simul creandi. *Sic Fabius placatus prius Papyrio à Senatu.*

Miles horridus esse debet, non cælatus auro. Virtus enim est militis decus, & diues hostis, quamuis pauperis victo-

victoris, præmium est. *Liuius.*

Metropolis Regni quemadmodum est ab hoste imprimis tentanda & oppugnanda; sic a nobis tutanda & defendenda. *Sic Vmbri Romam petunt.*

Hostis nullus, quantumuis infirmus, est negligendus, vt ei non obuiam eatur, & occurratur. *Sic Romani ne Vmbros quidem aspernantur.*

Nimia in eos captiuos, qui ex aliis regionibus sunt, quas hostis non possidet, crudelitas sæpe populos earum regionum bellum aduersus nos gerere & decernere suasit. *Sic Hernici Romanis bellum indicunt.*

Intercepta à nobis itinera ne quis nostri consilii aut cœpti ad hostes rumor peruadat, eos valde & terret, & incertos consilii facit. *Sic Hernici perturbant Romanos.*

Interclusi, obseptis itineribus, commeatus, hosti fugam aut deditionem suadent.

Ne hostis coniungat suas vires, est cauendum, illique præsertim incomposito agmine venienti est occurrendum. *Sic Samnites occurrunt Martio Cos.*

Viæ & opera publica per Magistratus reficienda: & publicè propterea locanda. *Sic Roma fiebat à Censoribus.*

Fuit

Funditur facilè hostis quē iam lassum & defessum integræ copiæ adoriuntur. *Sic Samnites victi à Posthumio.*

Quæ gens desueuit iampridem arma ferre, facilè vincitur. *Sic Æqui victi.*

Facilè vincuntur ii, qui omissa cura communium, & publici exercitus habendi, ad respectum rerum quisque suarum auertuntur, & ad tuendas suas quisque vrbes discedunt. *Sic Æqui victi.*

Quibus in locis & Regnis humiles homines, forensisque factio, & scribarum turma inualescit, & honores assequitur, ibi omnia statim corrumpi solent. *Sic Romæ euenit, postquàm Appius Censor isti hominum generi honores tribuit.*

In bene constitutis Rebuspub. semel in anno equites pedites que ciues transuehi & recognosci seu lustrari, idque certo tempore, solent, & debent. *Sic Romæ ex instituto Fabii Maximi.*

EX LIBRO DECIMO.

EST optimi Principis regionem & itinera à latrociniis purgare. *Sic Romani in Vmbria.*

Co-

Coloniæ in populos victos deducendæ, vt tutius illi retineantur, & obseruentius. *Sic Romani.*

Qui nauibus in regionem ignotam delati sunt, ne latiùs in ea vagentur, prædatúmve eant. cedit enim ea res illis vt plurimum pessimè. *Sic Cleonymo Laconi cessit.*

Non temerè in pecora nobis in hostico obiecta irruendum. Nam ibi sæpe latent insidiæ.

Alacris militum pugnam expetentium & ad eam valentium animus plurimum hostes terret, & ad victoriam prodest. Contrà verò languidus eorundem animus, nihil boni ominatur. *Sic Conss. clamorem militum exspectabant.*

Equitibus ad procurrendum in hostem, relinquendum est à nobis in certamine spatium. *Sic Romani.*

Leges de capitalibus suppliciis & prouocatione sunt castissimè & religiosissimè seruandæ, *Sic à M. Valerio Cos. renouata.*

Barbari populi partem agri nostri ad considendum petentes, non admittendi quacunque ex causa, sed vel vi vel pecunia dimittendi. Facilè enim iidem postea totam regionem

occupant. *Sic Hetrusci Gallos dimittunt.*

In castris miles exerceri debet. *Sic Romani.*

Magna imperia vt crescant facilè in societatem populos afflictos admittunt. *Sic Romani.*

In hostem, quem domare velis, est igni, incendio, rapina, & cædibus in homines & vicos grassandum. *Sic Scipio in Hetruscos.*

In maximis periculis & bellis Duces strenuissimi & optimi quique, virtutis, non opum habita ratione, deligendi. *Sic Romani & Coss. & Dictatores eligebant.*

Populationibus & prædationibus itinera tuta exploranda. *Sic Fabius in Samnio.*

Facilè rebellant quibus in pace conditio & seruitus grauior, quàm in bello est. *Sic Samnites.*

Illi populi potissimùm, & facillimè in societatem asciscendi, qui armis, viris & pecunia valent, suntque in bellis exercitati. *Sic Samnites quærunt societatem Hetruscorum.*

Vbi nullus est nobis qui subsistat exercitus, auxiliúmve ferat, facilè ab hoste victore oppida nostra etiam

etiam munitissima expugnantur. *Sic Murgantia Samnitũ à Decio expugnata.*

Nimia præda oneratus exercitus non facilè sequitur, expeditéve expugnat. Itaque ea vel diuendenda; vel certo loco constituenda profecturo vel obsidionem paranti exercitui. *Sic Romani iussi à P. Decio in Samnio.*

Vicinis in nos coniurantibus maturè ostentandus exercitus, & in eos ducendus, vt eosdem spectantes ad arma metus exercitus nostri opprimat. *Sic Romani Hetruscos.*

Peneseum est laus & decus victoriæ, penes quem est eiusdem lucrum, & fortuna. Nec enim, vbi quis vicit, quæritur quæ consilia victi fuerint, sed spectatur quæ sit fortuna victoris exercitus, *Sic Tribuni in exercitu Appii Claudii.*

Quum acie dimicandum est, optimi quique & strenuissimi duces in exercitu retinendi, vel ad eum vocandi. *Sic Volumnius etiam inuito Appio retentus ab exercitu.*

Vt victi hostes penitus spem sui colligendi amittant, sunt, quantum quidem fieri potest, eodem tempore perterriti, castris exuendi, & impedimentis. *Sic Romani semper.*

Exercitus præda onustus facil vincitur. *Sic Samnites à L. Volumn*

Captiuorum, si modo plures sunt in exercitu dimicante vel dimicatu ro arcta custodia facienda est, ne i medio conflictu soluant se vinculis & in nos pugnantes à tergo irruant *Sic Samnites victi à L. Volumnio a Vulturnum flumen.*

Præda ex hostibus recepta accer sendi tum nostri, tum socii, vt qui que quod suum erit, recognosca & tollat: quarum verò rerum do mini non extabunt, illæ militi ce dant. *Sic Romani soliti.* Alioqui no ipsi prædones nostrorum & socio rum sumus, si prædam retinemus.

In exercitu, in Magistratu nihil bono & strenuo collega concordi firmius ad Rempub. tuendam. *Fabii Maximi dictum.* Nihil discordi collega periculosius ad eandem Rempub. euertendam.

Duces in bello ferè optimi, qui nati militiæ, factis magni, ad verborum & linguæ certamina rudes, & ingenio honesta magnaque appetentes sunt.

Iuri dicundo optimi, qui callidi solertesque ingenio, iuris & elo quen-

quentiæ consulti popularem turbam regere possunt.

Exercitus antea trepidus, itineribus deuiis, & mutatione locorum tum exercetur, & confirmatur; tum etiam mobilior & salubrior fit. *Falii Verrucosi dictum.*

Hostium nota consilia etiam prudentissima fiunt inutilia. Itaque exploratoribus, qui ea verè referunt, magna præmia sunt danda. *Sic Fabius exploratoribus Clusinis.*

In certamine cum eo hoste, qui in primo prœlio ferocissimus est lentè primùm pugnandum est, vt hoste fatigato vires nostræ sint integræ: ac proinde facilè vincatur. *Sic Samnites à Fabio victi.*

Nouum genus armorum hostibus obiectum, eos facilè terret, & fugat. *Sic esseda terrent Romanos antea ignota.*

Plurimum ad victoriam potest, in medio certamine per circumuectos ex nostris hostem à tergo aggredi. *Sic Romani soliti.*

Re feliciter gesta, extra ordinem militibus danda præmia, quo sint ad eosdem labores iterum suscipiendos alacriores.

Per caliginem diei & oppida capi,

& castra inuadi facilius solent. *Sic castra Romanorum à Samnitibus oppugnata. M. Attilio Cos.*

Non temerè oppida hostium ingredienda, etiam in quibus solitudo & silentium apparet: possunt enim sæpe latere insidiæ. *Sic Posthumius exploratum prius Ferentinum, ab hoste desertum, ingreditur.*

Cum obstinato hoste obstinatè pugnandum. *Sic Romani contra Samnites.*

Acie nunquam, nisi priùs inuocato Dei nomine, certandum.

Quum acie confligendum est, vicini exercitus nobis & nostri monendi, vt vel adsint, vel superueniant, vel hostem impediant, quantu possunt. *Sic Papyrius denuntiat collegæ Caruilio.*

Miles qui inuitus & coactus pugnat, facilè vincitur. *Sic Samnites à Papyrio victi.*

Sæpè ignauos milites cogit strenuè pugnare, quum aliqui sunt dispositi ex ipsorum numero, qui eos fugientes excipiant & occîdant. *Sic Samnites pugnant cum Papyrio.*

Quum prælium committendum est, nulla, si fieri potest, copiarum pars auocari aliò debet.

Vbi

Vbi hostis obstinati nullus iam superest exercitus propter clades ab eo acceptas, bellum est statim circa illius oppida circumferendum, eaque & capienda, & diripienda, & exscindenda, quo perdometur tandem. *Sic Papyrius & Carnilius Coss. agunt in Samnites,*

Sociis primo quoque tempore ferendum auxilium, vt in fide maneāt: alioqui, tanquam nimia nostra cunctatione deserti, facilè ad hostes descíscunt. *Sic Falisci ad Hetruscos à Romanis deficiunt.*

Ad socios & amicos populos pars prædæ victoriæque mittenda est, vt sit ea celebrior. *Sic Papyrius vicinorum templa ornat spoliis hostium.*

Sæpe felicissimas victorias nostras temperat Deus magna domestica clade, vti fame, peste, seditione, quò magis deiiciantur victorum animi, & ab eo vno pendeant. itemque magistratus discant nō vni tantum in Repub, rei aut parti, sed omnibus maturè prospicere. *Sic Romæ post Samnites victos pestilentia grauissima accidit.*

Finis Decadis primæ.

Qui ex tertia Decade excerpi Aphorismi Politici poterant, fere ex Polybio iam à nobis descripti sunt.

Qui item ex Decade quarta, planè cum superioribus conueniunt. Itaque hac opera tantum in prima Decade defuncti, omnibus abunde esse satisfactum existimamus.

EX C. CORNELII TACITI ANNALIVM LIBRO PRIMO.

NOVVS & populo insolitus principatus donis in militē, beneficentia clementiaque in plebem, honoribus in nobiles obsequentiores & ad seruitium paratiores; denique ea dulcedine otii quam omnes sentiant, est stabiliendus. *Sic Augustus Cæsar suum Principatum.*

Certamina principum inter se, auaritia Magistratuum, & inualidum legum auxilium, quòd facilè omnia corrumpantur pecuniâ, faciunt, vt facillimè Aristocratia seu Resp. in Monarchiam mutetur. *Sic Romana Resp. mutata in principatum.*

In

In Electiuis regnis paulatim producendi & in magnorum honorum consortium vocandi maturè à regnantibus ii quos sibi succedere cupiunt. *Sic Augustus Tiberium.*

Regum filiis nouercæ, quæ & ipsæ ex iisdem regibus filios susceperunt, suspectæ esse semper debent. *Sic Liuia filiis Agrippæ. Sic Agrippina filiis Messallinæ.*

Vt nouus & insolitus populo principatus confirmetur & lubentiùs suscipiatur ac inolescat, veterum & iam notorum magistratuum nomina sunt retinenda, minimeque mutanda. *Sic Augustus Cæsar fecit. Sic Tiberius initio Principatus.*

Iracundus & sæuus Princeps, quamuis strenuus, minimè tamē eligendus. *Sic Tiberius à prudentibus repudiatus.*

Qui malis artibus sibi vel suis principatum affectant, legitimos illius successores vel extinguunt vel remouent; se verò aut suos prius circumpositis custodiis introducunt, defuncti prædecessoris mortem non diuulgant, priusquam sibi omnia fuerint apud eos qui obstare poterant, prouisa ac tuta. *Sic Liuia Tiberium Cæsarem.*

Tyrannicum imperium est, cùm is, qui imperat, rationem vni sibi reddi vult etiam eorum, quorum cognitio ad iudices aut Regni Ordines pertinet. *Sic Crispus Sallustius.*

Nouo Principi nouum iusiurandum ab omnibus Ordinibus præstandum est, seu dandum. *Sic Romæ fiebat vbi noui Imperatores creabantur.*

Tyrannidis affectatio est in eo qui omnia imperii signa reipsa retinens, negat tamen verbis se habere vel velle imperium. *Sic Tiberius Cæsar.*

Tyranni & sæuissimi Principis futuri signa sunt, si quis imperium adeptus vultus hominum in crimen trahat, adulationes supra modum requirat, verba consiliariorum publicorum captet, delatoribus aures præbeat, iudicia hominum de se qualiacumque, aut liberas de Repub. voces pro crimine habeat; denique cui boni sunt suspecti. *Talis fuit Tiberius Cæsar.*

Principis cum iis, qui vel ipsum occidere tentarunt, vel alios ei charos aut sanguine coniunctos trucidarunt, reconciliatio, semper esse debet suspecta. *Sic reconciliatio Augusti Bruto: cum Sexto Pompeio.*

Est prudentissimi Principis, scire, & descripta habere quæ vectigalia Resp. habeat; quantas & quot militum copias; quot & quales societates; quot classes; quot largitiones. *Sic Augustus habuit.*

Reip. Ordinum & Procerum ad Principem nimium humiles preces, & seruilis adulatio eum ex bono Principe faciunt tyrannum. Sua enim à concilio publico etiam in Principem auctoritas est seruanda. *Sic Senatus Roman. effecit Tiberium Cæsarem tyrannum, qui etiam dicere solitus est, Homines ad seruiendum paratos.*

In Regnis electiuis, mortuo Principe, solent vtplurimum milites spe præmiorum aut donatiui, in noui creatione tumultuari aut seditionem mouere. Itaque sunt muneribus placandi.

Otiosus in castris miles, & solita munia non obiens facilè euadit seditiosus & immodestus. *Sic Pannonicæ legiones sub Iunio Blæso. Sic Germanicæ sub Germanico.*

Exercitus seditio statim non vi, sed blanda ducum oratione cohibenda. Facilè verò ad vicinos exercitus alios peruadit. *Sic à Iunio Blæ-*

sedata seditio Legionum Pannonicarum.

Exercitus legionarius & limitaneus tum ob nimis exigua stipendia, tum ob longius militiæ, in qua detinetur, tempus, seditionem mouet. *Sic Pannonicæ Legiones sub Tiberio.*

In commoto populo sedando conuertenda in sapientiam & occasionem mitigationis, quæ casus obtulit, & quæ populus ille pauet, aut obseruat etiam superstitiose.

In vulgo nihil modicum, terret, ni paueat: vbi pauere cœperit, impunè contemnitur. Tamen vbi est & collectum & adhuc armatum vulgus, comitate permulcendum est, non armis & fortioribus remediis irritandum.

Populari seditioni, aut exercitui tumultuanti, denique vulgo aliquid contra fas tentanti, maximo terrori esse solet insolita cæli facies, & anni tempestas turbida statim superueniens. *Sic Pannonicis Legionibus.*

Tyrannis formidolosi sunt semper boni, & qui populo grati, populique libertatem amant. *Sic Germanicus Cæsar Tiberio Cæsari formidolosus.*

Nimia Ducum exercitus sæuitia, nimiique militum labores, aut

diutur-

diuturni, nullo extraordinario præmio donati, seditionem in exercitu concitant? *Sic Germaniæ inferioris legiones commotæ sub Tiberio.*

Exercitus seditiosus placatus statim in hostem ducendus, vt quietior sit.

Exercitus seditio placatur sublatis seditionis auctoribus: vel si qui in eo manent boni & intemerati in partes nostras traducantur præmiis.

In Regni seditionibus, quæ ex vna vel pluribus partibus agitari nuntiantur, si qua vrbs est caput totius Regni, ea est à Principe firmo præsidio tenenda, neque vnquam deserenda. *Sic Tiberius in seditionibus Germanicarum Legionum.*

Neglectæ ab exercitu excubiæ & stationes eum hosti obiiciunt trucidandum. *Sic Germani cæsi à Germanico Cæsare.*

Strenui duces tyrannis formidolosi: itaque illi caueant, ne nimia rerum gestarum gloria à populo celebrentur. *Sic Cæsar Germanicus formidolosus Tiberio.*

Adulteria Procerum punienda. *De Sempronio Graccho.*

Populi fauorem popularitas Prin-

cipi conciliat, veluti si ludis publicisque populi voluptatibus ipse frequens intersit. *Sic Augustus Cæsar intererat ludis publicis.*

In suspicione seditionum imminentium, viri Principes populo gratiosi, vinciendi, aut amouendi. Illis enim amotis nihil plebs ausura est. *Segestis dictum ad Varum.*

Tunc tempestiuè bellum hosti infertur, quum eius Proceres inter se dissident. *Sic Germanicus Cæsar Germanis bellum infert, quum Arminius, & Segestes discordarent.*

Proditores etiam iis inuisi, quibus seruiunt & alias suamúe patriam produnt. *Segestis dictum.*

Ab exercitu in hostico versante, itinera, quibus redire ac regredi possit, sunt diligenter seruanda. *Sic Germanicus Cæsar in Arminium profectus.*

Prædæ auiditas magnas victorias auaris & auidis militibus eripit. *Sic Arminio Cæcinna elapsus.*

Qui in rebus secundis feruidi & feroces esse solent, in aduersis sunt incauti & nullius consilij.

Absentis Imperatoris vxor prudens & animo fortis, totum exercitum sæpè confirmauit. *Sic Agrippina*

uxor

vxor Germanici.

Imperatori beneuolentiam exercitus multum conciliat, si saucios in prælio ipse visitet, pecunia tunc militem iuuet, & comitate singulos qui præliati fuerint, leniat.

Histrionum licentia in Rep. bene constituta est reprimenda, ne in quemquam probra iaciant, aut seditionem moueant. *Sic à Tiberio repressi.*

Centesima rerum venalium ab Augusto post bella ciuilia petita & exacta in militare ærarium.

Saltem post vicesimum militiæ annum, veterani qui in ea honestè versati sunt, dimittendi.

Flumina & lacus vti facilè non auertuntur ab alueo naturali, sic in iisdem ob inundationes auertendis, magnum toti regioni incommodum & commerciorum detrimentum affertur. *Sic oppida & municipia Italiæ impedierunt ne flumina influentia in Tiberim verterentur.*

Continuatio eiusdem Præfecti & Præsidis Prouinciæ vti Tyrannis est suspecta, sic Prouinciis ob solitam nouorum præsidum auaritiam vtilis. *Sic Tiberius continuauit.*

Plures tamen, sed eos non auaros, verùm

verum viros bonos ad curam Reip. vocari, formari, & instrui commodissimum est. *Sic Resp. Romana Magistratus quotannis mutauit.*

EX LIBRO SECVNDO.

ANNALIVM.

EXTERNIS moribus assuetus, institutusque princeps potius, quàm patriis, non tantum populo suspectus est; verùm etiam ingratus & contemptus: ac velut extraneus tandem eiici solet. *Sic Vonones eiectus à Parthis, quia Romanis moribus educatus erat.*

Perfidia regis totum eius regnum exosum reddit. *Sic propter Antonium Romani exosi Armeniis.*

Est tyrannorum sibi suspectos viros quantumuis egregios & Reip. vtiles primùm honestis prætextibus vel à Repub. prorsus amouere, vel honestis muneribus ac legationibus ab iis, quibus gratiosi sunt, & à patria ipsa abstrahere: deinde eosdem postea insidiis tectis & astu trucidare, excitatis in eos & immissis proceribus aliis, viris potentibus, qui

qui specie simultatum eos vel vi vel veneno tollant. *De Germanico sic à Tiberio tandem sublato per Cn. Pisonem.*

In loca paludosa nunquam temere ducendus exercitus. Vix enim est, vt illic indigenis par sit, quantumuis robustus & magnus. *Sic peccatum à Germanico, dum Cattos aggreditur.*

Ex sermonibus priuatim & inter cibos, inter ciues habitis, melius discit Princeps ecquod sit exercitus & populi de se iudicium, quàm ex concionibus & conuentibus publicis à se præsertim indictis. *Sic Germanicus Cæsar explorauit militum de se iudicium.*

Optimum est nostrorum, si qui in castris hostium militant, animos tentare, & ad transfugium vel defectionem pellicere promissis. *Sic Arminius animos Batauorum tentauit.*

In victoria aduersus gentem sæpius rebellem & indomitam, cædibus est insistendum: non captiui ex ea capiendi. *Sic Germanicus Cæsar.*

Exercitui tutius semper est iter terra, quàm mari. *Sic ferè oppressus exercitus Cæsaris Germanici in Germania.*

Post magnas clades à nobis acce-

ptas, tamen, quantum possumus, est nouavis hosti intentanda & opponenda; quacunque ex parte illum adoriri possumus, ne nos animum existimet prorsus despondisse. *Sic Germanicus post classem amissam in mari Germanico.*

Magicæ artes etiam sub Imperatoribus infidelibus punitæ, & ex iis diuinatio. *Sic Libo punitus sub Tiberio.*

Quamquam familia in vnaquaque in auro argento, & iis rebus, quæ ad vsum parantur, aliquid nimium aut modicum ex fortuna possidentis æstimatur: tamen distinctos esse singulorum ordinum Reip. sumptus, vestitus & suppellectilem, vt dignitatibus maioribus liceat ea possidere, gestare, & habere maiora & sumptuosiora. *In oratione Asinij Galli.*

Nimia aulicorum ac delatorum auctoritas, eaque in dies crescens, & priuilegiis, honoribus, & opibus exornata, initium & via & satellitium est Regiæ dignitatis priùs moderatæ, in tyrannidem mutandæ. *Sic sub Tiberio Cæsare. & in Pisonis oratione urbe cedentis.*

In Republ. bene constituta Magistratuum

stratuum electiones fieri longè & aliquot antè annis non debent, quàm electi magistratum ineant. hac enim ratione ad vsurpandam tyrannidem seditionesúe mouendas via aperitur *Sic Tiberius contra Gallum.*

Illustrium familiarum inopia à Rep. vel Principe in posteris industriis subleuanda. *Sic Augustus & Tiberius multorum Senatorum & Hortali inopiæ succurrerunt.*

Formæ similitudo facit vt plerique impostores sese in locum Principum peregrè defunctorum, & populo gratiosorum, facilè subintroducant & insinuent. *Sic Clemens seruus se pro Agrippa supposuit.*

Qui in spem imperij aluntur, etiam priuati colendi. Nam meminerunt in imperio huiusmodi contemptus de se facti, & eos qui se contempserunt, affligunt, & odio persequuntur. *Sic Tiberius Archelaum Cappadociæ regem odio habuit.*

Qui in spem imperij aluntur, maturè assuescant militiæ, exercitibus præficiantur. vt illis innotescant. *Sic Drusus, sic Germanicus, sic Marcellus filij aut nepotes Augusti.*

Optimus est exercitus, qui parére

Duci didicit, ordines seruare, sequi signa, confertim, non autem per catervas vagè pugnare, & sic collocatur, vt subsidiis mutuis firmentur omnes acies. *Tacitus.*

Princeps subditis suis graui aliqua calamitate afflictis subuenire, tum ex ærario publico, tum tributorum remissione debet. *Sic Tiberius 12. vrbibus Asiæ terræmotu concussis.*

In malum finem fauorem exercitus sibi conciliat qui licentiam in castris & desidiam concedit, seueros tribunos dimouet, vagum & lasciuientem per agros militem sinit, & largitione milites corrumpit. *Sic Cn. Piso legiones Syrias corrupit contra Germanicum.*

Vt noui populi faciliùs nobis assuescant, & nostrum iugum patiantur, sunt oneribus & tributis leuandi. *Sic Cappadoces & Comageni leuati à Germanico.*

Qui proceres minores maioribus sunt superbi, & præter officium contumaces ac molesti, tale quidpiam nec audent, nec faciunt, nisi iussu summi Magistratus, aut superiorum secreto mandato ac insidioso instinctu. *Sic Peccatum à Germanico quòd Pi-*

sonem

sonem non punivit.

Quæ regiones, loca, aut oppida Regni intercepta, totum regnum in discrimen adducunt, à nemine ex Proceribus inscio rege sunt adeunda, neque in iis quicquam pro imperio geri debet, præterquàm ab eo qui præfectus est. *Sic Ægyptus seposita ab Augusto, ne quis Senator in eam ingrederetur.*

In Regnis quæ nobis sunt formidolosa, & suspecta, serendæ seditiones & discordiæ, vt tuti aduersus ea simus, & frangantur eorum vires. *Sic Drusus in Germania egit.*

Cum Crete Principe. i. astuto & potente, cretizandum, modò fides à nobis data non violetur, vt suis ipse artibus tandem capiatur. *Sic Rhescuporis Rex Thraciæ à Tiberio captus.*

Qui è subditis Prouinciam aliquam etiam sibi datam armis inuadit, est seditiosus. Nam ad summum Principem recurrere debet. *Sic Piso damnatus.*

Tyrannis displicent ciuilia Procerum ingenia: quamobrem eos maximè, sed astu trucidandos curant. *Dictum Drusi.*

Meretrices & libido feminarum

etiam Romæ coercita legibus, tempore Tiberij.

Constituendum maximè tempore famis pretium frumenti à Magistratu, vt seditio tollatur. *Sic Tiberius fame ingruente Roma.*

Ferro & bello aperto, non autem perfidia & veneno tollendus extraneus hostis publicus. *Sic responsum à Senatu Adgandesirio Catto.*

Qui ex bonis Principibus & patriam amantibus euadunt tyranni, aut affectant tyrannidem in patriam, etiam ab iis ipsis ferè tunc tolluntur, ac trucidantur, quos prius in libertatem vendicarunt. *Sic Arminius sublatus à Germanis.*

EX LIBRO TERTIO ANNALIVM.

IMPATIENTIA, aut desperatio, in malis & afflictionibus, tum pessima, tum intempestiua consilia, imo etiam noxia & periculosa suggerit. Itaque in afflictionibus animus obfirmandus est, & ferocitas etiam à Principibus ipsis deponenda. *Sic Agrippina vxor Germanici peccat.*

Tyrannis

Tyrannis suspecta est etiam feminarum illustrium, & sobolis ex magnis clarisque parentibus natæ laus publica, & commendatio. Itaque vtramque, quum possunt, tollunt. *Sic Agrippina Germanici vxor à Tiberio tandem sublata; & virorũ illustrium filij.*

Tyrannorum oratio & facta omnia primùm sunt ancipitia, & sic ambigua, vt in vtramque partem interpretari quidem possis: illi tamen inde animos aliorum explorant. *Sic Tiberius Cæsar.*

Principum, & bene de Repub. meritorum iniustæ cædes acerrimè vindicandæ: alioqui seditio nasci solet. *Sic mors Germanici Cæsaris vindicata.*

Laxior disciplina militaris, & militum timiditas aut turpis fuga seueritate restituitur, qua sola fortiores fiunt. *Sic à L. Apronio in Africa Romani milites confirmati.*

Aduersus vagum hostem equitatu pollentem & minimè certis locis consistentem, difficillima est belli gerendi ratio. Vnde nisi præda ille oneretur, aut ad maritima loca compellatur, vix fundi potest. *Sic Tacfarinas Numida tandem fusus à L. Apronio, & lib. 4. à Dolabella occisus.*

Adulteria, & suppositi partus Romæ etiam puniti sub impuris Imperatoribus. *Exemplum Lepidæ sub Tiberio: Silani sub Augusto.*

Parentum, quàm orborum ciuium priuilegia maiora esse in Repub. debent, quò sint alacriores homines ad sobolem procreandam, & alendam. *Sic Lex Papia Poppæa sancita ab Augusto Romæ.*

Præsidū Prouinciæ vxores vnà cum suis maritis in Prouincia esse non est indecorum, modò sint illæ abstinentes, minimeque rapaces & auaræ. *Sic decretum à Senatu sub Tiberio.*

Tyrannidis inducendæ ac stabiliendæ prima initia sunt, frequens accusatio, & in quouis crimine adiuncta de læsa maiestate Principis; itemque delatorum auctoritas. *Sic Tiberij tyrannis introducta.*

Tributorum immoderata summa, & æris alieni magnitudo publicè conflata, facilè Prouincias sic oneratas ad rebellionem & seditionem incitant. *Sic Galliæ sub Tiberio.*

Magnus est in potente & latè patente Regno Legionariorum militum vsus, nimirum vt in singulis Prouinciis sint aduersus quosuis popularium

arium motus & seditiones parati. *Sic Romani orbem terrarum in officio continuerunt.*

Aut non tentanda, aut leuiter primùm aggredienda rerum aliarum præterquam religionis, emendatio, quæ corrigi absque publico totius Regni motu non possunt. *Sic Leges sumptuaria à Tiberio neglecta.*

Sumptuosa conuiuia & nimium luxum publicum exstinguunt tum Principum Reip. virorum continentia sobrietasque; tum publica paupertas & calamitas, qua res singulorum fiunt accisæ. *Cornelii Taciti sententia.*

Iudicum capitalium sententias, etiam Principis ipsius, ad tempus aliquod differri satius est, quàm statim executioni mandari, quo maturius deliberentur, & dictæ examinentur. *Sic decretum sub Tiberio, ne Senatusconsf. capitalia ante decimum diem ad ærarium deferrentur.*

In regnis electiuis, quò seditiones vitentur, satius est quempiam virum bonum, nobilem, & bene de Repub. meritum, ex ordinum sententia designari, etiam adhuc viuente Principe, ad Imperii successionem; quàm in-

certũ relinqui, quis eo mortuo sit successurus. *Sic Augustus Tiberium designauit, Tiberius Drusum: Nerua Traianum.*

Designatio noui Principis, illiusque dignitatis acceptatio ab eodem fieri debet ceremoniis, more & loco solitis, & cum illius præsentis publica gratiarum actione tum ad Deum, tum ad homines ipsos qui huiusmodi honorem deferunt. *Sic accusatus Drusus à Senatu.*

Templa facinorosis aut seruis, aut debitoribus ne sint asyla. *Sic sub Tiberio ea licentia coërcita.*

Tyrannidis obscurè & pedetentim serpentis hæc sunt initia, cùm qui Princeps electus est, maiorum negotiorum cognitionem sibi vni reseruans, & ex suo vnius arbitratu ea statuens, leuiorum, & quæ Reip. incolumitatem non attingunt, disceptationem ad Ordines remittit. *Sic Tiberius ad Senatum remittit postulata Prouinciarum de Templorum immunitate, vim Principatus sibi firmans.*

Principum virorum ac procerum nimia in honoribus ambiendis festinatio, dum æquales, deinde superiores, postremò suasmet ipsi spes antecire parant, eos funditus tandem perdit

dit. *Taciti sententia.*

Quanto plus gliscit imperantis potestas, tanto iura minuuntur. Itaque non permittendum, vt is vtatur imperio, vbi legibus agi potest. *Tiberij vera sententia.*

Repetundarum neglecta accusatio & cognitio cùm præsides ipsos facit ad prouincias expilandas audentiores, tum verò ipsas Prouincias impellit ad rebellandum. *Ea etiam sub malis Imperatoribus sæpè repetita Romæ.*

Opera publica propria quarundam Principum familiarum, decorè ab iisdem sumptibus propriis resarciuntur & conseruantur. *Sic Lepidus Basilicam Pauli Æmilij sub Tiberio; & alij.*

Fugax & vagus hostis est pluribus diuersisque in locis per præsidia posita coërcendus & comprimendus. *Sic Tacfarinas à Blæso.*

EX LIBRO QVARTO ANNALIVM.

IN regnis tum electiuis, tum hæreditariis ij meritò Regibus & Regno suspecti esse debent, tanquam

regnum præter ius & fas affectantes, & innasuri tyrannidem, qui ex paruis opibus ad magnas postea dignitates euecti, militum animis sese clam insinuant, & benignè eos sibi conciliant: etenim summum imperium ambiunt qui suos clientes exercitui aut prouinciis præficiunt, alios præfectos sibi non deuinctos deturbant ex suis gradibus, qui Principibus ad succedendum designatis pares se faciunt, aut etiam iniurias iis inferunt: denique qui potentum & procerum vxores vel famulos stupro vel promissionibus sibi ad idem conandum deuinciunt. Itaque hæc signa sunt notanda. *Sic Seianus affectans tyrannidem egit.*

Legionarii sæpe sunt à summo Principe lustrandi & recognoscendi, eorum numerus supplendus, ac modestia disciplinaque obseruanda. *Sic Tiberius monuit, & rectè.*

Boni Principis est, annonæ publicæ deficienti, infecunditati terrarum, asperis maris obuiam ire edictis, impensis, ac cura diligenti: denique prouidere ne prouinciæ nouis oneribus turbentur, & vt vetera sine auaritia, & crudelitate Magistratuum

tole-

tolerentur. *Tacitus.*

Aulici, in quorum potestate est Rex, & ex quorum voluntate gerit omnia, quandiu tyranni non sunt, aut tyrannidem non affectant, vel vltores metuunt, bonis consiliis & salutaribus Reip. ferè notescere volunt. *Sic Seianus.*

Dominandi & tyrannidis vsurpandæ spes prima difficilis & in arduo: vbi verò quis eam spem fuerit ingressus adsunt hominum studia, & ministri non desunt: Ac proinde eorum: qui tyrannidem affectant. studia primo quoque tempore vi deturbanda, & ii necandi, qui tales deprehenduntur: vel eorum ministri.

In Rebusp. bene moratis histrionum immodestia seuerè est coercenda. *Sic sub Tiberio Romæ Senatusconsult.*

Principibus iis qui tantùm sunt designati, viuo adhuc prædecessore, est maximè cauendum, ne se illi pares faciant, eodemque cum eo gradu & loco & fauore publicè priuatimque se coli patiantur, aut eosdem honores sibi delatos admittant, comitatum tam frequentem habeant. nimium illam spem vrgeant, præferant:

ferant, & iactent: denique ne quicquam ad regnum obtinendum moliri videantur. Summum enim prædecessoris adhuc regnantis odium in se hac ratione concitant, & sibi perniciem parant. *Sic filij Germanici odio à Tiberio habiti, & ipsa quoque Agrippina, séque illi euerterunt.*

Principi collata beneficia neque obscurè, neque apertè sunt à priuatis vel Proceribus illi exprobranda vel nimium iactanda. *Silij exemplum sub Tiberio.*

Tyrannorum est, potentes de Repub. benemeritos occultis odiis per veteres inimicos à se incitatos euertere, & sceleribus suis honestos tamen prætextus & iura vetera prætexere. *Tacitus.*

Seditionum initia primo quoque tempore exstinguenda.

Vbi delatorum auctoritas magna, & læsæ Principis maiestatis crimen frequens obiicitur, ac boni cuiusque viri inuadendi ac fatigandi vel tollendi prætextus est, ibi maximæ Principum tyrannidis durissimæque initia ac fundamenta collocantur. *Sic sub Tiberio illectii præmiis delatores.*

Tres sunt in vniuersum Reip. for-

ma.

mæ. Nam cunctas nationes & vrbes populus aut primores, aut singuli regunt. Dilecta ex his & constituta Reip. forma est.

Noscenda populi quem regere velis, natura est: quique eam callet, prudens dicitur. *Tacitus*.

Constituta Reip. forma laudari facilius quàm euenire, id est, perfecta haberi potest: & si euenit, haud diuturna esse solet. *Tacitus*.

Sub Tyrannis nihil tutum est. Nam dicta, scripta, facta, somnia recitata, & quæ duntaxat sunt meditata, in crimen læsæ maiestatis vel religionis læsæ rapiuntur. *Sic sub Tiberio, Caligula, Nerone*.

Quæ magistratus vult & citò, & accuratè esse perfecta, ipsemet curet, alijs non deleget.

Plerunque euenit vt qui Principes famam hominum contemnunt, iidem etiam contemnant virtutes; & præclarum quidpiam, dum viuunt, agere negligant. *Taciti sententia*.

Principes eò difficilius consilia capiunt, quòd etiam famæ suæ rationem habere coguntur & debent. *Tiberij sententia*.

Aulici, quantumuis gratiosi, ma-

trimo-

trimonia sua sorte longè potiora semper cum magna aliorum aulicorum inuidia, & suo cum contemptu & periculo ipsi ambiunt: oblata vero à Principe non prudenter aspernantur. *Sic Seianus euersus sub Tiberio M. autem Agrippa euectus sub Augusto.*

Aulicorum affectantium gubernacula Reipub. hæ sunt artes, vt Principes à rebus publicis cognoscendis auertant, illisque voluptates pro huiusmodi tædio obiiciant: aut in secessus aliquos & peregrinationes procul à concilio publico abducant. Tunc enim ipsi rerum omnium arbitri fiunt. *Sic Seianus Tiberium abduxit.*

Inuia & ardua oppida, præsidia, & castella non nisi munitis aliis circà præsidiis cõmodè obsidentur. *Sic Thraces in montibus obsessi à Romanis.*

Coacta fieri deditio muniti alicuius oppidi & castri, proxima quoque dedere cogit. *Sic Sabinus Thraciæ loca recepit.*

Tandiu mollibus responsis hostes sunt distinendi, donec exercitum iustum collegeris, aut rerum tuarum securitati prospexeris. *Sic Sabinus Thracibus illusit.*

Quando

Quando Principes feminæ ad secundas nuptias conuolant, magnum futuris Regni successoribus periculum creari plerunque solet, & multum ex Rep. petitur. *Sic Tiberius sensit de nuptiis Agrippinæ.*

Procerum suspiciones mutuæ, licet falsæ aliorum in alios, eos in mutua odia concitant, ac tandem euertunt. *Sic Agrippina euersa propter suspicionem suam in Tiberium.*

Ferocia Principum ingenia & libera magis patent insidiis. *Sic Drusus vterque, filius, & nepos Tiberii.*

Post magna prælia, vel clades à Rep. acceptas, in ciuitate humana & bene morata sauciis, egenis, & afflictis procerum ædes patere solent, vt eorum largitione & cura afflicti sustentētur. *Sic post cladem Fidenis acceptam.* Idem à Regibus quoque fieri debet, vt afflictos extraordinariè subditos, de suo subleuent. *Sic Tiberius Cæsar in incendio montis Cælii.*

Sub Tyrannis, maximè ab Aulicis, ac omnibus tyranni fauorem captantibus, cauendum est bonis omnibus, & ne quid illis secreti sui communicent. *Sic Sabinus euersus à Latiare Senatore.*

Nimia

Nimia in exigendo tributo seueritas, itemque nimium ipsum tributum impositum, mouet subditos frequenter ad seditionem. *Sic Gallia, sic Frisii, sic Hispania sub Tiberio.*

EX LIBRO SEXTO

ANNALIVM.

TYRANNI vbi semel se suumque statum sibi videntur in tuto collocasse, tunc sese omni turpitudini, libidini, sæuitiæ & auaritiæ dedunt. *Sic Tiberius sublato Seiano.*

Nimiæ in tyrannos adulationes sunt iis tum suspectæ, tum exosæ; & ipsis adulatoribus sæpè exitiabiles. *Sic Gallioni sub Tiberio*

Ipsis quoque Tyrannis sua flagitia & facinora in arcanum supplicium vertuntur: & sæpè suas ipsi pœnas & cruciatus quos in animo sentiunt, fateri coguntur. *Sic Tacitus de Tiberio.*

Noua & inusitata potestas æquitate eius, qui eam gerit, tandem probatur & inualescit. *Sic Romæ Præfectura Vrbis sub Mæcenate & Pisone.*

Annonæ caritas, & Fœneratorum auaritia, atque prœter legum edi-

ctum

ctum ex a[illegible]o ad seditionem populum mouen[illegible] *Sub Tiberio hoc contigit S. Galba & L[illegible] Sylla Coss.*

Qui extremis Regni finibus & Prouinciis præpositi sunt, aut magnis exercitibus præsunt, formidabiles sunt tyrannis; & nisi ab iis Prouinciis discedant, non facilè à tyrannis trucidantur. *Sic Getulicus tutus sub Tiberio.*

Est prudentis Principis, arma externorum procul à se remouere, ac proinde eos ipsós astu & consiliis suis inter se committere & distinere. *Sic Tiberius Parthos.*

Barbaris cunctatio quæuis seruilis; statim quiduis exsequi, regium habetur. *Taciti sententia.*

Tyranni quos vi aperta non audent tollere, necant veneno: vel dissimulatione & donis apud se retinent. *Sic Artabanus Proceres Persarum.*

In præliis fama etiam falsa occisi Ducis sed credita, illius partes terret. *Sic in certamine Orodis & Pharasmianis.*

Externi milites mercenarii, & custodes corporis, facilè fiunt Regibus ministri scelerum. *Taciti sententia.*

Tyranno cedenti & fugam è regno capessenti instandum. nam colle-

ctis viribus statim est rediturus. Si
Artabanus Parthorum Tyrannus.

Populi imperium iuxta libertatem
Paucorum dominatio, regiæ libidi
propior est. Hanc igitur tyranni præ
ferunt populi libertati, & potiùs ob
tinere volunt. *Sic Artabanus constitu*
in Seleucia.

Dum nouum imperium, iustè oc
cupatur, cuius rex est adhuc superste
aut aliquis ex eius factione, non cir
ca castella immorandum; sed Reg
eius imperii primùm inuadenda, de
inde interiora regni petenda, & cun
ctantium accedere ad nouum Regem
dubitatio ostentatione armorum
est tollenda. Denique non nimium
tribuendum vni cuipiam aliis om
nibus exoso & suspecto aulico. *P*
catum hac ratione à Tiridate, & à Ba
dane.

Qui deceptus est in eo quem dele
git ad imperandum, & quem pri
amabat; credendus est, si eundem
quem prius delegit, accusat postea
verè odisse. Neque enim odium si
mulare aut fingere is solet. Tac
sententia.

EX LIBRO VNDECIMO. ANNALIVM.

TYRANNIS sunt suspecti omnes opulenti, validis generosisque propinquitatibus subnixi: item viri militares & strenui qui militibus præsunt. *Taciti sententia. Sic Corbulo Claudio.*

Delatorum & accusatorum præmia tollenda omnino, aut moderanda. *Sic Senatus sub Claudio.*

Nouus Princeps initio regni in Proceres aut populares seuerior, omnes in se concitat, & ferè deiicitur vel occiditur. *Sic Bardanes, sic Gotarzes Parthi deiecti: sic Italus in Germania.*

Obsides ex suspectis gentibus vicinis vel remotis retineri à nobis satius est, vt pacem nobiscum illi colant *Sic Romani Imperatores factitârunt, dum Parthorum, Cheruscorum, Germanorum Regum filios habent obsides.*

Falsò & insidiosè libertatis nomen obtenditur ab iis, qui priuatim degeneres, in publicum exitiosi, nihil spei, nisi per discordias, habent. Itaque hi statim, vi seditionis aucto-

res, tollendi. *Taciti sententia.*

Qui populi dites sunt & imbelles, facilè aliorum, & præsertim bellicosorum vicinorum, prædationibus patent. *Sic Galli Germanis.*

Imperatoris in disciplina militari seruanda seueritas, tum exercitum confirmat & bellicosiorem reddit; tum etiam hostem terret.

Exercitus absque disciplina & labore in castris populationibus, & latrociniis potiùs vacat, quàm rei militari. *Sic Germanicæ legiones ante Corbulonem.*

Etiam extranei modò fidi, prudentes, ingeniosi, & Reip. vtiles sæpe possunt, imò debent ad extraneæ Reipub. gubernacula & Senatum admitti. *Hoc Claudius Imperator in Senatu disseruit. Sic Romæ multi aduenæ Senatores facti.*

In quauis Reip. forma bene constituta publicorum morum Censor aliquis sincerus est deligendus, qui eos corrigat. *Sic Romæ Censores fuerũt.*

Summorum Imperatorum & Regum vxores sæpè turpissimæ adulteræ extiterunt, quæ suis maritis periculum crearunt. Itaque prospiciant illi, vt sancta sit sua familia. *Sic*

Messalina

Messalina Claudii uxor.

Principes tutius cautis quàm acribus consiliis admonentur de suis vitiis. Itaque multi periculo aut displicendi metu ab iis monendis abstinent. *Sic Liberti Claudii formidant monere Messalinam.*

Princeps quantumuis grauiter offensus prius securitati, quàm vindictæ suæ consulat. *Sic amici ad Claudium.*

EX LIBRO DVODECIMO ANNALIVM TACITI.

AVLICI tunc quiduis pro libitu suo exequuntur, æquum vel iniquum; cùm Principis neque iudicium, neque odium est, nisi ab illis ipsis Aulicis iussum aut inditum; id est, cùm illi ipsi Principem in potestate sua habent. *Taciti sententia.*

Incesta coniugia etiam apud profanos damnata, & ne à Regibus quidem ipsis, nisi cum summa cunctatione & rarò celebrata. *Sic Claudius dum Agrippinā neptem ducit in uxorem.*

Etiam in Electiuis regnis non sunt vsui crebræ Regum mutationes. Itaque ferenda sunt regum in-

ingenia. *Claudii sententia.*

Imparatus ne prælium excipiat; sed cunctetur, & flumen, & munimenta hosti lacessenti obiiciat. *Sic Gotarzes aduersus Meherdatem.*

Muniti oppidi expugnatio ab externo exercitu statim facta terrorem eius omnibus iniicit.

Sæpe victi ad victorem confugientis summa miseria & ingenua supplicatio eum ad misericordiam flectit. *Sic Eunones Mithridati Pontico pepercit.*

Præstat arduum & difficile bellum euitare, honestis conditionibus hosti concessis, quàm se cupiditate vindictæ in incertum Martis euentum coniicere. *Sic Claudius Mithridati concessit, ne triumpharetur.*

Tyrannidis occupandæ astutus modus ratioque est, extraneos legitimis successoribus præferre honesto prætextu, vel adoptione, vel publicorum munerum honestiorum delegatione; item remouere honestis ex caussis eos qui legitimis successoribus fauent: vel criminationibus tollere. *Sic Agrippina filium Neronem Britannico præposuit.*

Principis mulieris zelotypæ est in alias mulieres, quas suspectas habet, odium

odium implacabile. *Sic Agrippinæ in Lolliam & Calphurniam sub Claudio.*

Hoſtis opprimendi facillima tunc ratio, cùm prædabundus, & improuiſus vagatur. *Sic Pomponius Cattos oppreſſit.*

Qui hoſti ad prœliandum eſt impar, ſeſe caſtellis contineat. *Sic Vannius Sueuus peccat ſub Claudio.*

Vicinis prœlio & bello inter ſe certantibus, vicina vtriſque loca noſtra ſunt valido paratoque ſubſidio firmanda, ne victoria elatus vicinus noſtram quoque partem turbet. *Sic Claudius reſcripſit Attilio Hiſtro.*

Sociorum defectioni, vel ſubditorum rebellioni antequam confirmetur, eſt primo quoque tempore vi obuiam eundum. *Sic P. Oſtorius Britannis deficientibus.*

Coloniæ in veteres & obſtinatos hoſtes deducendæ, vt faciliùs in officio contineantur & domentur. *Sic in Britannia colonia Camalodunum deducta.*

Tunc maximè miles in aci[e] & prœlium deducendus, cùm

animo & infenso in hostem ob iniuriam quam putat sibi ab hoste factam, prælium poscit. *Sic semper Imperatores Romani.*

Plerumque post cladem acceptam acriùs incumbunt in vindictam victi præsertim generosi. Itaque & moderatè, non barbarè vtendum victoria: & victoribus etiam post partam victoriam nihil est de pristina diligentia remittendum. *Sic Britanni exarserunt capto Caractaco.*

Spolia & prædæ ex hostibus capta & ad vicinos honoris ergô missa, eos nobis conciliant, & sæpe in eosdem hostes proritant. *Sic Silures Britanniam commouent.*

Duriorautcontumeliosa vox Imperatoris hostilis exercitus in nos audita & pronuntiata, sæpe nos acriùs ad bellum incitat: aut priùs quietos excitat, tanquam iam ad exitium destinatos aut contemptos. Itaque eâ semper est abstinendum. *Sic Silures excitauit vox P. Ostorij.*

Quantum fieri potest, agri nostræ regionis colendi, vt ex iis nobis annona abundet potius, quàm vt duntaxat inuectitio & incerto, id est, casibus exposito frumento viuamus.

Tacitus

Tacitus sic & de causa accusat Italos.

Is quem regno successurum nimium præceps regnandi libido nimiumque festinata rapit, tum in ipsum antecessorem suum adhuc viuum, tum in vicinos multa partim vi, partim dolo & scelere molitur. Itaque omnibus est cauendus. *Sic Rhadamistus.*

Semina odiorum & bellorum inter vicinos nobis populos vt plurimum tutam pacem nobis præstant. *Sic Quadrati responsum.*

Vbi discordibus eiusdem regni prouinciis discordes Præfecti præponuntur, facilè discordiæ inter Prouinciales quoque crescunt, & latrocinia inde bellaque tandem exardescunt, & excitātur. *Sic inter Galilæos & Samaritanos Felice & Cumano præsidibus.*

Tributis non sunt onerandæ Prouinciæ quæ bellis fuerint vexatæ & depopulatæ. *Sic Claudius Byzantinos.*

Magnas imperiorum mutationes præcedere plerunque solent prodigia. *Sic mortem Augusti & Claudii præcesserunt.*

Principis matrem aut sororem aut cognatas nimium opibus & auctoritate crescere in Reipub. admi-

nistratione nunquam visum est. Nam cum per se est mulibre ingenium insolens & superbum, tum etiam auarum, & crudele. Itaque optimos quosque & quidem astu & dolo, aut falsis accusationibus, aut simultatibus inter eos excitatis perdunt istæ potentes feminæ. *Sic Agrippina sub Claudio & Nerone.*

EX LIBRO XIII

ANNALIVM.

TYRANNIS suspecta est tota eorum, quos iniustè trucidarunt, familia. Itaque in eam quacunque arte vel vi possunt, delendam grassantur, estque huic ab iis semper timendum. *Sic Iunio ab Agrippina occiso.*

Tenera adhuc Principis ætate, prodest aduersus eos qui nomine Principis impotenter, crudeliter vel auarè imperant, alios opponere; Principi admouere, & dignitatibus cohonestare qui moderati sint, & ingenio mansueti & inter se concordes. *Sic Agrippinæ oppositi Burrhus & Se-*

Nihil

Nihil lætius populo, aut Principi nouo fauorabilius, quàm si veterem Reip. formam restituat; & sua cuique Magistratui munia relinquat. *Sic Nero in primo quinquennio.*

A regibus plura consiliis & nominis fama & auspiciis, quàm telis & vi geruntur.

Quale sit futurum noui Principis ingenium & regimen, apparet ex iis, quos primos muneribus publicis præficit. Si enim bonos & egregios viros eligit amicos & Magistratus, bonum & felix regimen futurum est: Sin malos, & gratia, pecunia, vel ambitu potius quàm virtute subnixos admouet, infelix futurum est. *Sic populus Romanus de iuuenta Neronis.*

Fama in nouis cœptis validissima ad multos nobis conciliandos: itaque eius fauore apud animos iam ea præoccupatos, vtendum. *(Sic Corbulo vsus ea.*

Repentina Aulicorum qui consilia & mores Principis improbabant, & postea eosdem laudant, mutatio animi semper & Principi & aliis Aulicis, vti insidiosa suspecta esse debet. *Sic Agrippina suspecta Neroni.*

Sæpe leuiora mala domestica Prin-

cipi concedenda, quo à grauioribus & publicis malis abstineat. *Sic Acte liberta permissa Neroni tamen coniugi.*

Periculosum est, neque vnquam cuiquam subdito bene ac feliciter tandem cedit, si se à suo Principe metui velit, & id conetur vel faciat. *Sic Pallanti sic Agrippinæ malè cessit.*

Qui in spem futurarum ac excitandarum seditionum aluntur, ferè ab ipsis, à quibus alebantur, Principibus vi aut veneno trucidantur. *Sic Britannicus à Nerone occisus.*

Nihil tam fluxum est, quàm potentia non sua vi nixa, sed alieno duntaxat fauore. *Tacitus de Agrippina deiecta à Nerone.*

Est prudentum Consiliariorum, irritatum Principis animum lenire, non accendere: & detrectatorum ac delatorum fraudibus obuiam ire *Sic Seneca & Burrhus Neronem aduersus Agrippinam placant.*

Quæ prouinciæ inter vicina Imperia magna intermediæ iacent, præsertim quum rege carent, sunt vtriusque imperii direptioni & iniuriis obnoxiæ. *Sic Armenia inter Romanum & Parthicum imperium.*

Exercitus in luxum & lasciuiam

&

&c otium dilapsus difficiliùs &impatientius exercetur, &ad munia reuocatur, quàm si primùm collectus militaribus oneribus assuescat, &fatigetur.

Qui satellites Principum iniusta & atrocia corū iussa sunt executi, tandem &ipsi à Deo aliis in eos suscitatis puniuntur. *Sic Suilius damnatus sub Nerone satelles Claudii.*

Multorum ingenia in pace & otio lasciuiæ & luxui dedita, si munera illis demandantur, sese emendant, & ad bonam frugem conuertunt. *Sic Otho sub Nerone.*

Nihil scorto aulico, id est nobili muliere (quæ scortari cum Principe cupit) periculosius, procacius aut astutius. *Sic Poppæa Sabina.*

Tributis & vectigalibus nulla Resp. aut imperium, nedū magnum, carere potest. *Sic cohibitus Nero, qui omnia remittere volebat.* Sed seuerè sunt castigandi qui in iis immodestè & auarè versantur publicani.

Publicas rationes cuiusque tributi & vectigalis extare, ne quam Publicani fraudem faciant, oportet. *Sic Senatus sub Nerone.*

Irruentes noui populi non temerè

rè aut facilè sinendi loca nostra aut nobis vicina occupare. Inde enim postea nos propellunt. *Sic Frisii, & Ansibarij prohibiti à Romanis.*

EX LIBRO XIIII ANNALIVM.

QVÆ mulier quantumuis Princeps se semel dominandi libidine, adulterio vel incesto polluit, ad omnia alia & stupra & flagitia eiusdem dominationis retinendæ gratia sese facilè prosternit, & exercet. *De Agrippina matre Neronis.*

Cum cuiuis alij homini, tum inprimis Principi molestissimæ & intolerabiles sunt subditi alicuius minæ, & exprobratio collati in eum beneficii: itaque eos, qui ista exprobrant, vel minas inferunt, Princeps trucidare quocunque modo solet. *Ea de caussa Agrippina à Nerone trucidata, quamuis mater.*

Crudelis & feri Principis animus iratus, prius in quempiam è suis & statim postea mutatus, & in eundem comis ac blandus, certissimum est exitii in eundem machinati, & constituti ac futuri breui tempore prognosticum,

gnosticum. *Sic Nero in Agrippinam matrem.*

Principum scelera non linquit inulta Deus. *De Agrippina matre Neronis quæ multos occiderat, & à filio occisa est. De Nerone ipso exterrito, & postea seipsum occidente.*

Maturè in earum artium odium inducendus Princeps quæ eum dedecent, vti Aurigarum, Ludionum, Citharistarum, Pictorum, reliquarumque similium: Principis enim in huiusmodi rebus occupatio ac studium tum illi parit dedecus ac contemptum: tum à cura Reipub. auocat, tum denique ingenio stolidum & impudentem reddit. *Sic Nero.*

Vt gens quæque segnis ad pericula; sic infida, si qua occasio rebellandi datur. *De Armeniis. Tacitus.*

Ducis belli hæc summa prudentia, vt vtatur clementia aduersus supplices, celeritate aduersus fugientes, seueritate aduersus sese occultantes vel resistentes. *Sic Corbulo in Armenia.*

Quum coloniæ deducuntur, non singuli & sparsi ex variis vrbibus vel vexillis collecti; sed collectæ tribus & vicinæ vel vexilla simul mittenda. *Sic peccatum à Nerone dum Tarentum mittit colonias.*

In

In eos qui sese sponte dediderunt, aut vltro subiecerunt, sæuitia, & quidem primo quoque tempore adhibita, eos ad seditionem concitat. *De Icenis Britannis. Maximè verò in ipsos Regionis illius Principes insignis contumelia & iniuria facta.*

Vnius oppidi quantumuis egregii conseruatio, non est totius regionis, & belli summæ & necessitati præferenda: sed illud deserendum est potiùs quàm rerum summa periclitetur. *Sic Suetonius reliquit Londinum.*

Discordes in exercitu aut Prouincia duces amouendi. *Sic Suetonius & Catus discordes omnia perturbant in Britannia.*

Aulicum prudentem, vbi animum Principis erga se mutatum, & crescere qui sibi inuideant agnoscit, oportet discedendi ex aula honestam veniam maturè petere, honoribus cedere, quàm pati, vt ex ea eiiciatur à Principe.

Aulicorum tyrannicum ingenium esse ex eo apparet, quòd vbi primùm asciti & Principi admoti fuerint, bonos ex aula amouent, vel calumniantur: & Principem ferociorem faciunt statim. *Sic Tigellius apud Neronem egit.*

Ii val-

Ii valde suspecti & metuendi de seditione, qui in Regno Proceres sunt nobilissimi, pauperes tamen & auari, & audaces.

Iniustorum scelerum à Principe iussorum ministri odiosi fiunt ipsis quoque Principibus, quorum iussa impia sunt executi. Nam quasi exprobrantes ab illis aspiciuntur. *De Aniceto.*

EX LIBRO XV ANNALIVM.

MAGNA imperia non quiete & ignauia retinentur, quum lacessuntur; sed virorum, armorumque aduersus hostes lacessentes certamine.

Tyrannica vox est, Id in summa fortuna æquius, quod validius: & regium esse, non tantùm sua retinere, verùm etiam aliena occupare.

Hosti in nostram regionem irruituro itinera præcludenda, commeatus & aqua adimenda: præsidia in ipso regionis aditu fortissima opponenda, & quæ vrbes primæ obiiciuntur, commeatu & valido milite muniendæ. *Sic Corbulo aduersus Vologesem.*

Qui populi in acie tantùm valent & prælio, in exequendis verò obsidionibus, & vrbium oppugnationibus nihil norunt, aut possunt, exiguam militiæ partem diiicierunt. *Sic Parthi.*

Quum sumus imbecilliores vel imparati; præstat honesto pacis & amicitiæ nomine cum potentiore hoste paciſci, si qua fieri potest: quàm obstinatione aut superbia animi in armis perstare, in quibus vel nostram imbecillitatem, vel metum prodamus. *Sic Vologeses Parthorum Rex cum Corbulone.*

Magnus in exercitu ducum semper error est, de commeatu exercitui iter suscepturo priùs non prospicere. *Sic Pætus damnatus; Corbulo laudatus.*

Qui Imperator exercitus neque in suis, neque in alienis sanis consiliis constans est, facilè seipsum & exercitum euertit. *Sic Pætus à Vologese fusus.*

Tunc fit timidissimus & dilabens exercitus adeò vt ne seipsum quidem aut sua tuendi curam retineat, cùm iam clade aliquâ accepta perterritus, totus ex alieno auxilio & accersito pendet,

pendet, à quo omnia recuperatum iri ſperat & ſibi perſuadet. *Sic exercitus Pæti, Corbulone accerſito.*

Amiſſa prælia fatentur ethnici ipſi eſſe documenta & exempla à Deo edita contra eorum qui victi ſunt, ſuperbiam.

Abſque obſide ne dux hoſtilis exercitus in caſtra hoſtilia veniat.

Tyrannis ſunt ii ſuſpecti qui nobilitate generis pollent præ cæteris, vel eadem officialium nomina domi vſurpant, quæ habet Tyrannus ipſe. *Sic Neroni ſuſpectus Torquatus Silanus.*

Solitus Tyrannorum & familiaris aſtus ad Chriſtianos opprimendos illis cauſſam omnium publicarum calamitatum falsò tribuere. *Sic Nero Chriſtianis incendium Romæ tribuit.*

In coniurationibus contra Tyrannos ſuſceptis etiam imbelles, molles, feminæ, milites, familiares ipſius Tyranni facilè reperiuntur & conſentiunt: tantum eſt omnium ordinum in eos odium; non tamen cuiuis communicandæ.

Coniurationis contra Tyrannos executio properanda, non cunctatione differenda, aut inani honeſtatis

ſpecie diſturbanda, aut in loco publico coram omnium oculis patranda. Multos enim etiam ad miſericordiam commouet. *Sic Piſonis coniuratio in Neronem irrita.*

EX LIBRO XVI.

ANNALIVM.

VEL ſola Pæti & Thraſeæ mors ſceleratiſſimè à Nerone imperata, quàm ſint boni Tyrannis formidoloſi & irreconciliabiles, oſtendit.

EX LIBRO PRIMO

HISTORIARVM

CORNELII TACITI.

SVB Tyrannis, & iniuſtè imperium occupantibus, omnia ſunt bellis ciuilibus, proditionibus, mutuis cædibus, exiliis plena: imò verò geſti antea honores pro crimine, & virtutes pro certiſſimo exitio habentur. tanta eſt nimirum eiuſmodi ſtatus Reip. calamitas. *Tacitus.*

Præ-

Præstat sub malo Principe esse, quàm sub nullo. *Exemplum bellorum ciuilium post mortem Neronis.*

Qui deturbato Tyranno militibus gratioso imperium occupat, milites donatiuo, ac muneribus statim sibi conciliet.

Idem familiares sibi optimos viros & strenuissimos, non autem ignauos, exosos aut flagitiosos statim adiungat: Nihil crudeliter agat: Metropolim regni statim adeat, & occupet. Denique magnum specimen comitatis, benignitatis, & virtutis edat. *Sic peccatum à Galba.*

Difficile est plebi vel totam libertatem pati, vel totam seruitutem.

Qui Proceres imperium sibi destinant, quanto magis se ea spe decidere vident, tanto cèlerius in Regnantes coniurant. *Sic Otho in Galbam.*

Etiam profusas superiorum Regum liberalitates in Proceres, ab iis Proceribus repeti est periculosum, eosque ad coniurandum facilè ea res impellit. *Sic coniuratur in Galbam.*

Bellorum Ciuilium ii sunt exitus, vt non tantùm fiant, quæ victores volunt, sed etiam vt iis sit mos gerendus quibus adiutoribus parta

 est

est victoria. *Cicero ad Cornificium in epist. familiar. Apparet ex omnibus bellis ciuilibusque, eqq. libris describuntur à Tacito.*

Scelera impetu, bona consilia morâ conualescunt. Itaque primus sceleratorum impetus primo quoque tempore vel intringendus est, vel obiectis impedimentis ad tempus retardandus, vt euanescat.

Neque tutum, neque firmum est bellorum ciuilium tempore in plebe tenui & seruitiis auxilium, vel præsidium, vbi procerum regni vel Reipub. consensus cum parte populi nobis aduersatur.

Creditum vel ad breue tempus mendacium, plurimas rei præclarè gerendæ occasiones corrumpit vel eripit. *Sic credita falsò cædes Othonis perdidit Galbam.*

Qui primùm tyrannicè inuadere cupiunt imperium, plebem & gregarios milites seruiliter in exercitu demereri potius solent quàm ipsosmet eorum duces, aut Reip. Proceres. *Sic Otho dum inuadit Imperiū contra Galbā.*

Nullus cunctationi locus est in eo consilio exequendo, quod non potest laudari nisi peractum. *Otho.*

Inse-

Infelicia sunt consilia quæ capiuntur tunc, cùm eorum tempus effugit. *Tacitus.*

Admissa in prædecessores suos reges successores eorum ferè vindicant, quòd vltionem eam existiment sibi munimentum esse in præsens ac posterum, ne quidpiam simile in se quoque ab aliis attentetur.

Ducum & centurionum auaritia & crudelitas in milites dissoluit disciplinam militarē: & milites ipsos auaros ac latrones facit; itemque inopes, & bella ciuilia appetentes. *Sic Otho vocationes quæ redimi solebant, sustulit.*

Minore Procerum inuidia & discrimine sumitur Princeps, quàm quæritur. *Tacitus.*

Quos furori plebis subtrahere velis, vincias, & quasi ad maiorem pœnam destinatos custodias. *Sic Ciuilis seruatus sub Vitellio Sic Marius Celsus sub Othone.*

In bellis Ciuilibus nihil festinatione tutius. Nam ibi facto magis, quàm consilio est opus: itaque qui cunctantur vel trepidant, statim inuadendi. *Cæcinnæ sententia ad Vitellium. Sic Otho censet quoque. Sic periit.*

Multa feliciter succedunt, vbi mi-

lites, quamuis sit dux ignauus, munia ipsi sua per se obeunt, & Ducis partes implent. *Sic in exercitu Vitellii.*

Priuata vicinarum vrbium, aut Prouinciarum odia, in bellum publicum, ciuile aut externum, si quod excitatur, facilè deriuantur. *Sic odia Lugdunensium & Viennensium.*

In bellis Ciuilibus frequens est, vt Duces partium in sese mutuo parent insidiatores, vel veneno sese occidere tentent. *Sic Otho Vitellium, contraq́;.*

In bellis Ciuilibus frequens est Vrbium & Prouinciarum modo ad has, modò ad illas partes nutatio & inclinatio. Fides enim aut amor metu aut necessitate facilè tunc mutantur. *Tacitus.*

In bellis Ciuilibus ferè res externæ sine cura habentur. *Tacitus.*

Quæ gens valet equestri tantùm, non etiam pedestri certamine, multa incommoda pati solet. *Sic Roxolani Sarmatæ.*

Principatus scelere quæsitus, subita modestia, & prisca grauitate neque regitur, neque retinetur. *Tacitus.*

Pax & dignitas Reip. incolumitate Senatus publici, & illius auctorita-

ﬁtis conseruatione nititur & firmatur. *Otho.*

In bellis Ciuilibus sunt specie & prætextu militiæ Proceres omnes, præsertim suspecti, ab ipso Duce partium abducendi ex vrbibus, & secum in castris habendi.

EX LIBRO SECVNDO

HISTORIARVM.

IMPERIVM propter quod vi inuadendum duo alii inter se cōfligunt, tertius interim vtrisque defessis, aut inter se pugnantibus facilè occupat. *Sic Vespasianus Othone & Vitellio dimicantibus.*

Frequens seditionum, aut ciuilium bellorum, aut militum in vna quadam regni parte vsus, & turbatio, alias quoque eiusdem regni prouincias & milites alioquin quietos commouere, & ad idem audendum impellere solet. *Sic exercitus Syriæ commoti exemplo Italicorum, qui Othonem & Vitellium elegerant.*

Multa hominum genera, diuersa tamen ratione, Ciuile bellum cupiunt: alii amore Reipub. vt bene

constituatur: alii ambitione; alij auaritia; alii odio regentium. Itaque facilè concitari illud potest & solet. *Tacitus.*

Facile est impostoribus, qui defunctis regibus sunt facie staturaque corporis similes, imperium ad tempus eorum nomine simulato occupare. *Sic seruus quidã se Neronem esse finxit.*

Victor exercitus facilè vincitur, si eum post victoriam incautum & securum statim aggrediaris. *Sic Vitelliani in Gallia Narbonensi vincunt Othonianos.*

Iis facilè inuidemus, quos priùs in æquo nobiscum conspectos postea recenti fortuna illustres intuemur. *Tacitus.*

Vt belli, præsertim ciuilis, initia eueniunt, cætera postea creduntur. *Cæcinna.*

In bellis ciuilibus ducis & exercitus modestia plurimos in suas partes traducit: eorundem verò immodestia ac crudelitas quàm plurimos ab iis vel arcet, vel abigit.

In bellis Ciuilibus priùs aliquid strenuè audendum & agendum, quàm senescat nostri exercitus fama. *Cæcinnæ exemplum.*

In Ciuilibus bellis ferè plus militibus, quàm Ducibus licet. Itaque iis etiam turbidis multa sæpè sunt à Ducibus condonanda. *Valentis Fabii sententia.*

Ægrè ferunt milites, imminente periculo ab hoste, se roboris exercitus parte spoliari, eamque à se diuelli: itaque ea diducta vel seditiones mouent; vel ignauiores redduntur ad pugnam: ac proinde tunc maximè totus exercitus est retinendus. *Sic in exercitu Valentis dispersis Batauis.*

Multa bella impetu primo valida, per tædia & moras tandem euanescunt. *Suetonius Paulinus.*

In bellis Ciuilibus publicæ priuatæque opes, & immensa pecunia ferro validior est: Item copia commeatus. Auctoritas ordinum, & Vrbs capitalis regni. Itaque ferè ii meliore loco sunt, qui in ciuilibus discordiis ea penes se habent: & iidem per moras bellum trahere faciliùs possunt. Sed tamen ea omnia strenuitas partis aduersæ eripere vel cunctanti, vel imbelli parti, vel victæ potest. *Suetonius Paulinus. Mucianus.* Bellorum ciuilium neruus pecunia.

Raro

Raro ea prælia feliciter ſuccedunt, quæ contra prudentum Ducum conſilia committuntur. *Sic Otho victus.*

Ab ea pugna, & certamine, vbi de ſumma rerum ſemel agendum ac decertandum eſt, periculoſiſſimè ſemper ſummus Princeps abeſſe ſolet. Nam eius abſentia & Duces & Milites timidiores facit: & partem exercitus ad ipſius cuſtodiam, & ſæpè etiam meliores abducit. *Sic Otho peccauit.*

Magna militaris ſcientiæ pars eſt obſeruare hoſtis imprudentiam ac temeritatem, eaque ad tuum commodum & victoriam vti. *Sic Cæcinna & Valens vincunt Othonianos.*

Bellis diſcordiiſque Ciuilibus aſſuetæ gentes aut milites, vix pacem domeſticam ferunt. *Tacitus de Romanis poſt Syllæ & Cæſaris bella ciuilia.*

Victis militibus vnicum in conſenſu inter ſe mutuo, præſentiaque animi, leuamentum. *Annii Galli ſententia.*

Difficile eſt temperare felicitati, qua te non putes diu vſurum. *Othonis ſententia. Statius:* Non parcit populis breue regnum.

In bellis Ciuilibus etiam poſt partam victoriam non ſtatim pax, ſed varius

varius metus, & præsertim victæ partis Proceribus restat. *Sic mortuo Othone Senatus, qui cum eo erat, fatigatus: & Romæ cædes facta.*

In bellis Ciuilibus victoris crudelitas in victos milites animos suorum etiam sæpe à sese alienat. *Sic Vitellius Illyricanos milites à se alienauit.*

In bellis Ciuilibus victores milites difficillimè in officio inter se, & modestia, præsertim ab ambitioso vel luxurioso Principe, continentur. *Sic Vitelliani victores petulantissimi.*

Imperium cupientibus nihil medium inter summa aut præcipitia. *Vespasianus.*

Eorum consilia solent esse tutiora, qui sese periculo & consilio socios nobis adiungunt.

In bellis Ciuilibus sollicitandæ semper in nostras partes, vrbes, exercitus, & Prouinciæ vel dubiæ, & adhuc nutantes; vel etiam aduersariæ. *Sic Vespasianus egit.*

EX

suscipiatur, prosperitatem ...
ei partium, qui amans erit Patriæ, ne interim limites regni hostibus extraneis & vicinis exponantur; aut prorsus præsidio iusto destituantur. *Sic Vespasianus fecit missis ad Parthos legatis. Sic Pannonicus exercitus sumptu Iazygum Principibus.*

In bellis Ciuilibus spes aduersam partem tuentibus facienda eorum omnium retinendorum, si nos sequantur, quæ apud hostes habent. *Sic Cæcinna victus*

In bellis Ciuilibus Ducum aduersæ partis ad nos defectio, magnum ad res illius ad nos inclinandas momentum affert. *Sic Bassus deficiens ad Vespasianum Vitellium perdidit.*

Expugnatæ vrbis præda ad militem; deditæ ad Duces pertinet.

Obsidio nisi prouisis rebus ad eam necessariis suscepta, aut nunquam, aut raro feliciter cedit; Nunquam autem

tem noctu oppugnatio vrbis tentanda. *Antonij Primi consilium.*

Exercitus, quantumuis magnus, sed sine Duce prælians, facilè funditur ab exercitu minori, qui à bono Duce regitur. *Sic Vitellianus exercitus fusus.*

Stratagema hoc, nempe fama sparsa de superuenientibus auxiliis in ipso prœlii feruore, facilè terret hostes & fugat. *Sic Antonius Primus Vitellianos fregit.*

Testudo scutorum à militibus facta magnam in oppugnationibus vrbium ad murum subeundum commoditatem affert. *Sic Antoniani in oppugnanda Cremona.*

In bellis Ciuilibus maxima crudelitas, præsertim in captas vrbes, & in captiuos exerceri solet. *Sic à Flauianis actum in Cremonenses & Vitellianos.*

In rebus desperatis, & in quibus remedio citissimo est opus, semper est teterrimum media consilia ancipitia, aut cunctationes sequi. *Sic Valens damnatus.*

Magna viris militaribus indignatio oboritur, quum laborum & periculorum militarium præmia ij assequuntur,

quuntur, qui illis periculis numquam interfuerunt. *Antonius Primus ad Vespasianum scribens.*

Stulta est dissimulatio cladis acceptæ facta à Principe, cui resarciendæ idem non prospicit. *Sic Vitellius stolidus.*

In metu publico consilia prudentum, & vulgi rumor imprimis auditur. *Tacitus.*

Initia bellorum Ciuilium & præliorum permittenda fortunæ: Victoria verò eorundem consiliis & ratione perficitur. *Antonius Primus.*

Tempore bellorum Ciuilium periculosè in aduersæ partis castris, oppidis, & exercitu versantur ii, qui alterius partis Ducem sanguine vel affinitate contingunt. *Sic Sabinus frater Vespasiani periculosè fuit Romæ.*

Semper est periculosa nobis ea pugna, in qua interiectus equiti pedes est, & depugnat ex parte hostium contra nos.

Curandum Ducibus exercitus, ne in eam vrbem, quam à rapina & incendio, & cædibus seruare volunt, asperatus miles ingrediatur: & ne iure belli potius, quàm ex pactione ea vrbs recipiatur.

EX

EX LIBRO QVARTO HISTORIARVM.

DIFFICILLIMA est in bellis præsertim Ciuilibus victoriæ moderatio. Nam etiam Duces ipsi, qui accendendo bello acres sunt, temperandæ victoriæ sunt impares. *Post necem Vitellii.*

Nullum maius boni imperii est instrumentum, quàm viri boni Principis amici. *Heluidij Prisci sententia.*

Cùm semper interest, qui ad Principem à Regni Ordinibus seu Proceribus delegentur, & illi adiungantur: tum verò quum est primum omnium excipiendus. Nam ex eorum, qui primùm ipsi occurrunt, ingenio, & qui illi ex Proceribus dantur, Princeps quos probare, quos reformidare debeat, statuit. Itaque semper quidem, sed tunc maximè, innocentissimi, sanctissimi, honestissimique sunt ad eum delegandi, qui ipsius aures honestis primùm sermonibus imbuant. *Heluidij Prisci sententia.*

Maximè vitandum ne quorundam peruicacia & in alios simultate noui

quuntur, qui illis periculis numquam interfuerunt. *Antonius Primus ad Vespasianum scribens.*

Stulta est dissimulatio cladis acceptæ facta à Principe, cui resarciendæ idem non prospicit. *Sic Vitellius stolidus.*

In metu publico consilia prudentum, & vulgi rumor imprimis auditur. *Tacitus.*

Initia bellorum Ciuilium & præliorum permittenda fortunæ: Victoria verò eorundem consiliis & ratione perficitur. *Antonius Primus.*

Tempore bellorum Ciuilium periculosè in aduersæ partis castris, oppidis, & exercitu versantur ii, qui alterius partis Ducem sanguine vel affinitate contingunt. *Sic Sabinus frater Vespasiani periculosè fuit Romæ.*

Semper est periculosa nobis ea pugna, in qua interiectus equiti pedes est, & depugnat ex parte hostium contra nos.

Curandum Ducibus exercitus, ne in eam vrbem, quam à rapina & incendio, & cædibus seruare volunt, asperatus miles ingrediatur: & ne iure belli potius, quàm ex pactione ea vrbs recipiatur.

EX

EX LIBRO QVARTO HISTORIARVM.

DIFFICILLIMA est in bellis præsertim Ciuilibus victoriæ moderatio. Nam etiam Duces ipsi, qui accendendo bello acres sunt, temperandæ victoriæ sunt impares. *Post necem Vitellii.*

Nullum maius boni imperii est instrumentum, quàm viri boni Principis amici. *Heluidij Prisci sententia.*

Cùm semper interest, qui ad Principem à Regni Ordinibus seu Proceribus delegentur, & illi adiungantur: tum verò quum est primum omnium excipiendus. Nam ex eorum, qui primùm ipsi occurrunt, ingenio, & qui illi ex Proceribus dantur, Princeps quos probare, quos reformidare debeat, statuit. Itaque semper quidem, sed tunc maximè, innocentissimi, sanctissimi, honestissimique sunt ad eum delegandi, qui ipsius aures honestis primùm sermonibus imbuant. *Heluidij Prisci sententia.*

Maximè vitandum ne quorundam peruicacia & in alios simultate

 noui

noui Principis animus irritetur statim. tunc enim & vultus, & sermones omnium maximè circumspectat. Itaque ii nouo Principi adiungantur qui neque ambitione, neque inimicitiis suis ducantur. *Marcellus Ephrius.*

Etsi vetera exempla sunt nobis proponenda ad imitandum: tamen præsens Reip. status est sequendus; estque sapientis se ad eum, quantum bona conscientia potest, accommodare.

Principes boni voto quidem expetendi: qualescumque tamen tolerandi.

Tyrannis dominatio sine fine grata est & expetitur: bonis autem Regibus etiam modum libertatis imponi placet, ac gratum est. *Marcellus Ephrius.*

Publica paupertas, & sumptus publici, summi Magistratus imperio subleuandi ac moderandi.

Longinquarum regionum nobis subditarum, neque Principes neque Populi ipsi irritandi. nam facilè seditionem mouent. *De Ciuili & Batauis.*

Exercitui externo maximè periculosa est fraus exercitus indigenæ cum eo coniuncti. *Sic Ciuilis in Batauis Romani.*

manos perdidit.

In populi imperiique magni & potentis bello ciuili facile est illius Prouincias spe libertatis ad defectionem impellere. *Sic Ciuilis impulit Gallias & Batauos.*

Defectionis seu rebellionis subditorum initiis maturè est occurrendum; minimeque ea vel per ignauiam, vel per conniuentiam alenda. Difficilè enim postea seditio defectioque adulta coërcetur. *Sic peccat Flaccus Hordeonius etiam dum Batauos dimittit.*

In bellis Ciuilibus inter eiusdem partis duces concordia maximè, si vsquam, necessaria. *Sic Ciuilis Labeonem remouet.*

Neque proditoris, neque hostis consilio temerè vtendum.

Maximus Ducum exercitus error, dum annonæ siue itineri, siue obsidioni, necessariæ maturè non consulunt. *Sic peccant Lupercus & Rufus.*

Ducis odium ab exercitu conceptum efficit, vt aut totus ipse exercitus pereat: aut Dux ille; quique illi fauent, sit remouendus. *Sic Vocula, Gallus, Hordeonius, & alii perierunt.*

In medio certamine vni parti super-

ueniens auxilium quantumuis exiguum; vel fama de hostium Ducis nece sparsa, totius victoriæ momentum sæpe affert. *Sic Ciuili mors credita fudit totum eius exercitum.*

Is fouere bellum meritò creditur, qui hostem, quem semel delere potuit, sæpiùs velut è manibus dimisit. *Sic Vocula suspectus.*

Optimus est, post malum Principem, ferè Dies primus. Faclle enim languescit studium recuperandæ libertatis.

Tumultuantis & seditionem mouentis exercitus extenuandi & sedandi optima ratio est, vt singuli & carptim ex eo milites honesto prætextu dimittantur, vel ab eo auellantur. *Sic Mucianus.*

Non legiones, non classes perinde sunt firma imperii munimēta, quàm numerus liberorum: in regnis tamen Electiuis sæpè grauissima bella inter eos exoriuntur.

Prouinciarum, quæ ex composito ab eodem imperio (cui antea parebant) desciscunt, parum diuturna est concordia, quum vtraque de imperio ad se trahendo agit. *Sic Gallia à Batauis statim dissensit, & Tutor à Ciuili.*

In

In defectione communi quarundam Prouinciarum ab imperio, cui omnes suberant, vnius duntaxat earum à communi illa defectione pœnitentia vel clades cæteras percellit, & ferè institutum deserere cogit. *Sic Remi Galliarum defectionem sistunt.*

Tædio & obiecta difficultate futurorum facilè homines persuadentur, vt præsentibus sint contenti.

Remissa virorum auxilia faciunt vt sociæ ciuitates & subditæ vectigalia lubentiùs pendant. *Sic Cerialis egit cum Gallis.*

Nouo Duci exercitus cauendum est maximè, ne licentia, sæuitiaque militem imbuat; & ne se ab eo regi patiatur. *Sic laudatus Cerialis.*

In exercitu ex pluribus diuersisque legionibus composito cauendum, ne in iurgio aut rixa vnus alteri obiiciat priora in bello peccata. Itaque seueræ pœnæ de eo statuendæ. *Sic Cerealis.*

Tributa sunt omnino necessaria Reip. Nam neque eius quies sine armis: neque arma sine stipendiis: neque stipendia sine tributis haberi possunt.

Bonorum Principum vsus ex æquo

à vicinis & remotis ſubditis ſentitur. Sæuorum autem crudelitas à proximis inter quos verſantur, maximè percipitur.

Quomodo ſterilitatem, nimios imbres, & cætera naturæ mala; ita luxus & auaritia dominantium toleranda. *Cerealis.*

Germani in exercitum acciti auxiliares non iubentur, non reguntur; ſed cuncta ex libidine agunt. Galli verò præda ſunt victoribus.

Spoliorum legendorum nimia auiditas pulcherrimas victorias corrumpit. *Sic Ciuilis, Tutor, Claßicus ſimul victi à Cereali.*

EX LIBRO QVINTO

HISTORIARVM.

QVI belli Duces ſunt conſiliis ſubiti, iidem euentu clari plerunque ſolent, ſed magno ſuo malo, militaris diſciplinæ curam negligere. *Sic Cerealis.*

Poſt infelicem rebellionis ſucceſſum populus facilè inclinari ſolet ad vetus obſequium repetendum præſertim promiſſa omnibus impunita-

te. *Sic Batavi & Civilis ad officium revocati.*

Honestiùs maribus Principibus quàm feminis, quantumuis egregiis, paretur.

COLLECTANEA

EX VARIIS AVCTORIBUS, & præsertim

EX PHILIPPO COMMINIO SCRIPTORE GALLICO.

PLVRIMVM in politica administratione possunt in vtramque partem homines Principis seu Magistratus summi familiares & amici. *Plutarch. in ciuili administratione.*

Velites & leuis armaturæ milites cùm sunt pauci, vix prosunt; cùm multi, iuuant. *Comminius, cap. 5.*

Etsi victoriæ sunt à Deo, pruden-

tia tamen & ſtrenuitas Ducum nihilominus requiritur, eaque in huiuſmodi rebus maxima. *Comminius, cap. 5. & 29.*

Superbia anteit ruinam, eſtque illius proximè venturæ indicium certiſſimum. *Prouerbiorum 11. verſ. 2. Comminius cap. 21. in fine, & capite 32. in fine, & cap. 63. in fine. Agapetus 4.*

Princeps animo quidem militaris, ſed iuſtitiæ belli contemptor, nequaquam felix tandem eſt. nam ſibi ſuiſque exitium accerſit. *Carolus Comes Caroleſii talis. Cominius cap. 49.*

Regnum quod Deo vero non ſeruiet, peribit. *Iſaias 60. verſu 12. Amos 9. verſ. 8.*

Quibus in politiis nullus eſt verus Dei metus, in ijs neceſſe eſt extare vel ſummas Magiſtratus crudelitates in ſubditos, vel ſubditorum inter ſe ſeditiones, vel externorum hoſtium in eas Reſpublicas bella grauiſſima, vel ſæpe hæc ſimul omnia.

Princeps ſua negotia ipſe non tractans, facilè ſubuertitur, & vtilia ſibi conſilia repudiat. *Comminius in ſecunda parte, cap 44. in fine, & 45. & 47.*

Princeps minimè œconomus, ſed ſua temerè donans aut diſſipans, paulatim

latim se suosque exhaurit, ac deseritur etiam a suis domesticis. *Comminius cap.63. de Henrico rege Castiliæ.*

Illi imprimis sunt conciliandi cuiuis Principi, qui apud alterum Principem possunt plurimum auctoritate, vel prudentia, vt illius vicini Principis tum consilia facilè detegantur, tum conatus auertantur. *Comminius cap.61. de Domino de Lescut.*

Qui subditus Principem suum metu sic terret, vt Princeps ab eo pendeat, ipse verò auctoritatem sibi principis trahat, infelicem exitum habet tandem. *Comminius cap.47. & 61. De Comite Sancti Pauli. & cap.62. De Comite VVaruici.*

Raro aut nunquam tota summa rerum est prælio committenda. In quo qui victus erit, statim spectet & exequatur quidpiam, quo suorum animos erigat. *Comminius cap.29. & 32 in fine, & 35. in fine, & 36. vbi copiosè.*

Magna mutatio rerum sequitur ex victoriæ etiam paruæ momento. *Comminius in secunda parte capite 12. De Sesanna capta.*

Bella inter principes potentes facilè excitantur, difficilè inter eosdem sedantur. *Comminius cap.33.*

tea vel bello vel verbis contendit, poteſtati vnquam (ſi fieri poteſt) ſeſe committat. *Comminius cap.33. Franciſco I. Regi malè ceſsit. Ludouico quoque vndecimo, qui ſe, commiſit Carolo Duci Burgundiæ. Dauid Gothaorum Regi malè ſe commiſit, Carolus ſimplex Comiti Veromandæo. capite 36*

Legati externi honeſtè quidem excipiendi; veruntamen & obſeruandi & citò dimittendi. *Comminius cap.57.* & iidem, ſi potes, in tuas partes trahendi. *Comminius cap.70. De feciali Angliæ.*

Princeps facilè vel decipitur, vel deiicitur, qui ex alieno & imprimis ex vnius duntaxat conſilio & virtute pendet. *Sic olim Dux Britanniæ. Comminius cap.61. De Eduardo rege Angliæ. cap.44.*

Conſiliarii bellorum, fautores, & conflatores, à Deo puniuntur. *Comminius cap.61.*

Prin-

Princeps facilè euertitur, qui nullo nisi suo ipsius consilio vtitur. *Sic Carolus Carolesius periit. Comminius cap. 94. in fine.*

Parricidium vel crudelitas Principis non manet impunita. *Comminius cap. 63. cap. 139. de Lanceloto: cap. 132. de Richardo rege.*

Principum fraus punitur à Deo. *De Comite Sancti Pauli. Comminius vbique.*

Hosti ambitioso danda est plura, quàm efficere possit, amplectendi occasio. *Comminius cap. 63 de iudiciis prorogatis Comiti Carolesii.*

Infidelitas (quòd non timentur Dei minæ) est fons & causa in Principibus eorum scelerum quæ perpetrant. *Comminius cap. 111.*

Asque Ordinum Reipub. decreto nihil magni momenti decerni est æquum. *Comminius cap. 64. 109*

Irrumpentibus hostibus vicinis sunt loca illis obiecta munienda præsidiis validissimis; non autem acie statim decertandum. *Comminius cap. 64. Sic Rex Galliæ Ludouicus vndecimus.*

Regis est pauperum querelas audire, iisque ius dicere. *Psalmo 72.*

tuatur præcipuũ pietatis exemplum & sacrarium: item vltimus iuris administrandi & dicundi forus & gradus: denique honoratissima maiestatis regiæ sedes. *Psalm.* 122. *Amos* 7. *vers.* 13. *Roma item & Ierusalem hæc omnia habuit.* Maximè enim hæc tria fauorem hominibus conciliant.

Potentissimum ac fortissimum regnum est, cuius Prouinciæ omnes situ, & finibus inter se coniunguntur. *Comminius, cap.* 81.

Crudelitas Principis à Deo vindicatur. C*omminius cap.* 112. *De Richardo rege Angliæ* 2. *parte capite* 1. *de rege Ferrando Neapolitano, & cap.* 17.

Nullum Principum aut Reipublicæ scelus tandem Deus relinquit impunitum. C*omminius cap.* 82. Nam cùm maximè florens & quietus eorum status videtur, tunc calamitates à Deo immittuntur. C*omminius cap.* 111. *in fine, & cap.* 112.

Principes duriùs à Deo, quàm priuati puniuntur. C*omminius cap.* 111. *& in* 2. *parte cap.* 49. *in fine.*

Ab acquisitis de nouo subditis debent clementer tributa & lenius exigi, quàm sub prioribus principibus.

Com-

Comminius cap. 84.

Periuria Principum & hypocrisis punitur, à Deo. *Comminius in 2. parte cap. 47. De rege Castiliæ, & cap. 48, 49.*

Cum victoria de hostibus sæpè ex leui occasione contingat, prudenter acies instruitur, sic vt qui primùm in acie stant aut hosti occurrunt, sint strenuissimi, atque non facilè perterreantur. *Comminius cap. 5. de victo Carolo Carolesio ab Heluetiis.*

Amissum prælium multa incommoda sequuntur. Itaque raró de summa rerum tota prælio decertandum. *Comminius dat exemplum in Carolo duce Burgundiæ càp. 85. & cap. 89. 87.*

Respublica felix, in qua qui imperat Princeps, timet Deum *Comminius in 2. parte cap. 49. in fine.*

Nimia vindictæ cupiditas etiam post calamitatem acceptam sæpè Principes funditus euertit. *Commin. cap. 88. & 90. in fine.*

Obsessæ vrbi maturè succurrendum, præsertim vbi qui Dux strenuus in ea esse censebatur, vrbemque tuebatur, extinctus est. *Comminius cap. 90.*

Non auditis iis, qui arcana se prodituros pollicentur, sæpe magnæ occasiones præteruolant. *De Cifrone suspenso. Comminius cap. 92.*

Non quiuis socii, sed potentes assumendi sunt, quorum societas non sit nobis onerosa, sed auxiliaris. *Comminius in 2. parte cap. 47. de Italis.*

Fides violata, cuicunque fuerit data, tandem à Deo punitur. *Comminius cap. 92. de Carolo Carolesio.*

Pugnæ seu prælio nulli, qui nobis suspecti, aut qui aliorum fuerunt proditores, interesse concedantur aut permittantur. *Comminius cap. 9. de Campobacio, item de 300. Numidis in Cannensi pugna. Ganelon in exercitu Caroli Magni. David à Philistæis reiectus.*

Cura de castris rectè circundandis & claudendis in exercitu & militia sit Principi præcipua. *Sic Romani. Sic Carolus Carolesius. Comminius cap. 92.*

In rebus dubiis ac periculis imminentibus eæ conditiones accipiendæ, quæ aliquid spei certæ relinquunt. *Cõminius in 2. parte cap. 144. & 47. de Rege Carolo.*

Legati ad exteros Principes missi, magnam in rebus & statu illorum Principum cognoscendo prudentiam

&

& diligentiam adhibeant, ne quid postea suadeant suis principibus à quibus mittũtur, inutile, aut falsum. *Comminius cap.93. in fine.*

Ingratitudo seu impietas Principis sibi, non autem Deo, laudem suæ potentiæ & felicitatis tribuentis, tandem à Deo punitur. *Comminius cap. 95. Carolus Carolesius. & cap. 96.*

Tyrannorum exitus ferè sunt tragici. *Comminius cap.* 135. Nam vbi regnatur tyrannicè, populus res nouas expetit. *Comminius in 2. parte, cap.* 4. Quem oderunt, periisse cupiunt; *Cicero lib.2.Officiorum.*

Principem dat populis Deus, prout eos vult vel castigare, vel subleuare. *Comminius cap. 96.*

Consiliarii mali, aut Principis ipsius iudicium imminutum, est magnum Dei in Regnum iudicium. *Comminius cap.* 111.

Assentatores non quæ conducunt, sed quæ Principi placẽt ac grata sunt, consulunt. *Comminius cap.94. Agapetus præcepto.* 22.32. Itaque à fidelibus consiliariis discernendi. *Agapetus 56.*

Cauendum Principibus, ne nimia & inexpectata prosperitate inflati bona

bona consilia, quæ priùs omnino conducere sciebant, repudient aut mutent. *De Ludouico vndecimo. Comminius cap. 99.*

Principes tum maximè Deus eripit ex hoc mundo, vel euertit, quum magna moliuntur, sibique videntur felicissimi. *Comminius in 2. parte cap. 50. de rege Carolo octauo.*

Magna cœpta magno exactoque consilio suscipienda. *Comminius cap. 100. 124. De duce Maximiliano.*

In magnis cœptis exequendis non tantùm audacia, sed etiam constantia, virtute & quidem extraordinaria opus est. *Comminius cap. 102. & in 2. parte cap. 8. Sic Carolus octauus in expeditione Neapolitana.*

Discordiæ hostium augendæ, vt crescas. *Comminius de Ludouico vndecimo & Gandauensibus, cap. 105.*

Obsidio summis viribus & exercitu semper magno vrgeatur, vt sit, quàm potest fieri, citissima expugnatio. *Comminius cap. 125.*

Vicini Principis ruentis portiunculas vicini Principes variis modis & modis semper decerpunt. *Exemplum in Venetis. Comminius in 2. parte cap. 46.*

Beneficentia maximè commenda[t] Principem, illique multos concilia[t]. *Agapetus* 38,44.47.63.

In sedulos & fidos sit Princeps liberalior, quàm in cæteros. *Agapet[us]* 39.47.

Principes semper metuunt ne ipsorum auctoritas vllo pacto imminuatur. *Comminius in 2. parte cap.* 45.

Populus si læsit Principem suum sit humillimus, & placet cum magn[o] obsequio.

Suspiciones & detractiones i[n] Principum aulis sunt & ipsis Principibus, & eorum famulis causæ magnorum malorum. *Comminius in* [2.] *parte cap.* 45.

Cuique regno Deus aliud vel regnum, vel oppidum, vel Principe[m] vicinum, & æmulum opposuit, tanquam contrarium & frænum, qu[o] temperatior sit vtriusque potesta[s] cohibeaturque. *Comminius cap.* 10[7] *in fine &* 108.

Regis sapientis est inquirere ea d[e] quibus illi suspicio iniicitur: non autem ea cælare, eamque suspicione[m] alere. *Comminius in 2. parte cap.* 45. [in] *fine.*

Iustum est militem, cui sua stipendi

dia persoluuntur, à vi & concussione prohiberi, vel puniri *Comminius cap. 109. circa finem.*

Honestæ conditiones & piæ repudiatæ nequicquam postea poscuntur, imo à Deo vindicantur. *Comminius in 2. parte, cap. 44. 47, 93.*

Vltra dominium Princeps nihil potest iustè & absque tyrannide exigere à subditis, nisi eorum consensu & concessione. *Comminius cap.* 108. *in fine &* 109. *&* 140. *de Imperatore Turcarum in fine.*

Fortior est Princeps & externis formidolosior, qui ex sui populi consensu & consilio bella gerit, & administrat res regni, quàm qui suo ipsius duntaxat cōsilio. C*omminius cap.* 108. *in fine & cap.* 110.

Bella quærentibus & fouentibus multa semper infortunia accidunt, multæque clades. C*omminius cap.* 108. *in fine*

Senatorum, Consiliariorum, aut Præfectorum belli auaritia in quouis statu Reipub. non tantùm ignominiam, sed etiam exitium Reipub. accersit. C*omminius in* 2. *parte cap.* 46. *De Antraguio.*

Ordinum regni cuiusque debet

esse summa auctoritas. *Comminius cap.* 108. *in fine &* 109. *&* 110. etiam in extraordinariis exactionibus aut tributis indicēdis. *Comminius cap.* 129.

Vbi protelatione opus est, non statim responsio danda, sed promissis & legatis semper nouis, qui superius cum aliis acta nesciant, est agendum. *Comminius cap.* 116.

Coniugiis sunt regna ditionesque vicinæ, quantum fieri potest, nostris adiungendæ. *Comminius cap.* 116. *&* 117. *de Ducissa Burgundia.*

Externi Principis, itemque comitatus illius mores, victus, & habitus vix ac ne vix quidem tolerantur diu, nisi se ad subditorum mores accommodet. *Comminius cap.* 127. Omnino verò si eiusdem Principis comites et officia & administrationes regni quas indigenæ tenere solent, petant aut habeant, sequitur seditio periculosissima.

Miserrima est eius populi conditio, qui peregrinum Principem eligere compellitur, quòd indigenis ad regnandum aptis careat. *Comminius cap.* 118.

Litiu

Litium multitudo & pragmatico-rum numerus in dies minui debet, vt ſint diuites priuati in quouis ordine. *Comminius cap. 125. de Ludouico rege vndecimo.*

Principem ſucceſſurum plures ſpe-ctant, colunt & admirantur, quàm ſe-nem Principem iam caducum. *Com-minius cap. 137. Pompeii dictum.* Plures aſpiciunt Solem orientem quàm oc-cidentem.

Deus dat regna & adimit. *Daniel. 3. Comminius cap. 138.*

Principum vita eſt plena curarum, ſolicitudinis & laboris. *Comminius cap. 137. 138.*

Bella ſæpè extraordinario quodam motu, qui à Deo datur Principi-bus ſuſcipiuntur. *Comminius in 2. par-te cap. 1.*

Inter pares eiuſdem Reipub. pro-ceres aut Officiales facile naſcitur inuidia, ſic vt eorum alterutet ſit abigendus. *Comminius in 2. parte, cap. 2. De Ludouico & Sancto Seuerino, Ioab & Amaſia.*

Sumptus vrbium inutiles perni-cioſaque commercia interdican-tur & tollantur. *Cicero ad Q. Fratrem,* quales qui in templa ſuperflua & mo-

nūmenta priuatorum, ludos ſcenico & theatra ſiunt. *Cicero.*

Mercatoribus, à quibus pecuniam accepit Princeps, ſeruet fidem. *Comminius in 2. parte cap. 9.* vt poſtea mutuam pecuniam accipere poſſit.

Exercitum temperantem eſſe oportet, præſertim inter eos qui nobis fauent & conciliandi ſunt. *Comminius in 2. parte cap. 11.*

Populi armato furori cedendum eſt ad tempus. *Comminius in 2. parte De Petro Mediceo cedente.*

Diſcordiæ in exercitu iam dilabente ſunt certiſſima extremi eiuſdem exitii auguria & præſentiſſima. *Comminius in 2. parte, cap. 46. de ſeditione orta in exercitu Montpenſeri in Neapolitano regno.*

Tyrannorum familiæ vllæ vix 120 annos totos vnquam regnarunt, aut durarunt. *Comminius de domo Medicea in 2. parte cap. 13. Ariſtoteles in Politicis.*

In Ariſtocratico ſtatu cauendum ne vnius familia nimium diu regnet & gubernet, *vti Florentiæ Medicia. Comminius in 2. parte cap. 13.*

Vbi neutra pars in pacta vel conditiones poſitas conſentit, media quadam

dam via aut personæ vtrique venerandæ eligendæ aut proponēdæ sunt, qui postulata temperent. *Comminius in 2. parte, cap. 41.*

Cum populi peccata punire vult Deus, excitat hostem cui resisti non potest, & cui omnia ex voto succedunt. *Tota historia expeditionis Caroli 8. Regis Francorum Neapolitana in 2. parte Chronicorum Comminius cap. 15. 16. 17.*

Impietas principum punitur à Deo. *Comminius de regibus Neapolitanis in 2. parte. cap. 17.*

Populi vox, vox Dei, *Comminius in 2. parte, cap. 17.*

Princeps crudelis nunquam strenuus & fortis. *Comminius in 2. parte, cap. 17.*

Vincendum & victoria vtendum celerrimè; nihilque victor propterea remittat de sedulitate & diligentia. *Comminius in 2. parte cap. 20.*

In nouo regno non temerè veteres officiarii deponendi. *Comminius in 2. parte, cap. 54. de Ludouico XII.*

In nouo regno, & populo & nobilibus gratificandum est. *Comminius in 2. parte, cap. 20. & 34.*

In nouo regno omnia sunt accu-

 ratè

ratè & diligenter diſponenda & muniendà, *Comminius in 2. parte, cap. 24.*

Plures hoſtes ſimul non irritandi; præſertim in periculo imminenti: ſed æquis conditionibus illi placandi, aut paciſcendum cum æquiore. *Comminius in 2. parte cap. 25. & 26. de Duce Aurelio: & cap. 27. vbi de Genua agitur.*

Vires exercitus in periculo non minuendæ, ſed colligendæ. *Comminius in 2. parte cap. 25. & 26.*

Cùm bella à veris Dei ſeruis ſunt prædicta vel probata, ea res magnum in animis hominum, vt victoriam ſperent & fortiter pugnent, habet momentum. *Comminius in 2. parte, cap. 25. de fratre Hieronymo.*

Coniugia inceſtuoſa etiam in Principibus à Deo punita. *Comminius in 2. parte, cap. 46. in fine.*

Opinio de maioribus hoſtis viribus timorem & cunctationem dimicaturis ſæpè periculoſam iniicit. *Comminius in 2. parte, cap. 30.*

Veneno etiam aduerſus hoſtem abſtinendum. *Comminius in 2. parte, cap. 31.*

Dum prælium exſpectatur, cauendum ne animos hoſtibus addas. *Com-*

Comminius in 2. parte, cap. 81.

In conflictu auaritia libidoque prædandi vt plurimum perdit victoriam. *Comminius in 2. parte, cap.* 23.

Mendacium creditum, quanquam sæpè non fallit diu, magnum tamen habet in vtramque partem momentum. *Comminius in 2. parte, cap.* 39.

Prælium facilè poscunt & flagitant inexperti, vt Togati. *Comminius in 2. parte, cap.* 40.

Diffidentia prudens consilii fons est; at imprudens est perpetua propriæ ruinæ & ingentium malorum conciliatrix. est autem imprudens quæ ne mediis quidem prudenter prouisis confidit. *Demosthenes.* Certissimum aduersus tyrannos remedium populi diffidentia. *Plutarchus in ciuili administrat. Comminius cap.* 45. *in fine* 51. *in fine* 52. *de Eduvvardo Rege.*

Periuria principum à Deo puniuntur. *Comminius in 2. parte, cap.* 47.

Summus Magistratus sic imperium vt propriam familiam, eodemque animo & affectu regat, *Isocrates.*

Non vnam tantùm Reipub. partem, sed omnes curet, pro diuersa ratione cuiusque ordinis, sum-

inus Magistratus. *Plato & Cicero lib.* 1. *de Offic.* non eadem nimirum omnibus tribuenda.

Nouorum ciuium cooptatio, aut coloniarum deductio, magnum est stabiliendi imperii adiumentum. *Salustius de regno.*

Offensiones Principum vicinorum, quantumuis ab initio leues, tollendæ aut mitigandæ, quia tandē bella grauissima pariunt. *Comminius lib*, 1. *cap.* 2. *Exempla Caroli Ducis Burgundiæ, & cap.* 12 *&* 13. *de Ducibus* Diorchi *& Lancastri.*

Malè parta nec diu retinentur nec facilè. *Comminius cap.* 46.

Consilium publicum diuersis personis, iisque diuersæ conditionis cōstare debet, vt sit tutius. *Comminius cap.* 47. *in fine.*

Concordia res paruæ crescunt, discordia maximæ dilabuntur, rerumque benè gerendarum occasiones amittuntur. *Sallustius Iugurthino. Comminius cum exemplis cap.* 26, est denique discordia præcursor ruinæ. *Comminius cap.* 27.

Fides hosti seruata, quem fallere potueris, magnam probitatis apud omnes laudem, & magnum vt alios

ad te

ad te allicias momentum habet. *Comminius de Ludonico XI. cap. 23. & 27. Consilium Comitis Pauli de seruanda fide Eburonibus & cap. 28. & 33 in fine.*

Fides, rara virtus, ac propterea in Principe multos illi conciliat. *Comminius cap, 33. in fine.*

Qui magna præstare cupit, statim à teneris annis virtuti, rectæque educationi assuescat. *Comminius cap. 18. in fine.*

Principes summi aut rarò, aut nunquam sese mutuò corã videant, si diu concordes viuere, & alter in alterius admiratione esse velint. *Comminius c. 34. de Ludouico XI. & Carolo. Carolosa Comite, de Franco & de Anglo Rege.*

Princeps rerum, imprimisque historiæ ignarus, vel prudenti consilio destitutus, se ipsum, suumque regnum in summas tandem calamitates coniicit. *Comminius cap. 34. 108. & 119. de Sigismundo.*

Principi humano ac misericordi sua humanitas tandem rectè cedit, licet quosdam inueniat ingratos. *Comminius cap. 32. & Agapetus 37.*

Princeps modestus plurimos sibi conciliat. *Comminius cap. 17. & 18. Agapetus 37.*

Qui vincere cupit, Deum æquitate caussæ & belli à se suscepti, in suis partibus habeat. *Sappauli Comitis dictum.*

Vis consilii expers, mole ruit sua. *Carolus Carolesius. Comminius cap. 49. Horatius.*

Ad dissipandas seditiosorum hominum iam collectas vires & consilia; quæuis conditiones politicæ, quæ neque Dei cultum tollant, neque Regni leges fundamentales euertant, acceptandæ. *Comminius cap.* 15. modò Reipub. & Magistratui auctoritas sua salua maneat.

Sæuitia & crudelitas Principum siue in suos, siue in extraneos, tandem à Deo punitur. *Comminius cap.* 20. *de Ducibus Anglicis ex familia Lancastrica, & cap.* 132. *de Richardo Rege.*

Princeps hostem suum non metuens stolidus est, facileque superatur *Comminius cap.* 51. *de Edonardo Rege Anglorum contemnente Comitem Warnici. & cap.* 52. *in fine, &* 53. *&.* 119.

Per feminas sæpè fiunt communicanturque absque suspicione tutiùs, quæ per viros expediri absque suspicione non possunt. *Exemplum regis Edonardi, Comminius cap.* 51. *&* 85. *Psal-*

mo

mo 17. *Ioabus mittit mulierem ad Dauidem iratum contra Absalonem, 2. Samuelis. Comminius in 2. parte, cap.* 47.

Item per ignotas & viles personas sæpè commodiùs literæ deferuntur. *Comminius, cap.* 73. Verùm per easdem magnorum consiliorum & negociationum effecta exequutioni difficilè mandantur, etsi facilè per eos istarum rerum initia iaciuntur. *Comminius de Oliuario cap.* 100. & 101.

Vrbs atque pax tutiùs & compendiosiùs pecunia & comitate emitur ab hoste, quàm certamine comparetur. *Exemplum Regis Ludouici* XI. *eam ementis ab Anglo. Comminius cap.* 75. & *cap.* 113. & 114. & 125. *de Rege Ludouico vrbes emente.*

Procerum eiusdem Regni factiones semper periculosæ regno. Itaque statim exstinguendæ. *Comminius cap.* 75, *in fine.* & 122. nunquam alendæ. *cap.* 138. *in fine.*

Calamitas communis dissidentes antea vicinos Principes inter sese facilè conciliat, & coniungit. *Comminius cap.* 84. *de Ducissa Sabaudiæ, & Tigrane.*

In calamitatibus Principum pri-

mum & præcipuum remedium est, recurrere ad Deum *Comminius cap. 90. de Duce Burgundiæ.* Secundum, amicum quempiam fidum habere, cui communicent tutò, & liberè sua consilia, &, quæ salutaria sunt, audiant.

Qui strenuè & prudenter constanterque Reipub. profuerunt, absque causa grauissima minimè destituendi, & de gradu suo deiiciendi. *Comminius cap 133. & in 2. parte, cap. 2. De fratribus Galeacis S. Seuerino & Ludouico expulsis à Cicone Secretario.*

Calamitas magna ac clades accepta reddit Principem tum vicinis tum subditis contemptiorem, minusque postea metuendum. *Comminius cap. 90. de Carolo Duce Burgundiæ.*

EX PLATONIS

MENEXENO.

IN Repub. bene morata, rebus præclare gestis laus & præmium tribuitur.

Politia in genere est disciplina ac regula, nutrix & custos eorum morum,

rum, quibus homines variè siue ad turpem, siue ad honestam vitam informantur. Nam si bona fuerit Reipub. forma, boni homines sunt futuri: Sin contra, mali. Danda itaque est opera, vt Politia bona eligatur ac instituatur.

Democraticæ politiæ ratio minimè postulat, vt omnia ex populi arbitrio gerantur: sed vt ita sit summa penes populum potestas, vt multorum quoque negotiorum sit summa penes Senatum auctoritas. Imo omnium Senatus sit auctor cum approbatione populi. *Sic Athenis, sic Romæ.*

In tribuendis Reipub. muneribus, vnius maximè virtutis, non census, non generis, non virium, ceterarumque rerum externarũ ratio habenda.

Quò quis à maioribus generosior est, eò ipse, si virtute vera destituatur, turpior esse ac videri solet.

Turpium factorum merces est non modò in hac vita luctuosa, sed etiam in futura infelix ac misera.

Bene morata Resp. eorum, qui pro ipsius salute occubuerint, & parentes & liberos summa cura complecti debet, & si potest, alere.

EX POLITICO

DIALOGO.

OMNIS ciuilis administrationis fundamentum est recta ratio, qua innixa Respub. bona est & commoda: quæ vero illâ caret, mala est.

Tres sunt Reipub. formæ, Monarchia, Aristocratia, Democratia: tres corruptelæ politiæ, Tyrannis, Oligarchia, Ochlocratia. *lib. 4. de Repub.*

Vti Monarchia bonis legibus instituta, est omnium Reipub. formarum præstantissima: sic bonus Rex est velut Deus quidam inter mortales.

Societas generis humani absque Magistratu stabiliri nulla potest.

Leges in quaque Reipub. forma legitimum imperium definire debent, non autem cuiusque imperantis arbitratus.

Leges sine ciuium bonis moribus, quantumuis sanctæ, sunt inutiles.

Illegitimæ administrationis, quæ fit à Magistratu, duplex causa: Nimirum ipsius Magistratus vel imperitia; vel libido, prauusque animi affectus.

Leges

Leges pro varia rerum & personarum differentia temperamentum accipiunt: non sunt autem vbique eædem, & in eadem ciuitate perpetuæ.

In Repub. bene morata & præmia rectè agentibus: & supplicia peccantibus proposita esse debent.

Magistratus, bonus quidem efficit, vt subditi vitam felicem viuant: malus autem, vt miseram.

Politicæ scientiæ cognatæ sunt istæ: Eloquentia, Iurisprudentia, Rei militaris cognitio & scientia.

EX MINOE

PLATONIS.

MAGNVM est consuetudinis diuturnæ & iam receptæ in vtramque partem momentum.

Decretum ciuitatis Lex est, sed illud imprimis, quod ratione æquitateque naturali nititur.

Quanquam firmamentum omnium legum est recta ratio: tamen ne pro improborum hominum libidine ea mutetur, necessarium est, vt certæ leges in quaque Reipub. for-

ima ſauciantur libetis populi ſuffragiis. Ii verò de Repub. bene merentur, qui bonas illi leges præſcribunt.

EX

LIBRO PRIMO

DE REPVBLICA

PLATONIS.

TYRANNICVM eſt, illud omne dicere iuſtum, quod ad potentioris vtilitatem pertinet: item ſubditos Principis vel Magiſtratus vtilitati eſſe deſtinatos.

Tyrannicum eſt, dicere Principem legibus eſſe ſolutum.

Publica vtilitas & ſalus debet eſſe ſcopus Magiſtratui propoſitus. *Idem libro 3.*

Veritas eſt fidei & iuſtitiæ candor.

Fides etiam hoſti data, ſeruanda.

Omnis felicitatis fons eſt iuſtitia: infelicitatis autem mater, iniuſtitia.

Ius ſuum cuique tribuendum, vt cuique erit bono; non autem noxæ.

Magiſtratus ne priuatim ſuamque vtilitatem præferat vnquam publicæ.

EX

EX LIBRO SECVNDO DE REPVBLICA.

PVERILIS institutio est maximi momenti ad vniuersam vitam recte instituendam. *Et lib.* 4.

Ciuitatum ædificandarum causa & origo fuit vsus ac necessitas humanæ vitæ, quòd nemo sit per sese αὐτάρκης, i. sufficiens ad bene beateque seu feliciter viuendum.

Vnaquæque Reipub. forma pluribus membris, & diuersis etiam magistratibus, non vnico duntaxat constare debet.

Hæc maxima in omni Reipub. forma cura, vt imperantium, & parentium munus distinguantur.

Commercia debent esse libera.

Ne in Repub. bene morata vnus & idem vel plures artes, vel à sua diuersas exerceat, *Idem lib.*3.

Prima in omni Repub. bene constituta cura esto de Vera religione: non autem falsa vel fabulosa stabillenda: in qua summus Magistratus à teneris adeò annis instituatur: *& lib.*4.

EX LIBRO TERTIO

DE REPVBLICA.

LEGES sumptuariæ in Repub. bene morata sunt condendæ, & seruandæ. *& lib.* 4.

In Repub. bene morata sit omnium rerum externarũ modus velut in picturis, vestibus, ædibus, aliisque rebus habendis.

Rempub. facit firmissimam ciuium omnium inter se concordia & consensus, qui & indùcendus est, vbi abest: & retinendus, vbi iam constitutus est.

Magistratus omnibus auaritiæ sordibus carere debet.

Ad munus publicum nemo, nisi exploratus, admittendus.

Profligatæ in Repub. disciplinæ judicium est Iurisperitorum numerus, & Medicorum copiæ. Itaque de hominum has artes profitentium & exercentium numero coërcendo & definiendo, leges sunt condendæ, & seruandæ.

EX

EX LIBRO QVARTO DE REPVBLICA

MAGISTRATVS eſt, gubernate & tueri ex legum præſcripto Rempub. Itaque neque mera, neque infinita poteſtas eſt Magiſtratui tribuenda. *Idem lib.5.*

Mediocritas meliùs tuetur Remp. quàm nimiæ opes.

Diuitiæ nimiæ ſocordem efficiunt Rempub. & ſuperbam.

Non opibus, ſed viris ſtrenuis, bellum geritur. Ergo ne in Reſpub. vnquam careat, videndum eſt.

Non poteſt immutari religio abſque magna Reipub. mutatione.

Magiſtratus eſt etiam ſummi proſpicere, & operam dare, vt pueri & iuuenes honeſtè & ſanctè à prima adeò ætate & infantia inſtituantur.

In Republica bene conſtituta ne fiant temerariæ publicorum conſiliorum immutationes.

Iuſtitia ciuitatis in eo eſt, vt qui imperant & parent, ſint inter ſe concordes, & eiuſdem ſententiæ: dein-

de, vt ipsimet ciues inter se consentiant. *Ibidem lib. 5.*

EX LIBRO QVINTO DE REPVBLICA.

MAGISTRATVS de suo munere ignorantia, est summa Reipub. pernicies.

Respub. tum futuræ sunt felices, quum vel Reges philosophabuntur seriò, vel veri Philosophi regnabunt.

Virtutum omnium est femina capax, quarum est capax mas ipse.

Liberi summorum Magistratuum maturè sunt bellis assuefaciendi, & artibus ad bellum necessariis.

In bellis Ciuilibus ne quis captiuus fiat mancipium aut ne spolietur aliis rebus, quàm armis: ac ne eius quidem cadauer: ne trophæa victoriæ in iis statuantur durèntve: ne incendiis alii in alios agant; ne regionis vastitatem inducant.

Bellum propriè est, quod contra extraneum & peregrinum suscipitur: quod autem ciues ipsi aut cognati populi contra sese mutuò gerunt, seditio est, & rixa duntaxat: non autem proprie bellum.

EX

EX LIBRO SEXTO DE REPVBLICA.

MAGISTRATVM etiam felicì memoria præditum esse, valdè confert.

Magna ingenia, si nacta fuerint prauam educationem, tanto euadunt deteriora. Ergo illa imprimis rectè & sanctè instituenda sunt.

Magistratui est necessaria veri summique boni vera cognitio.

EX LIBRO SEPTIMO DE REPVBLICA.

EIVS Reipub. quæ felix esse volet (omnes autem velle debent) Magistratus in veri Dei, & veri boni cognitione edocetor prima statim ab infantia: artesque omnes ad eam primariam scientiam ediscendam necessariæ eidem adhuc adolescenti traduntur. Vbi verò sic instructus maturæ ætatis fuerit, ad Reipub. gubernacula tunc idem Magistratus admouetor. Veri Dei, verique boni ignorantia innumerabilium, tum priuatarum, tum publicarum calamitatum, pessimorumque consi-

liorum in Reipub. fons est & origo. *Quod toto isto lib. probat Plato.*

Mathematicarum etiam scientiarum, velut Arithmeticæ, Geometriæ, Musicæ, Astronomiæ cognitio futuro Principi omnino necessaria est, tum ad politicas res domi gerendas & rectè administrandas: tum etiam ad bellicas, velut vallum erigendum, obsidionum machinas exstruendas, itinera commodè instituenda, & cætera huiusmodi.

EX LIBRO VIII. DE REPUBLICA.

QVVM nihil genitum sit æternum: quum omnia hæc humana variis rerum vicissitudinibus ac mutationibus sint obnoxia: quum denique res quælibet genita habeat suam quandam periodon, ac proinde florem, & postea emarcescentiam seu defluuium, necesse est quoque & ipsas humanas Politias habere sua initia, incrementa, & suas quoque mutationes, & vicissitudines, ac denique tandem interitum.

Ex

Ex Monarchia fit Tyrannis, cùm Rex, contempta legum auctoritate, quiduis agit pro animi sui libidine.

Ex Aristocratia fit Paucorum dominatio, cùm qui priùs iustè & sanctè Rempub. administrabant, ad opes accumulandas, agros possidendos, ambitionem & vindictam priuatam animi explendam, sua illa potestate abutuntur: & quum non virtutis, sed census in Magistratibus eligendis ratio in ea Repub. habetur.

Nulla verò est tam subita, periculosa, tamque vehemens mutatio, quàm quum quisquam fit ex ambitioso vel bono viro auatus vel pecuniæ cupidus.

Futuræ ex Aristocratia in Oligarchiam proximè mutationis prognosticon est, quum adolescentes qui ad Reipub. administrationem successuri sunt, & bonorum paternorum abliguritores, & insolentes ac libidinosi populariter euadunt.

Ex Oligarchia fit Democratia facilè, quod plebs insolentiam & auaritiam Principum tolerare ampliùs non possit. Nam in Oligarchia diuitiæ sunt in magno pretio,

ibique vera temperantia & iustitia nullum ferè locum habent: sed earum tantùm vmbra quædam, & fucus.

Ob fenus immensum, quod Proceres exigunt, facilis fit ex Oligarchia in Democratiam mutatio.

Democratia est, vbi liberi sunt omnes ciues, & quidem æquè: vt neque cogi, neque præter voluntatem populi, puniri nemo ciuis possit.

Ex Democrata facilè fit tum in Regnum, tum in Ochlocratiam seu summam confusionem mutatio, vbi plebs contumeliosè & petulanter omnia pro animi libitu depernit.

In Ochlocratiam mutatur Democratia, quum nemo vnus contumeliæ & petulantiæ populi sese opponere potest vel audet, propter numerum eorum, qui vtrumque illud vitium in populo fouent.

Democratia in Regnum mutatur, quum ex licentia populari sic plebis animus effeminatus est ac elanguit, vt nullam amplius publicæ salutis curam habeat populus: sed sui tantùm pascendi, suæ quietis & voluptatis fouendæ augendæque: Denique cùm est, vt ait ille, sector ac venditor fauo-

ris

ris & suffragii ipse sui populus.

In summa, hæ mutationes omnes accidunt, quòd inter Imperantes, & subditos non conueniat, id est, non ferant probentque subditi Imperantis mores, & administrationem, vt sibi nimium iniquam: contraque quum Imperantes non possunt diutiùs ferre parentium seu subditorum insolentiam, & mores.

EX LIBRO NONO DE REPVBLICA.

TYrannidis & stabiliendæ, & inuadendæ animus obrepit, præsertim in Democratia, quum ex tenui & rigida vitæ ratione, ac seuera, quæ fuit sub populari statu, ciues voluptuosam, otiosam, & inertem vitam degustare cœperunt, hacque delectari: & habent qui eam illis sumministret ac præbeat, vel polliceatur.

Tyranni maxime ab iis, qui bona sua abligurierint, & voluptatibus tamen carere non possunt, stabiliuntur, inducuntur, ac fouentur.

Tyranni in Democratia vel Aristocratia nascuntur ii maximè,

qui ſpecie clementiæ & benignitatis in plebem, plebis fauorem ſibi conciliant: magnum interim ſatellitium alunt, idque vel ad voluptatem populi, vel ad ſui cuſtodiam à ſe fieri prætexentes.

Qui tyrannidem inuadere cogitant aut ſtabilire, adulatores maximè aſciſcunt: ſceleratis ſe ſocios adiungunt: famuli & ſerui, imò mancipia euadunt eorum, quos ſibi ad id fauentes, & ad ſua iuſſa exequenda audaces vident: denique conſciis omnia indulgent quantumuis praua & iniqua, vt imperio tandem potiantur.

Tyrannica ingenia ſemper improbiſſimis adulantur: alicui ſeruiunt: inquieta viuunt: furiis & cruciatibus conſcientiæ torquentur: denique ſunt prorſus infelicia ac miſera, quamcunque vitæ lætitiam ſimulent aut præ ſe ferant.

Omnium mortalium maximè ſerui ſunt viliſſimaque mancipia, qui Tyranno ſubiiciuntur; & ſi quæ Reſpub. vel Regnum iis paret. In eo denique ſtatu tandem omnis veri, boni, & æqui ſtudium & amor perit non modò publicè, ſed etiam priuatim.

Ty-

Tyrannus, more cæterorum hominum ingenuorum, neque domo ſolus egredi, neque publicis conuentibus intereſſe, neque liberè loqui vel viuere poteſt: ſed velut mulier intra priuatos parietes latitans, vel ſtipatoribus tanquam carcere circumſeptus, ab iiſque etiam obſeruatus, & ab iis ſibi metuens, latitat, & viuis.

Tyrannus, quantumuis felix, eſt bono Rege, quantumuis infelice, miſerior ſeptingentis viginti nouem partibus. i. infinitis modis.

Nunquam felix, qui iniuſtè agit.

EX LIBRO DECIMO DE REPVBLICA.

DEVS generis humani curam gerit. Itaque iuſtos Principes, debeat tum in hac, tum in futura vita: iniuſtos autem vtrobique punit.

Magiſtratus det operam, vt eæ voces aſſiduè ciuium auribus circumſonent, quæ eos à ſcelere auocent: & ad iuſtitiam & pietatem inſtruant, & excitent.

Omnes artes curioſæ, & libri va-

tui, aut in Deum blaſphemi, à bono principe tollendi.

Boni præmiis ad virtutem hortandi ſuppliciis à vitio reuocandi.

EX LIBRO PRIMO

DE LEGIBVS

PLATONIS.

HORRENDVM eſt Pæderaſtias crimen: ſed & coitus omnis, in quo præter naturam, aut honeſtatem homines concumbunt, damnandus eſt.

Non poſſunt eædem leges omnibus Reipub: formis eſſe accommodatæ; ſed cuique formæ ſunt ſuæ quædam ac peculiares ferendæ. In omnibus tamen naturalis illius æquitatis, & rectæ rationis norma ſequenda eſt, vtpote omnium legum lex ac fundamentum ſeu firmamentum.

Leges neque nimium ſeueræ ſeu acerbæ; neque etiam nimium faciles ac indulgentes ſunto: Sunt enim vtræque vitioſæ.

Leges de connubiis, quo gradu nimirum

mirum homines onueniant, qui ordines inter ſe, qua ætate, quibus conditionibus maritari debeant, primùm in Repub. bene conſtituta locum penè obtinent, ſuntque conſtituendæ.

Proximæ ſunt ſuperioribus leges de recta puerorum inſtitutione, qua res honeſtas ſtudio complectantur adoleſcentes: à rebus autem turpibus abhorreant. *lib.2.de Legibus.*

Bellorum duo ſunt genera: Vnum, Ciuile: alterum, Peregrinum. Illud autem Ciuile hoc peregrino longè eſt periculoſius: Ac proinde ad Ciuile reſtinguendum, bella externa ſuſcipere expedit.

Leges, aut Reſpub. quæ totæ ad res bellicas gerendas ſunt comparatæ, bella potius, quàm pacem in ciuitate alunt: quales Lacedæmoniorum leges fuerunt.

Bellum nullum ipſum per ſe eſt optandum, ſed pacis tantùm cauſa ſuſcipiendum.

Etiam victoriæ ipſæ ſunt ſæpe ipſis qnoque victoribus funeſtæ & Cadmeæ. Itaque bella minimè optanda, vel ad ea Reſpublica componenda confirmandaque.

Nihil

Nihil anarchia periculosius.

Ebrietas in omni bene morat pub. castiganda. Nam ebriosi su cile seditiosi : vsum rationis vt & corporis vires integra adhuc amittunt. *Et lib.6.*

EX LIBRO SECVNI

DE LEGIBVS.

DISCIPLINA, & regula actio externarum aliqua debet eaque certa constituta in quaui pub. benè morata.

Ea regula disciplinæ seu actio debet & constituere & animadu re quid sit cuique ætati, sexui, h num generi, & ordini (pro ratio lius loci, & eorum hominum, quos est ciuitas) decorum.

Sed & cantus, ludus, saltatio, uiuia, gymnasia, exercitation publicæ ac priuatæ sunt legibus niendæ, vt voluptati modum po & quidem maturè, homines scant: & honestis duntaxat rebu lectari.

Poëtices quoque studium in pub. legibus est à bono Princi

regen

regendum, ne quid impium dicant poëtæ: & moderandum, ne ſint nimium multi poëtæ, id eſt, nimiũ multi inertes, vani, & aſſentatores in Repub. homines ac nugigeruli.

Vini vſus, præſertim in calidis regionibus, eſt adoleſcentibus vel interdicendus, vel moderandus.

Conuiniales leges neque ſint nimium laxæ, neque nimium ſeueræ. Omnis autem à conuiuiis ebrietas, intemperantia, & rixa ſemper ex legibus exulet; ac puniatur, ſi interuenerit.

Ne in veſtitu, victu, cæterisque rebus huiuſmodi, ciues peregrinorum intemperantes mores diſcant, diligenter proſpiciendum, ac cauendum bono Principi, ac Reipub.

Princeps, ac Magiſtratus quilibet debet eſſe & prudens & fortis. Prudens, ne ex imperiti vulgi iudicio pendeat: fortis, vt quæ ſalutaria ſunt, conſtanter exequatur.

Turpiſſimum eſt; Magiſtratum aut Principem eo ipſo ore mentiri, quo Deum inuocat.

Summa Principis aut Magiſtratus in eo cura eſſe debet, viciues omnes in communis Reipublicæ ſalute ſan-

Nihil anarchia periculoſius.

Ebrietas in omni bene morata Reipub. caſtiganda. Nam ebrioſi ſunt facile ſeditioſi: vſum rationis vbique, & corporis vires integra adhuc ætate amittunt. *Et lib.6.*

EX LIBRO SECVNDO

DE LEGIBVS.

DISCIPLINA, & regula actionum externarum aliqua debet eſſe, eaque certa conſtituta in quauis Reipub. benè morata.

Ea regula diſciplinæ ſeu actionum debet & conſtituere & animaduertere quid ſit cuique ætati, ſexui, hominum generi, & ordini (pro ratione illius loci, & eorum hominum, inter quos eſt ciuitas) decorum.

Sed & cantus, ludus, ſaltatio, conuiuia, gymnaſia, exercitationesque publicæ ac priuatæ ſunt legibus definiendæ, vt voluptati modum ponere, & quidem maturè, homines aſſueſcant: & honeſtis duntaxat rebus delectari.

Poëtices quoque ſtudium in Reipub. legibus eſt à bono Principe & regendum,

regendum, ne quid impium dicant poëtæ: & moderandum, ne ſint nimium multi poëtæ, id eſt, nimiũ multi inertes, vani, & aſſentatores in Repub. homines ac nugigeruli.

Vini vſus, præſertim in calidis regionibus, eſt adoleſcentibus vel interdicendus, vel moderandus.

Conuiniales leges neque ſint nimium laxæ, neque nimium ſeueræ. Omnis autem à conuiuiis ebrietas, intemperantia, & rixa ſemper ex legibus exulet; ac puniatur, ſi interuenerit.

Ne in veſtitu, victu, cæteriſque rebus huiuſmodi, ciues peregrinorum intemperantes mores diſcant, diligenter proſpiciendum, ac cauendum bono Principi, ac Reipub.

Princeps, ac Magiſtratus quilibet debet eſſe & prudens & fortis. Prudens, ne ex imperiti vulgi iudicio pendeat: fortis, vt quæ ſalutaria ſunt, conſtanter exequatur.

Turpiſſimum eſt; Magiſtratum aut Principem eo ipſo ore mentiri, quo Deum inuocat.

Summa Principis aut Magiſtratus in eo cura eſſe debet, vt ciues omnes in communis Reipublicæ ſalute ſan-

Nihil anarchia periculosius.

Ebrietas in omni bene morata Repub. castiganda. Nam ebriosi sunt facile seditiosi: vsum rationis vbique, & corporis vires integra adhuc ætate amittunt. *Et lib.6.*

EX LIBRO SECVNDO

DE LEGIBVS.

DISCIPLINA, & regula actionum externarum aliqua debet esse, eaque certa constituta in quauis Repub. benè morata.

Ea regula disciplinæ seu actionum debet & constituere & animaduertere quid sit cuique ætati, sexui, hominum generi, & ordini (pro ratione illius loci, & eorum hominum, inter quos est ciuitas) decorum.

Sed & cantus, ludus, saltatio, conuiuia, gymnasia, exercitationesque publicæ ac priuatæ sunt legibus definiendæ, vt voluptati modum ponere, & quidem maturè, homines assuescant: & honestis duntaxat rebus delectari.

Poëtices quoque studium in Repub. legibus est à bono Principe & regendum,

regendum, ne quid impium dicant poëtæ: & moderandum, ne ſint nimium multi poëtæ, id eſt, nimiũ multi inertes, vani, & aſſentatores in Repub. homines ac nugigeruli.

Vini vſus, præſertim in calidis regionibus, eſt adoleſcentibus vel interdicendus, vel moderandus.

Conuiniales leges neque ſint nimium laxæ, neque nimium ſeueræ. Omnis autem à conuiuiis ebrietas, intemperantia, & rixa ſemper ex legibus exulet; ac puniatur, ſi interuenerit.

Ne in veſtitu, victu, cæteriſque rebus huiuſmodi, ciues peregrinorum intemperantes mores diſcant, diligenter proſpiciendum, ac cauendum bono Principi, ac Reipub.

Princeps, ac Magiſtratus quilibet debet eſſe & prudens & fortis. Prudens, ne ex imperiti vulgi iudicio pendeat: fortis, vt quæ ſalutaria ſunt, conſtanter exequatur.

Turpiſſimum eſt; Magiſtratum aut Principem eo ipſo ore mentiri, quo Deum inuocat.

Summa Principis aut Magiſtratus in eo cura eſſe debet, vt ciues omnes in communis Reipublicæ ſalute ſan-

Nihil anarchia periculoſius.

Ebrietas in omni bene morata Repub. caſtiganda. Nam ebrioſi ſunt facile ſeditioſi: vſum rationis vbique, & corporis vires integra adhuc ætate amittunt. *Et lib.6.*

EX LIBRO SECVNDO

DE LEGIBVS.

DISCIPLINA, & regula actionum externarum aliqua debet eſſe, eaque certa conſtituta in quauis Repub. benè morata.

Ea regula diſciplinæ ſeu actionum debet & conſtituere & animaduertere quid ſit cuique ætati, ſexui, hominum generi, & ordini (pro ratione illius loci, & eorum hominum; inter quos eſt ciuitas) decorum.

Sed & cantus, ludus, ſaltatio, conuiuia, gymnaſia, exercitationesque publicæ ac priuatæ ſunt legibus definiendæ, vt voluptati modum ponere, & quidem maturè, homines aſſueſcant: & honeſtis duntaxat rebus delectari.

Poëtices quoque ſtudium in Repub. legibus eſt à bono Principe & regendum,

regendum, ne quid impium dicant poëtæ: & moderandum, ne ſint nimium multi poëtæ, id eſt, nimiũ multi inertes, vani, & aſſentatores in Repub. homines ac nugigeruli.

Vini vſus, præſertim in calidis regionibus, eſt adoleſcentibus vel interdicendus, vel moderandus.

Conuiniales leges neque ſint nimium laxæ, neque nimium ſeueræ. Omnis autem à conuiuiis ebrietas, intemperantia, & rixa ſemper ex legibus exulet; ac puniatur, ſi interuenerit.

Ne in veſtitu, victu, cæteriſque rebus huiuſmodi, ciues peregrinorum intemperantes mores diſcant, diligenter proſpiciendum, ac cauendum bono Principi, ac Reipub.

Princeps, ac Magiſtratus quilibet debet eſſe & prudens & fortis. Prudens, ne ex imperiti vulgi iudicio pendeat: fortis, vt quæ ſalutaria ſunt, conſtanter exequatur.

Turpiſſimum eſt; Magiſtratum aut Principem eo ipſo ore mentiri, quo Deum inuocat.

Summa Principis aut Magiſtratus in eo cura eſſe debet, vt ciues omnes in communis Reipublicæ ſalute ſan-

regendum, ne quid impium dicant poëtæ: & moderandum, ne ſint nimium multi poëtæ, id eſt, nimiũ multi inertes, vani, & aſſentatores in Repub. homines ac nugigeruli.

Vini vſus, præſertim in calidis regionibus, eſt adoleſcentibus vel interdicendus, vel moderandus.

Conuiniales leges neque ſint nimium laxæ, neque nimium ſeueræ. Omnis autem à conuiuiis ebrietas, intemperantia, & rixa ſemper ex legibus exulet; ac puniatur, ſi interuenerit.

Ne in veſtitu, victu, cæteriſque rebus huiuſmodi, ciues peregrinorum intemperantes mores diſcant, diligenter proſpiciendum, ac cauendum bono Principi, ac Reipub.

Princeps, ac Magiſtratus quilibet debet eſſe & prudens & fortis. Prudens, ne ex imperiti vulgi iudicio pendeat: fortis, vt quæ ſalutaria ſunt, conſtanter exequatur.

Turpiſſimum eſt; Magiſtratum aut Principem eo ipſo ore mentiri, quo Deum inuocat.

Summa Principis aut Magiſtratus in eo cura eſſe debet, viciues omnes in communis Reipublicæ ſalute ſan-

cte & honestè tuenda consentiant maximè.

Item vt hoc inculcet. Nullas res externas absque virtute & pietate in Deum, & iustitia esse vel vtilas, vel iucundas.

EX LIBRO TERTIO DE LEGIBVS.

QVemadmodum homo absque societate viuere non potest. ita neque societas diuturna aut tuta absque legibus vnquam esse poterit.

Itaque hominum natura & ipsa æquitas leges & Reipub. formas extudit, expressit, inuenit ediditque.

Optimarum Reipub. formarum optima est Monarchia, quæ bonis legibus sancita est, ac vtitur. proximè enim ad patriam potestatem accedit.

Regum tyrannis & iniustum imperium popularem libertatem induxit: quòd huiusmodi regum mores populus ampliùs non posset pati.

Omnis Respub. & illius forma à seipsa, propter subortas in ea tandem corruptelas, deletur & euertitur.

Le-

Leges populi suffragiis liberis probari debent, vt vim habeant, illisque obtemperetur.

Ignorantia vel improbitas Imperantium est politiæ pestis & pernicies summa.

Infinita potestas etiam in Regibus ipsis, quæ sese legum vinculis coërceri non patitur, est certissima Regni ac Reipub. ruina; & proximè occasuræ prognosticon. Contra quam remedium est, vt leges obseruentur etiam ab ipso principe, idque facere cogatur ab Ordinibus regni, vel inuitus.

EX LIBRO QVARTO DE LEGIBVS.

IS situs ciuitatis est noxius, qui nimia commerciorum licentia bonis moribus officit, qualis est ciuitatum quæ sunt ad mare sitæ.

Careat ciuitas iis rebus & commerciis, quorum noxia est tractatio, vsus, & imitatio, vti serici, & cupediarum, & fucorum.

Maritima militia ratò cum pedestri, quæ constantior est, conducit.

 Omnis

Omnis ciuitas & legibus, & Dei occulto quidem, ſed certo decreto nititur.

In rebus humanis ſecundum Deum agendi oportunitas, & celeritas valet plurimum.

Peſſimè regitur ea ciuitas, in qua non leges præſunt, ſed voluntas Magiſtratuum. Optimè verò illa, in qua leges dominantur ipſis Magiſtratibus.

Religio vera eſt firmamentũ Reip. itaque potiſſima de ea conſtituenda cura Reip. eſſe debet.

Secundum Deum debemus plurimum parentibus. Itaque leges quoque de liberorum erga parentes officio ſunt ſeuerè ſanciendæ.

Liberi parentibus ſe & ſua debent, ac proinde eos colant: ne temerario quidem ac leui ſermone eos offendant: iratis denique cedant parentibus liberi.

Coniugium eſt fundamentum generis humani. Itaque illius caſtitas & ſanctitas debet ſeuerè legibus ſanciri. *Et lib.* 6.

EX

EX LIBRO QVINTO DE LEGIBVS.

FRVSTRA leges iis præſcribuntur, qui nolunt ipſi ſibi eſſe lex, neque priuatim eas, quamuis æquæ ſint, ſeruare: ſed in latebris eas violant.

Maxima pœna eſt malo aſſentiri.

Nimiæ opes diuitiarumq́ue copia eſt Reipub. noxia. Nam ex illis inſolentia, diſſidia & immanis voluptatum fœdiſſimarum vſus & luxus oritur.

Magna virtus & victoria, patriis legibus obtemperare, & in eo ſeipſum vincere.

Qui magiſtratum malos punientem adiuuat, is omnino magni eſt in Repub. momenti, bonusq́ue ciuis.

Fides eſt fundamentum ſocietatis humanæ: perfidia verò eiuſdem peſtis.

Patria, eiusq́ue ſalus, parentibus eorumq́ue incolumitati eſt à liberis præferenda.

Hoſpites & ſupplices vel ne à Repub. admittantur: vel admiſſi, ne prodantur.

Ciuitas nimium populoſa in colonias exoneranda eſt.

In coloniis deducendis leges, ſedes, aſſignati agri, & muniimenta coloniæ, ac eiuſdem imperium accuratè deſcribendum, ac tuendum eſt.

Lucri faciendi modus in Repub. ſanctè inſtituta eſt legibus definiendus ne quæuis ars pecuniaria liceat; aut quoduis lucri genus concedatur. Denique fœnori modus præſcribendus.

Menſurarum modus ad commerciorum cum vicinis rationem commodus, præſcribendus quoque.

Agri publici, eorumque fines & modus, publicè notus ſit, ac deſcriptus.

EX LIBRO SEXTO DE LEGIBVS.

OMnis de Repub. confuſio tollenda: itemque infinitum Magiſtratuum imperium certis finibus coërcendum.

Leges Politicæ mutari ex vſu Reipub. poſſunt, ſed ex conſenſu tum Magiſtratus, tum populi: interim, & vſquequo fuerint immutatæ, eſt ex iis viuendum quibuſlibet ciuibus.

Religio-

Religio vera bonarum legum origo est.

Leges absque Magistratu inutiles.

Boni muneribus publicis præficiendi. nam sua auctoritate abutens Magistratus maximè nocet.

Magistratus sanctè, id est, inuocato Dei priùs nomine; & circumspectè, id est, ex populi suffragiis eligendus.

Nulla est Resp. vbi iudiciorum forensium ratio aut nulla est, aut non rectè constituta.

Festinatio est iudiciorum nouerca & labes.

Non vnus duntaxat Iudex sit, qui statim de quouis negotio vltimam ferat sententiam: sed plures sint appellationis gradus.

Priùs per amicos tentanda est pax inter ciues, quàm lites intentur.

Iudex Dei personam quodammodo repræsentat.

Adolescentiæ recta institutio est publicorum negotium omnium maximè serium.

Ne quis dum Reipub. vacat & inseruit, in priuatis bonis damnum patiatur: sed interim illi prospiciatur.

Serui aliter quam ingenui tractandi.

Noua instituta tandem consuetudine emollescunt & placere incipiunt.

Etiam de mulieribus, & iis rebus, quæ ad eas pertinent, leges à bono Principe ferendæ.

Prima sit eorum, qui Dei cultui inseruiunt, creandorum, & habendorum cura Reipub.

Secunda, Magistratus eius eligendi, qui legum custodiæ præsit.

Tertiò, Militares Magistratus, Duces belli & Centuriones eligantur.

Quartò, Ædiles, id est, ii Magistratus qui minutam politiam curant, eligendi.

Nullus Magistratus à reddenda sui muneris ratione Reipub. immunis esto.

De Coniugibus, Dotibus, & Diuortiis leges scribuntur.

Census discrimen habendum, vt inde dignitatis ratio inter Ciues haberi quoque possit: item & onerum publicorum.

Quæstores, qui publico ærario præsint; illudque curent, quinto loco creantor.

In Muneribus publicis demandandis, non personarum, sed ipsorum

munerum,

munerum, & eorum, qui ad ea sunt idonei, habenda ratio.

Electiones liberè & incorruptè, sine ambitu fiant.

Qui ciuis munus sibi à Repub. demandatum recusârit. damnas esto.

EX LIBRO SEPTIMO DE LEGIBVS.

ETIAM quæ leuia in speciem videntur, non tamen à Legislatore prætermittenda, qualis liberorum educatio, cultus, victus, &c. de prægnantibus mulieribus edicta.

Pueri neque nimia seueritate contineantur, neque deliciis assuescant.

Militaris disciplina pueros maturè docenda, & illi ad eam sunt assuefaciendi.

Cantiones dissolutæ, quoniam animos quoque corrumpunt, sunt abigendæ.

Rerum externarum, vti ludi, supellectilis, vestitus, victus mutatio, semper periculosa Reipub. morum enim immutationem simul affert.

Literarum, & Mathematicarum

artium scientia est adolescentibus perutilis, imò necessaria:

Quæ sanctitas in puerorum marium moribus requiritur; eadem quoque in feminis, imò etiam seuerior seruetur.

Ne quod scriptum in lucem edatur inscio Magistratu.

Venationibus liberi præsertim nobilium, qui ad bellum sunt assuefaciendi, strenue exercentor.

EX LIBRO OCTAVO DE LEGIBUS.

Omnis æquitatis, ex qua bonæ leges pendent, firmamentum est Dei metus.

In ferendis legibus cauendum, ne per eas alicui flagitio labes pateat, velut in Lacedæmoniorum legibus, vt clam furari liceret.

Non omnes vxores ducere licet: sed à quarundam nuptiis est abstinendum, partim naturæ honestate id suadente; partim politica vtilitate.

Adulteria & scortationes ex eadem æquitatis regula damnantur.

Militaris disciplinæ cognitio vigere de-

re debet in quauis duratura Repub.

Ludorum publicorum, qui ad rem militarem pertinent, vsus in Repub. esse debet: & præmia iis publicè proposita.

Est tyrannorum nolle vt subditi sese militaribus rebus exerceant.

Vnicuique bonorum suorum possessio libera & integra ex legibus esto, tum ciui, tum peregrino: nisi si quis ciuis prodigus iis furiosè abutatur.

De Annonæ ratione & copia leges & statuendæ & seruandæ.

Inquilinorum iura inter nos intemerata; non tamen ciuibus paria sunto.

Ne vni plura officia publica gerere, aut plures artes priuatim exercere liceat.

EX LIBRO NONO

DE LEGIBVS.

EST boni Legislatoris leges ipsas ex honesti & æqui formulæ generaliter ponere accommodatas ad formam Reipub. quæ placuit. Est

b

boni Iudicis easdem leges ad singularia hominum facta prudenter pro variis circumstantiis applicare, & accommodare.

Leges ponuntur, vt secundum eas viuatur. Sunt autem necessariæ, propter humanæ naturæ corruptionem, cuius luctuosissima effecta etiam in sanctissimis hominibus apparent.

Publicæ vtilitatis respectus est & publicæ & priuatæ pacis firmamentum.

Præsentissimum ad furores hominum tyrannorum, ac Magistratuum impotentum coërcendos remedium, si iustitiæ & iniustitiæ varios exitus sibi repræsentent.

In Repub. bene morata iudicia forensia constitui debent, in quibus ex æquo & bono, secundum leges tamen, & obseruato legitimo cognitionis ordine, qui præscribetur, de controuersiis priuatorum inter se iudicetur.

Iudiciorum forensium duplex est genus: Vnum Ciuile; in quo caussæ pecuniariæ disceptantur: Alterum Criminale; in quo delicta hominum ex legibus vindicantur.

In

In criminalibus iudiciis accuratio rei, eiusdemque defensio sit libera, certa, examinata, non festinata, à iuratis iudicibus: tandem sententia dicatur ac pronuntietur.

Festinatio & mora sunt bonorum iudiciorum nouercæ.

Nullum crimen in Repub. bene morata maneat impunitum, licet non omnia crimina pari pœna sint vindicanda.

Criminum alia sunt voluntaria, alia non voluntaria, vti quæ sine dolo malo, & animo nocendi fiunt: illa grauiùs; hæc leuiùs sunt punienda.

Exilium, Carcer, Infamia, Verbera, Deportatio, Mors seu Capitis supplicium sunt pœnæ criminum, quæ pro eorum varietate & grauitate imponi debent, & legibus in sceleratos statui: Bonorum autem confiscationem non vult Plato statui pro pœna, ne filius pro parte puniatur.

In iudicandis puniendisque criminibus personarum, quæ deliquerunt, & in quas etiam peccatũ est, habenda ratio, Vtrum Magistratus, an priuatus læsus: vtrum filius patrem, an extraneus extraneum offenderit: seruus dominum; vxor maritum. Nam hæ per-

personæ peccantes meritò grauiùs puniuntur: & Magistratui quam priuato facta iniuria seueriùs castiganda est.

Criminum poenas statuere debet Iudex & Legislator eo animo affectus erga ciues & ipso met puniendos, quo pater erga filios ducitur, quos tamen punit.

Sacrilegia, & parricidia, itemque Maiestatis, & veneficii, & cædis crimina grauissimis poenis coërceri debent.

Cum omnibus ciuibus, vt sint ab omni iniuria tuti, prospici debet; tum verò senibus, Idque maximè: imò etiam efficiendum, vt senes à iuuenibus omnibus honorentur.

EX LIBRO DECIMO DE LEGIBVS.

VEri Dei ignoratio est summa omnium Rerump. pestis. Itaque omnis humanæ societatis fundamentum conuellit, qui Religionem tollit, aut ex animis hominum conuellit.

Quo fit, vt summis grauissimisque poenis punienda sit omnis impietas, cuiuscunque sit generis ac speciei.

Itaque nequaquam in Repub. bene

ne morata tolerandæ vel disputationes ipsæ contra Deum, & eius Prouidentiam. Mala est enim consuetudo contra Deum disputandi, siue id ex animo fiat, siue simulatè.

Deinde eorum hominum voces coërcendæ, qui aiunt Religionem esse hominum commentum, arte institutum, vt maioris cuiusdam & angustæ potestatis metu homines in officio continerentur.

Tertiò punienda est omnis impietas. Est autem eius species triplex: Prima negat Deum esse vllum. Secunda, negat Deum res hasce regere; & præsertim genus humanum. Tam enim Deum negat qui ipsius Prouidentiam tollit, quàm qui Dei vllius ὕπαρξιν conuellit. Tertia impietatis species est, eorum, qui contendunt Deum donis, muneribus ac precibus placari; ac induci, vt indulgeat hominum sceleribus. Hæc etiam planè blasphema est sententia.

Ἐθελοθρησκεία est omnium superstitionum origo: ac proinde nemini licere debet, vt priuatim quos velit, deos habeat: aut vt verum Deum pro animi sui arbitrio colat; aut religionem ipse sibi instituat.

Is religionem perturbat, qui de Dei natura impiè loquitur, aut ſcribit. Itaque puniendus eſt, & quidem capite.

Qui pacem publicam, aut Reipub. ordinem perturbat, capite puniendus quoque eſt.

Qui rem alienam inuito domino capit, aut retinet, aut contrectat, fur eſt: ac proinde coërcendus. Debet enim in Repub. bene morata cuique ius ſuum conſeruari, ne à quopiam illi adimatur aut imminuatur.

Vis omnis & publica & priuata in Repub. bene conſtituta abeſto: qui vim alteri infert, coërcetor.

EX LIBRO VNDECIMO

DE LEGIBVS.

OMNIVM contractuum priuatorum fundamentum, dominiorum diſtinctio, & rei ſuæ tuta cuique poſſeſſio: quæ ſeueri legibus eſt ſtabilienda. Itaque *Meum*, *& Tuum* eſſe in Republica debet.

Peſſimè rem habet, qui malis artibus habet.

Vti

Vti fides in omnibus noſtris contractibus ſeruanda: ſic fraus & dolus malus coërcendus, neminique prodeſſe debet.

Teſtamentorum factio & in Repub. bene morata locum habeat: & ratum ſit, quod teſtator dixerit, legarit, aut iuſſerit legibus publicis non contrarium.

Deliria teſtantium, & fraudes captatorum ne pro legitima teſtatoris voluntate in teſtamentis obtinento, ſed à iudice emendantor.

Hæres à legatariis diſtinctus eſt natura. Hæres eſt penes quem ius ipſum hæreditatis & caput familiæ manet: Legatarius autem portiunculam tantùm bonorum habet.

Poſt teſtamentorum ſanctionem proxima ſit cura de tutela & curatela eorum, qui à parentibus morientibus minores annis xxv. relinquuntur.

Pupillorum ſummam curam Magiſtratus habeat, velut communis omnium ciuium parens.

Tutores pupillis; curatores cæteris, qui ſunt infra xxv. ætatis annum, dentur à Magiſtratu viri bo... & eorum amantes, qui & pe...

administratione pecuniam acceperit, aut præuaricari deprehensus fuerit, grauissimè puniatur.

Tertiò, Ac proinde in omnes Reipub. Magistratus Censoris ac Censuræ suprema auctoritas esse debet, qui peccantes Magistratus vel in Magistratu ipso, vel postquam ex eo abierint, puniat, loco moueat, & de gradu deiiciat.

Sacrum aliquod collegium in quauis Repub. instituatur quoque, ad quod publicarum legum violatarum cognitio & ius pertineat, qui sit supremus Reip. senatus: in quem boni iuuenes & optimi ciues recipiantur.

Qui Magistratus pnblicam pecuniam interuerterit, peculatus pœnis teneatur.

In re militari ne quid sine imperio fiat.

In re militari nunquam anarchia toleratot.

Pax, aut bellum non nisi ex Reip. aut Ordinum iussu & consensu decernitor.

Rerum dominia in quaque Rep. certa, & definita sunto: eorumque acquirendorum certa ratio legibus definitor.

Ad dominia rerum definienda Vsucapionis seu Præscriptionis bona fide factæ æterna auctoritas esto.

Fideiussionis sponsio rata ac firma esto, vt fideiussor conueniri & cogi possit.

Peregrinorum commercia ne Respub. auersetur; sed ea & prudenter & vtiliter tueatur, nullaque fiat peregrinis à ciuibus iniuria.

Ne tamen peregrini mores improbos in Rempub. inuehant, Magistratus prudenter prospicito.

Bonus ciuis onera Reipub. ne recusato, sed ea lubens tolerato & obito.

EX EPINOMIDE
SEV LIBRO XIII DE LEGIBVS.

OMnis legum ferendarum ratio est manca absque vera sapientia.

Est autem illa vera sapientia, qua Deum, ipso duce & auspice, cognoscimus, & quidem verè.

Hæc & nos & Remp. sola felices efficit.

Huius

cendæ, vt pax inter ciues maneat.

Mendicitias in Repub. bene morata non est publicè toleranda: sed cogatur vnuiquisque victum sibi honestis artibus quærere, & comparare.

Si quadrupes pauperiem, vel seruus noxam intulerit, pro damno accepto aduersus eorum dominos ius & actio esto.

Quoduis damnum alii ab alio datum, iussu Magistratus, si qui intulit vltro non satisfacit, resarciendum est.

Libertorum, & Clientum in patronos obsequium legibus sancitor.

Qui venenum adhibuerit, capitali supplicio afficitor.

Cauponarum numerus, & Cauponariæ artis lucrum & modus à Magistratu lege publica definiendus est, qui ex vsu Reip. sit, & ex æquitate.

Rabulæ, & ars ipsa Rabularia seueris pœnis coërcetor: imò ex Repub. bene morata prorsus expellitor, abigitorque.

Huius consequendæ ratio est firma persuasio religionis, nimirum esse aliquem Deum verum, & supremum, qui hæc omnia regat, & qui sit à nobis piè colendus, & sincerè.

EX ARISTOTELE.

VRBS commodo loco ponenda est, vbi & rebus ad hanc vitam necessariis abundet, & adiri commodè possit à ciuibus: difficilè verò ab hostibus. *Aristot. lib. 6. Politic. cap. 7. lib. 5. cap 7. lib. 7. cap. 4 & 5.*

Is verò situs erit, si ad mare vrbs condatur. *Lib. 7. Politic. cap. 5.*

Si salubris sit eo loco aër, quo ponitur: si in colliculo statuatur, aut editione loco & libero in prospectum: si ad solem orientem spectet: si egrediendi & ingrediendi ratio, vtpote flexuosa, ciuibus sit facilis; hostibus & extraneis difficilis. *Aristot. lib. 7. Politic cap. 11.*

Muris & munitionibus, bellicoque omni apparatu est muniendа ciuitas, postquam erit condita. *Lib. 7. Polit. cap. 11.*

In quaque ciuitate seu vrbe condita debet esse certus ciuium numerus, pro ratione agrorum & locorum illi ciuitati subiectorum: & is duntaxat numerus definiri & admitti scribique debet, qui in illa vrbe commodè & liberaliter viuere, atque à vicino agro ali possit. *Aristot. lib. 7. cap. 4. & 5.*

Nec verò ciuitas eò felicior est, quo maiore ciuium numero constat. Paruam enim præfert immensæ & magnæ Aristoteles, tum quòd parua meliùs regatur; tum etiam quòd vrbs à gente & illo hominum infinito numero differre debeat. *Ibidem.*

Magna aut valida ciuitas non est ea æstimanda, ex qua caupones, & opifices quidem numero multi prodeunt; pauci verò milites. *Lib. 7. Politic. cap. 4.*

Ciuis est Aristoteli qui honorum ac Magistratus domestici, vel bellici consequendi in ea Repub. ius habet. Nam qui vel arma, vel iudicia cum honore capessere in Repub. possunt, sunt partes Reip. & ciues. *Aristot. lib. 3. cap. 4. lib. 7. cap. 9.*

In Ægypto verò fuerunt quatuor præcipui regni ordines: Reges, Sacerdotes,

cerdores, Bellatores, & Opifices: qui postremi & ipsi in quattuor ordines quoque diuidebantur, nimirũ Nautas, Artifices, Agricolas & Pastores. *Aristot. lib. 7. cap. 10. Politic. Herodotus lib. 2. Histor.*

Ciuis bonus, & vir bonus non semper idem est Aristoteli, nempe in qua Repub. non sunt eædem Leges, ciuiles, & piæ. In qua vero Repub. leges eædem sunt ciuiles & piæ, in ea est idem ciuis bonus, & vir bonus. Est enim Ciuis bonus qui legibus ciuitatis paret, ex quibus vult & studet cõseruare Rempub.

Finis Vrbium, ac Rerum publicarum condendarum hic fuit, Vt in ea societate felices essent, & bene beateque viuerent, qui in vnam huiusmodi ciuitatem & Rempublicam conuenirent. *Aristot. lib. 1. Politic.*

Ciuitas est multorum vicorum collectio in vnam & eandem Politiæ formam consentiens, quæ ab vno eodemque Magistratu gubernatur, ad vitam prout contingere potest, optimam consequendam. *Aristot. lib. 1. Politic. lib. 7. cap. 8.*

Non est autem vnica vrbium aut ciuitatum societatumque huma-

Leges cuique Reipub. formæ ſunt accommodandæ: neque eædem omnibus politiis ſunt vtiles & aptæ. *Ariſtot. lib. 3. Politic. cap.* 12.

Leges autem ſemel conſtitutæ & latæ debent obtinere, & valere: non autem ſperni. Nam qui vult hominem regnare, ille belluam; qui leges, ille Deum ipſum regnare vult. *Lib.* 1. *Politic.* Leges enim à nemine impunè violari debent.

Non tantùm autem Leges, & quidem ſanctas, in Repub. eſſe oportet: verùm etiam mores ipſos ciuium ſanctos, & primam eorum educationem eſſe piam, & virtuti conſentaneam oportet. Neque enim leges, quantumuis ſanctæ, valent, niſi priuata ciuium diſciplina, eaque ſancta, acceſſerit quoque. *Ariſtot. lib.* 4. *Politic. cap.* 8.

Leges omnes, vti vita ipſa hominum eſt duplex in otio & negotio, domi vel foris, ſic vel ad pacem ciuium inter ſe tuendam; vel ad bellum foris adminiſtrandum pertinent. *Ariſtot. lib.* 7. *Politicor. cap.* 14.

Potiùs ad pacis, quàm belli rationem, & vſum comparatæ eſſe debent leges in vnaquaque Repub. Bel-

la enim etiam ipsa, pacis causa suscipiuntur.

Bona damnatorum confiscati, lites vel accusationes inter ciues esse frequentes: quippiam in Repub. obscœnum dictu visuque (quales sunt inhonestæ picturæ) tolerari, vetent leges Reipub. bene moratæ. *Aristot. lib.6. Politic. cap.5. lib.7. cap.17.*

Leges autem maximè de Connubiis caueant, qua ætate coniugia contrahi oporteat, inter quos, & quibus pactionibus. Item de prima liberorum educatione, eorumque publicis exercitiis. Hæc enim duo sunt vniuersæ Reipub. fundamenta. *Lib.7. cap. 16. & 17.*

De rebus etiam sacris leges in Repub. bene morata ferantur accuratissimè. *lib.6. cap.8.*

Non modó leges in Repub. esse oportet, verùm etiam Magistratus, qui eas applicent ad hominum facta pro variis circunstantiis: qui ciuium lites inter se dirimant: qui denique publicis negotiis siue domesticis, siue bellicis præsint: Præstat denique in Repub. esse bonum Magistratum absque lege, quàm bonas leges absque Magistratu. *lib.7. Politic.* Magistratibus

mant. Reges nobilitatem regni, & viros bonos alunt, fouent & conseruant: Tyranni & nobiles, & bonos viros vel vi, vel clam tollunt. *Aristot. lib. 5. Politic. cap. 10. 11. lib. 4. cap. 10.*

Tyrannis ferè oritur ex nimia Procerum in Regem adulatione, in Monarchiis: in aliis autem Reipub. formis, ex varia Procerum & optimatum criminatione, quæ ab vno aliquo fit apud populum. *Ibid.* Pauci verò dominatus Tyrannici sunt diuturni. *Lib. 5. cap. 12. Politic.*

Aristocratia est vbi penes plures viros bonos simpliciter est summa Reipub. & æquali inter eos potestate & iure administratio.

Hæc diuturnior est, & ferè tutior & æquior: leges enim planè dominantur. Et virtute, non ex censu honores demandantur. Nobilitatis veræ ratio habetur. Huius tamen possunt esse variæ species. *Aristot. lib. 3. cap. 11. lib. 4. cap. 7. lib. 6. cap. 2.*

Huic opponitur Oligarchia, est autem quum pauci omnia pro suo libitu agunt in Repub. & summum imperium habent, qui non ex virtute, sed ex opibus ad eum

honorem

stratibus autem omnes pro ipſorum iuriſdictionis finibus pareant. *cap.* 8. *&* 14.

Magiſtratus demandentur ex populi ſuffragio, ſaltem ex conſenſu: neque vni & eidem plura munia publica delegentur; ſed ſingula ſingulis. Vnum enim vni rei gerendæ idoneum eſſe, multum eſt. *Ariſtot, lib.* 6. *Politic. cap.*2. *lib.* 4. *cap.*15.

Mandentur autem Magiſtratus viris virtute præditis prudentibus, eius rei, quæ in eo Magiſtratu tractari debet, callentibus, veracibus, & dignis; non ex cenſus ratione, ſed virtutis & ſcientiæ gradu: denique iis, qui nulli ſint ex ciuibus hoſtes & infenſi. *Ariſtot. lib.* 7. *cap.* 7. *&* 9.

Diuitibus & Nobilibus ſua quædam publica munera peculiariter reſeruanda. His quidem ea, quæ ſunt militaria: illis autem ea, in quibus maiores ſumptus ſunt faciendi. *Lib.* 3. *Politic. cap.* 9. *lib.* 4. *cap.* 8. *lib.* 7. *cap.* 9.

Perpetui Magiſtratus non ſolent eſſe tam ſinceri, quàm ſi ad tempus duntaxat eligantur. Et vices parendi ac imperandi inter ciues eſſe,

lon-

longè tolerabilius est. *Aristot. lib. 6. Politic. cap. 2. lib. 7. cap. 14.*

Ex opificibus neminem ad Magistratum eligendum putat Aristoteles. *Lib. 6. cap. 7. Politic.*

Iudices qui litibus & controuersiis ciuium definiendis præsunt, ædes notas cuiuis habeant, & foro iudiciario vicinas: itemque cæteri Magistratus, pro ratione sui muneris.

Magistratuum alii sunt omnino necessarii: alii ad diuturnitatem duntaxat Reipub. vel ad opus aliquod pro tempore vtiles. *Lib. 6. cap. 8.*

Necessarii sunt, quibus nunquam Respub. carere potest, quales hi ferè, iudicio Aristotelis; Ædilis, qui opificum controuersias dirimit: Itinerum & Aggerum, Agrorumque publicorum Præfectus: Quæstor, qui vectigalia publica exigit: Præfectus Ærarii: Scriba Publicus: Præfectus vrbi: Censor denique, qui omnium priuatorum ciuium & Magistratuum mores inspiciat, rerum publicè vel priuatim gestarum rationes exigat, & audiat: denique publicæ disciplinæ custodiendæ præsit. *Lib. 6. cap. 8.*

Nulla est Respub. bene instituta, qua

quæ Censura Censorumque munere publico, eoque in moribus singulorum probandis vel damnandis libera potestate prædito carere possint. *Aristot. lib. 4. cap. 15. & 16. lib. 5. cap. 8.*

Munera Magistratusque bellici hi ferè sunt, Præfectus Equitum: Præfectus Peditum: Præfectus leuis armaturæ: Præfectus classi: Imperator ipse totius exercitus. *Aristot. lib. 6. cap. 7.*

Per militares viros Respub. incolumis seruatur. Etsi vero catenus illa munera sunt necessaria quatenus bellum ingruit, non autem perpetua: tamen artem militarem semper in Repub. exerceri vtile, imò necessarium omnino est. *Aristot. lib. 7. Politic. cap. 9.*

Ciues nimium armis, aut militaribus artibus addictos esse, aut instrui, ex publicis moribus ciuitatis minimè conducit. Duritiem enim inde contrahunt, vt absque bello viuere postea non possint. *Aristot. lib. 7. cap. 14. in fine.*

Templa, religionis gratia, sunt à Magistratibus instituenda, omnisque cultus diuinus piè conseruan-

dus. *Aristot. lib. 6. cap. 8. lib. 7. cap.* *& 9.*

Præter superiora omnia videndum est, Quibus modis Respub. tum ornata, tum etiam tuta ac quieta esse possit.

Ac quidem ornata erit, si commerciis tum Ciuium ipsorum inter se; tum Peregrinorum cum Ciuibus abundet.

In commerciis Ciuium cum Peregrinis, maximè cauendum est, ne ciuium boni mores externorum mercibus lasciuis, aut moribus turpibus corrumpantur. *Aristot. lib. 6. Politic.*

Et quia sine foro commercia esse non possunt, forum rerum venalium commodè extructum vnum vel plura esse oportet: Ciuium quidem, aut vicinorum inter se, intra vrbem: Peregrinorum autem remotiorum, extra vrbem. *Aristot. lib. cap. 12.*

Ornata erit Ciuitas si ædificiis publicis magnificis sit exstructa, vbi Magistratus conueniant: & archiua publica seruentur: & epulæ publicæ fiant, ac populo præbeantur, *Aristot. lib. 7 Politic. cap. 12.*

O

Ornata erit, si opes publicas, agros, vel vectigalia, nimirum habeat ciuitas. Ex agris autem publicis alios vult Aristoteles esse destinatos cultui diuino peragendo, & rebus ad eum necessariis, alios sumptibus & expensis publicis. *Idem de aliis reditibus publicis ciuitatis lib.7.cap.*10.

Denique ornata erit, si hæc habeat ciuitas, Victum nempe sufficientem, Artificia, instrumenta multa, Arma, & cætera quæ ad ciuitatis defensionem spectant. *Lib.7.cap.*8.

Tuta erit ciuitas, si & seditiones fugiat ac euitet: & ea, quæ maximè Remp. seruant, consectetur ac velit.

Seditiones maximè oriuntur ex inæquali ciuium iure inter se Bonis ademptis, verberibus illatis, iniuriis cum magna contumelia vni ciuium parti ab altera factis. *Aristot. lib.5.Politic.cap.*1.

Præfectorum nouitas: nouæ exactiones & onera imposita: diuitum spoliatio: lucra ex malis sceleratisque caussis, vti bellis ciuilibus, percepta, facilè mouent seditiones. *Lib.5. cap.*8. *&* 7.10.

Item Procerum inter se simultates & discordiæ irreconciliabiles: eorundem

rundem factiones diuersæ & discordes: prælatio vnius familiæ in magnis diuturnisque honoribus, vel cæteris exclusis, vel iis contemptis, ad quos iidem honores deferri debent: Nobilitatis nimia licentia, ac imprimis militaris: Procerum in conciliis publicis perpetuus dissensus facilè excitant seditiones in Repub. *Aristot. lib. 5. cap. 6. & 7.*

Crudelitas Principum, impunitas scelerum, violatio frequens legum, peculatus pecuniæ publicæ, odium denique præsentis Reipub. status, facilè seditiones excitant. *Aristot. lib. 5. Politic. cap. 6. 7. 8. 9.*

Ea verò, quæ maximè Rempub. conseruant, sunt ferè eiusmodi: Bonarum legum inuiolabilis auctoritas: Magistratuum in munere obeundo prudentia, diligentia, & alacritas: Populi aduersus Magistratus obsequium: Ciuium inter se concordia ac consensus: Magistratus erga populum paternus animus, & cura. *Aristot. lib. 5. Politic. cap. 8.*

Item iuris cuique sui, ac bonorum tuta possessio, ac conseruatio: sancta vniuscuiusque ciuis institutio priuata, & honesti mores: pauperum &

ino

inopum ciuium publicum subleuamentum. *Lib. 5. Polit. cap. 9.*

Æquabilitas inter ciues & pro conditione cuiusque suus honos, locus, & gradus assignatus: Partium in Repub. diuersarum iustum quoddam inter se temperamentum, ne vna pars alteram opprimat, aut nimium possit. Denique ea constituti status, & Reipub. formæ, otiique dulcedo, quæ faciat vt omnes sint contenti præsenti rerum statu. *Aristot. lib. 5. Politic. cap. 7. 8. 9.*

EX PLVTARCHO
DE CIVILI
ADMINISTRATIONE.

Ad Rempub. capessendam non temerè, sed certo animi iudicio, non gloriæ, aut opum gratiâ, sed eo animo vt ciuitati prosis, est accedendum.

Populi quem regendum susceperis, mores imprimis noscendi: nec licet mali, statim, sed pederentim mutandi. Quamobrem ad eos te ipsum ad tempus accommodes.

Rempub. capessens, ea vitia sua, quæ maximè apparent, quamprimùm mutet: postea verò reliqua.

Licet populus vtatur malis hominibus, iisque ad tempus faueat, eos tamen postea notos repudiat prorsus.

Magnum apud populū habet momentum, opinio de probitate tua semel ab eo concepta.

Rempub. capessens catenus sit peritus dicendi, quatenus aliena voce ad animi sui sensa explicanda non egeat; sed qui populum & auditores mouere possit oratione.

Duæ sunt ad capessendam Remp. viæ: Vna breuior, magni nimirum alicuius facinoris susceptio, effectioque: hæc periculosa est. Altera longior, Munerum ordinatiorum, & quæ nos populo commendant, honesta & diligens administratio: hæc tutior.

Rempub. capessens non modò claro alicui viro se adiungat, sed etiam bono.

Remp. capessens inimicitias Reip. causa deponat: nec eas vltum eat etiam cum ipsius Reipub. aut virorum bonorum damno.

Ciuis nullus pro inimico habendus,

dus, nisi se Reipub. hostem apertè professus fuerit, aut probârit.

Conuicia præsertim scurrilia ne in hostes quidem & aduersarios à summo Magistratu, aut Remp. capessente, iaciantur, dicantúrve.

Rempub. capessens nullam illius partem sibi commissam, & in qua sit positum aliquod decus Reipub. aut aliquod publicæ salutis momentum, negligat.

Rempub. capessens illud munus maximè ambiat & curet, ad quòd magis aptus est & idoneus.

Contrariæ factiones hominum modò non coniurantium in Remp, aut eam perturbantium, nō sunt omnino tollendæ, sed tanquam æquilibrium futurum, retinendæ.

Remp, capessens cuncta ciuitatis consilia aut decreta ad summum Magistratum referens, meticulosam reddit Rempub. eamque tandem in seruitutem redigit.

Ad quam tamen necessitatem eum, qui capessit gerítve Rempub. adigit sæpè potentiorum factio, vel ipsius summi Magistratus auaritia, vel ambitio.

Sed neque morbi omnes Reipub,

sunt ab inferiore Magistratu indicandi summo: sed prudenter vel sanandi, vel celandi plerique.

Rempub. capessens cæteros omnes Magistratus honoret: maximè verò collegas suos, & in eodem munere versantes, consensu & concordia foueat.

Summa hæc est Reipub. fœlicitas, quum & Princeps, vt oportet, imperare; & subditi, vt oportet, parère possunt, ac didicerunt.

Pleraque minora peccata condonanda populo, vt grauiora punire possis: Nimia enim seueritas eum facit contentiosum. Consueta enim sunt illi relinquenda, si Rempub. non eneruant aut opes Reipub. non absumant.

Popularem se ac familiarem subditis reddat Magistratus, præsertim in theatris, certaminibus publicis, & religiosis conuentibus, & in iis vnà cum populo adsit, & quidem frequens.

Populo si quid magnum, illique gratum & cupitum eripias, concedendum aliquid aliud parui momenti ad sedandam seditionem.

Optimi & modestissimi semper eligendi,

eligendi, vel in collegas allegendi. Optima enim absque contentione optimi consulunt.

Rempub. capessens, ad ea quæ ipse per se præstare non potest, adsciscat lubenter peritiores, per quos adiuuetur.

Respub. optima est, in qua omnes Magistratus & ciues conferunt omnia sua ad Reipub. salutem, vel commodum: neque quenquam eorum, qui Reipub. prodesse potest, prætermittunt vel aspernantur.

Rempub. capessens lucri cupidus, vel lucripeta, à nullo vnquam scelere abstinebit.

Honos verus quo contentus esse debet qui Rempub. capessit, est publica beneficii à se collati in Remp. memoria seu beneuolentia ciuium.

Nihil tam populum homini conciliat Remp. capessenti quam opinio fidelitatis, & virtutis, quæ in eo esse existimatur.

Beneuolentia ciuium optimum Rempub. capessenti aduersus omnes aduersarios & insidias munimentum.

Beneficentia, quæ fit in cultum Dei, maximè populo grata.

Quies populi & animi mansue-

tudo potiùs, quàm eiusdem impetus & effrenis licentia Reip. salutaris & optanda & curanda.

Etiam priuatam discordiarum semina sopiatis, qui Rempub. capessit: quoniam ea sæpè in publicam seditionem erumpunt, præsertim si nascantur ex eo, vnde tota plebs, aut aliquis Reipub. ordo iniuriam sibi fieri putat.

EX ISOCRATIS ORATIONE AD NICOCLEM.

AMA eos quibus imperas. 7. 12. Et effice, vt ab iisdem quoque vicissim ameris.

Amor populi diuturni imperii est fundamentum, 11. 15. 35.

Populus neque petulans esse, neque iniuria quenquam afficere concedatur.

Leges malæ & consuetudines tollendæ, quantumuis diuturnæ.

Lites minuendæ, & quæ leges easdem alunt, abrogandæ.

Sumptus

Sumptus publici superuacanei fugiendi.8.

Religio vera est morum sanctitas.

Fides & constantia dictorum, in Rege præcipuè commendatur.

Liberalitas item in extraneos.

Extraneorum sit tuta habitatio, & liberum atque absque iniuria eorundem commercium inter nos.

Bellorum sciens sit quidem Princeps, pacem tamen amet.

Præferendi in Repub. gerenda qui promissa præstant, & cœpta perficiunt.55.

Qui vtiles antea Reipublicæ, fuerunt boni quoque. Præfectorum enim iniuriæ, in ipsos Reges aut Respub: redundant.

Parasiti fugiendi.28.29.33.

Legi parcat ipsemet Princeps. 37, 51. 53.

Felix est imperium, in quo subditi euadunt tum meliores, tum etiam ditiores.

Citra modum potiùs, quàm vltra modum consistas.

Exercitatio & doctrina faciunt Principem rerum, quas eum scire oportet, callentem: non altera duntaxat.45. 50.

Mori

Mori præclarè Princeps & possit & didicerit.

Consiliarius optimus est res etiam regibus ipsis præstantissima, ac vtilissima.

EX AGAPETO

DIACONO.

QVO quis in Repub. maiorem gradum dignitatis est consequutus, eo Deum colat summissius. 1.9.

Rex legi ipse pareto: suis autem legibus iisque iustis populum regito. 1.

Bonæ leges sunt Reipublicæ neruus: at iniustitia, & effrenis licentia est fluctus Reipublicæ, ac tempestas periculosissima.

Pietas non in verbis, sed in bonis operibus: inprimis autem, vera in Deum per Christum fide posita est. 5.

Regis voluntas, & vita sit Dei voluntati conformis & consentanea.

Solus beneficentiæ fructus manet, & in benefactorem redundat: eumque commendat maximè. 38,39.

Quàm

Quàm acerbus Princeps est subditis & durus, tam durum Deum & ipse quoque experietur. 8.

Princeps vel leuiter aberrans multum Reipub. nocet 10.

Assentatores à Regibus tanquam pestis vitandi. 12. Nam non vtilia consulunt, sed quæ placent. 22. 31.

Regis animus sit in vtroque euentu bono vel malo constans & idem. 11. & 13. 33. 34.

Reges sint Philosophi, id est, veræ sapientiæ fautores & cultores. 17.

Solius virtutis laus est immortalis. 18. 19.

Hostes armis domantur, velut feræ: Subditi vero beneficentia, velut oues propriæ, demulcentur & deuinciuntur. 20.

Qua mensura Princeps alios fuerit metitus, eadem illi Deus remetietur. 23. 24.

Diu delibera; sed deliberata maturè facito: in deliberando autem precibus ad Deum, & consiliis hominum prudentum vtere. 52. 57. In quibus te non pudeat aliorum sententiam sequi.

Nullum

Nullum est leue Regis iussum: itaque priùs ab eo perpendi debet, quàm iubeatur. 26. 54.

Leges ab ipsomet principe obseruendæ, vt earum obedientiam doceat ipse suo exemplo subditos. 27.

Mali peruersiqe à Principe neque tolerandi, neque promouendi. Nam qui eos tolerat, eorundem vitiis participat. 28, 30.

Bonos asciscat Princeps, quibus cum versetur, vt bona discat. 29.

Imperium in homines volentes est diuturnum 55. in inuitos autem breue & seditionis plenum.

Misericors, & lenis animus maximè Principem commendat. 51. 37, 40. Immisericordia autem multos à Principe arcet, vel auertit, & segregat.

Iudicia in quemuis, siue amicum, siue inimicum, ex legibus æqualia fiant 41.

In consiliis capiendis rationum momenta, non verbosulorom eloquentia est attendenda 42.

Princeps suorum subditorum, velut sui ipsius corporis membrorum, curam gerat 46.

Principi curandum ne ipsius potestas

ſtas propter manſuetudinem ſpernatur. Itaque a poteſtate vtendum eſt in puniendis malis 48, 55, 59. non in tolerandis vitiis.

Amandi à Principe potiùs, qui ab eo beneficia petunt, quàm qui in eum ea conferunt 50.

Vbi pietas pro ſcopo & fine & regula actionum noſtrarum proponitur, ibi omnia rectè fiunt & conuenienter 54.

Regis officium eſt & ſubditos tueri, & hoſtes repellere 62.

Princeps & domi, & foris honeſtam de ſe exiſtimationem tueatur, honeſta & graui vitæ cõuerſatione 65.

Principis actiones coram Deo deprehendentur, & punientur, vtcunque inter homines diſſimulentur, & fuco colorentur.

EX M. TVLII CICERONIS EPISTOLA

AD Q. FRATREM LIB. I.

OPtandum eſt, vt iis imperemus, qui bonam iam de nobis opinionem conceperunt, aut à nobis beneficium acceperunt.

Qui ſibi ipſe imperat ac temperans eſt, alios facilè in officio continere poteſt.

Non tantùm ipſum Principem, ſed etiam ipſius comites, legatos, & ſeruos continentes eſſe & moderatos oportet, vt Principi cõparetur commendatio.

Principis comites, legatos, officiarios, & ſeruos, præceptis Principis præſertim obtemperantes eſſe oportet.

Non exactè nimium omnium facta inquirenda à Principe, ſed quædam leuiora prætermittenda, in iis præſertim quos non elegit ipſe.

Princeps non negligat quæ audit & ſcit.

Curet ne quiſquam ipſius auctoritate vel annulo ad ſuam voluntatem, vel lucrum, vel vindictam abutatur.

Satellites Principis ne ſint niſi ex voluntate ipſius formidoloſi; & Principis, non autem ſuæ ipſorum voluntatis miniſtri.

Iniuſtè dantibus & accipientibus æquè Princeps iraſcatur.

Diu explorandi ex extraneis & uincialibus, præſertim quos Prouinciæ

uinciæ præfectus in amicitiam ac familiaritatem aſciſcit: facile enim iſti ſimulant, vel ea familiaritate abutuntur.

Omnes adhibeat Princeps liberaliter, optimum autem quemque familiariter.

Serui Præfectorum & Magiſtratuum perinde ſe gerant extra ipſorum familiam, atque in ipſa dominorum familia & domo.

Commendationis Principis & dignitatis fundamentum ſunt, principis ipſius integritas; & continentia; omnium, qui cum eo ſunt, pudor: delectus in familiaritatibus: familiæ grauis & conſtans diſciplina: decernendi ſeueritas, & in iudicando æquabilitas.

In iure dicundo obſeruentur, facilitas in audiendo: conſtantia & grauitas, quæ reſiſtat non ſolùm gratiæ, ſed etiam ſuſpicioni: leuitas in diſcernendo: in diſputando diligentia.

Talem ſe præbeat Princeps, vt ab iis, quibus præeſt, alius non deſideretur.

Beatæ ſunt Reſpublicæ, vbi aut Reges philoſophantur; aut docti & ſapientes regnant: eſt enim Reipubli-

cæ ſalutaris coniunctio poteſtatis & ſapientiæ.

Quales principes, tales & reliquos eſſe ciues. *Ciciro lib.* I. *Famil. epiſt. ad Lentulum.*

Tuenda eſt honeſtis artibus opinio virtutis de nobis concepta.

Principis eſt conſulere omnibus, mederi incommodis hominum, proſpicere ſaluti patriæ, vt illius parens eſſe & haberi velit, & poſſit.

Publicanorum licentiæ & auaritiæ occurrendum.

Difficile eſt eos, qui commodis & vtilitate inter ſe diſcrepant, inter ſe coniungere voluntate.

Iracundia in Principe acerbitaſque naturæ eſt cùm deformis, tum etiam periculoſa. Multa enim iniuſtè peragit & præcipit.

Lingua Principi diligentiſſimè moderanda, continendaque.

Exorabilem eſſe Principem præſtat, quàm implacabilem, etiam in maximis iniuriis ſibi illatis.

Maledicta & contumeliæ in alium dedecent maximè Principem, & omnem dignitatem grauitatemque animi.

EX

EX EPISTOLIS CICERONIS

AD MARCVM BRVTVM.

NOn temerè credat Princeps aut Magiſtratus quippiam, quod ſit de ſibi ignoto homine ab aliis relatum. *Epiſt.*1.

In bellis Ciuilibus partes aduerſarias paulatim creſcere minimè ſinendum eſt: ſed maximè tunc militibus concedendum, vt è ſuis ſceleratos, vel qui alios ad defectionem ſollicitant, ipſimet puniant. *Epiſt.* & 5.

Bella ciuilia ſunt prohibēda acriùs, quàm vt in iam ſuperatos iracundia promiſcuè & populariter ſit exercenda. *Epiſtola* 2.

Qui tamen in ipſos bellorum ciuilium auctores ſuperatos ſunt clementes, iis nunquam deerunt bella ciuilia. Salutaris enim eſt in iſtos acerba ſeueritas, vincitque ea inanem ſpeciem clementiæ. *Epiſt.*2. & 15.

In bellis ciuilibus, nemo ex iis, qui aduerſæ parti etiam victæ fauare videtur, aut probabili coniectura eam

redintegrate velle censetur, est honoribus ornandus, vel exercitu & potestate armandus. *Sic peccatur à Cicerone in extollendo Octauio. Epistola* 3. 4. *&* 17.

In bellis ciuilibus, nihil cuiquam Senatus decreto dari debet, quod vel illi ipsi, vel aliis malè in Rempublicam & partes nostras cogitantibus exemplo sit, aut præsidio ad temerè quippiam audendum, & bella ciuilia redintegranda. *Epist.* 4.

Vt tyrannis tollatur, non dominus tantùm tollendus est, sed dominatio ipsa euertenda; nec alius, qui eiusdem rei spem aut ad eam gradum habeat, euehendus. Tunc enim non dominatio aut tyrannis tollitur; sed dominus tantùm à nobis mutatur. *Epist.* 4. *&* 16.

Periculosè omnino ad pacem Reipub. conseruandam, nobilis adolescens quispiam extraordinariis honoribus à Repub. præter vetusta exempla ornatur, cui non omnia postea conceduntur, quæ petit. *Epist.* 4. 10. *&* 18.

In bellis ciuilibus, aliisque magnis Reipublicæ calamitatibus, eius Magistratus, qui summæ rerum, aut par-

ti

ti vni præest, mors, magnam Reipub toti, aut parti illi, cui præerat, perturbationem affert. Itaque tunc facilè pars illa vincitur, vel ab armis reuocatur. *Sic mors Hircii & Pansæ Coss. Epist.5.*

In demortui autem locum alius statim vir bonus, minimeque de fauore vllo in partem nobis aduersam suspectus est eligendus, strenuus & fortis. *Epist.7.*

In bellis omnibus, tum præsertim ciuilibus, ii demum ad dignitates militares admittendi, qui ex sinceritate & fide vera in partes nostras noti sunt, aut à non suspectis commendantur. *Epist.8. & 11.*

Imperatorem præsertim in exercitu, etiam in casu suorum sibique charissimorum constantem, ac non nimis mœstum vel consternatum esse oportet, vt cæteros confirmet. Huiusmodi enim non tantùm officio & naturæ, sed etiam populo & scenæ seruire oportet. *Epist.9.*

In bellis præsertim ciuilibus, dum victam partem victor non statim persequitur, efficit vt ex eius manibus victoria elabatur. *Epist.10. & 15.*

Vbi militum deliciæ, Imperatorum seu Ducum insolentia regnat: vbi non lex, non ratio, non officium valet, sed vult quisque tantum in Repub. posse, quantum habet virium & armorum; ibi summa Reipub. perturbatio, ac tandem bellum ciuile exitiale oriatur necesse est. *Epist.* 10.

Parricidam & hostem Reip. liberi adhuc teneri, aut vxor nobiscum manentes, non debent inani misericordiæ specie à iusta pœna liberare & eximere. *Epist.* 12. *&* 15.

In bellis semper firmum aliquem exercitum vicinum esse oportet, ad quem nostri oppressi se recipiant. *Epist.* 14.

In bellis ciuilibus Metropolis regni imprimis, si fieri potest, occupanda, aut conseruanda. *Sic peccat Pompeius, qui Romam deserit. Sic Brutus in Italiam vocatus ex Græcia.*

Duabus rebus omnis Resp. maximè continetur; præmio, aut pœna. *Epist.* 15.

Sublata Tyrannide, instrumentum illius & vtilitas apud neminem relinquenda, sed cuiuis eripienda. *Epist.* 15.

Tetrum spectaculum oppressa ab impiis

impiis ciuitas opitulandi potestate præcisa: Itaque præstat tunc ab ea fugere & abesse, quàm in ea manere. *Epist.* 15.

Etiam consensus Reip. summus in tuenda libertate aduersus eos, qui illius tyrannidem inuadunt, nihil prodest absque armis ad eosdem repellendos paratis. *Epist.* 15.

Facilius in timore benigni, quàm in victoria grati solent esse homines: quæ res facit, vt sæpe milites, qui nos adiuuerunt, postea in nos ipsos ob eam ingratitudinem insurgant. *Sic Octauius in Remp. insurrexit. Epist.* 15.

In bellis ciuilibus, sunt quicunque publicis exercitibus præsunt, in nostras partes, præmiis, pecunia, & honoribus traducendi. *Epist.* 15.

Qui tyrannum occîdit, meritò eius hæredibus aut omnibus tyrannidem inuadere cupientibus, suspectus est, neque iis fidere debet. *Sic Brutus neque M. Antonio neque Octauio fidit. Epist.* 16.

Pulcherrima Principis viri consolatio, Memoria rectè factorum.

In vindicanda Patria fortis & liber animus sine constantia, & æquabilita-

bilitate inutilis est, ac nullus. Epist. 16. Qui enim à sancto Patriæ tuendæ proposito deficit, plus nocet quàm proficit, & cæteros exterret.

Sic malis Reip. ingruentibus, præsertim in ciuili bello, prospiciendum est à Magistratibus vt per alia mala, & quidem deteriora illis, quæ imminent, non medeantur. Neque enim est istud liberare Remp. sed euertere. *Epist*. 17.

Stulta est prudentia, quod vereris ita cauere, vt illud ipsum vltrò tibi accersas, etiam quum vitare fortassis potueris. *Epist*. 17.

Bonus ciuis est, qui non potest pati eam in sua ciuitate potentiam, quæ supra leges esse velit. *Epist*. 17.

Grauior est & difficilior animi & sententiæ, maximis præsertim in rebus, pro altero quàm pecuniæ obligatio. Itaque sapienter considerandum, quales Reip. tunc commendemus. *Epist*. 18.

Maximus in Rep. nodus est, & ad res præclarè gerendas impedimentum, inopia rei pecuniariæ. *Epist*. 18.

Plus pecuniæ in bellis ciuilibus quàm in externis impenditur, quòd

milites

milites duplo ſunt redimendi, ne ad hoſtes noſtros deficiant. *Epiſt.* 18.

EX C. PLINII SECVNDI
Panegyrico ad Traianum.

NIhil ritè, nihilque prudenter auſpicantur homines ſine Dei immortalis ope, & conſilio: Itaque rerum agendarum initia à precationibus ſunt capienda.

Nullum eſt præſtabilius & pulchrius Dei munus erga mortales, quàm caſtus, & ſanctus & Deo ſimillimus Princeps.

Principem legitimè & cum Numinis ſolenni inuocatione electum, aut receptum eſſe, plurimum intereſt: Nam ea res eum populis valdè commendat.

In Conſiliario Principis tria maximè requiruntur, Libertas, Fides, & Veritas.

Princeps vt ſe hominibus imperare norit; ita ſe ipſum hominem quoque eſſe cogitet: Itaque voces & laudes quæ Numini ſoli debentur, tanquã puditiſſimas aſſentationes, oderit.

In Principe tres maximè virtutes prædicantur, Pietas, Abstinentia seu Temperantia, & Mansuetudo; seu eum adeundi facilitas.

Tyranni quantò magis laudantur verarum virtutum nomine, tantò magis vitia sua sibi exprobrari putant: ac proinde se irrideri, vnde irascuntur.

Princeps bonus ne permittat sibi vetare, quod Senatus iubet.

In bono Principe omnium virtutum cumulum inesse oportet.

Etiam corporis proceritas, & oris dignitas apud plebem commendat Principem.

Bona conscientia Principatum sibi delatum acceptat, qui non nisi animo seruandi illud accipit; & quem ipsius Reip. vtilitas & vox ad illud accersit, non sua.

Quod factum magnopere placet, placebat etiam antequam fieret. Itaque hac ratione animus & voluntas Principum anteà latens detegitur.

Optima prædecessoris Principis laus, si successorem bonum elegit, & reliquit.

Militaris Dux seu Princeps est deligendus, vt & subditi & extranei

in

in officio contineantur.

Pessimus est ibi militaris status, vbi armorum studium à manibus ad oculos, à labore ad voluptatem translatus est, & exercitationibus militaribus non non aliquis veteranorum, sed græculus Magister assistit & præest.

Princeps vt sit militaris, debet priùs multum & diu in bello periclitatus esse: sic enim disciplinæ militaris scientissimus erit.

Assuescat Princeps cum Republica calculum ponere, & expensi acceptique rationem illi reddere.

Bonus Princeps cum ciuibus, velut cum liberis suis, versari debet.

Primus Principum in vrbes ingressus lætus ac festus esse debet; & congiarium populo tunc dandum.

Affabilitas Principis virtus maxima.

Principis in pauperes liberalitas valdè eum commendat.

Princeps frustrà Rempublicam plebe neglecta (velut defectum corpore caput ac mox nutaturum) tueri studet, se posse putat.

Est boni Principis curare, vt itinera, portus, & commercia sint in toto regno tuta, & libera.

Est boni Principis prospicere annonæ, & si quæ ipsius regio inopia frumenti premitur, eam subleuare

Magnorum imperiorum hæc est commoditas, quod plures sub illis populi in pace viuant, & quæ in singulis Prouinciis illius eximia aut vtilia sunt, ab aliis Prouinciis eiusdem regni sentiantur: Denique facilius vnius Prouinciæ inopia ab alia subleuetur.

Est boni Principis, tam quæ in castris, quàm quæ in foro peccantur, emendare.

Delatores (hominum genus pestilentissimum, & insidiosissimum) à bono Principe sunt tollendi, non tantùm coërcendi.

Sub bonis Principibus, neque ærarium publicum licet quocunque modo augere, neque fiscum Principis; sed si quid fiscus non suum occupet, cum eo pari iure agere conceditur.

Fiscus nunquam inops, aut nunquam ipsius mala caussa est, nisi sub bono Principe: Multi enim semper fisci vtilitates vrgent, præsertim sub Tyrannis regibus.

Grauiter ferunt liberi, si quid de pater-

paterna hæreditate sibi à fisco, vt vigesima, adimatur. Itaque etiam imposita remittenda est.

Ambitio, iactantia, effusio, & quiduis potius, quàm Principis liberalitas existimandum, cui donato ratio non constat.

Non vti inter pecudes, sic inter homines potestatem & imperium Deus valentioribus dedit. Ergo virtute, non viribus corporis commendantur reges.

Maiestatis crimen sub Tyrannis, vnicum & singulare crimen eorum qui crimine vacant. Hoc enim crimine optimi quique etiam à seruis suis subuertuntur.

Detestantur malos Principes etiam qui eos malos faciunt.

Sub bonis Principibus eadem sunt virtutis præmia, quæ in libertate: & prodest bonum esse. Contrà sub malis.

Pauci ita ingenio valent, vt non turpe & honestum; prout illis commodum aut incommodum est, expetant, fugiántve. Quare multum in rebus politicis statuendis potest tum publica tum priuata vtilitas. Videndum tamen est, ne vtilitas vin-

cat veram honestatem.

Diuersâ sunt naturâ Dominatio & Principatus: neque aliis Princeps est gratiosior, quàm qui Dominum maximè grauantur & oderunt.

Quales Principes, tales & reliqui sunt ciues.

Benefaciendo maximè subditorum suorum animos experitur Princeps, & sibi deuincit.

Vita boni Principis censura est ciuium, eaque perpetua: ad eam enim omnes sese conformant.

In iis quæ bene fiunt à malo Principe, non res aut factum, sed auctor displicere debet.

Bono Principe omne genus hominum lætatur.

De nullo ferè Principe minus queruntur homines, quàm de quo maximè licet, quoniam eorum Principum ferè est honestissima vita, qui illam populo libertatem concedunt.

Bonus Princeps bonarum literarum studia intermortua restituere, & præmiis doctos afficere debet: itemque curare, vt in iis iuuentus rectè instituatur.

Principis fidelissima custodia, ipsius innocentia.

In

In Princioum mensis & sobrietas in cibis, & suauitas in sermonibus, & benigna conuiuarum inuitatio, & studiorum honor cerni debet: non autem verborum petulantia aut lasciuia.

Sub bono Principe licet cuique sua etiam magnifica & opulenta retinere, & habere tutò.

Est Tyranni, quicquid habet quisque subditus amplum, egregium, pulchrum, siue in rebus mobilibus, siue in rebus soli, occupare, & sibi detinere.

Bonus Princeps opera publica tueri, & resarcire debet potiùs, quàm priuata sua ædificare.

Ille bonus Princeps est, sub quo malos Principes insectari licet absque periculo.

Nullum est tempus, nullus locus, vbi funestorum & crudelium Principum Manes à posterorum execrationibns conquiescant.

Tyrannorum est maioris momenti negotia publica ad se solos reuocare; Senatum autem publicum de his rebus alioqui consultaturum, in friuolis propositionibus & nullius momenti rebus detinere & consulere.

Vera

Vera boni Principis laus & fama non imaginibus aut ſtatuis, ſed virtute & meritis prorogatur.

Sub bono Principe ea eſt populi & Principis æmulatio, vt cõtendant inter ſe, vter alterum magis amet.

Tyranni eſt odiſſe eos, quos populus vel Senatus, quaſi de ſe bene meritos, diligit.

Nullis aulicis à bono Principe nimis credendum, quàm iis, qui contra famam publicam ſuſurros illi de aliquo malos clàm inſtillant. Meliùs enim omnibus, id eſt, famæ, quàm ſingulis, id eſt, iſtis creditur.

Princeps etiam ſummus Reipub. iureiurando, velut illius officiarius, obſtringitur: ac ipſa Repub. ſeu regno minor eſt.

Non eſt Princeps ſupra leges: ſed leges ſupra Principem.

Tutius eſt & ſecurius cuipiam ex Proceribus habere Tyrannum iratũ, quàm ſibi aſſentantem & propitium, id eſt, diſſimulantem.

Nunquam à quoquam deceptus eſt aut decipitur Princeps, niſi qui priùs alios ipſe decepit.

Bono Principi tandiu charus principatus,

patus, ac vita chara esse debet, quã-
in per eum incolumis, & salua esse
Resp. potest.

Boni Principis est sic dare arma mi-
litibus, vt iis vtantur in seipsum si in
Rempublicam peccet.

Est boni Principis nobiles familias,
etiam collapsas, restituere, & meten-
tes angere & fouere.

Pessimè consulit Reipublicæ Prin-
ceps, quum vel malignitate, vel negli-
gentia, malè agentibus & in officio
suo versantibus præsidibus Prouin-
ciæ, & aliis Magistratibus domesticis,
vel bellicis, procurat impunitatem:
rectè autem suo munere perfunctis
nullum dat aut procurat præmium.
Hac enim ratione, illos facit de-
teriores, hos in bene agendos se-
gniores.

Neque Reipub. felicitas esse po-
test absque Principis felicitate: neque
Principis beatitudo, absque illius
quoque.

Bonus Princeps (vt eum populus
reuereatur) omnes muneris sui par-
tes diligenter amet, & obeat, nullas
verò aspernetur. Qui suũ enim prin-
cipatum & officium obire dedigna-

quàm felicum. Illud enim est virtutis, hoc fortunæ.

Tunc verissimè iudicatur, metuerit quis honorem, necne, quum eum adeptus est. nam magistratus virum arguit. Prudenter tamen diiudicandi, & examinandi prius sunt, ii quibus honores commendantur.

FINIS.

Nequis hos Aphorismos in linguam Gallicam conuertat, monitum Lectorem voluimus; auctorem ipsum hoc in se recepisse, & primo quoque tempore Gallice editurum esse. Hoc te nescire, Lector, noluimus.

INDEX IN APHORISMOS POLITICOS:

Vbi prior numerus paginam; posterior, lin am designat.

mut

B.

 diu-

C.

Censorum

Cer-

Con-

D.

L in De-

Ducum

Factio-

G.

H.

vt

I.

Insi-

L. LE-

L.

M. MA-

M.

in Ma-

Miles

N.

O.

P. PAR

P.

Politia

 infe-

Præsi-

exitus

R. RE-

R.

k 2

S.

Socie-

T. TEM-

T

V. VIÆ

V.

post.

capta

FINIS.

Vsuræ

FINIS.

post.

Vsuræ

FINIS.

V